



JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

GODINA VI

11-12

JUGOSLOVENSKI

PREGLED

GODINA VI
Novembar—Decembar 1962

Urednički odbor:

Predsjednik NIKOLA MINČEV, *članovi:* dr JOŽE BRILEJ, BOŽIDAR ĐUROVIĆ,
dr PAVLE KOVAČ, LJUBICA MIHIĆ, ANTE NOVAK, VOJO RAKIĆ,
STANA TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA.

Glavni urednik: BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač:

PUBLICISTIČKO-IZDAVAČKI ZAVOD »JUGOSLAVIJA«,
BEOGRAD, Knez Mihailova 6.

SADRŽAJ

OPŠTA POLITIKA

Društveno-ekonomska kretanja na selu 421—432

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Sednice Savezne narodne skupštine 433—434

Sednice republičkih narodnih skupština 435—441

Sednice Saveznog izvršnog veća 441—442

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Auto-put 1962. 443—444

PRIVREDA

Promene u strukturi privrede 1952—1960. 445—451

Posleratni razvoj industrije 452—455

Proizvodnja i potrošnja veštačkih đubriva 456—458

Proizvodnja šećerne repe i šećera 459—462

Proizvodnja i potrošnja mleka i mlečnih proizvoda .. 463—466

Proizvodnja i potrošnja južnog voća..... 467—468

Razvoj trgovačke mornarice 1957—1961..... 469—472

Izvoz stoke, stočarskih proizvoda i prerađevina
1958—1961. 473—478

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Jugoslovenski sportski rekordi u 1962. 479—480

SPOLJNA POLITIKA

Odnosi Jugoslavije i GATT-a 1960—1962. 481—483

Poseta E. Kardelja Indoneziji, Indiji i Iraku..... 484—485

Poseta ministra inostranih poslova NR Poljske
A. Rapackog 485

Međunarodni ugovori zaključeni u drugoj polovini 1962. 486—488

DRUŠTVENO-EKONOMSKA KRETANJA NA SELU¹

Opšti privredni razvoj Jugoslavije u posleratnim godinama uslovio je pozitivna društveno-ekonomska kretanja na s lu. Razvoj industrije i drugih nepoljoprivrednih delatnosti apsorbirao je i još uvek apsorbira znatne kontingente stanovništva i radne snage sa sela, a naročito omladine. Odlaskom stanovništva sa sela i iz poljoprivrede smanjuje se agrarna naseljenost i stvaraju mogućnosti za povećavanje produktivnosti. Istovremeno, svake godine jedan kontingent radne snage sa sela zapošljava se van gazdinstva, ali ostaje i dalje da živi na gazdinstvu, čime se menja socijalno-ekonomska struktura sela. Sa ekonomskim razvojem stalno jača i širi se tržište za industrijske i poljoprivredne proizvode. Na selo sve jače prodiru novčani odnosi, bilo preko robne proizvodnje ili preko zapošljavanja u nepoljoprivrednim delatnostima. Sve ovo uticalo je da se na selu ubrzaju procesi diferencijacije seljačkih gazdinstava, odnosno procesi nestajanja zatvorene seljačke privrede, prirodne i autarhične proizvodnje i prevazilaženja tehničke i kulturne zaostalosti sela.

RAZVOJ

POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE

Posleratni razvoj poljoprivrede može se podeliti na dva perioda: prvi — do 1957, i drugi — od 1957, koji je u toku. Za prvi period je karakteristično da se ukupan obim poljoprivredne proizvodnje kretao na nivou desetogodišnjeg predratnog proseka 1930—1939. i da je bio pod jakim uticajem spoljnih prirodnih faktora, tako da je u pojedinim godinama, kao što su bile 1950, 1952, 1954. i 1956, proizvodnja bila znatno, pa čak i za 25%, ispod desetogodišnjeg predratnog proseka. Za drugi period (od 1957), međutim, karakteristično je naglo povećanje poljoprivredne proizvodnje, tako da je njen ukupan obim u periodu 1957—1961. povećan za skoro 50% iznad predratnog proseka 1930—1939. Pored toga, od 1957. je osetno smanjen i uticaj prirodnih faktora na obim proizvodnje. (Tabela 1.)

TABELA 1 — INDEKSI POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE
1948—1961.

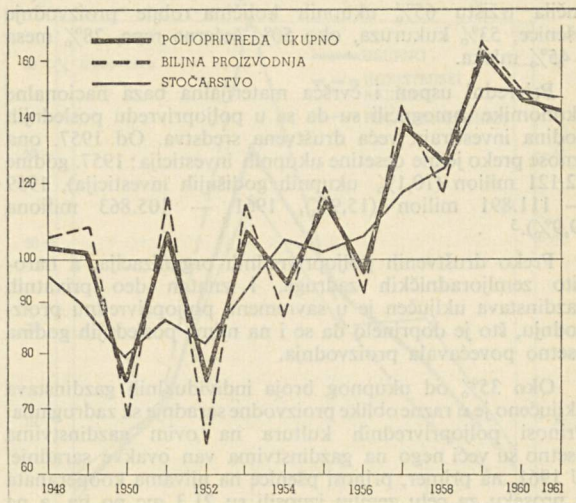
(Prosek 1930—1939 = 100)

Godina	Poljoprivreda ukupno	Biljna proizvodnja	Stočarstvo	Domaća prerada
1948	103	106	95	106
1949	103	109	89	111
1950	75	68	78	77
1951	106	116	87	163
1952	75	65	83	75
1953	106	114	93	115
1954	94	87	105	78
1955	116	119	103	142
1956	97	93	105	72
1957	140	144	117	110
1958	124	118	123	135
1959	163	166	140	136
1960	146	144	139	78
1961	141	137	138	173

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

¹ Ova informacija sastavljena je na osnovu (neobjavljene) doktorske disertacije Petra Markovića »Strukturne promene na selu kao rezultat ekonomskog razvika — period 1900—1960«, i drugih izvora. Podaci za koje nije naveden izvor uzeti su iz te disertacije.

GRAFIKON 1 — POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA 1948—1961.



U periodu 1947—1956. društveni proizvod celokupne privrede² povećao se za 50%, industrije za 99%, a poljoprivrede samo za 6%. Naglo povećanje poljoprivredne proizvodnje poslednjih godina rezultat je opšteg ekonomskog razvoja. Međutim, i pored povećanja poljoprivredne proizvodnje posle 1956, tempo razvoja poljoprivrede zaostaje za tempom razvoja industrije i ukupne privrede. Od 1957. do 1961. društveni proizvod celokupne privrede povećao se za 62%, industrije za 73%, a poljoprivrede za 37%.

Brzim razvojem sekundarnih (industrija, građevinarstvo, proizvodno zanatstvo) i tercijarnih delatnosti (uslužne delatnosti, zdravstvo, prosveta i kultura, i sl.) bitno je izmenjena privredna struktura Jugoslavije. U 1947. poljoprivreda je činila 39,1% društvenog proizvoda celokupne privrede, a industrija 33,3%. Međutim, od 1948. uz stalni porast društvenog proizvoda, opada učešće poljoprivrede a raste učešće industrije u njemu. U ukupnom društvenom proizvodu u 1961. industrija je učestvovala sa 47,0%, a poljoprivreda samo sa 22,9%.²

Opšti privredni razvoj, praćen brzim izmenom privredne strukture, uneo je promene u *kvantitativne odnose između društvenog i privatnog sektora u poljoprivredi*, a naročito je ubrzao društveno-ekonomska kretanja na selu.

Površine društvenog sektora poljoprivrede su nešto povećane, naročito posle 1957 (300.000 ha). Na kraju 1961. društveni sektor u poljoprivredi je koristio 1.793.745 ha ukupne, odnosno 1.094.219 ha obradive i, u tome, 922.026 ha oranične površine. Obradiva površina društvenih gazdinstava činila je 10,6% ukupne obradive površine. U isto vreme na društvenim gazdinstvima nalazilo se 489.357 grla goveda (8,5% od ukupnog broja goveda) i 657.183 grla svinja (12,8% od ukupnog broja). Pored toga, društvena gazdinstva imala su 32.965 traktora (96% od ukupnog broja) i najveći deo ostalih krupnih poljoprivrednih mašina. Društveni sektor u poljoprivredi posedovao je istovremeno 466.127 miliona din. vrednosti osnovnih sredstava i 176.392 miliona din. vrednosti opreme. Na poljoprivrednim dobrima vrednost osnovnih sredstava i opreme po jednom radniku iznosila je 2.365.000 din., tj. više od proseka vrednosti osnovnih sredstava po zaposlenom za celu privredu (1.942.000 din.).

I pored manjeg učešća u ukupnim fondovima poljoprivrede, naročito kod zemljišnih površina i stoke, društveni sektor postaje sve značajniji proizvođač robe za tržište. U proseku, on daje oko 25% ukupne robne proizvodnje poljoprivrede (procena za 1962). U proizvodnji

² Statistički godišnjak FNRJ, 1962. Društveni proizvod kao zbir narodnog dohotka i amortizacije. Obračun na bazi stalnih cena iz 1956.

mnogih roba društvena gazdinstva imaju već sada dominantnu ulogu. Tako su društvena gazdinstva u 1961. isporučila tržištu 65% ukupnih količina robne proizvodnje pšenice, 53% kukuruza, oko 50% šećerne repe, 28% mesa i 45% mleka.

Privredni uspon i čvršća materijalna baza nacionalne ekonomike omogućili su da se u poljoprivredu poslednjih godina investiraju veća društvena sredstva. Od 1957. ona iznose preko jedne desetine ukupnih investicija: 1957. godine 52.121 milion (10,1% ukupnih godišnjih investicija), 1959 — 111.891 milion (15,9%), 1961 — 105.863 miliona (9,9%).³

Preko društvenih poljoprivrednih organizacija, a naročito zemljoradničkih zadruga, i znatan deo privatnih gazdinstava uključen je u savremenu poljoprivrednu proizvodnju, što je doprinelo da se i na njima poslednjih godina osetno povećavala proizvodnja.

Oko 35% od ukupnog broja individualnih gazdinstava uključeno je u razne oblike proizvodne saradnje sa zadrugama. Prinosi poljoprivrednih kultura na ovim gazdinstvima osetno su veći nego na gazdinstvima van ovakve saradnje. U 1961. na primer, prinosi pšenice na njivama kooperanata u proseku za celu zemlju iznosili su 21,3 mc po ha, a na gazdinstvima van kooperacije 12,8 mc, dok su prinosi kukuruza iznosili u kooperaciji 24,9 mc/ha a van kooperacije 15,9 mc/ha. Iste godine prinosi pšenice na društvenim gazdinstvima iznosili su 30,5 mc/ha, a kukuruza 34,8 mc/ha.

Opšti ekonomski razvoj i, kao njegov rezultat, krupne promene u društveno-ekonomskom životu zemlje, ubrzali su i društveno-ekonomsku transformaciju sela, tj. procese diferencijacije i nestajanja starog, klasičnog, naturalnog jugoslovenskog sela.

PROMENE STRUKTURE UKUPNOG STANOVNIŠTVA

Dok se do 1941. neprestano povećavao apsolutni broj stanovnika u poljoprivredi i na selu, posle 1946. nastaje prava seoba stanovnika iz sela u grad i bitno menjanje strukture ukupnog stanovništva. Sve je manji broj stanovnika pripadao grupi poljoprivrednog stanovništva, a sve je više rastao broj stanovnika koji rade u sekundarnim i tercijarnim delatnostima. (Tabela 2.)

TABELA 2 — UKUPNO I POLJOPRIVREDNO STANOVNIŠTVO 1921—1961.

Godina	Broj stanovnika u hiljadama		%
	ukupno	poljoprivredno stanovništvo	poljoprivrednog stanovništva
1921	12.545	9.929	81
1931	14.534	11.131	76
1948	15.841	10.606	67
1953	16.991	10.316	61
1961	18.538	9.495	51

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, od 1954. do 1962; za 1961. Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 223.

MIGRACIJA STANOVNIŠTVA: SELO—GRAD. Intenzitet napuštanja poljoprivrede i sela bio je različit u pojedinim periodima, ali opšta karakteristika tog procesa je da broj stanovnika koji odlazi sa sela biva svake godine sve veći. Polaznu bazu tog procesa činila je nepovoljna agrarna i socijalno-ekonomska struktura stanovništva. Veliki agrarni (seljački) pritisak na zemlju, nerazvijena materijalna baza, velika ekonomska, kulturna i tehnička zaostalost sela, zaostavali su pitanje seljaštva i njegove brze transformacije u kvalitativno novu kategoriju stanov-

ništva. Opšti privredni razvoj, a naročito razvoj industrije, omogućili su odlazak stanovništva iz poljoprivrede u nepoljoprivredne delatnosti, odnosno iz sela u grad, čime su otvoreni mnogi pozitivni procesi u poljoprivredi. To je, pored ostalog, doprinelo da danas na selu ne dominira više zatvoreni tip seljačkog gazdinstva sa naturalnom proizvodnjom.

Tempo odlaska stanovništva iz poljoprivrede uglavnom je odgovarao tempu razvoja privrede, a u prvom redu razvoju nepoljoprivrednih delatnosti.

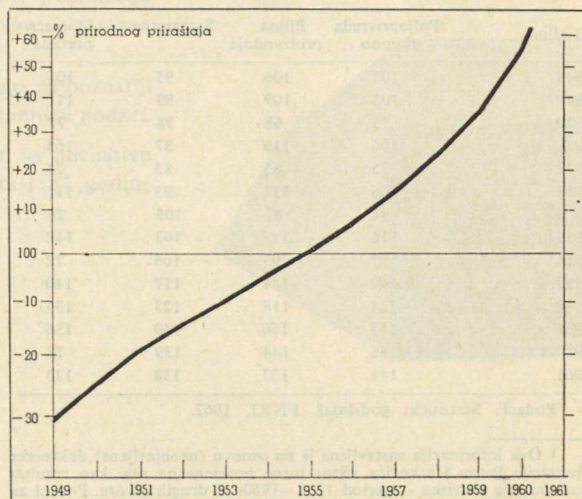
U periodu 1949 — 1960 (za koji se na bazi statističkih podataka mogu pratiti i kvantitativno meriti kretanja stanovnika iz sela u grad) seljačka gazdinstva je napustilo i prešlo u grad preko dva miliona stanovnika, što je za 7% više od celokupnog prirodnog priraštaja stanovništva u tom periodu. Drugim rečima, seljačka gazdinstva je za 12 godina napustio kontingent stanovnika u visini skoro 13 godišnjih prirodnih priraštaja. (Tabela 3.)

TABELA 3 — STANOVNIŠTVO KOJE JE NAPUSTILO SELJAČKA GAZDINSTVA U PERIODU 1949—1960.

Godina	Napustilo gazdinstva	
	broj stanovnika u hiljadama	manje (—) ili više (+) od prirodnog priraštaja u %
Ukupno 1949—1961	2.162	+ 7
1949	121	—30
1950	131	—24
1951	139	—19
1952	146	—15
1953	154	—11
1954	164	— 5
1955	172	0
1956	184	+ 6
1957	198	+14
1958	216	+22
1959	235	+34
1960	262	+52

U 1949. broj stanovnika koji su napustili seljačka gazdinstva bio je za 30% manji od godišnjeg prirodnog priraštaja stanovnika seljačkih gazdinstava, u 1955. na nivou prirodnog priraštaja, a u 1960. za 52% veći od prirodnog priraštaja.

GRAFIKON 2 — STANOVNIŠTVO KOJE JE NAPUSTILO GAZDINSTVA 1949—1961. U ODNOSU NA PRIRODNI PRIRAŠTAJ



³ Svi podaci o društvenim gazdinstvima uzeti su iz Statističkog godišnjaka FNRJ, 1962.

Po pojedinim rejonima, najviše stanovništva otišlo je iz sela u grad iz krajeva sa velikim procentom poljoprivrednog stanovništva, tj. sa visokim agrarnim pritiskom na zemlju. Prema podacima popisa stanovništva 1961, najviše stanovništva je otišlo iz poljoprivrednih komuna, i to u komune sa razvijenom industrijom. Na primer, sa Kosmeta je od 1953. do 1961. otišlo oko 47.000 lica, ili 6% stanovništva u odnosu na broj stanovnika 1953, dok je broj stanovništva na području Beograda u istom periodu povećan za oko 150.000, ili za 23%. U Hrvatskoj je u istom periodu u svim poljoprivrednim srezovima smanjen broj stanovnika (Krapina za 5,8%, Koprivnica za 0,5%, Gospić za 4,6%, Križevci za 1,8%, itd.), a povećan broj stanovnika u srezovima sa razvijenom industrijom (Zagreb za 16,5%, Zadar za 8,9%, Osijek za 14,3%, itd.).

Iz sela najviše odlazi omladina, bilo da završava razne škole i zanate, bilo da se direktno uključuje u proizvodnju. Izvestan broj seoske omladine posle odsluženja obavezne službe u Armiji ili posle učešća na omladinskim radnim akcijama, ne ostaje na selu, već se zapošljava u nepoljoprivrednim delatnostima. Intenzivnim odlaskom omladine sa sela menja se starosna struktura seoskog stanovništva. Prosečna starost postaje sve veća, a time se sve više povećava i broj domaćinstava bez omladine i radne snage. Prema popisu poljoprivrede iz 1960, oko 4% od ukupnog broja seoskih domaćinstava koja imaju gazdinstvo nema aktivnih članova (radne snage). Prema podacima monografskog ispitivanja u 7 sela užeg područja Srbije, koje je u toku 1962. sproveo Glavni zajednički savez NR Srbije, oko 26% od ukupnog broja domaćinstava u tim selima nema naslednika koji bi nastavio da vodi gazdinstvo, odnosno omladina je već napustila gazdinstvo. Od ukupnog broja domaćinstava koja su bez naslednika, 75% su domaćinstava čiji članovi imaju prosečnu starost oko 62 godine, što pokazuje da se u narednom periodu može očekivati i postepeno nestajanje tih gazdinstava.

Prema istim ispitivanjima (Glavnog zajedničkog saveza NR Srbije), prosečna starost stanovništva u tim selima povećana je od 1945. za 5—11 godina. U selu Drači kod Kragujevca, koje inače može reprezentovati jedan deo centralne Srbije, prosečna starost stanovnika iznosila je u 1945. godini 29,5 godina, a u 1962. godini 41 godinu.

Promene u starosnoj strukturi stanovništva na selu usloviše su pojavu da su u poljoprivredi više nego u industriji zastupljene grupe starijih godišta. (Tabela 4.)

TABELA 4 — STRUKTURA AKTIVNOG STANOVNIŠTVA PREMA STAROSTI 1961. (U procentima)

Grupe starosti	Ukupno	Poljoprivredni radnici*	Industrijski radnici
Ukupno	100	100	100
10—14 godina	2,3	3,8	0,3
15—19 godina	10,6	11,5	11,9
20—34 godine	42,4	35,0	54,8
35—49 godina	23,6	21,4	22,1
50—64 godine	16,8	21,6	10,0
65 i više godina	4,1	6,6	0,8

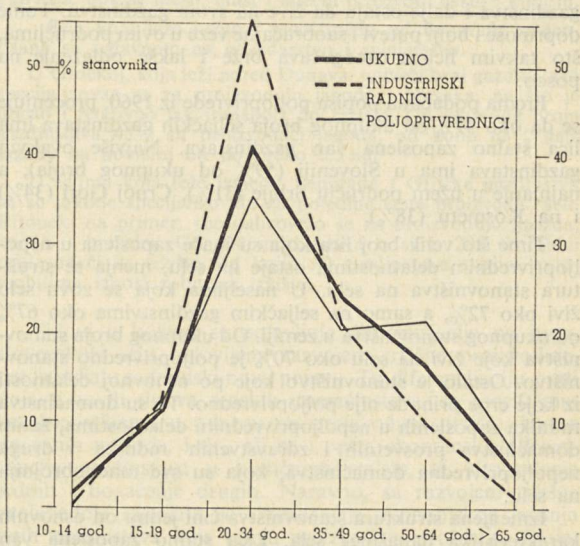
Podaci: Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 223.

* Uključeni svi aktivni poljoprivrednici na individualnim i društvenim gazdinstvima (razlika do 100 je nepoznata).

Deca od 10 do 14 godina i lica starija od 50 godina čine 32% od ukupno aktivnih lica u poljoprivredi, dok u industriji ove grupe čine samo 11,1% aktivnih lica (u industriji su najzastupljenije starosne grupe aktivnog stanovništva od 20 do 50 godina starosti).

Proces napuštanja seoskih domaćinstava od strane omladine i povećanja prosečne starosti stanovništva na selu dovodi i do toga da jedan deo domaćinstava ostaje bez radne snage i ustupa zemlju zadruzi, bilo da je daje u zakup ili prodaje delove svog poseda, što ima za posledicu brže podružljavanje u poljoprivredi i širenje društvenog sektora.

GRAFIKON 3 — STAROSNA STRUKTURA AKTIVNOG STANOVNIŠTVA U 1961.



MIGRACIJE STANOVNIŠTVA UNUTAR POLJOPRIVREDE: SELO—SELO. Pored seobe iz sela u grad, poslednjih godina postaje sve značajnija i seoba stanovništva iz reiona sa većom u reione sa nižom agrarnom naseljenošću, čime se prenaseljeni reioni oslobađaju viškova radne snage i velikog agrarnog pritiska. Tako se, na primer, sa Kosmeta, iz južnih srezova Srbije i iz Bosne cela seoska domaćinstva preseljavaju u Vojvodinu, Posavinu i Pomoravlje. Ovaj vid migracija ima višestruk značaj, jer ubrzava društveno-ekonomska kretanja na selu i proces diferencijacije i čini da se taj deo seljaštva lakše uklapa u društvenu podelu rada. Zatim, to seljaštvo dolazi uglavnom iz ekonomski zaostalih u ekonomski razvijenije krajeve, u kojima prima nov način života, čime se ubrzava prevazilaženje kulturne i tehničke zaostalosti seljaštva.

PROMENE U SOCIJALNO-EKONOMSKOJ STRUKTURI STANOVNIŠTVA NA SELU

Uporedo sa promenama u socijalno-ekonomskoj strukturi celog stanovništva, vrše se odgovarajuće promene i u strukturi stanovništva na selu. Radna snaga sa sela se neprestano i sve više zapošljava van gazdinstva, u nepoljoprivrednim delatnostima, ne napuštajući pri tom selo i svoje gazdinstvo. Takvih lica bilo je u 1953. ukupno 789.000, a već u 1960. godini 1.314.000. Procenjuje se da se u 1962. broj tih lica povećao na 1.450.000. (Tabela 5.)

TABELA 5 — SEOSKO STANOVNIŠTVO STALNO ZAPOSLENO VAN GAZDINSTVA PO REPUBLIKAMA 1953—1960. (U hiljadama)

Narodna republika	1953	1955	1957	1960	Indeks
					1953=100
Jugoslavija — ukupno	798	880	955	1.314	165
Srbija	190	223	291	456	240
uže područje	133	153	175	366	200
Vojvodina	33	43	82	140	424
Kosmet	24	27	34	50	208
Hrvatska	375	370	336	351	94
Slovenija	47	61	71	139	296
Bosna i Hercegovina	134	149	170	247	184
Makedonija	35	56	63	94	269
Crna Gora	18	21	24	27	150

Najveći broj takvih lica je u ekonomski razvijenim područjima kakva su Vojvodina i Slovenija. Uslovi stano-

vanja na selu, a i uslovi života uopšte, u ovim područjima su vrlo povoljni, pa lica koja se stalno zapošljavaju van gazdinstva i dalje ostaju da žive na svom gazdinstvu. Tome doprinose i bolji putevi i saobraćajne veze u ovim područjima, što takvim licima omogućava brže i lakše odlazanje na posao.

Prema podacima popisa poljoprivrede iz 1960. procenjuje se da oko 41% od ukupnog broja seljačkih gazdinstava ima lica stalno zaposlena van gazdinstava. Najviše ovakvih gazdinstava ima u Sloveniji (59% od ukupnog broja), a najmanje u užem području Srbije (31%), Crnoj Gori (34%) i na Kosmetu (38%).

Time što velik broj lica koja su inače zaposlena u nepoljoprivrednim delatnostima ostaje na selu, menja se struktura stanovništva na selu. U naseljima koja se zovu selo živi oko 72%, a samo na seljačkim gazdinstvima oko 67% od ukupnog stanovništva u zemlji. Od ukupnog broja stanovništva koje živi na selu oko 70% je poljoprivredno stanovništvo. Ostalo je stanovništvo koje po osnovnoj delatnosti iz koje crpe prihode nije poljoprivredno. To su domaćinstva radnika zaposlenih u nepoljoprivrednim delatnostima, zatim domaćinstva prosvetnih i zdravstvenih radnika i druga nepoljoprivredna domaćinstva, koja su sve mnogobrojnija na selu.

Izmenjena struktura stanovništva čini jednu od osnovnih karakteristika današnjeg sela. Lica stalno zaposlena van gazdinstva prenose u selo nove običaje i navike gradskog stanovništva, a u prvom redu način ishrane, odevanja, stanovanja i dr. Pored toga, na selu sve brže nestaju stari, zaostali običaji.

Promenama u strukturi stanovništva na selu seljaštvo se sve jače vezuje za društvenu podelu rada, što čini da ono i nestaje kao klasično seljaštvo, karakteristično po zatvorenoj seoskoj privredi i autarhiji.

RAZVOJ TRŽIŠTA I TRŽIŠNE PROIZVODNJE

Nestajanje klasičnog seljaštva uslovljeno je i razvojem tržišta i tržišne proizvodnje.

Industrijske grane koje prerađuju poljoprivredne sirovine brzo su se razvijale i tražile jako tržište sirovinskog materijala. Od 1947. do 1961. društveni proizvod tekstilne industrije povećao se za 2,14 puta, industrije kože i obuće za 2,48 puta, prehrambene industrije za 2,40 puta, i duvanske industrije za 1,38 puta. Porast društvenog proizvoda ovih grana industrije bio je veći od porasta društvenog proizvoda poljoprivrede i odgovarao je nivou razvoja ukupne privrede. Ovi podaci pokazuju da se tržište poljoprivrednih proizvoda koji služe prerađivačkoj industriji razvijalo brže nego što je domaća poljoprivredna proizvodnja mogla da ga snabde. Deficit u snabdevanju tržišta pokrivan je uvozom sirovina, naročito za tekstilnu industriju. Istovremeno uvoženi su i proizvodi ovih industrija, što ukazuje da su strukturne promene stanovništva i potrebe za proizvodima industrije išle brže nego što ih je kroz svoju proizvodnju pratila poljoprivreda. (Tabela 6.)

Uporedo sa promenom strukture stanovništva, menjali su se i standardi ishrane, i to kako po kvantitetu tako i po kvalitetu (strukturi), što je stvaralo dalje realne uslove za razvoj tržišta poljoprivrednih proizvoda. Od 1948. do 1961. ukupno stanovništvo se povećalo za 17%, a nepoljoprivredno za 74%. Sa povećanjem broja nepoljoprivrednog stanovništva rastle su i potrebe za proizvodima stočarstva, povrćem i voćem. U strukturi ishrane poljoprivrednog stanovništva takođe su nastale znatne promene. Tako je, na primer, u ishrani hlebnim žitima kukuruz učestvovao 1945. sa 60%, a 1961. sa oko 17%.

Razvoj industrije koja prerađuje poljoprivredne proizvode, zatim promene u strukturi ishrane stanovništva, kao i sve veće mogućnosti plasmana poljoprivrednih proizvoda na inostrana tržišta, imali su za posledicu širenje tržišta poljoprivrednih proizvoda.

GRAFIKON 4 — DRUŠTVENI PROIZVOD 1948—1961.

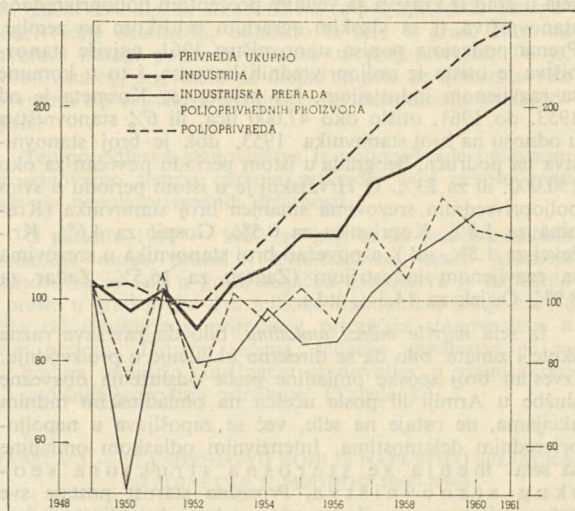


TABELA 6 — KRETANJE DRUŠTVENOG PROIZVODA
1948—1961.

(U milijardama din., po cenama 1956)

Godina	Privreda ukupno	Industrija		Poljo- privreda
		svega	industrija koja prerađuje poljo- privredne proizvode	
1948	1.299	447	239	480
1949	1.391	480	238	492
1950	1.258	480	122	358
1951	1.368	452	247	528
1952	1.165	442	187	348
1953	1.389	497	194	502
1954	1.434	571	231	442
1955	1.617	654	205	504
1956	1.612	711	207	438
1957	1.982	829	249	612
1958	2.025	923	276	522
1959	2.373	1.015	288	709
1960	2.513	1.161	326	618
1961	2.621	1.233	333	599

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

Specijalizacija proizvodnje privatnih gazdinstava i uključivanje u društvenu podelu rada. Razvoj tržišta i tržišne proizvodnje uslovio je diferencijacije seljaštva prema tržišnoj proizvodnji i, preko tržišta, njegovo sve jače uključivanje u društvenu podelu rada, a time i u specijalizaciju.

Sve veći broj gazdinstava, naročito poslednjih godina, orijentiše se na specijalizaciju u proizvodnji i proizvodnju za tržište. Tako je u svim granama poljoprivredne proizvodnje zabeležen porast fondova i proizvodnje onih proizvoda koji su više traženi na domaćem ili stranom tržištu. U stočarstvu, na primer, od 1955. do 1960. povećao se broj goveda za 2%, a svinja (u osnovnom stadiu) za 10%, dok je broj ovaca opao za 7%, konja za 4%, itd. U voćarstvu se, u istom periodu, povećao broj stabala bresaka, trešanja i višanja za 26%, jabuka za 16%, krušaka za 10%, itd.

Na proces specijalizacije ukazuju i podaci o proizvodnji pojedinih proizvoda po gazdinstvima prema veličini poseda. Proizvodnjom žita počinju sve više da se bave gazdinstva sa većom površinom, dok je napuštaju manja gazdinstva. Po tome su karakteristični baš žitarski regioni. Proizvodnja pšenice na seljačkim gazdinstvima u Vojvodini povećana je od 1955. do 1960. za 40%, ali je u istom periodu osetno smanjen ukupan broj proizvođača, a naročito broj proizvođača sa malim posedom. (Tabela 7.)

TABELA 7 — SELJAČKA GAZDINSTVA — PROIZVOĐAČI PŠENICE U VOJVODINI U 1955. I 1960. PREMA VELIČINI POSEDA

Grupa gazdinstava	(U procentima od ukupnog broja gazdinstava u pojedinim grupama prema veličini poseda)	
	% proizvođača pšenice	
	1955	1960
Sva gazdinstva	67	62
do 1 ha	31	10
1—2 ha	72	46
2—3 ha	88	75
3—5 ha	97	87
5—8 ha	97	97
preko 8 ha	67	62

U periodu 1955—1960. u Vojvodini je proizvodnju pšenice napustilo oko 20.000 gazdinstava. To su uglavnom gazdinstva sa malim posedom, do 5 ha. U grupi gazdinstava veličine do 1 ha ostalo je samo još oko 10% gazdinstava proizvođača pšenice.

Na proces specijalizacije ukazuju i podaci o proizvodnji kukuruza po grupama gazdinstava, iako je broj proizvođača povećan. Ukupna proizvodnja kukuruza povećana je u periodu 1955—1960. za 65%, a broj proizvođača samo za 8% (od 74% na 82% od ukupnog broja gazdinstava). Povećanje broja proizvođača kukuruza rezultat je jače orijentacije seljačkih gazdinstava na proizvodno stočarstvo i tov stoke. Međutim, i pored povećanja ukupnog broja proizvođača, smanjen je broj proizvođača u gazdinstvima sa najmanjim posedom (od 51% na 39%). (Tabela 8.)

TABELA 8 — SELJAČKA GAZDINSTVA — PROIZVOĐAČI KUKURUZA U VOJVODINI U 1955. I 1960. PREMA VELIČINI POSEDA

Grupa gazdinstava	(U procentima od ukupnog broja gazdinstava u pojedinim grupama prema veličini poseda)	
	% proizvođača kukuruza	
	1955	1960
Sva gazdinstva	74	82
do 1 ha	51	39
1—2 ha	89	89
2—3 ha	94	96
3—5 ha	96	96
5—8 ha	97	99
preko 8 ha	98	99

U Vojvodini je istovremeno broj gazdinstava koja gaje svinje povećan od 66% u 1955, na 79% u 1960, a broj gazdinstava koja gaje krave od 27% na 31% od ukupnog broja gazdinstava.

Slična pomeranja i pojave postoje i u drugim rejonima.

Pored toga, na selu su sve češća gazdinstva koja gaje isključivo povrće, voće ili grožđe, zatim gazdinstva koja godišnje utove i preko 50 grla svinja, veći broj goveda, živine i sl. Oko gradova i većih industrijskih centara već su formirana ili se formiraju gazdinstva specijalizovana za različite proizvode koje najviše troše potrošački centri. Pri tome je karakteristično da se specijalizacija vrši i po selima, odnosno da se svako selo specijalizuje za određenu proizvodnju.

Kao primer za to mogu se uzeti sela u okolini Beograda. Gazdinstva u selima pored Dunava su se specijalizovala za proizvodnju povrća. Struktura setve u tri takva sela (Veliko Selo, Slanci, Višnjica) je sledeća: žito 60%, povrće 37%, ostali usevi 3%.⁴ U proseku jedno gazdinstvo seje 1,1 ha površine, i sa nje skida dve, a u povoljnim godinama i tri žetve. Oko 50% od ukupnog broja gazdinstava, uglavnom mala po

površini, gaje samo povrće. Samo neznatan broj gazdinstava ima ovce, svinje se gaje samo za potrebe domaćinstva, kao i goveda, dok se meso, mast i mlečni proizvodi često i kupuju.

Sela koja leže južno i jugoistočno od Beograda orijentisana su uglavnom na govedarstvo i svinjarstvo.

U Grockoj, koja leži pored Dunava, najveći broj gazdinstava specijalizovao se za proizvodnju jagoda i bresaka, na što je uticao i relativno lak transport do tržišta. Od ukupnog broja gazdinstava 45% su proizvođači jagoda, od kojih 65% gaje jagode na površini od po preko 0,5 ha.⁴

U selima koja leže između Beograda i Grocke gazdinstva su se takođe specijalizovala za pojedine vrste proizvoda. Selo Ritopek, na primer, specijalizovalo se za proizvodnju grožđa, kajsija i bresaka. Od 408 gazdinstava u selu, 288 su stalni proizvođači za tržište, od kojih 70 gazdinstava svojim automobilima iznosi robu na tržište.

Vidovi u kojima se pojavljuje diferencijacija na jugoslovenskom selu, uslovljena razvojem tržišne proizvodnje, predstavljaju sadržinski novu pojavu. Tu diferencijaciju prati pojava novih tipova seoskih domaćinstava, sa specifičnim karakteristikama u odnosu na proizvodnju, tržište, izvore novčanih prihoda, i dr., ali ne i opšta ekonomska diferencijacija gazdinstava u klasičnom smislu, tj. siromašenje jednih i bogaćenje drugih. Naravno, sa razvojem tržišne proizvodnje razvijaju se i tendencije ekonomskog jačanja onih gazdinstava koja takvu proizvodnju proširuju. Proizvodnju za tržište gazdinstva razvijaju da bi došla do većih novčanih sredstava sa kojima bi delom vršila reprodukciju, a delom poboljšavala svoj standard. Međutim, ekonomsku diferencijaciju na bazi proizvodnje, odnosno tržišne proizvodnje, u velikoj meri parališu izvori prihoda malih domaćinstava (koja nemaju uslova da razvijaju tržišnu proizvodnju) iz drugih delatnosti van poljoprivrede.

Gazdinstva prema veličini tržišne proizvodnje. Diferencijaciju gazdinstava na bazi razvoja tržišne proizvodnje i pojave koje prate tu diferencijaciju, potpunije pokazuju podaci o grupacijama gazdinstava prema veličini tržišne proizvodnje. Gazdinstva su za ovu svrhu grupisana, prema veličini tržišne proizvodnje, u šest grupa. Za osnovu grupisanja uzeta je bruto tržišna proizvodnja — vrednost prodatih poljoprivrednih proizvoda. U prvu grupu (1) svrstana su gazdinstva koja imaju godišnju tržišnu proizvodnju do 100 hiljada din., u drugu (2) gazdinstva sa tržišnom proizvodnjom od 100 do 200 hiljada din., u treću (3) gazdinstva sa 200 do 400 hiljada din., u četvrtu (4) sa 400 do 600 hiljada din., u petu (5) sa 600 do 800 hiljada din., i u šestu (6) sa preko 800 hiljada din.

Veličina tržišne proizvodnje pojedinih gazdinstava zavisi od niza faktora: veličine zemljišnog poseda, uzimanja zemlje u zakup, angažovanja tuđe radne snage, zaposlenosti van gazdinstva, investicija u osnovna sredstva i u proizvodnju, i sl. Redosled uticaja pojedinih od tih faktora, međutim, različit je po pojedinim rejonima, u zavisnosti od stepena opšte ekonomske razvijenosti, stepena razvijenosti robno-novčanih odnosa na selu, strukture proizvodnje, strukture površina, i sl. (Tabela 9.)

TABELA 9 — TRŽIŠNA PROIZVODNJA PO GAZDINSTVIMA I OBRADIVOJ POVRŠINI U 1959.

Grupa gazdinstava	% od ukupnog broja gazdinstava	Vrednost tržišne proizvodnje po hiljadama din.		Obradive površine po gazdinstvu u ha	Vrednost tržišne proizvodnje po ha obradive površine u hiljadama din.	
		bruto	neto (viškovi)		bruto	neto (viškovi)
Prosek	100,0	131	74	4,05	33,5	18,5
1	51,0	45	—11	1,85	24,3	—5,7
2	24,1	140	104	2,85	49,2	36,4
3	17,8	277	201	3,73	74,5	54,0
4	4,7	482	419	4,90	97,0	85,5
5	1,8	670	596	5,20	129,0	115,0
6	0,6	955	879	5,90	162,0	149,0

⁴ Dokumenti popisa poljoprivrede 1960.

Oko 51% od ukupnog broja gazdinstava (prva grupa) u 1959. praktično nisu imala viškova, tj. neto tržišnost.⁵ Ona se pojavljuju na tržištu i prodaju, ali i kupuju poljoprivredne proizvode u većim količinama nego što ih prodaju. U ukupnom bilansu ova gazdinstva su bila deficitna za 5.700 din. po ha površine.

Peta i šesta grupa gazdinstava, međutim, imale su neto tržišnu proizvodnju od 115.000 odnosno 149.000 din. po ha obradive površine, što je po vrednosti na nivou tržišne proizvodnje krupnih društvenih gazdinstava.

Procese diferenciranja gazdinstava na tržištu još potpunije pokazuju podaci o obradivim površinama i vrednosti tržišne proizvodnje po napred navedenim grupama gazdinstava. (Tabela 10.)

TABELA 10 — GAZDINSTVA, POVRŠINE I TRŽIŠNI VIŠKOVI U 1959.

Grupa gazdinstava	Gazdinstva	Obradiva površina	Vrednost tržišne proizvodnje	
			bruto	neto (viškovi)
Prosek	100,0	100,0	100,0	100,0
1	51,0	35,5	15,5	-7,2
2	24,1	25,7	23,0	23,1
3	17,8	25,0	33,5	40,6
4	4,7	8,8	15,4	23,7
5	1,8	3,6	8,5	13,5
6	0,6	1,4	4,1	6,3

Gazdinstva u prvoj grupi, koja čine 51% od ukupnog broja gazdinstava i koja su posedovala 35,5% od ukupnih obradivih površina, imala su 15,5% od ukupne bruto tržišnosti svih gazdinstava, ali nisu imala viškove (neto tržišnost), već su dokupljivala poljoprivredne proizvode u visini od 7,2% od ukupne vrednosti neto tržišne proizvodnje seljačkih gazdinstava. Međutim, gazdinstva u četvrtoj, petoj i šestoj grupi, koja čine samo 7,1% od ukupnog broja seljačkih gazdinstava, davala su 43,5% od ukupne neto tržišne proizvodnje seljačkih gazdinstava u toj godini.

Ovi podaci pokazuju da tržišnu proizvodnju seljačkih gazdinstava stvara samo manji broj tih gazdinstava. Ta gazdinstva se u proizvodnji najčešće vezuju za zadruge i druga društvena gazdinstva, preko nabavke savremenih agrotehničkih sredstava, mašinskih usluga, i sl.

Za promene i diferencijacije na selu je od značaja i razvoj industrija koje proizvode za poljoprivredu. Industrija poljoprivrednih mašina i industrija hemijskih sredstava za poljoprivredu naglo se razvijaju. U njima je uposleno oko 10% od ukupne radne snage u društvenom sektoru privrede i one daju oko 10% ukupnog društvenog proizvoda industrije. Preko ovih industrija stvara se i jača materijalna baza za brži razvoj poljoprivrede i dalju diferencijaciju na selu. (Tabela 11.)

TABELA 11 — BROJ TRAKTORSKIH KS I PROIZVODNJA MAŠINA I ĐUBRIVA 1946—1961.

Godina	Broj traktorskih KS u hiljadama	Poljoprivredne mašine i oruđa u tonama*	Veštačka đubriva u tonama
1946	...	3.923	59.362
1954	293	8.744	136.038
1956	400	14.722	280.942
1958	680	17.627	451.618
1960	1.302	24.923	437.391
1961	1.534	18.073	637.307

* Bez traktora i alata.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

⁵ Takvi odnosi se mogu smatrati realnim i uopšte. Pri tome treba imati u vidu da je 1959. ostvarena i najveća proizvodnja.

Proizvodnja veštačkih đubriva, i pored stalnog povećanja, ne zadovoljava potrebe, pa se znatne količine i uvoze. Ukupna potrošnja veštačkih đubriva u 1961. iznosila je 1.102.000 tona, a od toga u samo na društvenim gazdinstvima utrošene 610.383 tone.

Na selu se sve masovnije kupuju i proizvodi drugih industrija. Seljačka gazdinstva sve više kupuju tekstil i obuću i ta izdavanja već čine značajnu stavku u ukupnim novčanim izdavanjima seljačkih gazdinstava. (Tabela 12.)

TABELA 12 — NOVČANA IZDAVANJA SELJAČKIH DOMAĆINSTAVA ZA TEKSTIL I OBUĆU, OSVETLJENJE I STAN 1954—1961.

(U hiljadama din.)

Godina	Prosečna izdavanja po domaćinstvu	
	tekstil i obuća	ogrev, osvetljenje i stan
1954	18,9	11,1
1955	26,2	16,0
1956	26,4	12,4
1957	31,2	14,9
1958	32,6	17,4
1959	35,9	18,9
1960	40,5	22,6
1961	44,0	25,7

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

Na osnovu podataka o troškovima života radničkih i službeničkih porodica (Statistički godišnjak FNRJ, 1961) procenjuje se da selo već sada oko 70% potreba u tekstilu i obući podmiruje kupovinom industrijskih proizvoda, a samo 30% obezbeđuje domaćom preradom u gazdinstvu. Pri tome treba imati u vidu da je neposredno pred početak rata kupovina tekstila i obuće u većem delu zemlje bila retkost na selu.

Na selu se u sve većoj meri vrši promet poljoprivrednih proizvoda, i to ne više kao međuseljački promet, već preko trgovačke mreže na bazi robno-novčane razmene. Povećanje kupovine poljoprivrednih proizvoda na selu nastaje kao rezultat dejstva više faktora, kao što su: izmenjen socijalni sastav sela i sve veći broj nepoljoprivrednika koji žive na selu, specijalizacija u proizvodnji, povećanje broja gazdinstava čiji vlasnici nisu više poljoprivrednici, i sl. Izdaci u novcu za kupovinu proizvoda za ishranu čine preko 30% od ukupnih novčanih izdataka seljačkih domaćinstava. (Tabela 13.)

TABELA 13 — NOVČANI IZDACI SELJAČKIH DOMAĆINSTAVA ZA ISHRANU, DUVAN I PIĆE 1954—1961.

(U hiljadama din.)

Godina	Prosečna izdavanja po domaćinstvu	
	ishrana	duvan i piće
1954	32,6	9,0
1955	37,2	10,6
1956	40,9	10,9
1957	43,8	11,3
1958	41,9	12,2
1959	45,1	13,3
1960	45,1	15,0
1961	52,6	17,1

Novčani izdaci za ishranu u proseku čine oko 25% ukupne vrednosti ishrane, što govori da selo i u ishrani sve više napušta naturalni karakter razmene i samozadovoljavanje potreba, već se orijentise na robno-novčane odnose.

NOVE SOCIJALNO-EKONOMSKE
GRUPE SEOSKIH DOMAĆINSTAVA

Odlazak stanovništva iz sela u grad, zapošljavanje jednog dela radne snage sa sela van gazdinstva, u društvenom sektoru, zatim razvoj tržišne proizvodnje i diferencijacija na toj osnovi, učinili su da se već znatno izmenio socijalno-ekonomski sastav seoskih domaćinstava.

Neke karakteristike seoskih domaćinstava pokazuje i njihova *struktura prema veličini novčanih primanja od rada van gazdinstva*, koja ujedno pokazuje i socijalnu strukturu domaćinstava. Prvu grupu (1) čine gazdinstva koja imaju godišnje prihode od rada van gazdinstva do 50 hiljada din., drugu (2) gazdinstva sa godišnjim prihodima od 50 do 100 hiljada din., i treću (3) gazdinstva sa godišnjim prihodima od preko 100 hiljada din. (Tabela 14.)

TABELA 14 — DOMAĆINSTVA PREMA VELIČINI NOVČANIH PRIMANJA OD RADA VAN GAZDINSTVA U 1959.

Grupa gazdinstava	% od ukupnog broja gazdinstava	% aktivnih članova zaposlenih van gazdinstva	Prosečna obradiva površina po gazdinstvu u ha	Prosečna novčana primanja od rada van gazdinstva u hiljadama din.
Prosek	100,0	24	3,46	98,6
1	39,7	6	4,09	39,9
2	25,6	18	3,31	70,5
3	34,7	42	2,49	170,0

Prva grupa, koja obuhvata oko 40% od ukupnog broja domaćinstava, može se označiti kao grupa gazdinstava poljoprivrednika, jer je od ukupnog broja njihovih privredno aktivnih članova samo 6% zaposleno van gazdinstva. Pored toga, novčana primanja od rada van gazdinstva u ovoj grupi su samo malim delom iz redovnog radnog odnosa, svega oko 5% od ukupnih primanja, a sve ostalo čine primanja od sezonskih radova, naročito od »kirijašenja«. Ova gazdinstva obično imaju radnu stoku sa kojom rade (»kirijaše«) na raznim objektima, izgradnji puteva, i sl. Prosečna veličina obradive površine po gazdinstvu u ovoj grupi je iznad proseka za sva gazdinstva, tj. veća od prosečne veličine druge dve grupe.

Drugu grupu, koja čini 25,6% od ukupnog broja gazdinstava, sačinjavaju domaćinstva sastavljena od poljoprivrednika i nepoljoprivrednika, ali još uvek sa većim brojem poljoprivrednika u domaćinstvu. Pošto u proseku domaćinstvo ove kategorije ima 5,4 članova, tj. 2,5 privredno aktivnih, izlazi da svako drugo domaćinstvo ima po jedno lice stalno zaposleno van gazdinstva. Prihodi od rada van gazdinstva iznose u proseku 70.500 din., od toga 60% iz redovnog radnog odnosa a 40% od »kirijašenja« i sezonskog i povremenog rada.

U trećoj grupi, koja čini oko 35% od ukupnog broja gazdinstava, u proseku svako domaćinstvo ima po jedno lice stalno zaposleno van gazdinstva. Njihova prosečna novčana primanja od rada van gazdinstva su u visini prosečnih plata radnika u privredi, od čega preko 97% potiče iz stalnog radnog odnosa, a samo 3% od sezonskog i povremenog rada.

Ukupna novčana primanja seljačkih domaćinstava ukazuju na stepen uključivanja seljaka u robno-novčane odnose i društvenu podelu rada. Nisko učešće novčanog dela dohotka u ukupnom dohotku ukazuje redovno na prirodni karakter sela i na nerazvijeno tržište poljoprivrednih i industrijskih proizvoda. Podaci o novčanim primanjima po grupama gazdinstava ukazuju i na karakteristike pojedinih socijalno-ekonomskih grupacija domaćinstava. (Tabela 15.)

TABELA 15 — NOVČANA PRIMANJA PO DOMAĆINSTVU U 1959.

(U hiljadama din.)			
Grupa gazdinstava	Ukupno	Od prodaje proizvoda	Od rada van gazdinstva
Prosek	248,6	150,0	98,6
1	259,4	219,5	39,9
2	194,5	124,0	70,5
3	257,4	87,4	170,0

Ovi podaci pokazuju da su prva i treća grupa gazdinstava najviše »novčana«; prva preko proizvodnje i tržišnosti, a treća na osnovu rada u nepoljoprivrednim delatnostima. Obe ove grupe se, prema tome, najintenzivnije uklapaju u robno-novčane odnose i procese koje otvara ekonomski razvitak.

Ukupna novčana primanja druge grupe gazdinstava su najniža, što ukazuje da ona zadržavaju prirodni karakter, da se najsporije uklapaju u procese koje otvara ekonomski razvitak i da su najviše vezana za uske okvire seljačkog gazdinstva. Ova grupa je najbrojnija u ekonomski nerazvijenim rejonima.

Karakteristično je da se prva grupa gazdinstava više od ostalih bavi ratarstvom, a treća stočarstvom. Zatim, na proizvodnju za tržište najviše se orijentiše prva grupa, a treća najmanje. (Tabela 16.)

TABELA 16 — VREDNOST I STRUKTURA PROIZVODNJE U 1959.

Grupa gazdinstava	Vrednost tržišne proizvodnje u hiljadama din.		Učešće ratarstva i stočarstva u vrednosti tržišne proizvodnje u %	
	po gazdinstvu	po ha obradive površine	ratarstvo	stočarstvo
Prosek	150	44	34	66
1	219	55	37	63
2	124	38	33	67
3	87	35	23	77

Podaci o tržišnoj proizvodnji ukazuju da se ona domaćinstva koja se orijentišu na rad i prihode van gazdinstva i dalje bave stočarstvom, zbog toga što poslove oko držanja stoke mogu vršiti i deca i starija lica koja su inače nesposobna za teže poljske radove.

PROMENE U BROJU GAZDINSTAVA
I POSEDOVNOJ STRUKTURI

Za predratni period karakteristično je stalno umnožavanje gazdinstava i povećanje broja njihovih članova. Posle rata zaustavljen je taj proces: od 1945. broj gazdinstava je vrlo malo povećan. Međutim, i u ovom periodu bilo je usitnjavanja gazdinstava, naročito do 1953.

Kretanje broja gazdinstava u pojedinim područjima je različito, u zavisnosti od različitih faktora i ekonomske razvijenosti, istorijskog razvoja, populacije, pa i navika formiranih kroz istoriju. (Tabela 17.)

Za *posedovnu strukturu* pre rata karakteristično je da je najveći broj (sitnih) gazdinstava imao relativno male površine zemljišta. Krupnih gazdinstava je bilo malo po broju, ali su ona držala najveći deo obradivih površina. (Tabela 18.)

TABELA 17 — BROJ GAZDINSTAVA PO REPUBLIKAMA 1931, 1949, 1955. I 1960.

Narodna republika	(U hiljadama)			
	1931	1949	1955	1960
Jugoslavija — ukupno	2.069	2.605	2.609	2.629
Srbija	797	1.078	1.098	1.094
uže područje	508	658	673	680
Vojvodina	224	327	331	312
Kosmet	65	93	94	102
Hrvatska	569	670	667	656
Slovenija	187	197	188	195
Bosna i Hercegovina	328	412	430	461
Makedonija	128	165	161	158
Crna Gora	60	73	65	65

TABELA 18 — GAZDINSTVA I POVRŠINE ZEMLJIŠTA 31. III 1931.

Grupe gazdinstava	Gazdinstva		Površine	
	broj	%	u hiljadama ha	%
Sva gazdinstva	2.068.936	100	11.420	100
do 2 ha	710.473	34,3	743	6,5
2—5 ha	693.218	33,6	2.454	21,5
5—10 ha	420.279	20,4	3.084	26,6
10—20 ha	180.898	8,7	2.552	22,4
20—50 ha	51.555	2,6	1.488	13,0
50—100 ha	5.415	0,27	363	3,3
100—500 ha	1.813	0,09	317	2,9
preko 500 ha	285	0,02	419	3,8

Agrarnom reformom izvršenom neposredno posle rata bitno je promenjena posedovna struktura seljačkih gazdinstava. U odnosu na jako izraženu polarizaciju u 1931, došlo je do osrednjačavanja u posedovnoj strukturi. Velik broj gazdinstava koji je pre sprovođenja agrarne reforme pripadao grupaciji do 2 ha, prešao je posle izvršene agrarne reforme u grupaciju 2—5 ha, dok su istovremeno nestala veleposednička i kapitalistička gazdinstva. (Tabela 19.)

TABELA 19 — GAZDINSTVA I POVRŠINE 31. I 1949.

Grupe gazdinstava	Gazdinstva		Površine	
	broj	%	u hiljadama ha	%
Sva gazdinstva	2.605.205	100,0	11.092	100,0
do 2 ha	976.650	37,2	1.087	10,4
2—5 ha	894.257	34,7	2.924	26,2
5—8 ha	385.556	14,8	2.337	20,0
preko 8 ha	348.742	13,3	4.744	42,5

Na promene u posedovnoj strukturi posle 1949. uticali su i reorganizacija seljačkih radnih zadruga i sprovođenje Zakona o poljoprivrednom zemljišnom fondu opštenarodne imovine od 1953.

Posle 1953. na promene u posedovnoj strukturi uticale su i mere u vezi sa poreskim sistemom, cenama i dr. Ekonomski razvoj i sve veći odlazak stanovništva i radne snage sa sela imali su takođe određen uticaj na promene u posedovnoj strukturi. Posedovna struktura u 1955. je već rezultat svih tih faktora. (Tabela 20.)

TABELA 20 — GAZDINSTVA I POVRŠINE 15. I 1955.

Grupe gazdinstava	Gazdinstva		Površine	
	broj	%	u hiljadama ha	%
Sva gazdinstva	2.608.619	100,0	11.194	100,0
do 2 ha	949.503	35,3	1.073	9,6
2—5 ha	946.632	36,9	3.321	29,8
5—8 ha	391.203	15,3	2.528	22,5
preko 8 ha	321.281	12,5	4.252	38,1

Opšta karakteristika posedovne strukture u 1955. je još jače osrednjačavanje sela u odnosu na 1949. Najjača koncentracija broja gazdinstava i površina izvršena je na dve srednje grupe gazdinstava, veličine 2 do 8 ha. Učešće obe krajnje grupe (gazdinstva veličine do 2 ha i preko 8 ha) je smanjeno i u ukupnom broju gazdinstava i u ukupnim površinama.

Posle 1955. i dalje je vršeno osrednjačavanje u posedovnoj strukturi, ali postoji tendencija povećavanja broja gazdinstava većih po površini. Ova gazdinstva povećavaju površinu na dva načina: zakupom i kupovinom, dok gazdinstva manja po površini smanjuju posed davanjem zemlje u zakup i prodajom. Ova pojava je sasvim nova, ali je logična posledica izmenjenog socijalno-ekonomskog položaja pojedinih grupa gazdinstava.

Slobodno delovanje zakona robne proizvodnje, zatim tržište i cene, poreski sistem, i dr., uz sve veće potrebe za proizvodima poljoprivrede, usloveli su diferencirani odnos seljaka prema razvoju proizvodnje i prema gazdinstvima. Jedna od posledica svih tih nastalih promena je i diferencijacija u posedu, tj. u posedovnoj strukturi. Na ovu diferencijaciju delovali su još neki faktori, u prvom redu razvoj nepoljoprivrednih delatnosti i zapošljavanje sve većeg broja radne snage sa sela u tim delatnostima. Uglavnom radna snaga sa malim gazdinstvima zapošljava se van gazdinstva u društvenom sektoru privrede, ali i dalje ostaje na gazdinstvu. Otuda domaćinstva ovih gazdinstava više nisu prinuđena da zakupljuju zemlju radi proizvodnje dovoljnih količina proizvoda za egzistenciju i da deo svog dohotka ustupaju vlasniku za zakupljenu zemlju. Ona sada kupuju, odnosno dokupljuju proizvode za ishranu. Samim tim, ova gazdinstva, u najvećem broju slučajeva, odustaju od aspiracija da povećavaju proizvodnju, a pogotovu da je povećavaju uzimanjem zemlje u zakup.

Gazdinstva veća po površini, koja uglavnom raspolažu potrebnim poljoprivrednim inventarom i stokom, imaju i realne mogućnosti da iznose proizvode na tržište i u uslovima koji ne zahtevaju veće intenziviranje proizvodnje odnosno veća ulaganja. Međutim, razvojem robne proizvodnje uopšte, stvaranjem velikog tržišta za poljoprivredne proizvode, zainteresovanost ovih gazdinstava za tržište postaje svakim danom sve veća. Tržišna proizvodnja sve više ih uključuje u društvenu podelu rada, u robno-novčane odnose, zbog čega ova gazdinstva iznalaze različite mogućnosti da unapređuju i povećavaju proizvodnju i iznose proizvode na tržište. Jedna od takvih mogućnosti je i zakupljivanje i kupovina zemlje. Ovde se zakup pojavljuje ne kao ekonomska prinuda i nužda, već kao ekonomski interes seljaka, kao njegova želja da što više proizvede iznese na tržište i na taj način dođe do što većih novčanih sredstava.

Posedovna struktura u 1960. je u izvesnom smislu rezultat opisanih tendencija, i u odnosu na 1955. ona je pomešana na veća srednja gazdinstva, na grupu gazdinstava od 5 do 8 ha veličine. (Tabela 21.)

TABELA 21 — GAZDINSTVA I POVRŠINE 15. V 1960.

Grupe gazdinstava	Gazdinstva		Površine	
	broj	%	u hiljadama ha	%
Sva gazdinstva	2.629	100	10.564	100
do 2 ha	915	34,1	950	9,0
2—5 ha	988	36,7	3.374	31,5
5—8 ha	442	16,5	2.750	26,2
preko 8 ha	284	10,7	3.490	33,2

DOHODAK SELJAČKIH GAZDINSTAVA

Dohodak seljačkih gazdinstava⁶ se neprestano povećava, i nominalno i realno. Na takvu tendenciju utiču povećanje poljoprivredne proizvodnje i povećanje de'a dohotka koji se formira iz rada van gazdinstva i poljoprivrede, uglavnom u nepoljoprivrednim delatnostima. (Tabela 22.)

TABELA 22 — DOHODAK SELJAČKOG DOMAČINSTVA PO REPUBLIKAMA 1957—1961.

Narodna republika	(Prosek po domaćinstvu, u hiljadama din.)				
	1957	1958	1959	1960	1961
Jugoslavija — ukupno	359,0	350,4	407,0	423,8	476,7
Srbija	359,9	310,0	424,4	424,6	445,4
uže područje	362,3	311,7	430,0	426,9	445,7
Vojvodina	370,3	310,8	422,1	404,2	415,1
Kosmet	340,7	305,0	415,2	446,4	482,5
Hrvatska	371,3	374,6	411,5	434,1	485,1
Slovenija	462,4	500,9	505,8	571,1	609,1
Bosna i Hercegovina	354,0	329,5	398,7	419,9	428,4
Makedonija	402,0	433,8	442,4	427,0	448,4
Crna Gora	319,0	327,7	392,4	421,1	496,2

Podaci: Vidi fusnotu 6.

Na osnovu ovih podataka dobija se, međutim, utisak da je dohodak na Kosmetu skoro na nivou dohotka u Vojvodini, dohodak u Makedoniji veći od dohotka u Vojvodini i užem području Srbije, itd. Zato prilikom ovakvih analiza treba imati u vidu i strukturu dohotka po izvorima odakle se formira i brojnu veličinu domaćinstva. Struktura dohotka po izvorima ukazuje na obim zaposlenosti stanovnika gazdinstva van poljoprivrede, kao i veličinu poljoprivredne proizvodnje, a brojnost domaćinstva — na stepen agrarne naseljenosti.

Redosled republika posmatran prema dohotku po članu domaćinstva bitno se menja: Kosmet, koji u proseku po domaćinstvu ima veći dohodak od Vojvodine, po članu domaćinstva ima dohodak upola manji od Vojvodine, itd. (Tabela 23.)

TABELA 23 — UKUPAN DOHODAK PO ČLANU DOMAČINSTVA PO REPUBLIKAMA U 1960.

Narodna republika	Broj članova po domaćinstvu	Dohodak po članu u hiljadama din.
Jugoslavija — ukupno	4,8	88,1
Srbija	4,7	90,0
uže područje	4,8	89,0
Vojvodina	3,5	115,3
Kosmet	7,4	60,2
Hrvatska	4,2	103,0
Slovenija	4,2	136,0
Bosna i Hercegovina	5,4	77,2
Makedonija	6,2	68,0
Crna Gora	5,2	81,2

⁶ Dohodak domaćinstava obuhvata ukupan dohodak seoskog domaćinstva koj: ima gazdinstvo. Prema metodologiji ankete o seljačkim gazdinstvima Saveznog zavoda za statistiku, dohodak je definisan kao zbir vrednosti prirodne potrošnje, novčanog dohotka od gazdinstva, novčanog dohotka van gazdinstva i salda zaliha. Novčani dohodak od gazdinstva je razlika između ukupnih novčanih primanja od gazdinstva i novčanih izdavanja za gazdinstvo. Isto tako je definisan novčani dohodak van gazdinstva.

Svi podaci koji se odnose na dohodak i novčana primanja i izdavanja seljačkih domaćinstava korišćeni su iz objavljenih biltena ankete o seljačkim gazdinstvima Saveznog zavoda za statistiku ili iz osnovnog materijala te ankete. Potrebno je naročito naglasiti da je prirodna potrošnja domaćinstava, koja čini oko 40% ukupnog dohotka, obračunata po otkupnim cenama (cenama proizvođača), koje su znatno niže od maloprodajnih cena. Na primer, cena kilograma pšeničnog brašna u obračunu prirodne potrošnje iznosi 46 din., kukuruznog brašna 39, krompira 15, pasulja 46, vina 96, sirovog mesa 204, mleka 33, jaja 11 din., itd. Ove cene su uglavnom konstantne za godine za koje je vršen obračun, što treba imati u vidu prilikom analize dohotka i raznih komparacija.

U proseku nešto manje od jedne trećine dohotka čini dohodak od rada van gazdinstva, a oko 90% tog dohotka čini njegov novčani deo. Dohodak koji se formira od rada van gazdinstva najvećim delom potiče od rada u društvenom sektoru.

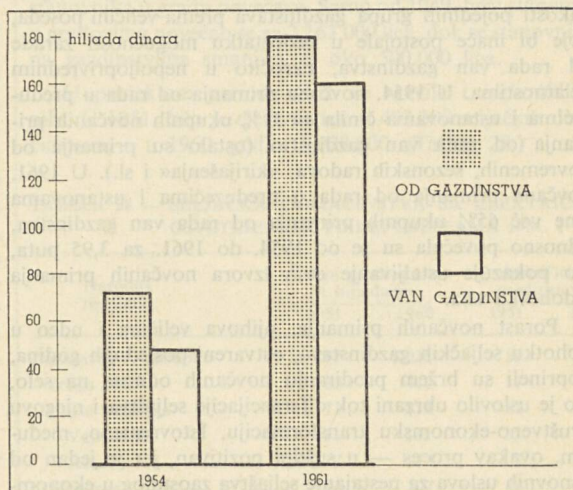
U strukturi dohotka po izvorima sve značajnije mesto zauzimaju novčana primanja iz rada van gazdinstva. Promene u socijalnom sastavu seoskog stanovništva koje nastaju sve većim zapošljavanjem radne snage sa sela u industriji i drugim nepoljoprivrednim delatnostima, čine da primanja od rada van gazdinstva postaju osnovni izvor prihoda i najveći deo dohotka za sve veći broj domaćinstava. Ali, i u proseku za sva gazdinstva, povećanje ovih prihoda je brže nego što su povećavanja novčanih prihoda od prodaje poljoprivrednih proizvoda. (Tabela 24.)

TABELA 24 — NOVČANA PRIMANJA SELJAČKIH DOMAČINSTAVA PO IZVORIMA 1954—1961.

Godina	Od gazdinstva		Van gazdinstva	
	dinara	indeks	dinara	indeks
1954	74.467	100	47.410	100
1955	116.200	155	73.400	155
1956	112.800	152	92.000	194
1957	141.400	190	86.700	205
1958	143.700	195	112.000	235
1959	149.800	200	128.100	270
1960	162.300	218	149.600	315
1961	181.600	243	169.700	357

Novčana primanja od prodaje poljoprivrednih proizvoda povećana su u periodu 1954—1961 za 2,43 puta, a primanja od rada van gazdinstva za 3,57 puta.

GRAFIKON 5 — STRUKTURA NOVČANIH PRIMANJA SELJAČKIH DOMAČINSTAVA PO IZVORIMA 1954. I 1961.



Novčana primanja od rada van gazdinstva činila su 1954. u proseku za celu zemlju 39% ukupnih novčanih primanja (novčana primanja od prodaje proizvoda i novčana primanja od rada van gazdinstva zajedno), a već 1961. godine 49%. Prema tome, pored povećanja poljoprivredne proizvodnje, na veliko povećanje dohotka u odnosu na predratni nivo uticao je i povećani dohodak od rada van poljoprivrede, koji postaje sve značajniji deo ukupnog dohotka u sadašnjoj strukturi sela. Prema proceni, na bazi raspoloživih podataka, ceni se da se dohodak seoskog domaćinstva više nego udvostručio.

Na povećanje novčanog dela dohotka,⁷ a samim tim i ukupne novčanosti sela, delovalo je nekoliko faktora: porast proizvodnje i tržišne proizvodnje, porast cena poljoprivrednih proizvoda, povećanje broja lica stalno zaposlenih van gazdinstva i porast njihovih primanja.

Cene poljoprivrednih proizvoda su u čitavom periodu imale tendenciju porasta. Ako se 1954. označi sa 100, indeks cena poljoprivrednih proizvoda na malo iznosio je 1955. godine 122, 1956 — 130, 1957 — 130, 1958 — 132, 1959 — 135, i 1960 — 149.⁸ Indeks cena poljoprivrednih proizvoda u otkupu, gde se realizuje oko 40% ukupne seljačke tržišne proizvodnje, sporije se povećavao.⁸ Neosporno je da se i tržišna proizvodnja sela povećavala, ali nju je pratilo i neprestano povećavanje cena poljoprivrednih proizvoda.

Broj zaposlenih van gazdinstva iznosio je u 1953. godini 798 hiljada, a u 1960. godini 1.314 hiljada. Pored povećavanja broja lica stalno zaposlenih van gazdinstva, neprestano se povećava i broj lica koja povremeno rade van gazdinstva na raznim sezonskim radovima. Već u 1960. godini je preko pola miliona lica povremeno radilo van gazdinstva.

Uporedo sa povećavanjem broja lica zaposlenih van gazdinstva, koja ostaju da žive na gazdinstvu i učestvuju u formiranju dohotka domaćinstva, rastu i njihove nominalne plate, kao uostalom i celokupnog zaposlenog osoblja. Ako se 1956. godina označi sa 100, indeks nominalnih plata radnika u privredi iznosio je 1957. godine 111, 1958 — 119, 1959 — 135, 1960 — 160.⁹

Povećanje novčanih primanja sela doprinelo je poboljšanju materijalnog položaja seljačkih domaćinstava i njihovog standarda, kao i ublažavanju razlike u ekonomskom položaju sela i grada. To je dalje uticalo na ublažavanje disproporcije u posedovnoj strukturi i ekonomske nejednakosti pojedinih grupa gazdinstava prema veličini poseda, koje bi inače postojale u nedostatku mogućnosti zarade od rada van gazdinstva, naročito u nepoljoprivrednim delatnostima. U 1954. novčana primanja od rada u preduzećima i ustanovama činila su 51% ukupnih novčanih primanja od rada van gazdinstva (ostalo su primanja od povremenih, sezonskih radova, »kirijašenja« i sl.). U 1961. novčana primanja od rada u preduzećima i ustanovama čine već 65% ukupnih primanja od rada van gazdinstva, odnosno povećala su se od 1954. do 1961. za 3,95 puta, što pokazuje ustaljivanje ovih izvora novčanih primanja i dohotka sela.

Porast novčanih primanja, njihova veličina i udeo u dohotku seljačkih gazdinstava, ostvareni poslednjih godina, doprineli su brzom prodiranju novčanih odnosa na selo, što je uslovlilo ubrzan tok diferencijacije seljaštva i njegovu društveno-ekonomsku transformaciju. Istovremeno, međutim, ovakav proces — u suštini pozitivan, jer je jedan od osnovnih uslova za nestajanje seljaštva zaostalog u ekonomskom, kulturnom i tehničkom pogledu — otvorio je niz problema, kako u poljoprivredi, tako i van nje, u drugim delatnostima.

Raspodela dohotka seljačkih domaćinstava takođe ukazuje na neke karakteristike socijalno-ekonomskih procesa na selu. Za tu raspodelu je karakteristična jaka tendencija investiranja u standard bez odgovarajućeg investiranja u

proizvodnju i povećavanja proizvodnje. Ova pojava je rezultat velike zaostalosti sela u prošlosti i težnje da u novim društvenim uslovima nastalim posle revolucije ono poboljša svoj standard. (Tabela 25.)

TABELA 25 — STRUKTURA NOVČANIH IZDAVANJA SELJAČKIH DOMAĆINSTAVA 1954—1961.

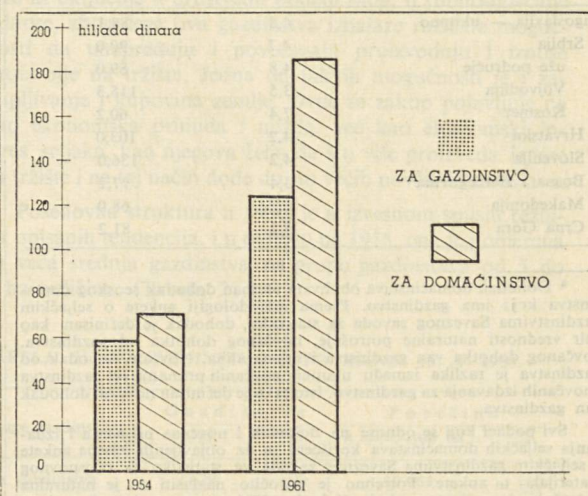
Godina	Za gazdinstva*		Za domaćinstva**	
	dinara	indeks	dinara	indeks
1954	59.561	100	64.030	100
1955	81.700	138	105.300	164
1956	75.300	125	104.200	162
1957	86.600	145	128.600	202
1958	98.200	165	132.500	206
1959	100.800	170	149.500	233
1960	108.300	183	163.200	255
1961	122.800	205	183.100	286

* Novčana izdavanja za gazdinstvo uključuju ulaganja u gazdinstvo, porez, takse i sl.

** Novčana izdavanja za domaćinstvo uključuju izdatke za odeću, obuću, ishranu, pokućstvo, održavanje stana, higijene, kulture, i sl.

U odnosu na 1954. novčana izdavanja za gazdinstvo su se povećala za 2,05 puta, dok su se u istom periodu (1954—1961) novčana izdavanja za domaćinstvo povećala za 2,86 puta. Prema tome, novčana izdavanja za domaćinstvo, koja su inače veća od novčanih izdavanja za gazdinstvo, brže se povećavaju. U vezi sa ovakvim kretanjima novčanih izdavanja, treba ukazati na dva karakteristična momenta. Novčana izdavanja za gazdinstvo manja su nego što su novčana primanja od gazdinstva. Od 1954. postoji tendencija stalnog smanjivanja novčanih izdavanja za gazdinstvo u odnosu na novčana primanja od gazdinstva. U 1954. novčana izdavanja za gazdinstvo iznosila su 80% novčanih primanja od gazdinstva, u 1955 — 70%, u 1956 — 67%, u 1960 — 66%, i u 1961 — 67%. Međutim, novčana izdavanja za domaćinstvo su veća od novčanih primanja od rada van gazdinstva. Ona u proseku 1954—1961. iznose 20% više od sume novčanih primanja od rada van gazdinstva.

GRAFIKON 6 — STRUKTURA NOVČANIH IZDAVANJA SELJAČKIH DOMAĆINSTAVA PO IZVORIMA 1954. I 1961.



Ovi podaci ukazuju na tendencije u orijentaciji sela, koje su logična posledica razlike u nivou standarda koja je ranije postojala između sela i grada, odnosno težnje da se standard sela poboljša i izjednači sa standardom

⁷ Novčani dohodak gazdinstva nastaje na osnovu novčanih primanja od prodaje proizvoda po kojima se realizuje roba na tržištu.

⁸ Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

⁹ Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

u gradu. Ovakve tendencije ukazuju, dalje, da seljačka gazdinstva, u proseku, nemaju aspiracija da vrše proširenu reprodukciju, ali isto tako i da se selo, opet u proseku, ne orijentiše na proizvodnju u onoj meri koliko to omogućuju realni uslovi i u proizvodnji i na tržištu.

O veličini dohotka po grupama gazdinstava prema veličini poseda, o elementima koji ga formiraju, kao i o raspodeli, mogu se istaći sledeća zapažanja:

Deo dohotka koji se formira od rada van gazdinstva je najveći na gazdinstvima do 2 ha, i opada sa povećanjem poseda. U gazdinstvima veličine do 2 ha dohodak od rada van gazdinstva čini oko 45% ukupnog dohotka, u grupi gazdinstava veličine 2 do 3 ha — 36%, 3 do 5 ha — 28%, 5 do 8 ha — 22%, a u gazdinstvima veličine preko 8 ha — 20%. Ako ne bi postojao dohodak od rada van gazdinstva, postojala bi jaka disproporcija u dohotku prema posedovnoj strukturi. Najveće razlike u posedovnoj strukturi se pokazuju ako se posmatra broj gazdinstava i površina po pojedinim grupama gazdinstava prema veličini poseda. Razlike su nešto manje ako se umesto površina uzme dohodak od gazdinstva. Ublažavanje razlika prema dohotku gazdinstva nastaje kao posledica veće vrednosti proizvodnje po ha površine na malim gazdinstvima (vrednost proizvodnje definisana kao zbir vrednosti prirodne potrošnje sopstvenih proizvoda i novčanih primanja od prodaje proizvoda). Vrednost proizvodnje po ha obradive površine na gazdinstvima veličine do 2 ha iznosi oko 126.000 din., na gazdinstvima 2—3 ha oko 100.000 din., na gazdinstvima 3—5 ha 85.000 din., na gazdinstvima 5—8 ha 68.000 din. Veća vrednost po jedinici površine na malim gazdinstvima rezultat je veće relativne zastupljenosti stočarstva i većeg broja stanovnika po jedinici površine, a ne veće produktivnosti. Razlika je još više ublažena ako se posmatra ukupan dohodak, jer se manji dohodak od gazdinstva u malim gazdinstvima dopunjava većim dohotkom od rada van gazdinstva. Još manja disproporcija postoji kad se izračuna ukupan dohodak po članu gazdinstva. Gazdinstva manja po površini po pravilu imaju i brojno manje domaćinstvo (u proseku gazdinstva veličine do 2 ha imaju 45 članova na 10 domaćinstava, a gazdinstva sa preko 8 ha — 66 članova na 10 domaćinstava). U gazdinstvima veličine do 2 ha ukupan dohodak po članu domaćinstva iznosi 69.000 din., a takođe i u gazdinstvima sa 2—3 ha. U gazdinstvima sa 3—5 ha ovaj dohodak iznosi 74.000 din., sa 5—8 ha 79.000 din., a u gazdinstvima veličine preko 8 ha 89.000 din. Treba imati u vidu i da prikazivanje dohotka po članu domaćinstva nije baš najpodesnije u poređenjima između domaćinstava, jer svako seljačko domaćinstvo samo kao celina objedinjava u sebi proizvodno-ekonomsku, sociološko-demografsku i potrošnu jedinicu. (Tabela 26.)

TABELA 26 — STRUKTURA DOHOTKA DOMAĆINSTVA PREMA VELIČINI POSEDA U 1961.

Grupe gazdinstava	Ukupno	Prirodna potrošnja sopstvenih proizvoda	(Prosek po domaćinstvu, u hiljadama din.)		Zalihe proizvoda
			Novčani deo dohotka od gazdinstva	van gazdinstva	
Prosek	476,7	179,9	147,1	139,7	10,0
do 2 ha	355,4	121,0	63,7	162,5	8,2
2—3 ha	413,6	155,0	99,9	147,1	11,6
3—5 ha	458,0	181,6	134,5	126,5	15,4
5—8 ha	534,3	215,1	197,3	121,9	0,0
preko 8 ha	678,8	246,9	276,3	138,9	16,7

POBOLJŠANJE

USLOVA ŽIVOTA NA SELU

Uporedo sa ekonomskim razvojem, koji uslovljava društveno-ekonomske promene na selu, stalno se vrši i poboljšavanje uslova života na selu.

Na selu se izgrađuju stambene zgrade koje po materijalu od kojeg se grade, komforu i dr. često ne zaostaju za standardima u gradu. Od 1951. do 1960. površine prostorija za stanovanje povećale su se na selu za 11%. (Tab.la 27.)

TABELA 27 — POVRŠINA PROSTORIJA ZA STANOVANJE SELJAČKIH DOMAĆINSTAVA PO REPUBLIKAMA 1951. I 1960.

Narodna republika	Ukupno u hiljadama m ²		Na 1 stanovnika m ²	
	1951	1960	1951	1960
Jugoslavija — ukupno	95.473	106.324	7,5	8,5
Srbija	43.413	48.254	8,1	9,4
uže područje	26.089	30.174	7,7	9,1
Vojvodina	13.204	13.293	10,4	12,1
Kosmet	4.120	4.786	6,2	6,4
Hrvatska	24.292	26.301	8,4	9,5
Slovenija	8.181	8.844	9,0	10,8
Bosna i Hercegovina	11.816	13.529	6,1	5,5
Makedonija	5.729	6.930	6,6	7,3
Crna Gora	2.041	2.466	6,1	7,3

Podaci: Indeks Saveznog zavoda za statistiku, br. 8/1960.

U odnosu na broj stanovnika, stambena izgradnja na selu je bila brža nego u gradu. Međutim, dinamika stambene izgradnje u gradu je svakako brža nego u selu, ali se broj stanovnika u gradu povećava. Samo od 1949. broj stanovnika u gradovima povećao se za 2,163.000 lica, dok se stanovništvo na gazdinstvima smanjilo za oko 500.000 lica.

U proteklom periodu brzo se razvila i elektrifikacija sela. U 1951. bilo je elektrificirano 477.000 seljačkih domaćinstava, a u 1960. godini 1,028.000. (Tabela 28.)

TABELA 28 — SELJAČKA DOMAĆINSTVA SA ELEKTRIČNIM OSVETLJENJEM PO REPUBLIKAMA 1951. I 1960.

Narodna republika	Broj gazdinstava u hiljadama		% elektrificiranih gazdinstava	
	1951	1960	1951	1960
Jugoslavija — ukupno	477	1.028	19	39
Srbija	185	410	17	38
uže područje	71	212	11	31
Vojvodina	111	185	33	59
Kosmet	2	13	2	13
Hrvatska	116	307	18	47
Slovenija	127	155	51	80
Bosna i Hercegovina	30	69	7	15
Makedonija	13	75	9	48
Crna Gora	7	12	9	19

Podaci: Indeks Saveznog zavoda za statistiku, br. 8/1960.

Naravna materijalna baza sela čini da se u osnovi menja i način života na selu. U seoskim domaćinstvima se sve više koriste sva ona sredstva koja traži gradski stanovnik. U elektrificiranim selima veliki broj domaćinstava ima radio-aparate i razne električne uređaje, a u poslednje vreme i televizore.

SEDNICE SAVEZNE NARODNE SKUPŠTINE

28. I 29. DECEMBRA 1962.

Na sednicama od 28. i 29. decembra Savezna narodna skupština usvojila je Savezni društveni plan za 1963. godinu (ekspozé o Predlogu plana podneo je član Saveznog izvršnog veća i generalni direktor Saveznog zavoda za privredno planiranje Nikola Minčev) i Savezni budžet za 1963. godinu (ekspozé o Predlogu budžeta podneo je član Saveznog izvršnog veća Zoran Polić), zatim 4 nova zakona, 23 izmene i dopune ranije donetih zakona i 10 odluka.

Akti koje je Skupština usvojila:

Savezni društveni plan za 1963. godinu (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Plan polazi od potrebe bržeg porasta nacionalnog dohotka, jačanja privrednih snaga i daljeg razvijanja i učvršćivanja društvenog samoupravljanja. Predviđaju se porast nacionalnog dohotka za 9,7%, izvoza roba i usluga za oko 13%, i uvoza roba i usluga za oko 7%. Na osnovu toga i na osnovu drugih transakcija sa inostranstvom, predviđa se smanjenje deficita platnog bilansa i izvesno povećanje deviznih rezervi.

Savezni budžet za 1963. godinu (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Bitne karakteristike ovog budžeta su njegovo puno uravnoteženje i smanjenje u odnosu na budžet za 1962. Polazeći od okvira koji su određeni Saveznim društvenim planom za 1963. godinu, Savezni budžet za 1963. godinu predviđa prihode i rashode u visini od 608.983 miliona din., što u poređenju sa Saveznim budžetom za 1962. godinu predstavlja sniženje za 4% odnosno 2,8% posle svih izvršenih ograničenja u toku 1962.

Osnovni zakon o organizaciji prevoza motornim vozilima u drumskom saobraćaju (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Organizacija prevoza lica i stvari motornim vozilima u drumskom saobraćaju do sada je bila regulisana, i to samo delimično, republičkim propisima. Ti propisi, međutim, više nisu odgovarali dostignutom stepenu razvika i potrebama drumskog saobraćaja, te se ovim zakonom regulišu osnovna pitanja organizacije prevoza i predviđaju uslovi pod kojima privredne organizacije, državni organi, ustanove, društvene i druge organizacije i građanska lica mogu vršiti javni prevoz i prevoz za sopstvene potrebe. Prevoz mogu vršiti samo one privredne organizacije (auto-transportna preduzeća) kojima je prevoz lica i stvari osnovna privredna delatnost. Prevoz kao sporednu delatnost mogu vršiti i druge privredne organizacije koje raspolažu motornim vozilima za sopstvene potrebe, pod uslovom da za vršenje takve delatnosti osnuju poseban pogon i registruju ga saglasno važećim propisima. Narodne republike će svojim propisima regulisati učešće ostalih imalaca motornih vozila u vršenju prevoza, što će zavistiti od broja raspoloživih vozila i potreba javnog prevoza. Narodnim republikama data je mogućnost da, s obzirom na njihove posebne uslove i potrebe prevoza, odrede u kojim slučajevima i pod kojim uslovima privatna lica mogu vršiti javni prevoz u drumskom saobraćaju. Radi vršenja nadzora nad javnim prevozom motornim vozilima u drumskom saobraćaju, Zakonom se osniva kao posebna nadzorna služba — inspekcija drumskog saobraćaja, i bliže određuju njena prava i ovlašćenja;

Zakon o Zajedničkom fondu rizika pomorskih brodarskih preduzeća prekomorske plovidbe (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Osnivanje ovog Fonda ima za cilj obezbeđenje sredstava za davanje kredita pomorskim brodarskim preduzećima koja prevoze robu i putnike u prekomorskoj plovidbi radi pokrića gubitaka od kojih dolazi usled pada cene vozarine na međunarodnom pomorskom tržištu. Fond, u čije članstvo preduzeća prekomorske plovidbe pristupaju dobrovoljno, ima svojstvo pravnog lica. Poslovima Fonda upravlja upravni odbor, obrazovan od predstavnika preduzeća koja su učlanjena u Fond. Preduzeća unose u Fond kao svoj doprinos najmanje 15% od iznosa čistog prihoda koji izdvajaju za svoj poslovni fond i fond zajedničke potrošnje. Način na koji se koriste sredstva ovog fonda i druga pitanja u vezi sa obrazovanjem i radom upravnog odbora Fonda regulišu se pravilima Fonda;

Zakon o prenošenju poslova civilne zaštite iz nadležnosti organa uprave nadležnih za unutrašnje poslove u nadležnost organa uprave nadležnih za poslove narodne odbrane (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Poslovi civilne zaštite, koji su do sada bili u nadležnosti organa uprave nadležnih za unutrašnje poslove, prenose se u nadležnost organa uprave nadležnih za poslove narodne odbrane. Službenike i radnike koji su do sada radili na poslovima civilne zaštite u Saveznom državnim sekretarijatu za unutrašnje poslove preuzima Državni sekretarijat za poslove narodne odbrane, dok su republička izvršna veća, sreski i opštinski narodni odbori ovlašćeni da sami odlučuju o preuzimanju ovih službenika od strane odgovarajućih organa uprave nadležnih za poslove narodne odbrane;

Zakon o regulisanju određenih obaveza iz Opšteg investicionog fonda (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Pošto će, saglasno Saveznom društvenom planu za 1963. godinu, Opšti investicioni fond finansirati samo one investicije koje su od presudnog uticaja na opšti razvoj privrede, ovim zakonom se u načelu reguliše postupak prenošenja obaveza Opšteg investicionog fonda na druge fondove. Zakonom se posebno predviđa da banke u republikama i investitori u određenom roku zaključie sporazume sa Jugoslovenskom investicionom bankom o preuzimanju daljeg finansiranja investicija čija je izgradnja započeta sredstvima iz Opšteg investicionog fonda, zatim reguliše pitanje obezbeđenja stranih sredstava plaćanja za uvoz potrebne opreme, i sl;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o doprinosu na vanredne prihode privrednih organizacija za 1962. godinu (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Privrednim organizacijama koje se bave proizvodnjom rezane građe (pilane), furnira, ploča i nameštaja (s obzirom na njihovo dosadašnje nepovoljno ekonomsko poslovanje), kao i poljoprivrednim organizacijama (zbog njihove niske akumulativnosti) daju se određene povlastice u plaćanju doprinosa na vanredne prihode;

Zakon o doprinosu na vanredne prihode privrednih organizacija za 1963. godinu (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Dejstvo Zakona o doprinosu na vanredne prihode privrednih organizacija bilo je ograničeno na 1962. Ovim zakonom se dejstvo tog instrumenta raspodele produžuje i na 1963;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o sredstvima privrednih organizacija (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Prema dosadašnjim odredbama Zakona o sredstvima privrednih organizacija, šumsko zemljište nije uopšte bilo okategorisano u bilo kakva sredstva privrednih organizacija. Neke privredne organizacije koje gazduju šumama prilikom utvrđivanja procene svojih sredstava unosile su šumsko zemljište u svoja osnovna sredstva, čime je smanjivana osnovica na vanredni prihod tih organizacija. U cilju onemogućenja proizvodnog tretiranja šumskog zemljišta kao sredstva privrednih organizacija, ovim zakonom se propisuje da se šumsko zemljište smatra kao obrtno sredstvo. Zakon, pored toga, sadrži izmenu odredbe kojom se reguliše određivanje vrednosti stvari koje čine obrtna sredstva, čime se omogućuje realnije iskazivanje vrednosti ovih stvari;

Zakon o dopuni Zakona o revalorizaciji osnovnih sredstava i sredstava zajedničke potrošnje privrednih organizacija (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Prema propisima o revalorizaciji, privredne organizacije bile su dužne da u svojim knjigama sprovedu rezultate revalorizacije sa danom 31. decembra 1962, s tim da revalorizacija ima pravnu važnost od 1. januara 1963. Ovim zakonom se daje ovlašćenje Saveznom izvršnom veću da za pojedine privredne delatnosti može propisati duže rokove od predviđenih;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o iskorišćavanju poljoprivrednog zemljišta (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Poslovi u vezi sa odobravanjem osnovnog plana iskorišćavanja poljoprivrednog zemljišta na području hidromelioracionog sistema i donošenje rešenja u postupku za arondaciju prenose se iz dosadašnje nadležnosti sreskih u nadležnost odgovarajućih opštinskih organa uprave. No, najveći broj odredaba ovog zakona odnosi se na uvođenje komasacije, kao mere za grupisanje i zaokružavanje poljoprivrednih zemljišta radi stvaranja većih parcela, na kojima je poljoprivredna proizvodnja ekonomičnija i veća. Zakonom se predviđaju uslovi pod kojima se može vršiti komasacija, određuju organi za vođenje komasacionog postupka i sam postupak za vršenje komasacije. Zakonom se posebno reguliše preče pravo privrednih organizacija prilikom kupovine poljoprivrednog zemljišta u građanskoj vojini;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o eksproprijaciji (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Najniži iznos naknade za potpunu eksproprijaciju poljoprivrednog zemljišta, koji je iznosio petostruki iznos jednogodišnjeg katastrofskog prihoda odnosnog zemljišta, smanjuje se na trostruki iznos tog prihoda, dok se u pogledu najvećeg iznosa ove naknade određuje da on ne može preći iznos tržišne cene zemljišta;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o prometu zemljišta i zgrada (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Odredbama ovog zakona određuje se da se u slučaju prodaje ili odricanja od prava svojine u korist određene privredne organizacije na zemljištu koje nije upisano u zemljišne knjige, potvrda izdata od organa uprave opštinskog narodnog odbora nadležnog za imovinskopravne poslove ima uzeti kao dokaz o sopstvenosti tog zemljišta. Zakon takođe predviđa da se građani i građanska pravna lica mogu i jednostranom izjavom, datom kod nadležnog organa uprave narodnog odbora opštine, odreći prava svojine na poljoprivrednom zemljištu u korist društvene zajednice, pod uslovom da na takvom zemljištu nema tereta u korist trećih lica;

Zakon o dopunama Zakona o regulisanju poslovnih odnosa na tržištu (»Službeni list FNRJ«, 53/62) predviđa kao nov institut poslovnu tajnu privredne organizacije i u vezi s tim zabranjuje svako saopštavanje dokumenata i podataka, i to kako onih koji predstavljaju poslovnu tajnu sa stanovišta privrede uopšte, tako i onih koji kao specifični za pojedine privredne organizacije predstavljaju tajnu u njihovom interesu. U ovom drugom slučaju prepušta se samoj privrednoj organizaciji da ona svojim aktom odredi dokumente i podatke koji se smatraju poslovnim tajnom. Povrede ove tajne smatraju se kao teže povrede radne discipline, za koje privredne organi-

zacije mogu propisivati sve vrste disciplinskih kazni, pa i kaznu otpuštanja iz privredne organizacije;

Zakon o dopuni Zakona o preduzećima za puteve (»Službeni list FNRJ«, 53/62) ovlašćuje se Savezno izvršno veće da može odrediti da se iznos od maloprodajne cene benzina i plinskog ulja, koji se plaća kao naknada za korišćenje javnih puteva, ne plaća na benzin i ulje koji se upotrebljavaju za potrebe narodne odbrane, kao i za benzin i plinsko ulje koje privredne organizacije u vršenju svoje delatnosti upotrebljavaju za pogon brodova, šinskih vozila i vazduhoplova;

Zakon o izmeni Zakona o budžetima i finansiranju samostalnih ustanova (»Službeni list FNRJ«, 53/62) određuje povećanje učešća federacije u zajedničkim budžetskim prihodima ostvarenim na teritoriji narodne republike od dosadašnjih 10% na 12%;

Zakon o dopuni Zakona o doprinosu za stambenu izgradnju (»Službeni list FNRJ«, 53/62), produžava se i za 1963. ovlašćenje za narodne republike da mogu zakonom propisati da se do 50% doprinosa za stambenu izgradnju uplaćuje u fond za stambenu izgradnju one opštine na čijem se području nalazi sedište odnosno prebivalište isplatioca ličnog dohotka radnika;

Zakon o izmenama Zakona o doprinosu za eksploataciju rudnog blaga (»Službeni list FNRJ«, 53/62) predviđa da se deo doprinosa koji je do sada bio prihod Opšteng investicionog fonda ubuduće ne unosi u taj fond, već da ga federacija raspoređuje po svom nahođenju;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o porezu na nasleda i porezu na poklone (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Zakonom se kao najvažnije predviđa da građani plaćaju porez na nasleda i porez na poklone u svim slučajevima kada na osnovu nasleda ili poklona stiču poljoprivredno zemljište u Jugoslaviji. Od plaćanja toga poreza izuzeti su građani koji su u odnosu na ostaviooca odnosno poklonodavca naslednici prvog i drugog reda, i to pod uslovom da se poljoprivredom bave kao glavnim zanimanjem. Zakonom se predviđaju nove poreske stope, koje se, prema stepenu srodstva i vrednosti nasleda odnosno poklona, kreću od 5% do 50%, za razliku od dosadašnjih stopa, koje su se kretale od 1% do 30%;

Zakon o izmenama Zakona o javnom tužilaštvu (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Izmene koje se ovim zakonom vrše tiču se uslova za postavljanje javnih tužilaca i njihovih zamenika u republičkim i pokrajinskim javnom tužilaštvu, pri čemu se predviđa da se i vreme provedeno na pravnim poslovima pre završenog pravnog fakulteta, a isto tako i vreme provedeno na društveno-političkom radu, računa u zakonom određene godine prakse za vršenje ovih funkcija;

Zakon o dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju (»Službeni list FNRJ«, 53/62) uspostavlja se obavezna kontrola pravičnog korišćenja bolovanja, kako od strane radnih organizacija, tako i od strane komunalnih zavoda za socijalno osiguranje. Službena lica ovlašćena za vršenje te kontrole mogu u slučaju zloupotrebe bolovanja obustaviti isplatu naknade ličnog dohotka, a osiguraniku se daju pravna sredstva protiv akta o obustavi;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o penzijskom osiguranju (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Prema odredbama ovog zakona, državljani Jugoslavije koji su po odobrenju nadležnih organa stupili u radni odnos u inostranstvu dužni su da se na sopstveni teret osiguraju po odredbama Zakona o penzijskom osiguranju, ako im se vreme provedeno na takvom radu ne priznaje u penzijski staž po spomenutom zakonu na osnovu ugovora o socijalnom osiguranju zaključenom između Jugoslavije i zemlje u kojoj su ta lica u radnom odnosu. Zakonom se takođe predviđa mogućnost da takva lica mogu izvršiti tzv. »kupovinu« određene penzije;

Zakon o izmeni i dopuni Zakona o invalidskom osiguranju (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Slično kao Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o penzijskom osiguranju, ovim zakonom se određuju uslovi i utvrđuju prava jugoslovenskih državljana na radu u inostranstvu za sticanje prava na invalidsko osiguranje po odredbama Zakona o invalidskom osiguranju;

Zakon o izmenama Zakona o ratnim vojnim invalidima (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Ovim zakonom povećavaju se oblici invalidskih prilažnosti koji imaju karakter materijalnog obezbeđenja (dodatak na negu i pomoć drugog lica, opšti i posebni invalidski dodatak, materijalno obezbeđenje koje se isplaćuje za vreme profesionalne rehabilitacije) u visini; naknada koje su određene za uvećanje cene brašna i hleba;

Zakon o izmeni Zakona o pomoći članovima porodica čiji su hranioci na obaveznoj vojnoj službi (»Službeni list FNRJ«, 53/62). U vezi sa povećanjem cena brašna i hleba, ovim zakonom se u odgovarajućoj srazmiri vrši povećanje pomoći članovima porodica čiji se hranioci nalaze na obaveznoj vojnoj službi;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o administrativnim taksama (»Službeni list FNRJ«, 53/62) uvode se takse na oruđa za proizvodnju i druge predmete u građanskoj svojini u oblasti poljoprivrede, u cilju ograničenja njihove upotrebe i većeg korišćenja mehanizacije u društvenoj svojini. Visinu taksa na pojedina oruđa i predmete, koji su taksativno navedeni u Zakonu, određuju narodne republike svojim propisima;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o bankama (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Promene se uglavnom odnose na pitanja organizacione prirode, pri čemu se određuje da upravni odbor banke rešava o zahtevima za kredite, ukoliko o njima ne rešava kreditni odbor, i da po prigovoru protiv rešenja kreditnog odbora rešava upravni odbor banke. Zakonom se

predviđa da upravni odbori banaka mogu obrazovati kreditne odbore i odrediti njihov delokrug;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o kreditnim i drugim bankarskim poslovima (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Zakonom se predviđa da za pojedine vrste kredita kamatnu stopu u određenim slučajevima propisuje Savezno izvršno veće, a ne Savezna narodna skupština. Ovim zakonom se isto tako proširuje obaveza banaka za davanje kredita određenim kategorijama tražilaca kredita i na osnovna sredstva, a ne samo na obrtna, kako je to dosad bilo predviđeno;

Zakon o dopuni Zakona o Jugoslovenskoj lutriji (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Dopunom se predviđa da se sredstva koja se formiraju obračunavanjem doprinosa iz dohotka Jugoslovenske lutrije izdvajaju na poseban račun i da se ta sredstva dodeljuju društvenim organizacijama za finansiranje njihovih centralnih organa, kako bi se omogućilo da se finansijska sredstva dobivena od igara na sreću troše isključivo u socijalno-humane i druge slične svrhe;

Odluka o privremenom odlaganju primene odredaba čl. 22, 23. i 24. Zakona o izmenama i dopunama Zakona o javnim službenicima (»Službeni list FNRJ«, 53/62), kojom se do donošenja i stupanja na snagu novog zakona o penzijskom osiguranju odlaže primena navedenih odredaba, koje se odnose na prestanak službe po sili zakona u slučaju kada službenik ispuni uslove za ličnu penziju. Istovremeno se određuju uslovi pod kojima se mogu vratiti u službu lica koja su u međuvremenu već penzionisana po ovom osnovu;

Odluka o izmeni Saveznog društvenog plana za 1962. godinu (»Službeni list FNRJ«, 53/62) predviđa da Narodna banka u 1962. kreditira federaciju za iznos od 214 milijardi dinara, radi pokrivanja deficita koji će se pojaviti na kraju godine kao posledica usporenog porasta industrijske proizvodnje, prelaska na obračun dohotka privrednih organizacija po naplaćenju realizaciji i manjeg ostvarenja prihoda federacije;

Odluka o dopunama Odluke o stopama doprinosa iz dohotka privrednih organizacija (»Službeni list FNRJ«, 53/62) predviđa da se rudnici obojenih metala, rečna brodogradilišta i preduzeća za proizvodnju furnira i drvenih ploča oslobađaju od plaćanja doprinosa po stopi od 15% iz dohotka privrednih organizacija;

Odlukom o izmenama Odluke o kamatnim stopama na fondove u privredi (»Službeni list FNRJ«, 53/62) transportna preduzeća se oslobađaju od plaćanja kamate na poslovni fond na vrednost izgrađenih površina aerodroma, kao i na vrednost železničkih pruga, tunela i galerija koji predstavljaju njihova osnovna sredstva. Pored toga, Odlukom se oslobađaju od plaćanja kamate i za 1963. društveni investicioni fondovi u određenim privredno nerazvijenim područjima;

Odluka o dopuni Odluke o određivanju privrednih organizacija koje su obavezne plaćati doprinos za eksploataciju rudnog blaga i o određivanju stope toga doprinosa (»Službeni list FNRJ«, 53/62). Ovom odlukom Rudnik olova i cinka Probištin i Rudnici i topionice olova i cinka Zvečan oslobađaju se od plaćanja rudničkog doprinosa za 1962;

Odluka o određivanju stopa doprinosa za socijalno osiguranje, dodatak na decu i zapošljavanje radnika u 1963. godini (»Službeni list FNRJ«, 53/62), kojom se stopa od 24,5% od bruto ličnih dohodaka osiguranika utvrđuje kao najviša granica do koje se mogu odrediti ukupne stope svih osnovnih doprinosa za socijalno osiguranje, zajedno sa doprinosom za dodatak na decu;

Odluka o sredstvima za davanje naknade saobraćajnim privrednim organizacijama za povlastice u putničkom saobraćaju u 1963. godini (»Službeni list FNRJ«, 53/62) reguliše pitanje ovih sredstava za 1963. pri čemu se određuje da se sredstva za davanje naknade obračunavaju primenom stope od 1,5% umesto dosadašnje stope od 1%, i u isto vreme federacija se oslobađa od obaveze za podmirenje rizika;

Odlukom o dodeljivanju sredstava iz privrednih rezervi federacije (»Službeni list FNRJ«, 53/62) dodeljuje se saveznom budžetu iznos od 1.000 miliona din. za pomoć Narodnoj Republici Makedoniji za otklanjanje šteta prouzrokovanih poplavama u 1962;

Odluka o izmenama i dopunama Odluke o uvođenju posebnog dodatka na penziju u 1962. godini (»Službeni list FNRJ«, 53/62), kojom se vrši povećanje penzijskih primanja za visinu uvećanih cena brašna i hleba u 1962. produžuje isplaćivanje posebnog dodatka i za 1963. godinu i određuje da se pri određivanju penzijskog osnova uzimaju u obzir primanja ostvarena u 1962. Penzionisanim osiguranicima daje se mogućnost da podnesu zahteve za novo utvrđivanje penzijskog osnova i novo određivanje visine penzije;

Odlukom o potvrđi uredaba Saveznog izvršnog veća (»Službeni list FNRJ«, 53/62) potvrđene su neke uredbe koje je Savezno izvršno veće donelo na osnovu ovlašćenja iz tačke II Odluke o potvrđi uredaba Saveznog izvršnog veća i o daljem radu na pripremi zakona o privrednom sistemu.

Savezna narodna skupština potvrdila je i Obavezno tumačenje člana 40. stav. 1. Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta, koje je donela Komisija za tumačenje zakona na dan 27. decembra 1962, a dato je i više odgovora na postavljena poslanička pitanja.

P. A.

SEDNICE REPUBLIČKIH NARODNIH SKUPŠTINA

NARODNA SKUPŠTINA NR SRBIJE

9. OKTOBRA 1962.

Narodna skupština NR Srbije je na sednicama od 9. oktobra 1962. usvojila jedan zakon, razmotrila kretanje privrede za period januar—avgust 1962. i probleme stare industrije u Republici, razrešila jednog člana Izvršnog veća, izabrala jednog sudiju Vrhovnog suda NRS, jednog predsednika i jednog sudiju Okružnog suda, razrešila jednog sudiju Vrhovnog suda NRS, 2 sudije Višeg privrednog suda u Beogradu i 9 sudija Okružnih sudova, usvojila Odluku o razrešenju i izboru članova Saveta Umetničke akademije i saveta Akademija u sastavu Umetničke akademije, potvrdila jednu odluku Mandatno-Imunitetskog odbora Veća proizvođača i uvažila ostavku jednog poslanika Republičkog veća.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o izgradnji investicionih objekata (»Službeni glasnik NRS«, 41/62) sadrži dopunske odredbe iz oblasti izgradnje investicionih objekata, kojima se regulišu, na osnovu i u okviru saveznog Osnovnog zakona o izgradnji investicionih objekata, pitanja koja su tim propisom ostavljena da ih republike regulišu prema svojim potrebama. Saglasno tome, ovim zakonom se određuje da će se Osnovni zakon primenjavati i na izgradnju objekata društvenog standarda i komunalnih objekata, sa odstupanjima koja u tom pogledu traže specifičnosti njihove izgradnje, s tim da dopunski propisi koji će se donositi na osnovu republičkog Zakona o izgradnji investicionih objekata obuhvataju specifičnosti manjeg značaja. Na sličan način se tretiraju i ovakvi objekti JNA van vojnog kruga. Od opšteg režima investicione izgradnje izuzeta je izgradnja objekata građana i građanskih pravnih lica, te je ostavljeno da ta pitanja regulišu svojim propisima narodni odbori opština, odnosno za područje grada Beograda — Narodni odbor grada Beograda. Od režima ovog zakona izuzeta je i izgradnja stambenih zgrada na selu, koja je regulisana posebnim republičkim zakonom, donetim 1961.

Saglasno ovlašćenjima iz saveznog Osnovnog zakona, ovim zakonom je određeno šta treba da sadrži investicioni program i u kojim slučajevima se umesto investicionog programa može izraditi uprošćeni elaborat ili samo referat (za manje investicione objekte, manje rekonstrukcije, montažu opreme, ili objekte društvenog standarda i komunalne objekte za koje narodni odbor opštine odredi da se ne moraju izraditi investicioni programi). Radi ekonomičnosti i bolje izrade programa u odgovarajućim uslovima, Zakon predviđa i mogućnost donošenja zbirnog investicionog programa izgradnje čitavih naselja ili kompleksa objekata. Zakon određuje i izuzetke u kojima odobrenje za izgradnju izdaje republički organ uprave (za železničke pruge, puteve I i II reda, plovne kanale, dalekovode i važnije objekte iz oblasti industrije, saobraćaja i vodoprivrede).

Zakon sadrži iscrpne odredbe o evidenciji, o tehničkoj kontroli investicione tehničke dokumentacije, o obavezama izgradnje putem kvalifikovane izvođačke organizacije, o izuzecima u pogledu izgradnje u režiji, kao i o uslovima izgradnje za tržište. Stručni nadzor je obaveza investitora, bez obzira da li izgradnju vrši izvođačka organizacija ili se ona izvodi u sopstvenoj režiji. Zakon sadrži i odgovarajuće odredbe o tehničkom prijemu i izdavanju dozvole za upotrebu odnosno za stavljanje u pogon, kao i kaznene sankcije za određene radnje kojima se krše odredbe ovog zakona.

12. NOVEMBRA 1962.

Na sednicama od 12. novembra 1962. Skupština je usvojila jedan zakon, izabrala narodnog poslanika Republičkog veća Mihaila Švabića za narodnog poslanika Saveznog veća Savezne narodne skupštine, izabrala narodnog poslanika Trijuna Nikolića za člana Izvršnog veća Narodne skupštine NR Srbije i

odlučila da Prednacrt ustava Socijalističke Republike Srbije Ustavna komisija iznese na javnu diskusiju do 31. decembra 1962.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o izmenama Zakona o područjima opština i srezova u Narodnoj Republici Srbiji (»Službeni glasnik NRS«, 45/62) predviđa spajanje srezova Valjevo i Šabac u novi srez Valjevo, srezova Kragujevac i Svetozarevo u novi srez Kragujevac, srezova Kraljevo, Čačak i Kruševac u novi srez Kraljevo, srezova Leskovac i Vranje u novi srez Leskovac, srezova Smederevo i Požarevac u novi srez Smederevo, i srezova Subotica i Sombor u novi srez Subotica. Zatim, ukinute su 23 opštine, a njihova područja su priključena odgovarajućim drugim opštinama. Neka naseljena mesta su izdvojena iz sastava jedne i uključena u sastav druge opštine, neke opštine su izdvojene iz sastava jednog sreza i uključene u drugi. Zakon sadrži i odgovarajuće odredbe o sprovođenju ovih izmena, kao i odredbu prema kojoj novi narodni odbori treba da počnu rad od 1. januara 1963.

6. DECEMBRA 1962.

Na sednicama od 6. decembra 1962. Skupština je usvojila 5 zakona i 3 odluke, izabrala 16 sudija Okružnih sudova, razrešila 19 sudija Okružnih i jednog sudiju Okružnog privrednog suda.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o visokom školstvu (»Službeni glasnik NRS«, 51/62) utvrđuje zadatke, organizaciju i način rada visokoškolskih ustanova i njihovih zajednica. Objedinjavajući u jedan zakon materiju koja se odnosi na visoko školstvo, koja je dosad bila regulisana putem nekoliko zakona, Zakon o visokom školstvu daje mogućnost raznim visokoškolskim ustanovama da svojim statutima i drugim aktima regulišu specifičnosti svake pojedine ustanove, pri čemu se putem opštih odredaba Zakona obezbeđuje jedinstvo visokoškolskog sistema.

Prema odredbama Zakona, univerziteti i umetničke akademije su zajednice visokoškolskih ustanova. Fakulteti i visoke škole obavezno se udružuju u univerzitete, a akademije u umetničke akademije. Uključivanje viših škola u sastav ovih zajednica je fakultativno.

Univerziteti i umetničke akademije osnivaju se zakonom, a ostale visokoškolske ustanove — zakonom i aktima autonomnih jedinica, srezova, opština, univerziteta, privrednih i drugih organizacija. Osnivač je dužan prilikom osnivanja da obezbedi nastavne i naučne kadrove, prostorije, opremu, finansijska sredstva i druge uslove neophodne za nesmetan rad ustanove.

Organi upravljanja visokoškolskom ustanovom su savet, uprava i dekan odnosno direktor. Zakonom se predviđaju osnovni principi u pogledu sastava i načina izbora ovih organa. Za pojedine vrste ustanova predviđa se, pored drugih organa upravljanja i unutrašnjih oblika organizacije, i skupština, kao oblik širokog učešća svih faktora u njihovom radu.

Zakon predviđa na fakultetima, visokim školama i akademijama umetnosti nastavu kroz tri samostalna i uzajamno povezana stepena. Kako će se organizovati i koliko će stepena biti, utvrđuje se statutom. Nastava prvog stepena traje dve godine, drugog dve i tri, a trećeg najmanje godinu dana. Pored toga, daje se mogućnost organizovanja vanrednog studiranja, kao i naučnoistraživačke i praktične saradnje sa privrednim i drugim organizacijama. Zakon otvara i široke mogućnosti razvijanja naučnog rada putem raznih ustanova koje mogu osnivati univerziteti, fakulteti i druge visokoškolske ustanove.

Posebno su razrađena pitanja koja se odnose na uslove upisivanja studenata, način polaganja ispita, sticanje raznih stepena spreme, magistrature i doktorata, kao i drugih vidova gradacije stručnih i naučnih priznanja.

Zakon takođe daje iscrpno najbitnija načela i odredbe o nastavnicima i saradnicima visokoškolskih ustanova;

Zakonom o osnivanju Više škole za specijalne pedagoge (»Službeni glasnik NRS«, 51/62) osniva se Viša škola za specijalne pedagoge sa sedištem u Beogradu. Zadatak Škole je da obrazuje nastavnike i vaspitače za rad sa decom i omladinom ometenom u psihičkom i fizičkom razviku i sa vaspitno zapuštenom decom i omladinom. Škola ima pravo i dužnost da organizuje i stručno usavršavanje kadra koji u prosvetnim, zdravstvenim, socijalnim i drugim ustanovama sprovodi vaspitanje i obrazovanje dece i omladine ometene u psihičkom i fizičkom razviku. Škola je samostalna ustanova koja se organizuje i radi po propisima koji važe za više škole;

Zakonom o izmenama Zakona o merama za sprovođenje Zakona o iskorišćavanju poljoprivrednog zemljišta (»Službeni glasnik NRS«, 51/62) predviđa se da se arondacija zemljišta može vršiti u korist poljoprivrednih organizacija ako površina poljoprivrednog zemljišta u društvenoj svojini u potesu iznosi najmanje 15%, umesto dosadašnjih 30%. Isto tako, produžen je rok za izradu osnovnih planova iskorišćavanja poljoprivrednog zemljišta od 30. septembra 1961. na 30. septembar 1963;

Zakon o obrazovanju zajednica zavoda za socijalno osiguranje na područjima autonomnih jedinica (»Službeni glasnik NRS«, 51/62) daje pravo predstavničkim telima autonomnih jedinica za osnivanje zajednica odnosno zavoda socijalnog osiguranja za područje autonomne jedinice. Osiguranci sa područja autonomnih jedinica i njihove komunalne zajednice neposredno određuju svoje predstavnike za Republiku zajednicu socijalnog osiguranja, a u Jugoslovenskoj zajednici socijalnog osiguranja predstavljeni su preko Republičke zajednice. Zajednice autonomnih jedinica, kao i zavodi socijalnog osiguranja tih jedinica, imaju prava i vrše sve one poslove koji prema saveznom Zakonu o organizaciji i finansiranju socijalnog osiguranja pripadaju Republici, ukoliko ovim republičkim zakonom nije drukčije određeno.

Zajednicu autonomne jedinice čine komunalne zajednice socijalnog osiguranja sa područja odnosno jedinice. Skupština zajednice autonomne jedinice je najviši organ zajednice. Njene članove biraju skupštine komunalnih zajednica socijalnog osiguranja, a sastav skupštine određuje izvršno veće autonomne jedinice.

Zakon precizira prava i dužnosti skupštine i određuje izvore sredstava i način njihove raspodele između republičkih fondova i fondova autonomnih jedinica.

Zakon iscrpno utvrđuje poslove koji spadaju u nadležnost zavoda za socijalno osiguranje autonomnih jedinica i određuje uslove i način saradnje sa Republikom zajednicom i Zavodom. Zakon takođe sadrži i odredbe o odnosima državnih organa prema zajednicama i zavodima autonomnih jedinica;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o budžetu Narodne Republike Srbije za 1962. godinu (»Službeni glasnik NRS«, 51/62) predviđa prihode u 1962. u iznosu od 41.780.410.000 din., rashode od 39.609.000.000 din. i budžetsku rezervu, koja se izdvaja po stopi od 10%, u iznosu od 2.171.410.000 din. Saglasno tome, čine se i izmene u posebnom delu budžeta u pogledu priliva prihoda i raspodele rashoda na odgovarajuće potrebe organa i druge zadatke;

Odluka o privremenom finansiranju državnih potreba Narodne Republike Srbije u periodu januar—mart 1963. godine (»Službeni glasnik NRS«, 50/62) predviđa da će se, do donošenja Budžeta NR Srbije za 1963. godinu, privremeno finansiranje potreba Republike vršiti putem tromesečnog plana prihoda i rashoda. U tu svrhu odobrava se na ime rashoda ukupno 9.900.000.000 din. za taj period;

Odlukom o davanju saglasnosti na Odluku Društvenog fonda za školstvo Narodne Republike Srbije o izmeni i dopuni finansijskog plana za 1962. godinu (»Službeni glasnik NRS«, 50/62) daje se saglasnost na navedenu Odluku o izmenama finansijskog plana i ovlašćuje Upravni odbor Društvenog fonda za školstvo Narodne Republike Srbije da neraspoređena sredstva raspodeli za izgradnju i opremanje škola;

Odlukom o odobrenju završnog računa Investicionog fonda Narodne Republike Srbije za 1961. godinu (»Službeni glasnik NRS«, 50/62) odobrava se završni račun ovog fonda sa ostvarenim prilivom sredstava u iznosu od 13.454.162.000 din. a sa korišćenjem sredstava od 8.895.402.000 din. i sa viškom sredstava koja se prenose u 1962. u iznosu od 4.558.650.000 din.

J. S

SABOR NR HRVATSKE

26. SEPTEMBRA 1962.

Na sednicama Sabora NR Hrvatske od 26. septembra 1962. saslušan je ekspozé predstavnika Izvršnog veća Sabora uz Predlog zakona o područjima opština i srezova u Narodnoj Republici Hrvatskoj. Pored toga, Sabor je usvojio 6 zakona i 5 odluka, odobrio Statut Banke Narodne Republike Hrvatske i izabrao četiri i razrešio trinaest sudija okružnih sudova. Sabor je takođe usvojio Izveštaj Odbora za predstavljanje i žalbe Sabora o radu u prvom polugodištu 1962. i Izveštaj Administrativnog odbora Sabora o finansijskom poslovanju Sabora u II tromesečju 1962.

Akti koje je Sabor usvojio:

Zakon o područjima opština i srezova u Narodnoj Republici Hrvatskoj (»Narodne novine NRH«, 39/62). Ovim zakonom određena su nova područja opština i srezova u Narodnoj Republici Hrvatskoj. Prema tim odredbama, na području NRH ima devet srezova: Bjelovar, Karlovac, Osijek, Pula, Rijeka, Sisak, Split, Varaždin i grad Zagreb, i 111 opština. Uz svaku opštinu određena su mesta koja ulaze u njen sastav. Zakon ovlašćuje Izvršno veće Sabora da u pojedinim sluča-

jevima odlučuje o izdvajanju pojedinih mesta iz sastava jedne opštine i o pripajanju drugoj opštini, kao i o promeni sedišta narodnog odbora opštine;

Zakon o produženju trajanja mandata narodnim odborima (»Narodne novine NRH«, 40/62). Zakon određuje da se opštinskim i sreskim narodnim odborima, izabranim na opštim izborima za odbornike narodnih odbora 1957., produžuje trajanje mandata do opštih izbora za predstavničke organe opština i srezova, a najkasnije do kraja 1963;

Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima (»Narodne novine NRH«, 41/62). U svojim opštim odredbama Zakon utvrđuje šta se sve smatra arhivskom građom i određuje da sva arhivska građa stoji pod zaštitom Zakona o zaštiti spomenika kulture i ovog zakona. Dalje se određuje da se arhivska služba ostvaruje obavezno na čitavom području NR Hrvatske. Arhivska građa čuva se u arhivima, osim arhive organa unutarnjih poslova i narodne odbrane, koja se čuva kod tih organa. Izuzetno, arhivska građa može se čuvati kod drugih organa, ustanova i organizacija s odobrenjem Republičkog saveta za kulturu. Građansko-pravna lica i pojedini građani mogu držati svoju arhivsku građu. Zakon određuje da na području NRH mogu postojati republički arhiv i arhivi za područje jedne ili više političko-teritorijalnih jedinica, odnosno regionalni arhivi. Predviđaju se takođe matični arhivi i Republički matični arhiv, sa zadatkom da se staraju o unapređivanju arhivske službe, koordinaciji i usmeravanju politike sabiranja arhivske građe, itd. Zakon predviđa konkretne mere za čuvanje arhivske građe i za to propisuje rokove, način i odgovornost. Zakon određuje da se u načelu sva građa nastala pre 15. maja 1945. preda arhivima, dok je za predaju arhive nastale posle tog datuma određen minimalni rok od 3, a maksimalni od 30 godina. U Zakonu je došao do izražaja princip javnosti arhivske građe, tj. mogućnost da se ona koristi za sve opštedruštvene svrhe. Zakon na kraju sadrži i kaznene odredbe u svrhu zaštite arhivske građe;

Zakon o završnom računu o izvršenju Budžeta NR Hrvatske (Republičkog budžeta) za 1961. godinu (»Narodne novine NRH«, 40/62). Zakonom je utvrđeno da su u 1961. izvršenjem republičkog budžeta ostvareni prihodi od 25.868.628.968 din. i rashodi od 23.680.367.872 din. Višak prihoda nad rashodima po završnom računu, u iznosu od 44.115.999 din., prenosi se u korist Rezervnog fonda NR Hrvatske za 1962;

Zakon o završnom računu Rezervnog fonda Narodne Republike Hrvatske za 1961. godinu (»Narodne novine NRH«, 40/62). Ukupni ostvareni prihodi Rezervnog fonda u 1961. iznosili su 2.202.620.779 din., a ukupni rashodi 1.643.418.753 din. Neutrošena sredstva, u visini od ukupno 245.654.417 din., prenose se u korist Rezervnog fonda za 1962. dok se iznos od 313.547.603 din. prenosi u korist posebnog računa sredstava zajedničkih rezervi privrednih organizacija za 1962;

Zakon o završnim računima o izvršenju finansijskih planova republičkih fondova koji nemaju posebni organ upravljanja za 1961. godinu (»Narodne novine NRH«, 40/62). U Republičkom putnom fondu ostvareni su u 1961. ukupni prihodi u iznosu od 4.818.990.879 din., a rashodi u iznosu od 3.423.776.678 din. Neutrošena sredstva, u ukupnom iznosu od 1.395.214.192 din., raspoređuju se na ime obrtnih sredstava preduzećima, za puteve u ukupnom iznosu od 650.000.000 din., a ostatak od 745.214.192. din. upotrebiće se za podmirivanje dela obaveza Republičkog putnog fonda u 1961.

U Fondu za unapređivanje izdavačke delatnosti ostvareni su u 1961. ukupni prihodi u iznosu od 548.664.906. din. a rashodi u iznosu od 260.064.585. din. Neutrošena sredstva, u ukupnom iznosu od 288.600.321. din. prenose se u korist Fonda za unapređivanje izdavačke delatnosti za 1962.

U Fondu za socijalne ustanove Narodne Republike Hrvatske ostvareni su u 1961. ukupni prihodi u iznosu od 494.833.166 din., a rashodi u iznosu od 367.563.772 din. Neutrošena sredstva u ukupnom iznosu od 127.269.394 din., prenose se u korist Fonda za socijalne ustanove Narodne Republike Hrvatske;

Odluka o utvrđivanju uslova pod kojima se smatra da je privredni rad u ribarskoj zadrugi jedino ili glavno zanimanje, da osiguranik izdržava članove porodice i da član porodice nema vlastitih prihoda dovoljnih za izdržavanje (»Narodne novine NRH«, 40/62). Odluka polazi od postavke da faktički rad treba da bude jedini uslov za određivanje prava na socijalno osiguranje, na određuje da će se smatrati da je članovima ribarskih zadruga privredni rad u zadrugi jedino ili glavno zanimanje, ako kao članovi zadruge preuzmu radnu obavezu koja odgovara punom redovnom radnom vremenu od prosečno osam sati dnevno. Pri utvrđivanju prava na zdravstveno osiguranje dece osiguranika koja postanu nesposobna za samostalan život i rad i članova šire porodice osiguranika, smatraće se da ih osiguranik izdržava: a) ako s njim žive u zajedničkom domaćinstvu i ako nemaju vlastitih prihoda dovoljnih za izdržavanje, i b) ako s njim ne žive u zajedničkom domaćinstvu i ako nemaju vlastitih prihoda dovoljnih za izdržavanje, pa im osiguranik redovno obezbeđuje sredstva za izdržavanje;

Odluka o odobrenju završnog računa Republičkog investicionog fonda za 1960. godinu (»Narodne novine NRH«, 40/62). Prema završnom računu, Republički investicioni fond ostvario je u 1960. ukupne prihode u iznosu od 13.995.634 din., a rashode

u iznosu od 6.718.406 din. Neutrošena sredstva, u iznosu od 7.277.228 din., prenose se u korist Republičkog investicionog fonda za 1961;

Odluka o odobrenju završnog računa Republičkog investicionog fonda za 1961. godinu (»Narodne novine NRH«, 40/62). Prema završnom računu, Republički investicioni fond ostvario je u 1961. prihode u iznosu od 11.803.104 din., a rashode u iznosu od 7.574.298 din. Neutrošena sredstva, u iznosu od 4.226.806 din., prenose se u korist Republičkog investicionog fonda za 1962;

Odluka o osnivanju Stomatološkog fakulteta u Zagrebu (»Narodne novine NRH«, 40/62). Stomatološki odsek Medicinskog fakulteta u Zagrebu izdvaja se iz sastava toga fakulteta i postaje Stomatološki fakultet, koji će početi rad početkom 1962/63. školske godine. Statut fakulteta doneće se u roku od 3 meseca od dana kad fakultet počne rad;

Odluka o osnivanju Arhitektonskog fakulteta, Građevinskog fakulteta i Geodetskog fakulteta u Zagrebu (»Narodne novine NRH«, 40/62). Dosadašnja tri odseka Arhitektonsko-građevinsko-geodetskog fakulteta u Zagrebu postaju Arhitektonski fakultet, Građevinski fakultet i Geodetski fakultet, koji će započeti rad danom stupanja na snagu ove odluke. Dok se ne donesu statuti novih fakulteta nastava će se i dalje izvoditi po nastavnim planovima pojedinih odseka dosadašnjeg Arhitektonsko-građevinsko-geodetskog fakulteta. Statuti novoo osnovanih fakulteta doneće se do kraja 1962.

27. NOVEMBRA 1962.

Na sednicama od 27. novembra 1962. predsednik Sabora dr Vladimir Bakarić podneo je Saboru izveštaj Komisije za pripremu Nacrta novog ustava NR Hrvatske. Sabor je donec zaključak da se predloženi Prednacrt ustava stavlja na javnu diskusiju do kraja decembra 1962. Pored toga, Sabor je usvojio četiri zakona i jednu odluku, potvrdio Statut Zajednice osiguranja NR Hrvatske i izabrao predsednika, potpredsednika i zapisničara veća Sabora, kao i jednog člana Odbora za narodnu privredu Republičkog veća. Sabor je, pored toga, izabrao 4 sudije Vrhovnog suda NR Hrvatske, jednog predsednika okružnog suda, 11 sudija okružnih sudova i 2 sudije okružnih privrednih sudova, i razrešio 2 sudije Vrhovnog suda NR Hrvatske i 9 sudija okružnih sudova. Sabor je takođe usvojio izveštaj Administrativnog odbora Sabora o finansijskom poslovanju Sabora u III tromesečju 1962.

Akti koje je Sabor usvojio:

Zakon o mesnoj nadležnosti i sedištim sreskih, okružnih i okružnih privrednih sudova u Narodnoj Republici Hrvatskoj (»Narodne novine NRH«, 49/62). Zakonom je izvršen niz izmena da bi se sudske-teritorijalna podela uskladila s novom administrativno-teritorijalnom podelom u NR Hrvatskoj. Takođe su ukinuti neki sreski sudovi čiji je obim poslovanja bio neznatan i formiran je jedan novi sreski sud. Od dosadašnja 102 sreska suda ukinuto je 10, i to: u Brinju, Perušiću, Udbini, Vrlici, Buzetu, Čabru, Rabu, Obrovcu, Visu i Vrgovcu, a formiran je novi kotarski sud u Zaboku. Izmenjena je u većoj meri i dosadašnja teritorijalna nadležnost okružnih i okružnih privrednih sudova;

Zakon o obezbeđenju sredstava za finansiranje sreskih, okružnih i okružnih privrednih sudova u Narodnoj Republici Hrvatskoj (»Narodne novine NRH«, 49/62). Ovim se zakonom određuje da se na području NR Hrvatske od 1. januara 1963. sredstva za finansiranje sreskih sudova obezbeđuju budžetima opština, a za finansiranje okružnih i okružnih privrednih sudova — budžetima srezova. Sredstva za finansiranje sudova kojima se mesna nadležnost prostire na područje više opština odnosno srezova, obezbeđuju se budžetima opština odnosno srezova za čija su područja ti sudovi mesno nadležni. Opštine odnosno srezovi utvrđuju sporazumno visinu učešća u obezbeđivanju sredstava. Ako se ne postigne sporazum, odlučuje arbitražna komisija. Izuzetno, za tri sreska suda u Zagrebu sredstva za finansiranje obezbeđuju se budžetom grada Zagreba;

Zakon o obezbeđenju sredstava za finansiranje javnih tužilaštava u Narodnoj Republici Hrvatskoj (»Narodne novine NRH«, 49/62). Prema odredbama Zakona od 1. januara 1963. sredstva za finansiranje Republičkog javnog tužilaštva obezbeđuju se republički u budžetom, za finansiranje okružnih javnih tužilaštava — budžetima srezova, a za finansiranje sreskih javnih tužilaštava — budžetima opština. Ako je sresko javno tužilaštvo osnovano za dve ili više opština, sredstva se obezbeđuju budžetom opštine na čijem se području nalazi njegovo sedište, a sve opštine sporazumno utvrđuju iznos sredstava s kojima učestvuju u finansiranju tog javnog tužilaštva. Ako ne dođe do sporazuma iznos sredstava određuje posebna komisija;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o finansijskim planovima republičkih fondova koji nemaju posebni organ upravljanja (»Narodne novine NRH«, 49/62). Zakonom o finansijskim planovima republičkih fondova koji nemaju posebni organ upravljanja, za 1962. određen je finansijski plan Fonda za socijalne ustanove NR Hrvatske s ukunim prihodima i rashodima u iznosu od 430 miliona din., odnosno po odbitku 10%

za obaveznu rezervu 387 miliona din. Ovom izmenom predviđaju se ukupni prihodi tog fonda u iznosu od 463 miliona din.;

Odluka o privremenom finansiranju potreba Narodne Republike Hrvatske za mesec januar i februar 1963. godine (»Narodne novine NRH«, 49/62). Odlukom se obezbeđuje finansiranje budžetskih potreba NR Hrvatske za januar i februar 1963. na osnovu budžeta za 1962. i to do visine koja srazmerno odgovara izvršenju tog budžeta.

E. K.

NARODNA SKUPŠTINA NR SLOVENIJE

9. OKTOBRA 1962.

Na sednicama Narodne skupštine NR Slovenije od 9. oktobra 1962. razmatran je Izveštaj o kretanju privrede u NR Sloveniji u periodu januar—avgust 1962. i Informacija o nekim pitanjima u oblasti urbanizma i stambeno-komunalne privrede, usvojena tri zakona i prihvaćene dve preporuke i zaključeno da se krajem oktobra 1962. na zajedničkoj sednici sa Glavnim odborom SSRN Slovenije razmotri Prednacrt ustava Socijalističke Republike Slovenije. Na sednicama su, pored toga, razrešeni dužnosti (zbog odlaska u penziju) četiri sudije okružnih sudova i postavljeno sedam novih sudija u okružnim sudovima. Takođe je dvojici poslanika odizet poslanički imunitet, zbog pokretanja krivičnog postupka protiv njih.

Akti koje je Skupština usvojila:

Preporuka o zadacima i merama na području privrede u 1962 (»Uradni list LRS«, 33/62). Preporukom se pozivaju privredne organizacije, političke i društvene organizacije i državni organi da se intenzivnije nego dosad uključe u rad na stvaranju uslova za povećanje privredne aktivnosti, naročito za stalno povećavanje proizvodnje, produktivnosti i izvosa, kako bi se do kraja 1962. što više ostvarili ekonomski ciljevi Rezolucij; o politici privrednog razvoja NR Slovenije u 1962. i time stvorili povoljniji uslovi za dalji razvoj privrede u 1963. Preporučuje se da se proširi međusobna saradnja, povezivanje i udruživanje privrednih organizacija, u cilju racionalizacije proizvodnje i proizvodnje u velikim serijama, kao i koordiniranja i zajedničkog nastupanja na inostranim tržištima. Pored toga, preporučuje se da posebnu pažnju treba pokloniti redovnom snabdevanju privrednih organizacija reprodukcijom materijalom iz domaćih izvora, kao i racionalnom uvozu sirovina i proizvoda koji se ne proizvode u zemlji;

Preporuka o zadacima na području urbanizma, stambene izgradnje i komunalne privrede (»Uradni list LRS«, 33/62). Preporučuje se narodnim odborima da u oblasti urbanizma odmah počnu izradu i potvrđivanje urbanističkih planova; da ojačaju urbanističke zavode i organizacije, a tamo gde još ne postoje da ih osnuju za jednu ili više opština zajedno; da usmeravaju izgradnju na n.e ja koja se već razvija i li imaju takvu perspektivu i da pri tome racionalno koriste gradske zemljište izgradnjom većih i viših zgrada; da poklone veću pažnju očuvanju osobenosti i znamenitosti pojedinih krajeva i da svoju urbanističku upravnu službu popune odgovarajućim kadrovima i da se staraju o njihovom stručnom uzdizanju; da za izvršavanje ovih zadataka obezbede potrebna finansijska sredstva itd.;

U oblasti stambene privrede preporučuje se narodnim odborima: da usklade svoje propise o zakupninama uzimajući u obzir kretanje ličnih dohoda građana, s tim što po pravilu zakupnine treba da ostanu na sadašnjem nivou; da daju podstrek i odlučno potpomažu sva nastojanja za racionalniju izgradnju stanova uz upotrebu serijskih projekata i primenu savremenih građevinskih metoda i novih materijala; da se zajmovi iz opštinskih stambenih fondova daju prvenstveno onima koji učestvuju sa većim vlastitim sredstvima, ali da pri tom ne treba zapostavljati građane sa manjim prihodima; da srede finansijsko poslovanje stambenih fondova i da upravne odbore ovih fondova prošire sa predstavnicima kućnih saveta i drugih organizacija; da stambene zajednice preuzmu brigu o većim opravkama zgrada i modernizaciji stanova; da se pojača izgradnja stanova na zadržnoj osnovi; itd.

U oblasti komunalne privrede preporučuje se narodnim odborima da komunalne organizacije, koje za to imaju uslova, reorganizuju u privredne organizacije; da cene usluga formiraju na bazi stvarnih troškova, kako bi se u ovim organizacijama stvorili uslovi za radničko samoupravljanje i obezbedila sredstva za običnu i proširenu reprodukciju; da pilikom utvrđivanja cena usluga treba voditi računa o kretanju ličnih dohoda, ali ako narodni odbor za neke od usluga propiše cene niže od stvarnih troškova, dužan je da razliku nadoknadi iz svojih sredstava itd.;

Zakon o zdravstvenom nadzoru nad određenim predmetima široke potrošnje (»Uradni list LRS«, 33/62). Zakonom se stavlja pod zdravstveni nadzor kozmetička sredstva za ličnu higijenu, sredstva koja zbog tehničkih i drugih osobina mogu pri masovnoj upotrebi štetno delovati na zdravlje ljudi, sva sredstva koja dolaze posredno ili neposredno u dodir sa ljudskim telom i mogu štetno uticati na zdravlje ljudi, svi duvanski proizvodi, kao i ambalaža u koju se pakuju ovi predmeti. Predmeti obuhvaćeni Zakonom moraju se pre stavljanja u promet registrovati kod republičkog Sanitarnog inspektorata. Savet za zdravlje NR Slovenije ovlašćen je da donese detaljnije propise o ovom nadzoru;

Zakon o izmeni i dopuni Zakona o zdravstvenom osiguranju i organizaciji zdravstvene službe u NR Sloveniji (»Uradni list LRS«, 33/62). Zakonom se predviđa, u skladu sa promenama u Osnovnom zakonu o organizaciji zdravstvene službe, da se u savete zdravstvenih ustanova može birati najviše do jedne trećine članova iz redova radnih kolektiva, kao i da saveti donose odluke većinom glasova svih članova;

Zakonom o izmenama Zakona o osnivanju Fonda za školstvo NR Slovenije (»Uradni list LRS«, 33/62) predviđa se da će ubuduće naredbodavac za izvršenje finansijskog plana Fonda za školstvo biti sekretar za naučnoistraživački rad i visoko školstvo Izvršnog veća NR Slovenije, da će taj sekretarijat vršiti upravne i administrativne poslove Fonda.

27. NOVEMBRA 1962.

Na sednicama od 27. novembra 1962. razmatran je izveštaj republičkog Saveta za školstvo o tekućim problemima u vezi sa društvenim upravljanjem u vaspitno-obrazovnim ustanovama NR Slovenije i prihvaćeni su jedna preporuka, jedan zakon i jedna odluka.

Akti koje je Skupština usvojila:

Preporuka o zadacima za afirmisanje društvenog upravljanja u vaspitno-obrazovnim ustanovama NR Slovenije (»Uradni list LRS«, 37/62). Učiteljskim kolektivima, školskim odborima i odgovarajućim organima društvenog upravljanja i uprave u komunama, srezovima i Republici, odgovarajućim društvenim i privrednim organizacijama, naročito zavodima za prosvetno-pedagošku službu, preporučuje se da prouče Izveštaj Saveta za školstvo o problemima društvenog upravljanja u vaspitno-obrazovnim ustanovama NR Slovenije i da njegovo razmatranje povežu sa diskusijama o prednacrta saveznog i republičkog Ustava, statutima komunala i škola, te da konkretne i najvažnije zadatke rešavaju u pravcu što većeg afirmisanja društvenog upravljanja i školske reforme u vaspitno-obrazovnim ustanovama;

Zakon o Fondu NR Slovenije za ubrzanje proizvodnje i prikazivanja filmova (»Uradni list LRS«, 37/62). Zakonom se ustanovljava Fond NR Slovenije za ubrzanje proizvodnje i prikazivanja filmova. Sredstvima ovog fonda, koja će se formirati od doprinosa iz prometa filmova, dotacija i zajmova, poklona i drugih prihoda, pomaže se proizvodnja domaćih filmova i poboljšavati uslovi za prikazivanje filmova. Fond je pravno lice, a njime upravlja upravni odbor od devet članova koje imenuje Izvršno veće NR Slovenije;

Odluka o izmeni i dopuni Odluke o nagradama i naknadama poslanicima Narodne skupštine NR Slovenije (»Uradni list LRS«, 37/62). Odlukom se ovlašćuje Administrativni odbor da može u skladu sa opštim kretanjem ličnih dohodaka povećati nagrade i naknade skupštinskim funkcionerima i poslanicima.

17. DECEMBRA 1962.

Na sednicama od 17. decembra 1962. usvojeni su dva zakona i jedna odluka.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o izmenama Zakona o područjima srezova i opština u NR Sloveniji (»Uradni list LRS«, 39/62). Zakonom se spajaju dosadašnji srezovi Gorica i Kopar u novi srez Kopar, sa sedištem u Koprnu, zatim dosadašnji srezovi Kranj, Ljubljana i Novo Mesto (osim opština Brežice, Sevnica i Videm—Krško) u novi srez Ljubljana, sa sedištem u Ljubljani, i dosadašnji srezovi Maribor i Murska Sobotu u novi srez Maribor, sa sedištem u Mariboru, a opštine Brežice, Sevnica i Videm—Krško iz dosadašnjeg sreza Novo Mesto priključuju se srezu Celje. Dosadašnji srezovi prestaju da postoje 31. decembra 1962, a novoformirani počinju da funkcionišu 1. januara 1963. Do novih opštih izbora za sreske opštine novoformiranim srezovima upravljaće privremeni sreski narodni odbori, koje će između sebe izabrati dosadašnji članovi rasformiranih sreskih odbora.

Zakon o javnim putevima (»Uradni list LRS«, 39/62). Zakonom se regulišu pitanja izgradnje, rekonstrukcija, održavanja, korišćenja i čuvanja javnih puteva u NR Sloveniji, ukoliko neka od tih pitanja već nisu rešena Osnovnim zakonom o javnim putevima ili drugim savezним propisima. Zakonom su utvrđeni obavezni osnovni tehnički elementi za izgradnju i rekonstrukcije javnih puteva II, III i IV reda. Putevi koji sada ne ispunjavaju ovim zakonom propisane tehničke norme moraju se prilagoditi novim odredbama najkasnije u roku od 10 godina. Zakonom je takođe predviđeno da puteve održavaju posebna preduzeća za puteve, utvrđen je način korišćenja puteva, kao i režim održavanja puteva i pojaseva uz puteve;

Odluka o privremenom finansiranju republičkih potreba u I tromesečju 1963. (»Uradni list LRS«, 39/62). Odlukom je predviđeno da se potrebe republičkih organa i budžetskih ustanova finansiraju u I tromesečju 1963. na osnovu republičkog budžeta za 1962, s tim što izdaci za ovaj period ne mogu biti veći od 25% republičkog budžeta za 1962.

Dr M. P.

NARODNA SKUPŠTINA NR BOSNE I HERCEGOVINE

31. OKTOBRA 1962.

Na sednicama od 31. oktobra 1962. Narodna skupština NR Bosne i Hercegovine saslušala je izveštaj Komisije za pripremanje novog republičkog Ustava i usvojila odluku o stavljanju na javnu diskusiju Prednacrta ustava, usvojila 3 zakona i više odluka i izabrala i razrešila nekoliko sudija.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o izmeni člana 23. stav 1. Ustavnog zakona o osnovama društvenog i političkog uređenja Narodne Republike Bosne i Hercegovine i republičkim organima vlasti i o produženju trajanja mandata narodnih odbora (»Službeni list NR BiH«, 45/62). Zakonom se mandat odbornika narodnih odbora opština i srezova izabranih na opštim izborima u 1957. i na kasnijim dopunskim izborima, produžava do izbora predstavničkih organa u opštinama i srezovima u skladu sa novim ustavnim uređenjem;

Zakon o izgradnji investicionih objekata u oblasti privrede i društvenog standarda i u komunalnoj delatnosti (»Službeni list NR BiH«, 45/62). Ovaj zakon je u stvari dopunski zakon, jer je Osnovnim zakonom o izgradnji investicionih objekata, koji je donela Savezna narodna skupština krajem 1961, izgradnja investicionih objekata regulisana samo u osnovnim crtama. Ovaj republički zakon reguliše izgradnju objekata društvenog standarda i komunalnih objekata, dok je regulisanje izgradnje objekata koje podižu građani i građanska pravna lica prepušteno narodnim odborima opština;

Zakon o završnom računu o izvršenju Budžeta NR Bosne i Hercegovine za 1961. godinu (»Službeni list NR BiH«, 45/62). Završni račun za 1961. utvrđen je sa ukupno ostvarenim prihodima od 26.968.741.601 i rashodima od 26.968.732.664 din., dok se višak ostvarenih prihoda od 8.937 din. unosi u budžet NR BiH za 1962;

Odluka o potvrdi Uredbe o izmenama i dopunama Uredbe o organizaciji i radu Izvršnog veća NR BiH (»Službeni list NR BiH«, 45/62). Uredbom o izmenama i dopunama Uredbe o organizaciji i radu Izvršnog veća NR BiH izvršene su odgovarajuće izmene u organizaciji i metodi rada Izvršnog veća. Tako je, između ostalog, proširena nadležnost Koordinacionog odbora, koji postaje izraziti politički organ Izvršnog veća. Njegove koordinacione funkcije su pojačane naročito u oblasti opštih političkih problema i izgradnje sistema. Umesto jedinstvenog Odbora za privredu sada će delovati dva odbora: Odbor za društveni plan i Odbor za opšta privredna pitanja. Pored toga, izvršene su i odgovarajuće izmene u organizaciji administracije Izvršnog veća, kojima je Izvršno veće rasterećeno izvesnih poslova u vezi sa materijalnim poslovanjem i tehničkim službama;

Odlukom o odobrenju završnog računa Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih delatnosti za 1961. godinu (»Službeni list NR BiH«, 45/62) odobren je završni račun ovog fonda sa prihodima od 104.396.200 i rashodima od 61.204.038 din.;

Odlukom o odobrenju završnog računa Republičkog fonda za unapređivanje izdavačke delatnosti za 1961. godinu (»Službeni list NR BiH«, 45/62) odobren je završni račun ovog fonda sa prihodima od 98.492.384 i rashodima od 81.575.476 din.;

Odlukom o odobrenju završnog računa Republičkog fonda za puteve za 1961. godinu (»Službeni list NR BiH«, 45/62) odobren je završni račun ovog fonda sa prihodima od 2.477,023.777 i rashodima od 1.890,338.929 din.;

Odlukom o odobrenju završnog računa Republičkog investicionog fonda za 1961. godinu (»Službeni list NR BiH«, 45/62) odobren je završni račun ovog fonda sa ukupnim prilivom od 27,868.684 i ukupnim utroškom od 27,095.408 din.;

Odlukom o završnom računu Rezervnog fonda NR BiH za 1961. godinu (»Službeni list NR BiH«, 45/62) završni račun ovog fonda utvrđen je sa ukupnim prihodima od 900,828.427 i ukupnim rashodima od 81,049.806 din. Višak prihoda nad rashodima u iznosu od 819,778.621 din. prenosi se kao prihod Rezervnog fonda za 1962.

6. DECEMBRA 1962.

Na sednicama od 6. decembra 1962. Skupština je usvojila 7 zakona i 3 odluke.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o budžetu NR BiH za 1962. godinu (»Službeni list NR BiH«, 48/62). Ovim izmenama republički budžet za 1962. sadrži prihode od 29.831.000.000 din. i isto tolike rashode. Do ovih izmena i dopuna došlo je zbog nepovoljne realizacije budžetskih prihoda i zbog izvršene reorganizacije republičkih organa uprave;

Zakon o izgradnji stambenih i gospodarskih objekata na selu (»Službeni list NR BiH«, 48/62). U Bosni i Hercegovini nije bila regulisana izgradnja stambenih i gospodarskih objekata na selu, niti su bili propisani uslovi za tu izgradnju, što se nepovoljno odražavalo na higijenske, kulturne i tehničke uslove stanovanja seoskog stanovništva. Zakonom se regulišu osnovni higijenski i tehnički uslovi za izgradnju stambenih i gospodarskih objekata na selu i propisuje postupak za sprovođenje njegovih odredaba;

Zakon o Republičkom fondu za unapređivanje bibliotekarstva (»Službeni list NR BiH«, 48/62). Zakon obezbeđuje, između ostalog, da sredstva Fonda služe isključivo za povećanje knjižnih fondova biblioteka, odnosno za nabavku osnovnog knjižnog fonda, kao i za pomaganje akcija od opšteg značaja za bibliotekarstvo;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o područjima srezova i opština u NR BiH (»Službeni list NR BiH«, 47/62). Zakonom su izvršene znatnije izmene u teritorijalnoj organizaciji srezova, dok su one znatno manje kod opština. Prema Zakonu, novi srezovi su: Sarajevo, Mostar, Tuzla, Doboj, Banjaluka i Bihać. Zakon obuhvata četiri osnovna pitanja: područja srezova, ukidanje nekih opština, rešavanje spornih pitanja kod izvesnog broja naseljenih mesta i sprovođenje reorganizacije;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o organizaciji uprave u narodnim odborima (»Službeni list NR BiH«, 48/62). Pošto nova teritorijalna organizacija srezova i opština ima za posledicu povećanje područja, broja stanovništva i broja opština u svim srezovima, ovim zakonom omogućena je elastičnija organizacija i funkcionisanje organa uprave radi njihovog efikasnog delovanja na području sresa. Zakon u stvari sadrži samo najnužnije izmene koje su neophodne za prilagođavanje organizacije uprave potrebama velikih srezova i opština, dok će kompleksnije regulisanje ove materije biti izvršeno statutima opština i srezova posle donošenja Ustava;

Zakon o grobljima i grobovima jugoslovenskih boraca (»Službeni list NR BiH«, 48/62). Zakonom je propisano da se stavljaju pod zaštitu i uređuju sva groblja i grobovi boraca iz drugog svetskog rata i ranijih ratova. Konačno uređenje grobova i grobalja jugoslovenskih boraca utvrđeno je sa rokom od 5 godina;

Zakon o poljoprivrednoj inspekciji (»Službeni list NR BiH«, 48/62). Prema Zakonu, poslove poljoprivredne inspekcije vrše opštinski, sreski i republički organi uprave nadležni za poslove poljoprivrede. Zakonom su utvrđena ovlašćenja i dužnosti poljoprivrednih inspektora u vršenju nadzora nad izvršavanjem propisa i mera;

Odlukom o privremenom finansiranju potreba po Budžetu NR BiH za period januar—mart 1962. godine (»Službeni list NR BiH«, 48/62) određeno je privremeno finansiranje u ovom periodu i u tu svrhu odobreno 7.700.000.090 din.

Drugim dvema odlukama potvrđen je Statut Republičke zajednice osiguranja i utvrđen prestanak mandata jednom narodnom poslaniku.

Lj. B.

NARODNO SOBRANIE NR MAKEDONIJE

27. SEPTEMBRA 1962.

Na sednicama od 27. septembra 1962. Narodno sobranie NR Makedonije usvojilo je tri zakona i četiri odluke, potvrdilo Statut Zajednice osiguranja za NR Makedoniju i Statut Stopanske banke NR Makedonije, usvojilo izveštaj Zajednice pred izeća PTT saobraćaja i Zajednice železničkih preduzeća o radu u 1961. i utvrdilo prestanak mandata jednog narodnog poslanika koji je osuđen na kaznu zatvora.

Akti koje je Saboranije usvojilo:

Zakon o produžetku mandata narodnih odbora (»Služben vesnik na NRM«, 33/62). Mandat narodnih odbora opština i srezova izabranih na opštinskim izborima od žanim oktobra odnosno novembra 1957. prodžuje se dok ne budu izabrani novi predstavnički organi opština i srezova, u skladu sa novim ustavnim uređenjem;

Zakon o izgradnji investicionih objekata (»Služben vesnik na NRM«, 33/62) propisuje da se izvođenje i ves i onih radova vrši prema odredbama saveznog Osnovnog zakona o izgradnji investicionih objekata, ovog (republičkog) zakona, kao i prema propisima donetim na osnovu njih. Medutim, izgradnja objekata društvenog standarda, stambenih zgrada i komunalnih objekata vrši se po ovom zakonu, osim ako njime nije drukčije određeno. Zakon se ne odnosi na objekte koje izgrađuju građani i građanska pravna lica. Odredbama o investicionim objektima regulišu se pitanja uprošćenog elaborata, odobrenja za izgradnju i odstupanja pri izgradnji objekata, kao i pitanja tehničkog pregleda i izgradnje objekata u sopstvenoj režiji.

Zakon o završnom računu o izvršenju Budžeta NR Makedonije za 1961. godinu (»Služben vesnik na NRM«, 33/62). Utvrđeni su prihodi od 13.479.734.071 din. i rashodi od 13.119.095.988 din. Od viška prihoda 250.000.000 din. je uneto u budžet Republike za 1962. a 110.638.083 din. u Rezervni fond NR Makedonije;

Odluka o odobrenju završnog računa Društvenog investicionog fonda NR Makedonije za 1961. godinu (»Služben vesnik na NRM«, 33/62). Ukupna sredstva Fonda iznosila su 121.788 miliona din., od čega 114.688 miliona din. za kredite i 7.100 miliona din. neutrošenih sredstava;

Odluka o završnom računu sredstava zajedničkih rezervi Republičkog rezervnog fonda za 1961. godinu (»Služben vesnik na NRM«, 33/62). Završni račun ovih sredstava je utvrđen sa prihodima od 267.264.026 din. i rashodima od 98.891.982 din. Višak prihoda od 68.472.044 din. prenet je u celini u sredstva Fonda za 1962;

Odluka o završnom računu Republičkog rezervnog fonda za 1961. godinu (»Služben vesnik na NRM«, 33/62). Završni račun Republičkog rezervnog fonda za 1961. bez sredstava za zajedničke rezerve privrednih organizacija, utvrđen je sa prihodima od 244.248.941 din. i rashodima od 130.775.107 din. Višak prihoda od 113.473.824 din. poslužiće za pokriće izvršenih rashoda po završnom računu o izvršenju Republičkog budžeta za 1960. godinu, pošto se prethodno izdvoji iznos od 3.740.083 din., koji predstavlja dodeljena a do kraja 1961. neutrošena sredstva, koja će korisnici moći da utroše u 1962.

Odluka o završnim računima za 1961. godinu republičkih društvenih (budžetskih) fondova, koji remaju posebnost organa upravljanja (»Služben vesnik na NRM«, 33/62). Utvrđeni su završni računi za 1961: Fonda za puteve, Fonda za istraživačke radove, Fonda za unapređivanje poljoprivrede, Fonda za unapređivanje šumarstva i Fonda voda.

7. I 8. NOVEMBRA 1962.

Na sednicama od 7. i 8. novembra 1962. usvojen je izveštaj Komisije za pripremanje nacarta novog Ustava NR Makedonije i donet zaključak da se Prednact ustava stavi na javnu diskusiju do 31. decembra 1962. Zatim su usvojeni Pregled kretanja privrede u periodu januar—septembar 1962 (zajedno sa Informacijom o izvršavanju investicija u Republici u periodu januar—jul 1962. Informacijom o izvršenju investicija u oblasti građevinarstva u prvom polugodu 1962. i Informacijom o kretanju zaliha gotovih proizvoda u industriji i rudarstvu u periodu januar—avgust 1962). Izveštaj Administrativnog odbora o izvršenju predračuna prihoda i rashoda Narodnog sobranja za drugo tromesečje budžetske 1962. Analiza o položaju i radu u javnom drumskom saobraćaju u 1961. Analiza o problemima državnog premera i katastra, i jedna rezolucija. Pored toga, utvrđen je, usled smrti, prestanak mandata jednom narodnom poslaniku.

Akti koje je Saboranje usvojilo:

Rezolucija o dopuni Rezolucije o utvrđivanju prestanka važnosti zakona, odluka i uređaba sa zakonskom snagom (»Službeni vesnik na NRM«, 36/62). Utvrđuje se prestanak važnosti Zakona o osnivanju Republičke industrijske komore, Odluke o osnivanju Trgovinske komore NRM, Odluke o osnivanju Poljoprivredne komore NRM, Odluke o osnivanju Ugostiteljske komore NRM, kao i svih propisa u vezi sa potvrdjavanjem statuta republičkih komora i određivanjem sastava njihovih organa upravljanja.

26. DECEMBRA 1962.

Na sednicama od 26. decembra 1962. usvojeni su: Analiza o zdravstvenom stanju stanovništva NR Makedonije i Izveštaj o sprovođenju reorganizacije socijalnog osiguranja, sa Analizom rashoda za 9 meseci 1962. Informacija o izvršenju izvoza za 1962. i o nekim aktuelnim problemima izvoza iz NR Makedonije, Informacija o gubicima u privredi u 1961. Izveštaj Administrativnog odbora o izvršenju predračuna prihoda i rashoda Narodnog saboranja za treće tromesečje, Analiza o raspodeli čistog prihoda i o stanju ličnih dohodaka u privredi NRM u prvom polugodi 1962. sa Analizom korekcija u pravilnicima za unutrašnju raspodelu dohotka u privrednim organizacijama i ustanovama i Analizom privredne aktivnosti privrednih organizacija utvrđene preko periodičnih predračuna za prvo polugodi 1962. Saboranje je zatim donelo dve odluke i razrešilo ednog i na njegovo mesto izabralo drugog člana Upravnog odbora Republičkog društvenog fonda za školstvo.

Akti koje je Saboranje usvojilo:

Odluka o privremenom finansiranju potreba NR Makedonije za period januar—mart 1963. godine (»Službeni vesnik na NRM«, 42/62). Odlukom se predviđa privremeno finansiranje potreba Republike u mesecima januar—mart 1963. Ukupan iznos rashoda u tromesečju ne može premašiti četvrtinu ukupnog iznosa rashoda odobrenih Zakonom o budžetu NR Makedonije za 1962, po čijim će se odredbama vršiti naplata prihoda i finansiranje rashoda;

Odluka o dodeljivanju sredstava iz Rezervnog fonda NR Makedonije (»Službeni vesnik na NRM«, 42/62). Ovom odlukom se iz sredstava Rezervnog fonda Republike izdvaja suma od 73.000.000 din. i dodeljuje Republičkom odboru za pomoć nastradalima od poplava.

P. K.

NARODNA SKUPŠTINA NR CRNE GORE

17. SEPTEMBRA 1962.

Na sednicama od 17. septembra 1962. Narodna skupština NR Crne Gore usvojila je 3 zakona i 5 odluka, saslušala i usvojila Izveštaj Administrativnog odbora o finansijsko-materijalnom poslovanju Narodne skupštine za period od 1. januara do 30. juna 1962. i izveštaj Mandatno-imunitetskog odbora o dopunskim izborima za izborne srezove Cetinje I i Danilovgrad I, verifikovala mandat izabranih narodnih poslanika u ovim srezovima i izabrala Đoka Pakkovića za predsednika i Velizara Škerovića za člana Izvršnog veća. Pored toga, Veće proizvođača izabralo je predsednika za naredni period.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o bibliotekama (»Službeni list NR CG«, 23/62). Biblioteke su samostalne ustanove organizovane na načelima društvenog samoupravljanja, knjižni fond kojim raspolažu je društvena svojina, a njegovo čuvanje i zaštita predstavljaju bitan zadatak biblioteke. Pored toga, Zakon propisuje ostale zadatke biblioteke, vrste, način osnivanja i način upravljanja bibliotekama, način zaštite i korišćenja knjiga, i dr. Stručne poslove u vezi sa organizovanjem i unapređivanjem bibliotečke službe vrši matična biblioteka, i to za teritoriju Republike Centralna narodna biblioteka na Cetinju, a za područja opština, takođe matične biblioteke. Svaka biblioteka ima svoja pravila u kojima se razrađuju zadaci organizacije, način rada, način i uslovi čuvanja i korišćenja knjiga i druga pitanja koja se tiču života i rada biblioteke;

Zakon o slatkodnom ribarstvu (»Službeni list NR CG«, 23/62). Zakonom se regulišu upravljanje i iskorišćavanje ribolovnih voda. Za pravilnije upravljanje i eksploataciju ribolovnih voda obrazuju se ribolovna područja (Skadarsko

i Šaško jezero) i reviri (vode na području jedne opštine). Ribolovne vode daju se po pravilu na korišćenje ribarskim privrednim i sportskim organizacijama, koje pravilima o vršenju ribolova bliže određuju način i uslove iskorišćavanja ribljeg fonda. Kod ribarskih organizacija osnivaju se fondovi za unapređivanje ribarstva;

Zakon o završnom računu o izvršenju Budžeta Narodne Republike Crne Gore (Republičkog budžeta) za 1961. godinu. (»Službeni list NR CG«, 23/62). Odobrava se završni račun o izvršenju budžeta NR Crne Gore za 1961. sa ostvarenim prihodima od 6.195.039.735 i rashodima od 5.982.300.000 din. Višak ostvarenih prihoda nad rashodima prenosi se, kao izdvojena sredstva za posebnu budžetsku rezervu, u prihode Republičkog budžeta za 1962;

Odluka o davanju saglasnosti na finansijski plan Republičkog društvenog fonda za školstvo za 1962. godinu. (»Službeni list NR CG«, 23/62). Prihodi Fonda iznose 1.297.229.603 din., a rashodi isto toliko;

Odluka o odobrenju završnog računa Rezervnog fonda Narodne Republike Crne Gore za 1961. godinu (»Službeni list NR CG«, 23/62). Ostvareni prihodi ovog fonda iznose 145.999.865, rashodi 25.000.000, a neutrošena sredstva 120.999.865;

Odluka o dodeli sredstava opštini Kolašin iz Rezervnog fonda NR Crne Gore (»Službeni list NR CG«, 23/62). Opštini Kolašin dodeljuje se iz Rezervnog fonda NR Crne Gore 34,4 miliona din. radi dotacije opštinskom budžetu za 1962;

Odluka o davanju saglasnosti na završni račun Republičkog društvenog fonda za školstvo za 1961. godinu (»Službeni list NR CG«, 23/62). Prihodi Fonda iznose 738.944.787 din., a rashodi isto toliko;

Odlukom o potvrđi Statuta Privredne banke Narodne Republike Crne Gore (»Službeni list NR CG«, 23/62) potvrđen je Statut koji je doneo Upravni odbor Banke 28. jula 1962.

12. NOVEMBRA 1962.

Na sednicama od 12. novembra 1962. Skupština je saslušala izveštaj Ustavne komisije o Prednactu ustava Socijalističke Republike Crne Gore i usvojila odluku o stavljanju Prednacta ustava na javnu diskusiju, prihvatila Izveštaj o kretanju privrede za period januar—avgust 1962. i usvojila 5 zakona i jednu odluku.

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o izgradnji investicionih objekata (»Službeni list NR CG«, 29/62). Zakon sadrži dopunske odredbe o izgradnji investicionih objekata na osnovu i u okviru Osnovnog zakona o izgradnji investicionih objekata. Odredbe ovog republičkog zakona, kao i propisi doneseni na osnovu njega, odnose se na izgradnju objekata društvenog standarda i komunalnih objekata, kao i na izgradnju objekata za potrebe Jugoslovenske narodne armije izvan vojnog kruga, dok se za izgradnju objekata koje podignu građani i građanska pravna lica primenjuju propisi narodnih odbora opština. Zakon propisuje u kojim slučajevima investitor odnosno njegov najviši organ upravljanja može izraditi i doneti uprošćeni elaborat odr. o referat umesto investicionog programa. Izgradnja investicionog objekta može početi samo nakon pregleda investicione tehničke dokumentacije i odobrenja za izgradnju koje izdaje nadležni organ uprave. Izgradnju investicionog objekta odnosno izvođenje građevinskih i drugih radova investitor može ustupiti, putem konkursa, samo privrednoj organizaciji registrovanoj za vršenje delatnosti u koju spada izgradnja takvih objekata. Stalni stručni nadzor nad izgradnjom investicionog objekta dužan je da vrši investitor preko stručnih lica. Tehnički pregled investicionog objekta vrši, na zahtev investitora, organ uprave koji je izdao odobrenje za izgradnju. Pre takvog pregleda objekat se ne može koristiti ili staviti u pogon. Narodni odbori opština dužni su da u roku od 3 meseca donesu propise o izgradnji manjih investicionih objekata;

Zakon o socijalnim ustanovama (»Službeni list NR CG«, 29/62). Socijalne ustanove pružaju posebnu društvenu zaštitu putem smeštaja, ishrane, nege i vaspitanja, ili na drugi način doprinose ili ostvaruju posebnu zaštitu licima kojima je takva zaštita potrebna. Socijalne ustanove su samostalne, imaju status pravnog lica, a upravljanje u njima se vrši na načelima društvenog samoupravljanja. Organi samoupravljanja su savet, odbor i upravnik. Socijalne ustanove imaju svoja pravila kojima regulišu unutrašnju organizaciju, zadatke i način poslovanja. Socijalnu ustanovu mogu osnovati i dva ili više osnivača. Finansiranje se vrši po propisima o finansiranju samostalnih ustanova, a nadzor nad zakonitošću rada vrši opštinski organ uprave nadležan za poslove zaštite;

Zakon o osnivanju Tehničkog fakulteta u Titogradu (»Službeni list NR CG«, 29/62). Tehnički fakultet u Titogradu je samostalna ustanova zasnovana na načelima društvenog upravljanja, ima status pravnog lica i u sastavu je Beogradskog univerziteta. Fakultet ima elektro-odsek, a može imati i druge odseke;

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenoj službi (»Službeni list NR CG«, 29/62). Zakonom je izvršeno usaglašavanje odgovarajućih odredaba republikkog Zakona o zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenoj službi sa izmenama i dopunama Opšteg zakona o organizaciji zdravstvene službe. Zdravstvene ustanove koje prošire kapacitet odnosno delokrug rada dužne su da to registruju kod nadležnog organa. Broj članova saveta zdravstvene ustanove ne može biti manji od 7, a broj članova saveta koje bira radni kolektiv ne može biti veći od jedne trećine ukupnog broja članova saveta;

Zakon o produženju mandata opštinskih narodnih odbora (»Službeni list NR CG«, 29/62). Mandat opštinskih narodnih odbora u Narodnoj Republici Crnoj Gori izabranih na opštinskim izborima u novembru 1957, produžava se do izbora novih predstavničkih organa u opštinama u skladu sa novim ustavnim uređenjem;

Odluku o izmenama i dopunama Budžeta Narodne Republike Crne Gore za 1962. godinu (»Službeni list NR CG«, 29/62). Ovom odlukom izvršen je rebalans Republičkog budžeta za 1962. zbog odobrenja predračuna rashoda novoosnovanih organa po Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o republičkim organima uprave. Izvršene su izmene u odnosu na planirana sredstva u okviru ukupnog obima sredstava odobrenih za rashode po budžetu za 1962.

26. DECEMBRA 1962.

Na sednicama od 26. decembra 1962. Skupština je usvojila jedan zakon i dve odluke i izvršila izbor narodnog poslanika Đoka Pajkovića u Savezno veće Savezne narodne skupštine.

SEDNICE SAVEZNOG IZVRŠNOG VEĆA

6. NOVEMBRA 1962.

Savezno izvršno veće razmatralo je i usvojilo Nacrt zakona o prenošenju poslova civilne zaštite iz nadležnosti organa uprave nadležnih za unutrašnje poslove u nadležnost organa uprave nadležnih za poslove narodne odbrane.

Na sednici su zatim prihvaćene sledeće uredbe:

Uredba o Saveznom zavodu za cene, kojom se osniva, kao samostalni organ uprave, Savezni zavod za cene. Zavod će vršiti kontrolu cena proizvoda i usluga i druge poslove u oblasti cena i tarifa određene Zakonom o kontroli cena, i drugim savezним propisima. On će pratiti i analizirati kretanje cena proizvoda i njihov uticaj na proizvodnju i promet roba na unutrašnjem i spoljnom tržištu, pratiti i analizirati kretanje tarifa i cena usluga i davati predloge i mišljenja o preduzimanju mera u oblasti cena i tarifa, poreza na promet, regresa, carina, primanja i drugih olakšica pri izvozu i uvozu. Uredbom je takođe utvrđena organizacija Zavoda i način upravljanja;

Uredba o prenošenju poslova u nadležnost saveznih i republičkih organa uprave, kojom se određeni poslovi i ovlašćenja iz nadležnosti Saveznog izvršnog veća prenose na pojedine savezne organe uprave i utvrđuju određeni poslovi i ovlašćenja iz nadležnosti republičkih izvršnih veća koje ta veća mogu preneti na pojedine organe republičke uprave;

Uredba o Izdavačkom zavodu »Jugoslavija«, kojom se osniva, kao samostalna ustanova, Izdavački zavod »Jugoslavija« sa sedištem u Beogradu. Zavod će izdavati publikacije iz oblasti umetnosti i književnosti naroda Jugoslavije, kao i naučne, turističke i druge publikacije na jezicima jugoslovenskih naroda i na stranim jezicima. Uredbom je takođe utvrđen način upravljanja Zavodom;

Uredbe o osnivanju samostalnih ustanova za održavanje pomorskih plovnih puteva sa sedištem u Splitu i za održavanje unutrašnjih plovnih puteva sa sedištem u Beogradu. Ove ustanove staraće se o stanju plovnih puteva u jugoslovenskom obalnom moru, odnosno o stanju plovnih puteva na rekama, kao i o njihovom održavanju i uređivanju radi sigurnosti plovidbe. Pored toga, ove ustanove će vršiti odgovarajuća istraživanja i projektovanja, a mogu vršiti i poslove oko održavanja operativnih obala, postavljanja objekata za bezbednost plovidbe, bagerovanja luka i pristaništa i snabdevanja brodova plovidbenim kartama i ostalim pomagalicama za navigaciju. Uredbama je utvrđen i način upravljanja ovim ustanovama;

Takođe su prihvaćene: Uredba o ukidanju Publicističko-izdavačkog zavoda »Jugoslavija«, Uredba o Komisiji za naučno-medicinska istraživanja, Uredba o izmeni Uredbe o platama podoficira, oficira i vojnih službenika, Uredba o

Akti koje je Skupština usvojila:

Zakon o službi bezbednosti plovidbe (»Službeni list NR CG«, 33/62). Zakonom se osniva služba bezbednosti plovidbe na obalnom moru i unutrašnjim plovnim putevima Narodne Republike Crne Gore i određuju organi koji tu službu vrše. Osnivaju se lučke kapetanije u Kotoru i Baru i njihove ispostave, propisuju se njihova nadležnost i zadaci, kao i poslovi i zadaci koji spadaju u delokrug Sekretarijata za saobraćaj;

Odluka o privremenom finansiranju Narodne Republike Crne Gore za period januar—mart 1963. godine (»Službeni list NR CG«, 32/62). Odobrava se privremeno finansiranje rashoda republičkih organa i ustanova za period januar—mart 1963. Lični rashodi mogu se vršiti samo za službenike i radnike koji su se kod državnih organa i ustanova zatekli u službi 31. decembra 1962, a visina ukupnih materijalnih rashoda ne može biti veća od rashoda izvršenih u istom periodu u 1962. Dotacije samostalnim ustanovama i društvenim organizacijama mogu se dodeljivati za najneophodnije potrebe. U slučaju da budžetski prihodi za period privremenog finansiranja ne budu dovoljni za pokriće rashoda, korišće se kratkoročne pozajmice kod banke;

Odluka o odobrenju završnog računa Društvenog investicionog fonda Narodne Republike Crne Gore za 1961. godinu (»Službeni list NR CG«, 33/62). Odlukom je odobren završni račun Društvenog investicionog fonda za 1961. sa ukupnim prihodima od 4.123,8 miliona din., rashodima od 3.708,9 miliona din. i viškom prihoda nad rashodima od 414,9 miliona din.

M. V.

godišnjem odmoru službenika na službi u određenim inostranim zemljama, i Uredba o izmenama i dopunama Tarife poreza na promet.

Zatim su prihvaćene sledeće odluke i rešenja:

Odluka o nameni i načinu raspodele sredstava doprinosa od naknade za iznajmljene uvezene filmove, kojom je predviđeno da se 70% sredstava doprinosa od naknade za iznajmljene uvezene filmove raspodeli domaćim filmskim proizvodnim preduzećima srazmerno prometu koji njihovim filmovi ostvare u zemlji i inostranstvu, dok će se preostalih 30% upotrebiti za nagrađivanje umetnički i tehnički najuspelijih filmova, kao i onih filmova koji su stekli priznanje na domaćim i međunarodnim festivalima;

Odluka o određivanju najviših prodajnih cena celuloze i drvenjače, kojom se, počev od 1. januara 1962, povećavaju sadašnje cene celuloze i drvenjače za 7,4% do 13,2%, u zavisnosti od kvaliteta;

Prihvaćene su i: Odluka o kreditima za trajna obrtna sredstva određenih samostalnih ustanova, Odluka o načinu i uslovima prodaje opreme na kredit krajnjim korisnicima od strane određenih privrednih organizacija i Odluka o dopuni Odluke o određivanju visine naknade za puteve na cenu benzina i plinskog ulja.

Prihvaćeno je i Rešenje o obezbeđenju sredstava za davanje kredita za polaganje garantnih iznosa za garantovane investicije, kojom se predviđa da će sredstva za davanje ovih kredita u 1962, po kreditima ugovorenim iz Opšteg investicionog fonda do kraja 1962, specijalizovane banke obezbediti iz ušteda ostvarenih smanjenjem obima investicija Opšteg investicionog fonda za 1962, ali najviše do iznosa od 1.700 miliona din.

Savezno izvršno veće donelo je i odluku kojom se diplomatsko-konzularno predstavništvo FNRJ u Libiji podiže na rang ambasade, i ratifikovalo više međunarodnih sporazuma.

11. DECEMBRA 1962.

Savezno izvršno veće razmatralo je i usvojilo: Predlog saveznog budžeta za 1963, Nacrt odluke o izmenama i dopunama Saveznog društvenog plana za 1962, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o sredstvima privrednih organizacija, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o administrativnim taksama, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o porezu na nasleda i porezu na poklone, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o iskorišćavanju poljoprivrednog zemljišta, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o eksproprijaciji, Nacrt zakona o dopunama Zakona o prometu zemljišta i zgrada, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o penzijskom osiguranju, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o invalidskom osiguranju, Nacrt zakona o zajedničkom fondu rizika pomorsko-brodarskih preduzeća prekomorske plovidbe, Nacrt osnovnog zakona o organizaciji prevoza motornim vozilima u drmskom saobraćaju, i Nacrt zakona o izmeni Zakona o javnom tužilaštvu.

Na sednici su zatim prihvaćene sledeće uredbe:

Uredba o sticanju prava na zgradama, stanovima i zemljištima od strane stranih državljana i stranih pravnih lica, kojom se predviđa da strani državljanin mogu na teritoriji Jugoslavije, pored sticanja po osnovu nasleđivanja u smislu čl. 8. Zakona o prometu zemljišta i zgrada, sticati i pravo svojine na zgradama i stanovima u društvenoj svojini i pravo korišćenja na zgradama koje su sami izgradili na zemljištu u društvenoj svojini, ali isključivo u svrhu stanovanja, odmora i oporavka. Uredbom su utvrđeni i osnovi i način po kojima strani državljanin i strana pravna lica mogu sticati ova prava:

Uredba o izmenama i dopunama Uredbe o prestanku preduzeća i radnji, kojom se predviđa da u likvidacionu masu preduzeća u redovnoj likvidaciji ulaze sva sredstva preduzeća, tj. osnovna sredstva, obrtna sredstva i sredstva zajedničke potrošnje, kao i potraživanja i druga imovinska prava preduzeća. Međutim, ako ova sredstva nisu dovoljna za podmirenje dugovanja preduzeća, likvidaciona komisija podnosi okružnom privrednom sudu predlog za pokretanje postupka za prinudnu likvidaciju. Pored toga, Uredbom se rešavaju i neka druga pitanja u vezi sa prestankom rada preduzeća i radnji;

Uredba o Jugoslovenskom institutu za ekonomska istraživanja, kojom se osniva, kao naučna ustanova, Jugoslovenski institut za ekonomska istraživanja, sa sedištem u Beogradu. Institut će pratiti i naučnim metodama proučavati privredni razvoj u zemlji i inostranstvu, izučavati privredni sistem Jugoslavije, raditi na usavršavanju metodologije privrednog planiranja i primenjenjavanja savremenih metoda ekonomske analize, naučno obradivati statističke podatke i drugu dokumentaciju neophodnu za ekonomska istraživanja, i saradivati sa odgovarajućim naučnim ustanovama i organizacijama u zemlji i inostranstvu. Institut takođe može, u skladu sa važećim propisima, uvesti nastavu trećeg stupnja. Institutom će upravljati savet, uprava i direktor;

Prihvaćene su i: Uredba o izmenama i dopunama Tarife poreza na promet, Uredba o izmeni Uredbe o »Filmskim novostima«, Uredba o izmeni Uredbe o Novinskoj agenciji Tanjug, i Uredba o Saveznom zavodu za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja.

Na sednici su usvojene i sledeće odluke:

Odluka o određivanju regresa za rashodovane brodove u 1963. koji se povlače iz eksploatacije u cilju klasiranja, kojom se predviđa da će regres iznositi 12.000 din. po jednoj BRT, a sredstva za isplatu ovog regresa obezbeđiću se u saveznom budžetu;

Odluka o odobravanju ličnih dohoda odnosno plata koje se uzimaju za utvrđivanje penzijskog osnova, kojom se predviđa da će se javnim službenicima i radnicima zaposlenim u državnim organima i ustanovama, u prosečan mesečni iznos plata za razvrstavanje u osiguraničke razrede uračunavati u celosti i dodaci koji se daju na karakter službe, uslove rada i posebnu stručnost. Pored toga, u ovaj prosek plata uzima se i 50% dopunskih primanja, s tim što ovaj iznos ne može preći 10% od ukupnih primanja koja se uzimaju u prosečan mesečni iznos plata. Lica koja su penzionisana posle 1. januara 1958. mogu tražiti da im se penzija ponovo odredi primenom odredaba ove odluke;

Odluka o izmeni Odluke o odobravanju određenih kredita od strane Narodne banke i poslovnih banaka, kojom se produžava do 31. decembra 1962. rok do kojeg Narodna banka može odobravati bankama narodnih republika kredite za davanje zajmova rezervnim fondovima narodnih republika i opština za saniranje privrednih organizacija;

Odluka o pregledu utrina, pašnjaka i drugih zemljišta sposobnih za privođenje kulturi u cilju predaje poljoprivrednim organizacijama, kojom se narodni odbori obavezuju da u roku od mesec dana od stupanja na snagu ove odluke obrazuju komisije koje će izvršiti pregled svih utrina, pašnjaka i drugih zemljišta na području opštine radi utvrđivanja sposobnosti ovih zemljišta za privođenje kulturi. Komisije su dužne da u roku od dva meseca podnesu izveštaje, a narodni odbori su obavezni da u roku od 30 dana reše molbe poljoprivrednih organizacija za dodeljivanje ovih zemljišta;

Odluka o naknadi negativne razlike za uvezenu koncentrisanu stočnu hranu za potrebe poljoprivrede u 1963. kojom je predviđeno da se na uvezene količine stočne hrane u 1963. koje se prodaju za ishranu stoke daje regres, do ukupne visine od 1.500 miliona din., poljoprivrednim proizvođačkim organizacijama, privrednim organizacijama koje upotrebljavaju koncentrovanu stočnu hranu kao sirovinu za proizvodnju mešane stočne hrane i Direkciji za ishranu za stvaranje rezervi.

Usvojene su i: Odluka o određivanju premija za pšenicu i raž u 1963, Odluka o određivanju premija za soju u 1963, Odluka o određivanju premija za sirovi pamuk u 1963, Odluka o određivanju premija za kvasje mleko u 1963, i Odluka o premijama za stoku u 1963. Ovim odlukama se utvrđuje da će se premije u 1963. isplaćivati u istom iznosu kao i u 1962.

Savezno izvršno veće je ratifikovalo i više međunarodnih sporazuma.

21. DECEMBRA 1962.

Savezno izvršno veće razmatralo je i usvojilo: Predlog saveznog društvenog plana za 1963. Nacrt zakona o regulisanju određenih obaveza iz Opšteg investicionog fonda, Nacrt zakona o izmeni i dopuni Zakona o sredstvima privrednih organizacija, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o doprinosu na vanredne prihode privrednih organizacija za 1962, Nacrt zakona o dopuni Zakona o revalorizaciji osnovnih sredstava i sredstava zajedničke potrošnje privrednih organizacija, Nacrt zakona o doprinosu na vanredne prihode privrednih organizacija za 1963, Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o bankama, Nacrt zakona o izmeni Zakona o doprinosu za eksploataciju rudnog blaga, Nacrt zakona o dopuni Zakona o kreditnim i drugim bankarskim poslovima, i Nacrt zakona o izmeni Zakona o doprinosu za stanbeni izgradnju.

Zatim su usvojeni: Nacrt odluke o izmeni Odluke o kamatnim stopama za fondove u privredi, Nacrt odluke o sredstvima za davanje naknade saobraćajnim privrednim organizacijama za povlastice u putničkom saobraćaju u 1963, Nacrt odluke o izmeni Odluke o kamatnim stopama na fondove u privredi, i Nacrt odluke o najvišjoj granici za određivanje stopa osnovnih doprinosa za socijalno osiguranje i dodatak na decu i o stopama doprinosa za službu zapošljavanja radnika u 1963.

Savezno izvršno veće je takođe usvojilo:

Uredbu o izmeni Tarife poreza na promet, kojom su snižene poreske stope kod otnog papira i lomspaka i ukinut međufazni porez na papir proizveden iz poluhemijske celuloze;

Uredbu o završnim računima privrednih organizacija za 1962, kojom je predviđeno da privredne organizacije sastave završne račune za 1962. na isti način kao i za 1961. s tim što će ih podneti Službi društvenog knjigovodstva najkasnije do 15. februara 1963. Služba društvenog knjigovodstva može ovaj rok u opravdanim slučajevima produžiti najviše do 30 dana i može odcrediti koje će od njenih organizacionih jedinica pregledati završne račune pojedinih privrednih organizacija. Ova služba može takođe odrediti da li će se formirati komisije, može utvrditi njihov sastav i može regulisati sva ostala pitanja u vezi sa primedbama privrednih organizacija;

Odluku o merilima za obračunavanje i uplaćivanje amortizacije za regeneraciju šuma i o njenoj nameni, kojom je predviđeno da se gornja granica amortizacije za regeneraciju šuma poveća sa 1.000 na 1.700 din. po kubnom metru bruto prosečne drvene mase i da se ova sredstva koriste za održavanje i obnovu šuma, kao i za investicije za tehničko i drugo unapređivanje šumske proizvodnje;

Odluku o dopuni Odluke o stopama doprinosa iz dohotka privrednih organizacija, kojom su preduzeća za proizvodnju furnira i drvnih ploča oslobođena u 1963. od plaćanja doprinosa iz dohotka;

Odluku o izmenama Odluke o određivanju najviših prodajnih cena za pojedine proizvode, kojom se najviša prodajna cena rafinisanog olova određenih kvaliteta povećava na 145.000 din. po kilogramu, a mekog rafinisanog olova na 172.000 din. po kilogramu;

Odluku o minimalnoj otkupnoj ceni šećerne repe roda 1963. i 1964, kojom se utvrđuje da će otkupna cena šećerne repe roda 1963. i 1964. iznositi 7,8 din. po kilogramu;

Odluku o minimalnim otkupnim cenama duvana roda 1963. i 1964, kojom je predviđeno da će preduzeća za obradu duvana i duvanski kombinati kupovati od individualnih proizvođača duvan roda 1963. i 1964. po cenama iz 1962;

Odluku o upotrebi čistog prihoda za obrtna sredstva, kojom se predviđa da privredne organizacije mogu sredstva čistog prihoda koja im preostanu posle korišćenja po članu 24. stav 2. Zakona o sredstvima privrednih organizacija, koristiti kao obrtna sredstva, a na njih će plaćati kamatu u visini koju plaćaju na svoj poslovni fond.

Usvojene su i: Odluka o davanju regresa određenim rudnicima zlata, Odluka o sredstvima koja se smatraju centralnim depozitima, Odluka o izmenama i dopunama Odluke o sprovođenju revalorizacije osnovnih sredstava i sredstava zajedničke potrošnje privrednih organizacija, Odluka o rokovima za sprovođenje revalorizacije privrednih organizacija elektroprivrede, Odluka o izmeni i dopuni Odluke o stopama amortizacije osnovnih sredstava privrednih organizacija, i Odluka o oslobođenju od plaćanja rudničkog doprinosa određenih rudnika u 1962.

Savezno izvršno veće je ratifikovalo i više međunarodnih sporazuma.

J. M.

AUTO-PUT 1962.

U 1962. godini, koja je proslavljena i kao 20-godišnjica omladinskih radnih akcija, omladina Jugoslavije je, u zajednici sa deset građevinskih preduzeća, izgradila 19 dana pre predviđenog roka (od 15. aprila do 10. novembra) 95.445 m Auto-puta bratstva i jedinstva na deonici Paraćin—Osipaonica, od čega 53.639 m betonskog i 41.806 m asfaltnog kolovoza. U 1963. preostaje da se izgradi deonica od Osipaonice do Beograda (dužina 58.390 m), čime će Auto-put bratstva i jedinstva od Ljubljane do Đevdelije biti završen.¹ Na taj način omladina Jugoslavije će ispuniti obavezu o izgradnji ove magistrale preuzetu na svom Šestom kongresu, januara 1958.

IZVRŠENI RADOVI. Ovogodišnja deonica Auto-puta prolazi dolinom Velike Morave (plavno, a delimično i močvarno područje), što je uslovalo izvesne specifičnosti gradnje: podizanje visokih nasipa i izgradnju većeg broja objekata dužine do 5 m. Za izvršenje ovogodišnjih radova bilo je potrebno, između ostalog, iskopati 1.900.000 m³ zemlje i 500.000 m³ humusa i ugraditi u nasipe 1.700.000 m³ zemlje. Pored toga, izgrađena su 203 objekta do 5 m dužine i 30 mostova i prelaza preko železničkih pruga. U sve ove objekte je ukupno ugrađeno 15.718 m³ armiranog betona. Po obimu i težini radova, izdvajaju se naročito dva objekta: Bagrdanski tesnac i most na Velikoj Moravi kod Mijatovca. Za prolazak Auto-puta kroz Bagrdanski tesnac, korito Velike Morave moralo se, u dužini od jednog kilometra pomeriti za oko 20 m, što je zahtevalo ugrađivanje oko 30.000 m³ kamena. Most na Velikoj Moravi kod Mijatovca, dužine 275,60 m, koji je izgrađen od prednapregnutog betona, predstavlja najveći objekat ove vrste na čitavoj dužini Auto-puta od Ljubljane do Đevdelije. U ovaj objekat ugrađeno je 4.700 m³ betona.

Uporedo sa izgradnjom Auto-puta izvršeno je i premeštanje dela glavne železničke pruge Beograd—Skopje, u dužini od 7 km, između Velikog Orašja i Velike Plane. Istovremeno je izvršena i regulacija reka Jasenice, Rače, Lepenice i Belice, što je omogućilo da se smanji visina ionako visokih nasipa na kojima je izgrađena ovogodišnja deonica Auto-puta.

Omladinske radne brigade izvršile su svoj zadatak ispunivši normu sa prosečno 145,5% i efektivne časove sa 96,7%. Na svim ovogodišnjim radovima omladinske radne brigade ostvarile su 818.035 radnih dana, ili 4.908.210 radnih časova.

Za rezultate postignute na gradilištu sve brigade-učesnice ovogodišnje akcije proglašene su za udarne, dok je 28 i posebno pohvaljeno. Naročito obeležje ovogodišnjem takmičenju dala je proslava 20-godišnjice omladinskih radnih akcija. Za postignute uspehe u takmičenju u čast ovog jubileja 127 brigada osvojilo je zlatnu, 59 srebrnu, a 41 bronzanu spomen-plaketu.

OMLADINSKE BRIGADE. Na izgradnji ovogodišnje deonice Auto-puta učestvovala su 264 radne brigade (124 srednjoškolske, 97 seosko-radničkih i 43 studentske) sa 29.672 brigadista, od kojih su 25.602, ili 86%, bili omladinci, a 4.070, ili 14%, omladinke. (Tabela 1.)

¹ Vidi: »Omladinske radne akcije«, »Jug. pregled«, 1958, februar, str. 61—65 (7—10); »Auto-put 1958«, »Jug. pregled«, 1958, novembar, str. 437—438 (41—42); »Auto-put 1959«, »Jug. pregled«, 1959, novembar, str. 419—422 (79—82); »Auto-put 1960«, »Jug. pregled«, 1960, decembar, str. 505—507 (61—63); »Auto-put 1961«, »Jug. pregled«, 1961, novembar, str. 455—458 (45—48).

TABELA 1 — GRADITELJI AUTO-PUTA 1962. PO REPUBLIKAMA

Narodna republika	Broj brigada	Broj brigadista		
		ukupno	muških	ženskih
Jugoslavija — ukupno	264	29.672	25.602	4.070
Srbija	107	12.315	10.621	1.694
Hrvatska	62	6.883	5.796	1.087
Slovenija	22	2.373	1.692	681
Bosna i Hercegovina	41	4.619	4.254	365
Makedonija	22	2.422	2.274	148
Crna Gora	8	859	786	73
Savezne omladinske radne brigade	2	201	179	22

I na izgradnji ovogodišnje deonice Auto-puta najveći broj brigadista bio je iz srednjih škola (38%), što ukazuje na veliku popularnost omladinskih radnih akcija među srednjoškolskom omladinom. Istovremeno je, u odnosu na ranije godine, u opadanju broj radničke omladine, što je u skladu sa zaključcima CK Narodne omladine Jugoslavije da na radnoj akciji učestvuje što manji broj omladine iz neposredne proizvodnje. (Tabela 2.)

TABELA 2 — SOCIJALNI SASTAV GRADITELJA AUTO-PUTA 1962.

	Broj	Procent
Učenici	11.276	38
Studenti	4.621	16
Učenici u privredi	2.457	8
Poljoprivrednici	5.294	18
Radnici	4.442	15
Službenici	663	2
Ostali	919	3

Po godinama starosti, najveći broj brigadista je između 16 i 20 godina. (Tabela 3.)

TABELA 3 — STAROSNI SASTAV GRADITELJA AUTO-PUTA 1962.

	Broj	Procent
Do 15 godina starosti	352	1
Između 16 i 20 godina	21.011	71
Između 21 i 25 godina	7.247	24
Preko 25 godina	1.062	4

Od ukupnog broja brigadista 61% ranije nije učestvovalo na većim omladinskim radnim akcijama, što je u skladu i sa stavom CK Narodne omladine Jugoslavije da, s obzirom na ograničene kapacitete, kroz omladinska naselja na Auto-putu prođe što veći broj omladinaca. (Tabela 4.)

TABELA 4 — SASTAV GRADITELJA AUTO-PUTA 1962. PO UČEŠĆU NA VEĆIM RADNIM AKCIJAMA

	Broj	Procent
Dosad nisu učestvovali	18.487	61
Učestvovali jedanput	6.250	21
Učestvovali dva puta	2.840	10
Učestvovali tri puta	1.145	4
Učestvovali četiri puta	452	2
Učestvovali pet i više puta	498	2

Najveći broj učesnika na izgradnji ovogodišnje deonice Auto-puta (28.846, ili 97%) su članovi Narodne omladine

ili Saveza studenata. U seoskim brigadama bila su 9.264 (85%) člana Narodne omladine, u srednjoškolskim 13.878 (99%), a u studentskim 4.704 (98%) člana Saveza studenata. Članova Saveza komunista u omladinskim brigadama bilo je 5.214, što u odnosu na ukupan broj graditelja čini 18%. Članova SKJ najviše je bilo u studentskim brigadama (47% brigadista u tim brigadama), zatim u seoskim (14%) i u srednjoškolskim (11%).

Međunarodna brigada. Od 10. do 31. jula na izgradnji Auto-puta radila je i Međunarodna brigada, u čijem se sastavu nalazilo 340 omladinaca iz Australije, Belgije, Danske, Francuske, Gane, Holandije, Indije, Italije, Izraela, Maroka, Poljske, Savezne Republike Nemačke, SAD, Švedske, Tunisa, UAR i Velike Britanije. Strani omladinci sa na radnu akciju dolazili individualno ili u grupama koje su slale organizacije sa kojima sarađuje Narodna omladina Jugoslavije. Za učesnike Međunarodne brigade bila su organizovana predavanja, diskusije, filmske predstave, izleti, i sl. Takođe je bio organizovan i kraći seminar o radnim akcijama.

Omladinska naselja. Graditelji su bili smešteni u 15 omladinskih naselja: »Mladost« (Osipaonica), »Vinodol« (Saraorci), »Mavrovo« (Miloševac), »Spačvanske šume« (Krnjevo), »Ivo-Lola Ribar« (Velika Plana), »Vranduk« (Staro Selo), »Železnik« (Markovac), »Majevica« (Lapovo), »Sanica« (Miloševo), »Sutjeska« (Bagrdan), »Kruševska Republika« (Lanište), »Lovčenski odred« (Svetozarevo), »Kadinjača« (Mijatovac), »Poho ski baraljon« (Čuprija) i »Pariska komuna« (Paraćin). Pored uobičajenih stambenih baraka, svako naselje je imalo zdravstvenu stanicu, kuhinju i trpezariju, sportske terene, velik broj tehničkih učila (automobil, motocikle, traktore, mopede i dr.), zatim poligon za praktičnu obuku na tehničkim kursevima, letnju pozornicu sa platoom za igru, razglasnu stanicu, televizor, magnetofon, diaprojektor itd., što je sve pružalo izvanredno povoljne uslove za razvijanje bogatih i raznovrsnih društvenih aktivnosti u slobodnom vremenu.

Ideološko-politički rad. Za ovu aktivnost bila je karakteristična pre svega povezanost sa svakodnevnim problemima koje je praksa brigadirskog samoupravljanja² postavljala u naseljima i brigadama. Velika pažnja bila je poklonjena i aktuelnim društveno-političkim pitanjima, naročito materijalima sa III i IV plenuma CK SKJ i poslednjih kongresa Narodne omladine u republikama, Pismu Izvršnog komiteta CK SKJ i, poslednjih meseci, Prednacrta ustava. Značajno mesto u interesovanju brigadista zauzimale su i teme iz oblasti spoljne politike. Na blizu 7.000 najraznovrsnijih ideološko-političkih predavanja, diskusija i informacija bilo je prisutno preko 450.000 slušalaca.

Kulturno-zabavne i sportske aktivnosti. U omladinskim naseljima, građevinskim preduzećima i obližnjim mestima, u toku trajanja akcije d. to je oko 6.000 kulturno-zabavnih priredbi, sa preko 150.000 učesnika. Uspešnom organizovanju ove delatnosti znatno su doprinele razglasne stanice sa sopstvenim programom, bogate biblioteke, kino-predstave, velik broj vrlo kvalitetnih gostovanja kulturno-umetničkih društava i renomiranih umetničkih kuća, priređivanje izložbi sa raznovrsnom tematikom, i dr. Organizovano je 115 izložbi se reprodukcijama najeminentnijih predstavnika likovnih umetnosti, koje je videlo 47.000 brigadista, zatim priređeno 46 foto-izložbi povodom istorijskih datuma i događaja, itd.

Sportska takmičenja svakodnevno su organizovana u brigadama, naseljima i u okolnim mestima. Održano je ukupno oko 22.000 raznovrsnih sportskih takmičenja, sa skoro 260.000 učesnika.

² U savete naselja i predstaništva brigadnih konferencija bilo je uključeno preko 5.500 mladića i devojaka.

Tehničko vaspitanje i stručno obrazovanje. Za brigadiste je bilo organizovano 18 vrsta stručnih kursova (ratarsko-traktorski niži i viši, stočarski, zidarski, kurs za rukovaoce građevinskih mašina, betonerski, elektroinstalaterski, vodoinstalaterski, auto-elektičarski, vulkanizerski, kuvarski, konobarski, kurs za perace i peglere, za spremačice, za trgovačke pomoćnike, za servisne mehaničare, za tekstilne radnike, i kurs higijenskog minimuma), kao i 15. vrsta amaterskih kursova (biciklistički, za vozače, motociklistički, za vozače automobila, foto-amaterski, radio-amaterski, radio-telegrafski, kino-operaterski, kurs tehnike u domaćinstvu, vazduhoplovno-modelarski, maketarski, kuvarski, kurs krojenja i šivenja, kurs za traktoriste i kurs prve pomoći). Na stručnim kursovima steklo je zvanje polukvalifikovanog radnika 5.497 brigadista (od toga 50,8% iz seoskih brigada). Amaterske kurseve završila su 28.563 graditelja, što čini 96,2% od ukupnog broja brigadista. Svim stručnim i amaterskim kursovima bilo je obuhvaćeno 35.060 brigadista (114%), što znači da je izvestan broj omladinaca završio i po dva kursa.

Zdravstvena zaštita. Ove godine prvi put su na akciji organizovane stanice hitne pomoći, kao i centralna omladinska laboratorija i epidemiološka služba. To je uslovalo smanjenje broja povredjenih omladinaca u odnosu na ranije godine (broj povredjenih iznosio je 5,2% od ukupnog broja omladinaca, prema 16,2% u 1960), kao i broja radnih dana izgubljenih iz zdravstvenih razloga (u 1960. iz zdravstvenih razloga izgubljeno je 1,37 radnih dana po graditelju, a ove godine 0,38%). U ovoj godini nije bilo nijedne teže povrede koja bi ostavila trajne posledice po zdravlje povredjenog. Za vreme ovogodišnje akcije, pored ostalog, sistematski je pregledano oko 30.000 omladinaca, u opštim ambulancama pruženo je 31.658, a u stomatološkim 3.747 usluga. U stacionarima su lečena 1.132 omladinaca.

GRAĐEVINSKA PREDUZEĆA. Na izgradnji ovogodišnje deonice Auto-puta učestvovalo je i deset građevinskih preduzeća: »Partizanski put« — Beograd (gradilo 29.660 m donjeg i 35.298 m gornjeg stroja), »Auto-put« — Beograd (gradilo ukupno 9.335 m), »Putogradnja« — Niš (gradilo 5.169 m donjeg i 9.400 m gornjeg stroja), »Žegrap-8« — Beograd (gradilo 5.638 m donjeg stroja), »Ratko Mitrović« — Čačak (gradilo 5.230 m donjeg stroja), »Vijadukt« — Zagreb (gradilo ukupno 10.285 m), »Put« — Sarajevo (gradilo ukupno 8.078 m), »Bosna« — Sarajevo (gradilo ukupno 8.983 m), »Planum« — Zemun (gradilo ukupno 14.065 m), i »Mostogradnja« — Beograd (gradilo mostove kod Čuprije, Crne Bare i Nove Bare).

Preduzeća su na radovima koristila sledeću mehanizaciju: oko 40 buldožera, 15 skrepera, 30 utovarivača, oko 60 valjaka, nekoliko stotina kamiona, dempera i traktora, 34 bagera, 6 asfaltnih i 5 betonskih baza, 17 finišera, i dr. Ukupna snaga svih upotrebljenih mašina iznosi preko 60.000 KS, a ukupna težina blizu 6 miliona kg.

PRIPREME ZA 1963. GODINU. U 1963. gradiće se poslednja deonica Auto-puta bratstva i jedinstva, od Osipaonice do Beograda, u dužini od 58.390 m. Prema sadašnjim planovima, na ovoj akciji učestvovaće 22.500 omladinaca i omladinki, koji će biti smešteni u sedam omladinskih naselja duž trase, za koja je već određena lokacija. Zadatak brigadista biće, pored ostalog, da u nasip Auto-puta ugrade 1.375.060 m³ zemlje. Ne predviđa se podizanje nekih većih objekata. Glavni štab omladinskih radnih brigada već je imenovan.

IZVOR: Dokumentacija Glavnog štaba omladinskih radnih brigada i Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije.

D. L.

PROMENE U STRUKTURI PRIVREDE 1952—1960.¹

KRETANJE FIZIČKOG OBIMA PROIZVODNJE

U predratnoj Jugoslaviji, kao i u drugim agrarnim i industrijski slabo razvijenim zemljama, u ukupnoj proizvodnji najjače su bile zastupljene sirovinke grane, a donekle i neke grane lake industrije. Takva struktura proizvodnje odražavala se i na strukturu izvoza i uvoza. Predratna Jugoslavija izvozila je uglavnom sirovine u neprerađenom ili polupreradenom stanju, a uvozila većim delom proizvode višeg stepena obrade. Reprodukciona proizvodnja bila je slabo razvijena. Politika brze industrijalizacije zemlje posle rata omogućila je najveću stopu porasta reprodukcione proizvodnje, što je dovelo i do izmene strukture uvoza, izvoza i potrošnje. Već 1952. proizvodnja reprodukcionog materijala činila je oko četvrtinu ukupne proizvodnje, a izvoz reprodukcionog materijala oko 50% celokupnog izvoza.

U periodu 1952—1960. došlo je do većih strukturnih promena u privredi, kojima je naročito doprinela dinamika rasta proizvodnje sirovina i proizvodnje reprodukcionog materijala.²

Po tempu porasta fizičkog obima proizvodnje u periodu 1952—1960. na prvo mesto dolazi reprodukcion materijal, sa prosečnom stopom od 15,3% godišnje, na drugo mesto finalni proizvodi, sa prosečnom stopom od 12,7% godišnje, zatim energetika sa 12,4%, i najzad, sirovine, sa prosečnom stopom od 7,6% godišnje. (Tabela 1 i grafikon 1.)

SIROVINE. Iako je jedino stopa porasta proizvodnje sirovina manja od stope porasta društvenog proizvoda ukupne privrede, sirovine su po fizičkom obimu proizvodnje sve do 1959. zauzimale u proizvodnji posmatranih grana prvo mesto u odnosu na ostale komponente, pa su imale

¹ Savezni zavod za privredno planiranje, Sektor za ekonomska istraživanja, objavio je u svojim Dokumentaciono-analičkim materijalima br. 6, avgust 1962, analitički rad o nekim osnovnim strukturnim promenama u jugoslovenskoj privredi u periodu 1952—1960. »Jugoslovenski pregled« ovde objavljuje informaciju koja pruža opštu sliku o tim promenama i koja je izrađena na osnovu pomenute publikacije.

² Pod privrednom strukturom u ovom napisu se podrazumeva udeo proizvodnje sirovina, reprodukcionog materijala i finalnih proizvoda u ukupnoj proizvodnji posmatranih privrednih oblasti. Svrstavanje privrednih grana u ove osnovne grupacije izvršeno je na osnovu namenskog i tehnološkog principa, i to prema pretežnosti. Sadržaj ovih osnovnih grupacija je sledeći:

— grupaciju »sirovine« sačinjavaju privredne grane koje pretežno proizvode predmete rada prerađivačke industrije (poljoprivreda, eksploatacija šuma, rudarstvo);

— grupaciju »reprodukcion materijal« obuhvata privredne grane čiji proizvodi pretežno idu na dalju preradu (metalurgija, šira hemijska industrija, ostala prerađivačka industrija);

— grupaciju »finalni proizvodi« sačinjavaju grane prerađivačke industrije čiji proizvodi pretežno ne idu na dalju preradu (mašinogradnja, tekstil, koža, odeća i obuća, prehrambena industrija i duvan).

Četvrta grupacija »energetika«, obuhvata industrijske grane 111, 112, i 113, s tim što su ugalj i nafta obuhvaćeni u okviru rudarstva, odnosno u grupi »sirovine«.

Prema tome, svuda gde se u tekstu i u tabelama spominju izrazi: »sirovine«, »reprodukcion materijal«, »finalni proizvodi« i »energetika«, koji su u tom obliku dati iz praktičnih razloga, misli se na napred spomenute grupacije privrednih grana.

Detaljniji sastav pojedinih grupacija videti u mesečnoj publikaciji Saveznog zavoda za statistiku »Indeks« — napomene uz tabelu »Opšti privredni indeksi«.

GRAFIKON 1 — TANJE FIZIČKOG OBIMA PROIZVODNJE
PO OSNOVNIM PRIVREDNIM GRUPACIJAMA
1952—1960.

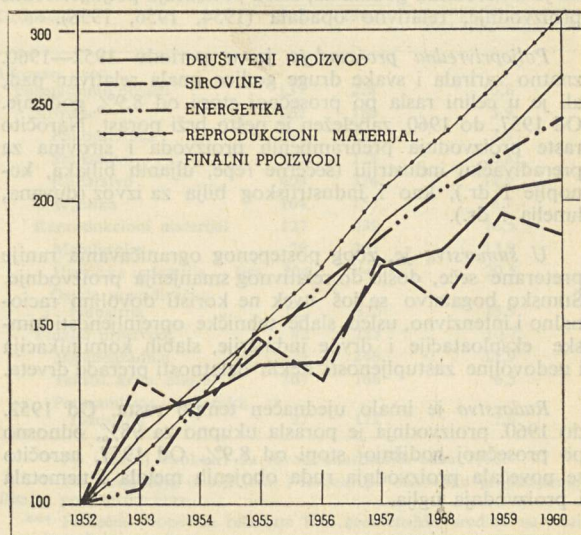


TABELA 1 — INDEKSI I PROSEČNE GODIŠNJE STOPE RASTA
FIZIČKOG OBIMA PROIZVODNJE U PERIODU
1952—1960.

Grupacije	Indeksi** (1952=100)		Prosečna godišnja stopa rasta u peri- odu 1952—1960***
	1956	1960	
Društveni proizvod ukupne privrede*	138	216	9,8
Sirovine	126	184	7,6
Poljoprivreda	129	197	8,9
Šumarstvo	86	94	— 0,8
Rudarstvo	150	198	8,9
Energetika	161	242	12,4
Reprodukcion materijal	167	308	15,3
Metalurgija	197	355	17,2
Hemijska industrija—šira	214	428	19,9
Ostala prerađivačka industrija	152	277	13,6
Finalni proizvodi	158	269	12,7
Mašinogradnja	171	314	15,4
Tekstil, koža, obuća	142	225	10,6
Prehrambena i duvanska industrija	163	262	12,8

* Po cenama 1956. Za privredu ukupno uzet je samo društveni proizvod, jer ne postoje podaci za društveni bruto-proizvod ukupne privrede po stalnim cenama. Indeksi fizičkog obima za sve posmatrane grane uzeti su iz »Indeksa« Saveznog zavoda za statistiku.

** Indeksi fizičkog obima posmatranih podgrupa agregirani su na tri osnovne grupacije (sirovine, reprodukcion materijal i finalni proizvodi) na bazi ponderacionih faktora (»Materijal o ponderacionom sistemu za obračun indeksa fizičkog obima industrijske proizvodnje«, Savezni zavod za statistiku, 1961).

*** Stope rasta za grupacije računane su na bazi eksponencijalnog trenda, a za podgrupe kao geometrijske sredine na bazi prve i poslednje godine.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961.

najveći uticaj na dinamiku razvoja ukupne privrede. Međutim, sa industrijalizacijom taj uticaj sve više opada.

Proizvodnja sirovina se od 1952. do 1960. povećala za 84%, odnosno rasla je prosečno za 7,6% godišnje. Znatno se povećao obim korišćenja domaćih sirovina, naročito uglja, nafte, zemnog plina, poljoprivrednih proizvoda, kao i ruda metala i nemetala. Došlo je i do punijeg korišćenja sirovina u višim fazama prerade, kao i do zamene uvoznih sirovina i polufabrikata domaćim u znatnim razmerama.

Dinamika proizvodnje sirovina je u tesnoj korelacionoj vezi sa dinamikom poljoprivredne proizvodnje. Proizvodnja sirovina je apsolutno rasla u celom posmatranom periodu, ali je u nerodnim godinama, usled podbačaja poljoprivredne proizvodnje, relativno opadala (1954, 1956, 1958).

Poljoprivredna proizvodnja je u periodu 1952—1960. znatno varirala i svake druge godine imala relativan pad, ali je u celini rasla po prosečnoj stopi od 8,9% godišnje. Od 1957. do 1960. zabeležen je nešto brži porast. Naročito raste proizvodnja prehrambenih proizvoda i sirovina za prerađivačku industriju (šećerne repe, uljanih biljaka, koprle i dr.), kao i industrijskog bilja za izvoz (duvana, hmelja i dr.).

U šumarstvu je, zbog postepenog ograničavanja ranije preterane seče, došlo do relativnog smanjenja proizvodnje. Šumsko bogatstvo se još uvek ne koristi dovoljno racionalno i intenzivno, usled slabe tehničke opremljenosti šumske eksploatacije i drvne industrije, slabih komunikacija i nedovoljne zastupljenosti nekih delatnosti prerade drveta.

Rudarstvo je imalo ujednačen tempo rasta. Od 1952. do 1960. proizvodnja je porasla ukupno za 98%, odnosno po prosečnoj godišnjoj stopi od 8,9%. Od 1957. naročito se povećala proizvodnja ruda obojenih metala i nemetala i proizvodnja uglja.

ENERGETIKA. Porast obima proizvodnje energetike vezan je sa razvojem čitave privrede. Ona je u periodu 1952—1960. porasla za 142%, tj. za oko 26% više od proizvodnje ukupne privrede, što je velikim delom omogućavalo nesmetani privredni razvoj, naročito od 1957, uz relativno mali uvoz.

REPRODUKCIONI MATERIJAL. Proizvodnja reprodukcionog materijala se povećala u periodu 1952—1960. za preko dva puta (indeks 308 u 1960. prema 1952). Ovako veliki porast proizvodnje reprodukcionog materijala doprinosi stvaranju materijalne i tehničke baze za brži i ravnomerniji privredni razvoj u celini, omogućuje bolje korišćenje proizvodnih kapaciteta i povoljno deluje na uvoz. Brz razvoj reprodukcije proizvodnje omogućen je velikim investicionim ulaganjima, povećanjem energetske proizvodnje i racionalnijom upotrebom sirovina.

Najveća stopa porasta proizvodnje ostvarena je u *hemijskoj industriji* — 328% od 1952. do 1960, tj. 19,9% prosečno godišnje. Naročito je velik porast proizvodnje artikala namenjenih poljoprivredi, kao što su veštačko đubrivo, sredstva za zaštitu bilja, i sl. Međutim, i pored velikog porasta njene proizvodnje, hemijska industrija nije zadovoljavala sve domaće potrebe, pa je porast uvoza hemijskih proizvoda u periodu 1952—1960. bio čak i brži od porasta domaće proizvodnje.

Proizvodnja *metalurgije* u 1960. bila je za tri i po puta veća nego u 1952 (indeks 355). Ona je rasla po prosečnoj stopi od 17,2% godišnje. Ovako brz razvoj metalurgije postignut je intenzivnim korišćenjem starih i izgradnjom novih kapaciteta, kao i uvođenjem savremene opreme.

Proizvodnja *ostale prerađivačke industrije* rasla je nešto sporijim tempom — po prosečnoj stopi od 13,6% godišnje. Znatno je povećana proizvodnja građevinskog materijala, kao i poboljšan njen kvalitet i proširen asortiman, što je omogućilo savremeniju, jeftiniju i bržu gradnju.

FINALNI PROIZVODI. Proizvodnja u ovoj grupaciji je porasla u periodu 1952—1960. za 169%, odnosno po prosečnoj stopi od 12,7% godišnje.

Najveći porast ostvarila je *mašinogradnja* (15,4% prosečno godišnje), što je dovelo do smanjenja zavisnosti razvoja privrede od uvoza opreme. Proizvodnja opreme namenjene poljoprivredi povećala se za dva puta. Povećana proizvodnja *prehrambene industrije i industrije duvana* (za ukupno 162%, odnosno prosečno 12,8% godišnje), kao i *industrije tekstila, kože i obuće* (za 125%, odnosno 10,6% prosečno godišnje),

omogućila je povećanje domaće potrošnje i veći izvoz tih proizvoda. U skoro svim industrijskim granama ove grupacije modernizovani su mnogi postojeći i izgrađeni novi kapaciteti, a osvojen je i niz novih proizvoda koji se ranije nisu proizvodili (veštačka koža, sintetična vlakna, i dr.). Znatno deo kapaciteta ipak još uvek spada u tzv. staru industriju.

Nagli porast finalne proizvodnje, a naročito proizvodnje opreme, omogućio je veći izvoz proizvoda višeg stepena obrade, kao i relativno smanjenje uvoza opreme za nove domaće kapacitete.

STRUKTURA DRUŠTVENOG BRUTO-PROIZVODA

Kao posledica brzog i neujednačenog razvoja posmatranih grupacija, nastale su veće promene u njihovom učešću u društvenom bruto-proizvodu, što pokazuje tabela 2:

TABELA 2 — STRUKTURA DRUŠTVENOG BRUTO-PROIZVODA
PO PRIVREDNIM GRUPACIJAMA 1952. I 1960*.

Grupacije	1952	1960
Ukupan društveni bruto-proizvod posmatranih oblasti	100,0	100,0
Sirovine	41,2	30,6
Poljoprivreda	28,8	23,7
Šumarstvo	7,8	3,1
Rudarstvo	4,6	3,8
Energetika	6,6	6,7
Reprodukcioni materijal	25,0	33,1
Metalurgija	7,0	10,5
Hemijska industrija — šira	2,8	5,1
Ostala prerađivačka industrija	15,2	17,6
Finalni proizvodi	27,2	29,6
Mašinogradnja	8,3	10,9
Tekstil, koža, obuće	12,7	11,9
Prehrambena i duvanska industrija	6,2	6,8

* Indeksi fizičkog obima proizvodnje od 1952. do 1960 (dati u tabeli 1) pruženi su kroz međusektorsku tablicu za 1958. godinu, pa je tako dobiven društveni bruto-proizvod na nivou 1958. godine, a time i ova struktura.

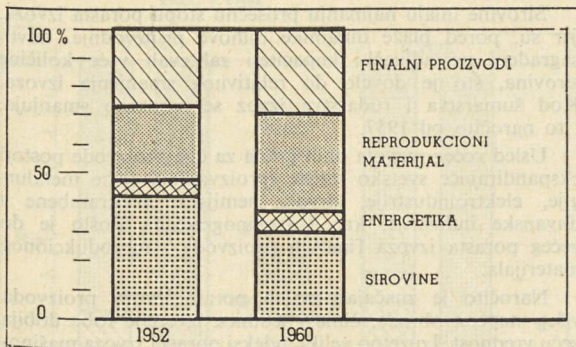
U okviru grupacije sirovina znatno se smanjilo učešće šumarstva — od 7,8% u 1952. na 3,1% u 1960. To je rezultat umerenije eksploatacije šuma u poslednjim godinama. Učešće poljoprivredne proizvodnje po godinama variralo je za 6—7%, usled smenjivanja rodni i nerodnih godina. Učešće rudarstva je bilo ustaljeno na oko 4% i nije imalo većih promena, izuzev u poslednje dve godine, kada se nešto smanjilo.

Energetika je zadržala približno isto učešće u celom periodu — oko 6,7%.

U okviru grupacije reprodukcionog materijala, pored metalurgije, znatno se povećava učešće hemijske industrije — od 2,8% u 1952. na 5,1% u 1960. Međutim, iako ima najbržu dinamiku porasta proizvodnje u odnosu na sve ostale privredne grupacije, hemijska industrija još uvek nije dovoljno razvijena u odnosu na potrebe. Ostala prerađivačka industrija je povećala svoj udeo od 15,2% u 1952. na 17,6% u 1960. Proizvodnja građevinskog materijala i elektroenergije, čiji je deficit teže racionalno obezbediti spoljnotrgovinskom razmenom, uglavnom je zadovoljavala domaće potrebe.

U okviru grupacije finalnih proizvoda znatnije je poraslo učešće mašinogradnje — od 8,3% u 1952. na 10,9% u 1960, dok je učešće tekstila, kože i obuće smanjeno od 12,7% na 11,9%, mada su znatno prošireni kapaciteti za proiz-

GRAFIKON 2 — STRUKTURA DRUŠTVENOG BRUTO-PROIZVODA PO OSNOVNIM PRIVREDNIM GRUPACIJAMA 1952. I 1960



vodnju tekstila i obuće. Prehrambena industrija i industrija duvana zadržale su približno isto učešće (6,8% u 1960. prema 6,2% u 1952). Povećanje udela mašingradnje je znatno, ali još uvek nedovoljno s obzirom na domaće potrebe, tako da je više od trećine potreba za opremom podmirivano iz uvoza.

Prema tome, unutar posmatranih osnovnih privrednih grupacija nisu zabeležena veća strukturalna pomeranja. Poljoprivreda ostaje vodeća grana u grupaciji sirovina, sa prosečno oko 70% ukupne proizvodnje sirovina. U okviru grupacije reprodukcionog materijala prerađivačka industrija je takođe zadržala vodeće mesto, sa prosečno oko 60% ukupne proizvodnje reprodukcionog materijala, mada udeo hemijske industrije naglo raste. Kod finalnih proizvoda osnovne grane su i dalje industrije tekstila, kože i obuće, sa prosečno preko 50% ukupne finalne proizvodnje, ali imaju tendenciju opadanja na račun mašingradnje, čije učešće raste.

Ako se pretpostavi da će se ovakva tendencija menjanja strukture nastaviti i u narednom periodu, može se očekivati dalje povećanje učešća proizvodnje reprodukcionog materijala i postepeno opadanje učešća proizvodnje sirovina, a naročito poljoprivrede.

ROBNI UVOZ I IZVOZ

Brz privredni razvoj i promene u strukturi proizvodnje u periodu 1952—1960. prouzrokovali su veće promene i u dinamici i strukturi uvoza i izvoza.

UVOZ. *Dinamika.* Usled obimne investicione izgradnje, u periodu 1952—1960. naglo raste uvoz opreme i mašina, a prošireni kapaciteti uslovlili su i povećanje uvoza sirovina i nekih reprodukcioni materijala.

Dinamiku uvoza po osnovnim privrednim grupacijama pokazuje tabela 3.

Kod svih privrednih grupacija i grana unutar njih dinamika uvoza je bila uglavnom srazmerna sa dinamikom proizvodnje ili manja od nje, izuzev kod rudarstva, hemijske industrije i ostale prerađivačke industrije, gde je dinamika uvoza bila veća od njihove proizvodnje. Međutim, dinamika uvoza po pojedinim periodima bila je neujednačena. U periodu 1952—1956. uvoz reprodukcionog materijala i finalnih proizvoda imao je blažu dinamiku nego u periodu 1957—1960. Dinamika uvoza sirovina i proizvoda energetike imala je, međutim, sasvim suprotnu tendenciju: u periodu 1952—1956. naglo je rasla, a u periodu 1957—1960. imala je oštru tendenciju smanjenja.

Struktura. Ovakva dinamika uvoza izazvala je veće promene i u strukturi uvoza u periodu 1952—1960. Znatno je porastao uvoz hrane, opreme i reprodukcionog materijala, a naročito uglja, nafte i gume, a opao je uvoz proizvoda crne metalurgije, papira, tekstila i kože. Prema tome, uvoz je po obimu i strukturi podržavao snažan porast domaće proizvodnje. Uvoženi su uglavnom proizvodi koji u domaćoj

TABELA 3 — INDEKSI I PROSEČNE GODIŠNJE STOPE RASTA ROBNOG UVOZA U PERIODU 1952—1960.*

Grupacije**	Indeksi (1952=100)		Prosečna godišnja stopa rasta u periodu 1952—1960***
	1956	1960	
Ukupan uvoz posmatranih oblasti	137	228	10,8
Sirovine	262	159	5,9
Poljoprivreda	236	120	2,4
Šumarstvo	147	125	2,8
Rudarstvo	408	374	17,9
Energetika	164	155	5,7
Reprodukcion materijal	127	339	16,5
Metalurgija	79	283	13,9
Hemijska industrija — šira	204	445	20,5
Ostala prerađivačka industrija	125	325	15,9
Finalni proizvodi	82	225	10,7
Mašingradnja	74	246	11,9
Tekstil, koža, obuća	107	166	6,5
Prehrambena i duvanska industrija	97	172	7,0

* Po tekućoj strukturi na nivou unutrašnjih cena 1958.

** Pri formiranju uvoza (kao i izvoza) po osnovnim grupacijama, išlo se po proizvodima.

*** Prosečne stope su računane kao geometrijske sredine na bazi prve i poslednje godine.

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odnosne godine.

proizvodnji nisu zastupljeni bilo usled nedostatka prirodnih uslova, bilo zato što je njihov uvoz bio ekonomski povoljniji nego proizvodnja u zemlji. Kod sirovina, finalnih proizvoda i energetike stopa porasta uvoza je bila manja od stope porasta njihove proizvodnje, što je dovelo do izvesnog smanjenja stepena zavisnosti domaće privrede od uvoza. (Tabela 4.)

TABELA 4 — STRUKTURA ROBNOG UVOZA PO PRIVREDNIM GRUPACIJAMA 1952. I 1960.*

Grupacije	1952	1960
Ukupan uvoz posmatranih oblasti	100,0	100,0
Sirovine	21,4	14,9
Poljoprivreda	18,0	9,5
Šumarstvo	0,2	0,1
Rudarstvo	3,2	5,3
Energetika	9,7	6,6
Reprodukcion materijal	20,5	30,6
Metalurgija	8,5	10,4
Hemijska industrija — šira	5,3	10,3
Ostala prerađivačka industrija	6,9	9,9
Finalni proizvodi	48,4	47,9
Mašingradnja	35,1	38,0
Tekstil, koža, obuća	6,4	4,7
Prehrambena i duvanska industrija	6,9	5,2

* Tekuća struktura na nivou unutrašnjih cena 1958. godine.

Visoko povećanje učešća uvoza reprodukcionog materijala u ukupnom uvozu bilo je uslovljeno potrebom da se obezbedi potpuno korišćenje postojećih, rekonstruisanih i novih kapaciteta, dok je pad učešća sirovina u ukupnom uvozu bio posledica brzog razvoja, naročito od 1957. onih privrednih grana koje koriste domaće izvore sirovina (obojena metalurgija, hemijska industrija, i dr.) i povećanja korišćenja domaće sirovinske baze.

U grupaciji sirovina, učešće uvoza poljoprivrednih proizvoda je smanjeno od 18,0% u 1952. na 9,5% u 1960. uglavnom usled veoma smanjenog uvoza hrane u 1960. posle veoma rodne 1959. godine, dok je učešće uvoza proizvoda rudarstva poraslo od 3,2% u 1952. na 5,3% u 1960. i to uglavnom zbog većeg uvoza kamenog uglja, vatrostatne gline i rude gvožđa.

U grupaciji reproduktionog materijala, povećano je učešće uvoza svih grana ove grupacije, i to: hemijske industrije od 5,3% na 10,3%, metalurgije od 8,3% na 10,4% i ostale prerađivačke industrije od 6,9% na 9,9%. Ovakav porast uvoza bio je uslovljen sve većim potrebama domaće privrede za reproduktionim materijalom koji se još ne proizvodi u zemlji.

U grupaciji finalnih proizvoda, učešće uvoza proizvoda prehrambene i duvanske industrije i industrija tekstila, kože, odeće i obuće postepeno se smanjivalo (uvoz proizvoda industrija kože, obuće i duvana od 1956. dalje postepeno nestaje). Nasuprot tome, učešće uvoza proizvoda mašingradnje poraslo je od 35,1% u 1952. na 38,0% u 1960.

Iz prethodnog prikaza očitavaju se sledeće osnovne karakteristike promena strukture uvoza:

— učešće uvoza proizvoda poljoprivrede, metalurgije, tekstila, kože i obuće, prehrambene industrije i industrije duvana raste u periodu 1952—1956, a od 1957. do 1960. opada;

— učešće uvoza proizvoda šumarstva, rudarstva i energetike takođe raste u periodu 1952—1957, a od 1958. do 1960. naglo opada;

— jedino učešće uvoza proizvoda mašingradnje, hemijske industrije i proizvoda ostale prerađivačke industrije stalno se povećava u celom periodu 1952—1960.

IZVOZ. U privredi zemalja koje teže naglom privrednom razvoju, kao što je Jugoslavija, po pravilu se ispoljava tendencija postojanja većeg deficita platnog bilansa. Na izvesno povećanje deficita jugoslovenskog platnog bilansa, naročito do 1957, uticali su: veliko učešće investicione potrošnje, često podbacivanje poljoprivredne proizvodnje i veliki rashodi za narodnu odbranu. Time je bio znatno smanjen i izvozni potencijal zemlje. Jugoslavija je stoga donedavna spadala u red zemalja sa najmanjim industrijskim izvozom, koji je iznosio oko 15 dolara po stanovniku. Sa većom orijentacijom domaće proizvodnje na izvoz, naročito od 1957, situacija se popravila.

Dinamika. Neke karakteristične promene u dinamici izvoza pokazuje tabela 5:

TABELA 5 — INDEKSI I PROSEČNE GODIŠNJE STOPE RASTA ROBNOG IZVOZA U PERIODU 1952—1960*.

Grupacije	Indeksi (1952=100)		Prosečna godišnja stopa rasta u peri- odu 1952—1960**
	1956	1960	
Ukupan izvoz posmatranih oblasti	129	243	11,7
Sirovine	87	117	2,0
Poljoprivreda	81	130	3,3
Šumarstvo	133	70	-4,4
Rudarstvo	91	81	-2,6
Energetika	131	166	6,6
Reprodukcion materijal	138	229	10,9
Metalurgija	118	141	4,4
Hemijska industrija — šira	170	277	13,6
Ostala prerađivačka industrija	152	311	15,3
Finalni proizvodi	249	793	29,6
Mašingradnja	193	1.774	50,8
Tekstil, koža, obuća	436	879	31,2
Prehrambena i duvanska industrija	155	337	16,4

* Po tekućoj strukturi na nivou unutrašnjih cena 1958. godine.

** Prosečne stope su računane kao geometrijske sredine na bazi prve i poslednje godine.

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odnosne godine.

U posleratnom periodu izvoz u celini je podlozan čestom i veoma osetnom variranju, naročito izvoz sirovina, a njegova dinamika je po pojedinim grupacijama različita.

Najveća prosečna stopa porasta izvoza zabeležena je kod finalnih proizvoda, i to naročito kod mašingradnje

skoro 30% odnosno preko 50%, a zatim dolazi reproduktioni materijal, sa prosečnom stopom od 10,9%, i najzad, izvoz sirovina sa prosečnom stopom od 2,0% godišnje.

Sirovine imaju najmanju prosečnu stopu porasta izvoza, jer su, pored blaže dinamike njihove proizvodnje, novosagrađeni prerađivački kapaciteti zahtevali veće količine sirovina, što je dovelo do relativnog smanjenja izvoza. Kod šumarstva i rudarstva izvoz se relativno smanjuje, i to naročito od 1957.

Usled većeg razvoja onih grana za čije proizvode postoji ekspanzirajuće svetsko tržište (proizvodi obojene metalurgije, elektroindustrije, drvne, hemijske, prehrambene i duvanske industrije, kao i mašingradnje), došlo je do većeg porasta izvoza finalnih proizvoda i reproduktionog materijala.

Naročito je značajan stalan porast izvoza proizvoda višeg stepena obrade, čime i jedinica izvezene robe dobija veću vrednost. Izuzetno veliki indeksi porasta izvoza mašingradnje u 1959. i 1960. ostvareni su usled naglog porasta izvoza proizvoda elektroindustrije.

Međutim, po obimu, glavna stavka u jugoslovenskom izvozu u celom posmatranom periodu je reproduktioni materijal. Njegov izvoz je naročito brzo rastao od 1954. do 1957, a zatim je nešto ublažen. U periodu 1952—1957. drugo mesto po obimu izvoza zauzimaju sirovine, a od 1957. finalni proizvodi. Pošto izvoz finalnih proizvoda raste mnogo brže od izvoza svih ostalih osnovnih grupacija, očekuje se da će on u dosta kratkom roku izbiti na prvo mesto i po obimu izvoza (izvoz finalnih proizvoda raste gotovo dvaput brže od njihove proizvodnje).

Struktura robnog izvoza u ovom periodu pretrpela je veće promene, usled brzog porasta učešća izvoza finalnih proizvoda i smanjenja učešća izvoza sirovina i reproduktionog materijala. (Tabela 6.)

TABELA 6 — STRUKTURA ROBNOG IZVOZA PO PRIVREDNIM GRUPACIJAMA U 1952. I 1960.*

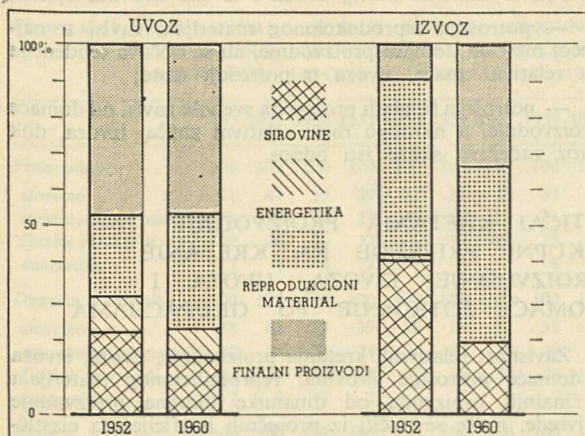
Grupacije	1952	1960
Ukupan izvoz posmatranih oblasti	100,0	100,0
Sirovine	40,2	19,4
Poljoprivreda	30,7	16,4
Šumarstvo	3,7	1,1
Rudarstvo	5,8	1,9
Energetika	1,8	1,2
Reprodukcion materijal	47,5	45,0
Metalurgija	21,9	12,8
Hemijska industrija — šira	4,6	5,3
Ostala prerađivačka industrija	21,0	26,9
Finalni proizvodi	10,5	34,4
Mašingradnja	0,1	15,2
Tekstil, koža, obuća	2,1	7,6
Prehrambena i duvanska industrija	8,3	11,6

* Tekuća struktura na nivou unutrašnjih cena 1958. godine.

Unutar pojedinih osnovnih privrednih grupacija nastale su sledeće strukturne promene:

U grupaciji sirovina, učešće izvoza poljoprivrednih proizvoda je veoma variralo po pojedinim godinama, usled već poznate nejednačnosti poljoprivredne proizvodnje. Veoma rodna 1951. omogućila je da poljoprivreda u 1952. učestvuje u izvozu sirovina sa 30,7%, ali je već u 1953. usled sušne 1952, njeno učešće iznosilo samo 13,0% u ukupnom izvozu. Do izvesnog povećanja izvoza poljoprivrednih proizvoda i u uslovima stagniranja poljoprivredne proizvodnje i porasta potrošnje prehrambenih proizvoda, ipak je došlo zahvaljujući većem uvozu hrane. Pošto se od 1952. brzo smanjuje seča šuma, to je dovelo i do opadanja učešća izvoza šumarstva od 3,7% u 1952. na 1,1% u 1960. Učešće izvoza proizvoda rudarstva takođe se smanjilo od 5,8% u 1952. na 1,9% u 1960, ali ne zbog smanjivanja proizvodnje rude, već stoga što su domaće potrebe rasle brže od proizvodnje, pa se i izvoz ruda naglo smanjivao.

GRAFIKON 3 — STRUKTURA ROBNOG UVOZA I IZVOZA PO OSNOVNIM PRIVREDNIM GRUPACIJAMA 1952. I 1960.



U grupaciji reprodukcionog materijala, učešće izvoza proizvoda ostale prerađivačke industrije povećano je od 21,0% u 1952. na 27% u 1960. Učešće hemijske industrije u ukupnom izvozu povećalo se od 4,6% u 1952. na 6% u 1958, ali u poslednje dve godine opada, tako da u 1960. iznosi 5,3% od ukupnog izvoza. Učešće izvoza proizvoda metalurgije takode je do 1957. postepeno raslo, a od tada se naglo smanjuje usled znatno sporije dinamike njenog izvoza od dinamike ukupnog izvoza.

U grupaciji finalnih proizvoda, sve osnovne grane pokazuju tendenciju stalnog porasta izvoza. Naročito je visoko poraslo učešće mašingradnje u ukupnom izvozu — od 0,1% u 1952. na 15,2% u 1960. Učešće industrija tekstila, kože i obuće poraslo je od 2,1% u 1952. na 7,6% u 1960, a prehrambene i duvanske industrije od 8,3% na 11,6% od ukupnog izvoza.

Proces izmene strukture industrijskog izvoza, koji se pojavljuje u obliku sve većeg izvoza proizvoda prerađivačke industrije (finalni i reprodukcioni proizvodi), naročito u poslednjim godinama, dovodi do toga da izvoz reprodukcioni proizvoda sve više zavisi od uvoza, jer je dinamika uvoza reprodukcionog materijala brža od dinamike njegove domaće proizvodnje.

DOMAĆA POTROŠNJA³

Promene u strukturi proizvodnje, uvoza i izvoza odrazile su se i na kretanje i strukturu domaće potrošnje.

Dinamika domaće potrošnje po posmatranim osnovnim privrednim grupacijama je prilično neujednačena. Naročito je interesantan odnos između dinamike i strukture proizvodnje i potrošnje, iz čega se može uočiti stepen ovladavanja proizvodnjom za domaće potrebe, a takode i stepen zavisnosti domaće potrošnje od uvoza po pojedinim proizvodnim sektorima. (Tabela 7.)

Najveću prosečnu stopu porasta u periodu 1952—1960. imala je potrošnja reprodukcionog materijala (prosečno 16,9% godišnje). Potrošnja finalnih proizvoda i energetike rasla je približno jednako i takode visoko (prosečno 11% godišnje), a potrošnja sirovina nešto blažim tempom (prosečno 7,5% godišnje). (Grafikon 4.)

Dinamika potrošnje po godinama bila je prilično ujednačena u odnosu na dinamiku proizvodnje. Veću dinamiku potrošnje nego proizvodnje imali su samo rudarstvo, metalurgija i hemijska industrija, dok je kod svih ostalih podgrupa dinamika potrošnje bila niža od dinamike proizvodnje. (Tabela 8.)

TABELA 7 — INDEKSI I PROSEČNE GODIŠNJE STOPE RASTA DOMAĆE POTROŠNJE PO PRIVREDNIM GRUPACIJAMA U PERIODU 1952—1960.*

Grupacije	Indeks (1952=100)		Prosečna godišnja stopa porasta u periodu 1952—1960**
	1956	1960	
Ukupna potrošnja posmatranih oblasti	147	237	11,3
Sirovine	140	183	7,5
Energetika	162	226	11,6
Reprodukcioni materijal	172	339	16,9
Finalni proizvodi	134	233	11,1

* Potrošnja predstavlja zbir proizvodnje i uvoza po odbitku izvoza, po tekućoj strukturi na nivou cena 1958.

** Stope su računane na bazi eksponencijalnog trenda.

TABELA 8 — PROSEČNE GODIŠNJE STOPE PORASTA PROIZVODNJE I DOMAĆE POTROŠNJE U PERIODU 1952—1960.

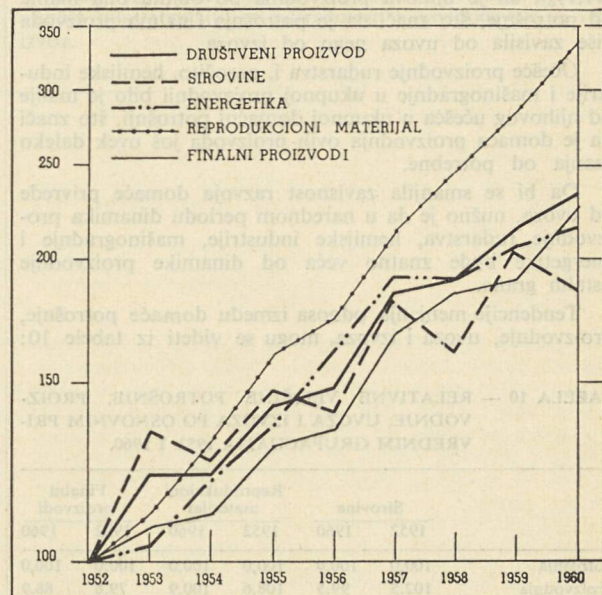
Grupacije*	Prosečne stope porasta u periodu 1952—1960	
	proizvodnja**	potrošnja**
Ukupno za posmatrane oblasti	11,5***	11,3
Sirovine	7,6	7,5
Poljoprivreda	8,9	8,9
Šumarstvo	—0,8	—0,6
Rudarstvo	8,9	11,3
Energetika	12,4	11,6
Reprodukcioni materijal	15,3	16,9
Metalurgija	17,2	19,9
Hemijska industrija — šira	19,9	21,0
Ostala prerađivačka industrija	13,6	13,5
Finalni proizvodi	12,7	11,1
Mašingradnja	15,4	12,5
Tekstil, koža, obuća	10,6	9,6
Prehrambena i duvanska industrija	12,8	11,2

* Stope su računane za grupe na bazi eksponencijalnog trenda, a za podgrupe kao geometrijske sredine na bazi prve i poslednje godine.

** Po tekućoj strukturi na nivou cena 1958. godine.

*** Ova stopa proizvodnje odnosi se na društveni bruto-proizvod posmatranih oblasti, što je uporedivo sa potrošnjom, a u tabeli 1 dat je društveni proizvod ukupne privrede, tj. 9,8%.

GRAFIKON 4 — KRETANJE DOMAĆE POTROŠNJE PO OSNOVNIM PRIVREDNIM GRUPACIJAMA 1952—1960.



Struktura domaće potrošnje bila je daleko stabilnija nego struktura proizvodnje. (Tabela 9.)

³ Domaća potrošnja je definisana kao proizvodnja + uvoz — izvoz.

TABELA 9 — STRUKTURA DOMAĆE POTROŠNJE PO PRIVREDNIM GRUPACIJAMA 1952. I 1960.*

Grupacije	1952	1960
Ukupna domaća potrošnja posmatranih grupacija	100,0	100,0
— Sirovine	38,0	29,4
Poljoprivreda	26,7	22,3
Šumarstvo	7,0	2,8
Rudarstvo	4,3	4,3
Energetika	7,6	7,2
Reprodukcioni materijal	21,9	31,5
Metalurgija	5,6	10,2
Hemijska industrija — šira	3,0	5,9
Ostala prerađivačka industrija	13,3	15,4
Finalni proizvodi	32,5	31,9
Mašinogradnja	13,5	14,5
Tekstil, koža, obuća	12,9	11,3
Prehrambena i duvanska industrija	6,1	6,1

* Potrošnja je definisana kao proizvodnja + uvoz — izvoz, po tekućoj strukturi na nivou cena 1958. godine.

Upoređenje strukture proizvodnje i strukture domaće potrošnje po osnovnim privrednim grupacijama i grupama unutar njih (vidi tabele 2, 9 i 8) pokazuje da jedino reprodukciona proizvodnja ima veće učešće u ukupnoj proizvodnji od učešća reprodukcione potrošnje u ukupnoj potrošnji. Tako je i izvoz reprodukcionog materijala po obimu bio veći od uvoza, tj. proizvodnja reprodukcionog materijala više je zavisila od mogućnosti plasmana putem izvoza nego od uvoza. Mada je proizvodnja reprodukcionog materijala rasla sporije (15,3% godišnje) nego njegova potrošnja (16,9%), ona je ipak po obimu omogućavala porast izvoza. Međutim, uočena je tendencija da izvoz reprodukcionog materijala raste znatno sporije nego uvoz, tako da je u 1960. izvoz bio samo za oko 11 milijardi deviznih din. veći od uvoza.

Iako su proizvodnja i potrošnja sirovina u celini rasle istim tempom (prosečno 7,5% godišnje), obim njihove proizvodnje bio je manji od obima potrošnje, jer je obim uvoza sirovina bio veći od obima izvoza, odnosno domaća potrošnja sirovina je u većoj meri zavisila od uvoza nego od izvoza.

Dinamika proizvodnje finalnih proizvoda bila je brža (prosečno 12,7% godišnje) nego dinamika njihove potrošnje (11,1%), ali je njihova proizvodnja po obimu bila manja od potrošnje, što znači da je potrošnja finalnih proizvoda više zavisila od uvoza nego od izvoza.

Učešće proizvodnje rudarstva i, naročito, hemijske industrije i mašinogradnje u ukupnoj proizvodnji bilo je manje od njihovog učešća u ukupnoj domaćoj potrošnji, što znači da je domaća proizvodnja ovih proizvoda još uvek daleko manja od potrebne.

Da bi se smanjila zavisnost razvoja domaće privrede od uvoza, nužno je da u narednom periodu dinamika proizvodnje rudarstva, hemijske industrije, mašinogradnje i energetike bude znatno veća od dinamike proizvodnje ostalih grana.

Tendencije menjanja odnosa između domaće potrošnje, proizvodnje, uvoza i izvoza, mogu se videti iz tabele 10:

TABELA 10 — RELATIVNE VELIČINE POTROŠNJE, PROIZVODNJE, UVOZA I IZVOZA PO OSNOVNIM PRIVREDNIM GRUPACIJAMA 1952. I 1960.

	Sirovine		Reprodukcioni materijal		Finalni proizvodi	
	1952	1960	1952	1960	1952	1960
Potrošnja	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Proizvodnja	102,5	99,5	108,6	100,9	79,6	88,9
Uvoz	9,0	7,8	15,0	15,0	23,9	23,1
Izvoz	-11,5	-7,3	-23,6	-15,9	-3,5	-12,0

Podaci: Vidi napomene o izvoru podataka u tabelama 2, 3, 5 i 7.

Iz datih podataka uočavaju se sledeće tendencije:

— potrošnja sirovina sve više zavisi od domaće proizvodnje, a relativni značaj uvoza i izvoza sirovina opada;

— potrošnja reprodukcionog materijala zavisi u najvećoj meri od domaće proizvodnje, ali se uočava tendencija da relativni značaj uvoza u potrošnji raste;

— potrošnja finalnih proizvoda sve više zavisi od domaće proizvodnje, a naročito raste relativni značaj izvoza, dok uvoz zadržava skoro isti odnos.

UTICAJ KRETANJA PROIZVODNJE UKUPNE PRIVREDE NA KRETANJE PROIZVODNJE, IZVOZA, UVOZA I DOMAĆE POTROŠNJE PO GRUPACIJAMA

Zavisnost relativnih kretanja proizvodnje, uvoza, izvoza i domaće potrošnje sirovina, reprodukcionog materijala i finalnih proizvoda od dinamike ukupne proizvodnje privrede, može se uočiti iz prosečnih koeficijenata elastičnosti od 1952—1960. (Tabela 11.)

TABELA 11 — KOEFICIJENTI ELASTIČNOSTI PROIZVODNJE, IZVOZA, UVOZA I DOMAĆE POTROŠNJE U ODNOSU NA PROMENE DRUŠTVENOG PROIZVODA 1952—1960.*

Grupacije	Fizički obim proizvodnje	Izvoz	Uvoz	Potrošnja
Sirovine	0,824	0,668	0,830	0,809
Energetika	1,220	1,192	0,760	1,145
Reprodukcioni materijal	1,494	1,254	1,881	1,637
Finalni proizvodi	1,244	2,498	1,123	1,115

* Ovde koeficijenti elastičnosti pokazuju promenu komponenta (sirovine, reprodukcioni materijal, finalni proizvodi i energetika po proizvodnji, uvozu, izvozu i potrošnji), u procentima, koja odgovara jednoprocentnoj promeni društvenog proizvoda ukupne privrede. Ako je koeficijent elastičnosti manji od jedinice, kaže se da je komponenta neelastična, a što je veći koeficijent od jedinice, to je i veća elastičnost.

Kad je društveni proizvod ukupne privrede od 1952—1960. porastao za 1%, proizvodnja sirovina je porasla za 0,82%, izvoz sirovina za 0,67%, uvoz sirovina za 0,83%, a potrošnja sirovina za 0,81%. Prema tome, sirovine su bile u celini *neelastične* na promenu dinamike ukupne privrede. To znači da se i velike promene u dinamici ukupne proizvodnje privrede nisu mnogo odrazile na dinamiku proizvodnje, uvoza, izvoza i potrošnje sirovina.

Uz 1% porasta proizvodnje ukupne privrede, reprodukciona proizvodnja je porasla za 1,49%, izvoz reprodukcionog materijala za 1,25%, uvoz reprodukcionog materijala za 1,88%, a potrošnja reprodukcionog materijala za 1,64%. Reprodukcion materijal je u celini bio *veoma elastičan* na promenu ukupne proizvodnje. Promene su se naročito odražavale na uvoz reprodukcionog materijala.

Jednoprocentni porast ukupne proizvodnje delovao je na porast izvoza finalnih proizvoda za 2,50%, dok je finalna proizvodnja porasla za 1,24%, uvoz za 1,12%, a potrošnja finalnih proizvoda za 1,11%.

Prema tome, uticaji dinamike ukupne proizvodnje po intenzitetu odražavali su se na posmatrane komponente ovim redosledom: izvoz finalnih proizvoda, uvoz reprodukcionog materijala, domaća potrošnja reprodukcionog materijala, proizvodnja reprodukcionog materijala, izvoz reprodukcionog materijala, proizvodnja finalnih proizvoda, itd.

Dinamika ukupne proizvodnje cele privrede najmanje je imala uticaja na izvoz sirovina, zatim na uvoz proizvoda energetike, na domaću potrošnju i proizvodnju sirovina, itd.

Neke globalne tendencije strukturnih odnosa po posmatranim privrednim grupacijama mogu se uočiti iz tabele 12:

TABELA 12 — STRUKTURNI ODNOSI IZMEĐU OSNOVNIH PRIVREDNIH GRUPACIJA PO PROIZVODNJI, POTROŠNJI, IZVOZU I UVOZU 1952—1960.

	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Proizvodnja	100	100	100	100	100	100	100	100	100
sirovine	41	44	39	39	35	37	33	35	31
reprodukcionni materijal	25	24	26	27	29	29	31	31	33
finalni proizvodi	27	26	29	27	29	27	29	28	30
energetika	7	6	6	7	7	7	7	6	6
Domaća potrošnja	100	100	100	100	100	100	100	100	100
sirovine	38	44	39	39	36	38	32	35	29
reprodukcionni materijal	22	20	24	24	26	25	29	29	32
finalni proizvodi	33	30	30	30	30	29	32	29	32
energetika	7	6	7	7	8	8	7	7	7
Izvoz	100	100	100	100	100	100	100	100	100
sirovine	40	21	26	23	27	24	25	18	20
reprodukcionni materijal	47	60	47	51	51	51	48	50	45
finalni proizvodi	11	18	25	25	20	23	25	31	34
energetika	2	1	2	1	2	2	2	1	1
Uvoz	100	100	100	100	100	100	100	100	100
sirovine	21	30	28	28	41	31	23	26	15
reprodukcionni materijal	21	16	21	18	19	23	26	28	31
finalni proizvodi	48	45	41	44	29	34	44	38	48
energetika	10	9	10	10	11	12	7	8	6

U odnosima između proizvodnje i uvoza mogu se uočiti sledeće karakteristike:

— sve do 1956. relativno učešće uvoznih sirovina raste, dok učešće domaćih sirovina u proseku opada. Od 1957. učešće uvoznih sirovina se naglo smanjuje, i to brže nego što se smanjuje učešće domaćih sirovina;

— relativno učešće domaćeg reprodukcionog materijala se u proseku povećava, dok je učešće uvoznog reprodukcionog materijala do 1956. približno isto, a od 1957. se povećava;

— učešće domaćih finalnih proizvoda od 1952. do 1955. ostaje isto, a zatim je u blagom porastu, dok učešće uvoznih finalnih proizvoda do 1956. opada, a od 1957. do 1960. povećava se u proseku za preko 3% godišnje.

Odnosi između proizvodnje i izvoza imaju sledeće karakteristike:

— proizvodnja i izvoz sirovina imaju tendenciju smanjenja, s tim što se učešće izvoza sirovina u proseku nešto brže smanjuje;

— relativno učešće proizvodnje reprodukcionog materijala u proseku raste, a učešće izvoza reprodukcionog materijala fluktuiira oko jednog dosta čvrstog relativnog nivoa;

— relativno učešće finalne proizvodnje u proseku ostaje uglavnom isto, a izvoz finalne proizvodnje ima tendenciju osetnog porasta.

Učešće potrošnje reprodukcionog materijala u proseku blago raste, kao i učešće proizvodnje reprodukcionog materijala.

Proizvodnja i potrošnja finalnih proizvoda od 1957. do 1960. zadržavaju u proseku isto učešće, dok se učešće izvoza finalnih proizvoda osetno povećava, naročito u 1959. i 1960.

Period od 1952. do 1956. godine karakterističan je po porastu učešća uvoznih sirovina, po smanjenju učešća uvoznih finalnih proizvoda i nepromenjenom učešću uvoza reprodukcionog materijala. Učešće domaće proizvodnje sirovina opada, dok učešće domaće reprodukcione i finalne proizvodnje raste. U ovom periodu, usled podizanja novih i boljeg korišćenja postojećih kapaciteta, veoma je porasla reprodukciona proizvodnja. Poljoprivredna proizvodnja pokazuje znatnije zaostajanje, a time se relativno smanjuje osnova koju domaće sirovine pružaju prerađivačkoj industriji, što izaziva veći porast uvoza sirovina.

U drugom periodu, od 1957. do 1960. učešće uvoznih i domaćih sirovina opada, a učešće uvoznog i domaćeg reprodukcionog materijala naglo raste. Učešće uvoznih finalnih proizvoda raste, a učešće domaćih finalne proizvodnje ostaje isto. Reprodukciona proizvodnja dobija još veći značaj nego u prvom periodu, pa se i učešće njenog uvoza povećava.

U posleratnom periodu domaće sirovine nisu bile dovoljne da podmiri potrebe prerađivačke industrije. Stoga je od 1952. do 1956. dolazilo do većeg uvoza sirovina. Međutim, od 1957. do 1960. smanjuje se uvoz sirovina, uz povećanje uvoza reprodukcionog materijala. S druge strane, veoma povećana proizvodnja i uvoz reprodukcionog materijala nisu se u većoj meri odrazili na povećanje finalne proizvodnje ili izvoz reprodukcionog materijala, dok je finalna proizvodnja bila u skladu sa potrošnjom i omogućavala je veći izvoz.

POSLERATNI RAZVOJ INDUSTRIJE

Posleratni privredni razvoj Jugoslavije karakterišu: visoka stopa privrednog rasta i proizvodnje u svim oblastima privređivanja, a naročito u industriji, znatno povećanje nacionalnog dohotka i velike promene u socijalnoj strukturi stanovništva.

U 1961. u odnosu na 1939. godinu¹ industrijska proizvodnja povećana je za preko 4,8 puta, nacionalni dohodak po stanovniku porastao je za 2,5 puta, a učešće poljoprivrednog stanovništva u ukupnom broju stanovnika smanjeno je sa 75% na oko 50%.

Jugoslavija spada u red zemalja sa najvećim stopama ekonomskog porasta i porasta nacionalnog dohotka. U periodu 1953—1956. stopa godišnjeg porasta industrijske proizvodnje iznosila je 12,9%, a u periodu 1957—1960. godine 13,1% godišnje. U 1961. došlo je do zaostajanja tempa rasta industrijske proizvodnje (indeks prema 1960. godini 107,2). U periodu 1953—1956. nacionalni dohodak rastao je po stopi od 8,25%, a u periodu 1957—1961. po stopi od 10,25% godišnje. U industriji nacionalni dohodak u periodu 1953—1956. kretao se po stopi od 12,5%, a u periodu 1957—1961. po stopi od 11,5%.

Ovakav privredni razvoj odvijao se uporedo sa izgradnjom društveno-političkog i privrednog sistema kojima su stvarani preduslovi za plansko razvijanje privrede i zainteresovanost neposrednih proizvođača za rezultate privređivanja.

PROMENA STRUKTURE PRIVREDE

Posleratni privredni razvoj karakteriše, pored visoke stope privrednog porasta, i promena strukture cele privrede. (Tabela 1.).

TABELA 1 — STRUKTURA NACIONALNOG DOHOTKA
1939 — 1961. PO PRIVREDNIM OBLASTIMA
(U procentima, na bazi cena 1956)

Oblasti	1939	1947	1952	1957	1961
Privreda — ukupno	100	100	100	100	100
Industrija i rudarstvo	26,8	32,8	37,3	41,1	46,5
Poljoprivreda	44,3	41,0	31,9	33,1	24,6
Šumarstvo	4,6	3,9	3,5	1,7	1,8
Građevinarstvo	2,5	6,3	5,6	4,4	4,8
Saobraćaj	6,6	4,2	5,7	5,5	6,4
Trgovina, ugostiteljstvo i turizam	3,1	7,6	10,2	9,1	10,1
Zanatstvo	7,1	4,2	5,8	5,1	5,8

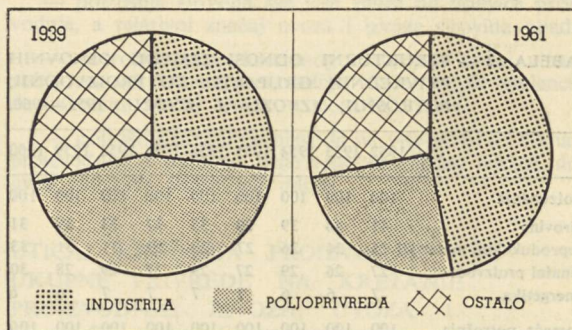
Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

Po učešću u strukturi nacionalnog dohotka, poljoprivreda i industrija su izmenile mesta. Učešće poljoprivrede u strukturi nacionalnog dohotka opalo je sa 44,3% u 1939. na svega 24,6% u 1961, dok je za isto vreme učešće industrije i rudarstva povećano od 26,8% na 46,5%. Time se jugoslovenska privreda razvila u privredu u kojoj nacionalni dohodak iz industrije iznosi gotovo polovinu nacionalnog dohotka zemlje.²

¹ Pre rata Jugoslavija je bila zaostala agrarna zemlja, sa gotovo najzaostatijom industrijom u Evropi, a kao posledica ogromnog ratnog razaranja i taj inače slab potencijal bio je u velikoj meri razoren.

² Iscrpnije o kretanju nacionalnog dohotka vidi: »Jug. pregled«, 1957, oktobar, str. 465—469 (139—143); 1958, mart, str. 109—110 (25—26); 1961, oktobar, str. 403—407 (107—111), a o promenama u strukturi privrede: u ovom broju, str. 445—451 (187—193).

GRAFIKON 1 — STRUKTURA NACIONALNOG DOHOTKA
1939. i 1961.



PROMENE U STRUKTURI INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE

U posleratnom periodu došlo je do znatnih strukturnih promena u okviru industrijske proizvodnje. Dok je predratnu strukturu industrije karakterisalo veliko učešće prerađivačke industrije, u kojoj su dominirale tekstilna, drvna i prehrambena industrija, sadašnju industriju reprezentuju mašinogradnja, hemijska i elektroindustrija. Ove grane su u strukturi društvenog proizvoda industrije u 1947. učestvovala sa svega 14%, a u 1961. sa blizu 30%. Zajedno sa energetikom i metalurgijom one danas učestvuju sa blizu 60% u ukupnoj industrijskoj proizvodnji.

Dinamiku i velike strukturne promene unutar industrijske proizvodnje ilustruju sledeći podaci (tabela 2):

TABELA 2 — INDEKSI FIZIČKOG OBIMA INDUSTRIJSKE
PROIZVODNJE PO GRANAMA 1947—1961.
(1939 = 100)

Grane	1947	1952	1957	1961
Industrija — ukupno	121	164	311	483
U tome proizvodnja:				
sredstava rada	241	582	1.127	1.861
materijala za reprodukciju	113	156	292	438
potrošne robe	130	142	279	442
Proizvodnja elektroenergije	124	230	530	841
Proizvodnja i prerada uglja	115	144	218	274
Proizvodnja i prerada nafte	88	422	1.042	2.369
Crna metalurgija	123	176	489	715
Obojena metalurgija	91	145	235	330
Proizvodnja i prerada nemetala	127	173	322	481
Metalska industrija	153	264	525	903
Elektroindustrija	222	802	2.486	5.181
Hemijska industrija	120	164	422	818
Industrija građevinskog materijala	133	177	270	436
Drvna industrija	106	123	172	281
Industrija papira	108	120	312	533
Tekstilna industrija	124	120	199	275
Industrija kože i obuće	132	128	201	330
Industrija gume	139	167	307	495
Prehrambena industrija	131	114	257	393
Industrija duvana	111	126	161	143

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

Brz posleratni razvoj industrije omogućio je i znatan porast proizvodnje niza proizvoda, pri čemu su osvojeni i mnogi novi proizvodi, koji se ranije uopšte nisu proizvodili.³ (Tabela 3.)

Najveći porast proizvodnje u odnosu na predratno stanje ostvarile su elektroindustrija, proizvodnja i prerada nafte, metalska industrija, proizvodnja elektroenergije i hemijska industrija.

³ Iscrpnije o novoj proizvodnji jugoslovenske industrije vidi: »Jug. pregled«, 1961, februar, str. 66—70 (22—26).

TABELA 3 — PROIZVODNJA NEKIH INDUSTRIJSKIH PROIZVODA 1939, 1953. I 1961.

	Jedinica mere	1939	1953	1961
Proizvodnja elektroenergije	mil. Kwh	1.173	2.982	9.924
Proizvodnja uglja	000 t	7.032	11.247	24.073
Sirova nafta	000 t	1,1	1.720	1.363
Proizvodnja metalnih i ostalih ruda	000 t	3.424	4.844	10.013
Proizvodnja crne metalurgije:				
valjana roba	000 t	151	320	1.009
vučeni ljušteni čelik	t	—	2.510	7.557
vučena žica	t	12.336	23.423	75.950
kovani proizvodi	t	419	4.834	26.807
Proizvodi metalne industrije	t	91.337	226.982	604.193
U tome:				
proizvodi mašingradnje	t	6.987	31.544	68.437
proizvodi motorne industrije:				
traktori i kamioni	kom.	—	2.689	10.291
autobusi i automobili	kom.	—	75	15.828
motocikli	kom.	—	—	37.751
Proizvodi elektroindustrije:				
rotacione mašine	MW	4	292	704
učinski transformatori	000 kVA	—	612	2.236
radio-aparati	kom.	—	38.000	245.000
televizijski aparati	kom.	—	—	38.272
telefonski aparati	kom.	—	33.156	60.132
Proizvodi hemijske industrije	000 t	228	312	1.368
Proizvodi industrije papira	000 t	87	130	483
Proizvodi tekstilne industrije:				
vlakno i predivo	000 t	48	54	121
tkanine	000 m ²	76.596	84.041	177.632
Proizvodi prehrambene industrije	000 t	176	283	550

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

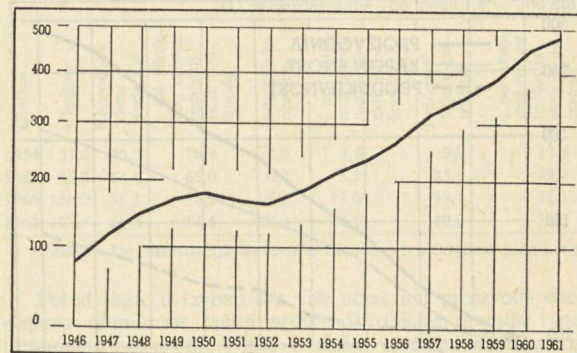
Međutim, nedovoljan je bio tempo razvoja nekih grana industrije koje sa nacionalnog stanovišta, s obzirom na sirovinsku bazu, imaju uslove za šire uklapanje u međunarodnu podelu rada (npr. obojena metalurgija i drvna industrija), kao i nekih grana koje industriji treba u većoj meri da obezbede sirovine i materijal za reprodukciju (crna i obojena metalurgija, hemijska industrija), što predstavlja jedan od zadataka u narednom periodu privrednog razvoja zemlje. (Tabela 4.)

TABELA 4 — PROSEČNI GODIŠNJI PORAST INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE 1953—1961. PO GRANAMA

Grane	(U procentima)		
	Period 1953—1956	Period 1957—1961	1961 (u odnosu na 1960)
Industrija — ukupno	12,9	13,1	7,2
Elektroenergija	17,0	14,9	11,2
Ugalj	9,7	6,3	3,4
Nafta	17,5	22,4	27,8
Crna metalurgija	22,1	22,4	4,3
Obojena metalurgija	9,8	7,6	9,9
Nemetali	11,8	13,7	6,8
Metalna industrija	14,3	17,9	4,7
Elektroindustrija	23,1	25,7	13,2
Hemijska industrija	21,4	19,8	9,9
Građevinski materijal	7,5	13,9	11,0
Drvna industrija	5,2	15,2	9,8
Industrija papira	23,5	10,8	22,9
Tekstilna industrija	9,6	12,1	2,6
Koža i obuća	8,3	14,4	7,5
Guma	10,2	18,0	7,0
Prehrambena industrija	14,7	16,0	8,1

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

GRAFIKON 2 — DINAMIKA INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE 1946—1961.



ZAPOSLENOST I PRODUKTIVNOST

Pod uticajem naglog privrednog razvoja brzo se menjala i struktura stanovništva. U 1961. izvan poljoprivredne delatnosti bilo je zaposleno preko 4,2 od ukupno 9 miliona aktivnog stanovništva zemlje. Od toga je u industriji i rudarstvu zaposleno blizu 1,2 miliona radnika i službenika (od ukupno 2,8 miliona zaposlenih u društvenom sektoru privrede), prema svega oko 250 hiljada u predratnoj Jugoslaviji.⁴

Prosečna godišnja stopa porasta zaposlenosti iznosila je:

- u periodu 1948—1952 — 2,5%,
- u periodu 1953—1956 — 7,9%,
- u periodu 1957—1960 — 7,2%,
- u 1961. u odnosu na 1960 — 7,3%.

Različito kretanje zaposlenosti u pojedinim periodima ukazuje na tempo razvoja privrede, ali i na elemente preteranog zapošljavanja, naročito nekvalifikovane radne snage sa sela, što je stvaralo niz problema i uticalo i na visinu stope porasta produktivnosti. Međutim, uvođenje stimulativnijih oblika nagrađivanja i sve veća primena mehanizacije doveli su u poslednje dve godine do usporavanja u stopi porasta zaposlenosti.⁵

Produktivnost rada merena odnosom obima proizvodnje prema broju zaposlenih, pokazuje u pojedinim periodima različito kretanje. Prosečni godišnji porast proizvodnje i prosečni porast produktivnosti rada iznosili su:

- u periodu 1953—1956 — 12,9% i 2,3%,
- u periodu 1957—1960 — 11,7% i 4,7%.

U 1961. i 1962. stopa porasta produktivnosti rada iznosila je oko 6%.

Sa izgradnjom novih, savremenih kapaciteta i modernizacijom i boljim korišćenjem postojećih, produktivnost rada je iz godine u godinu imala tendenciju porasta. (Tabela 5.)

TABELA 5 — INDEKSI PROIZVODNJE I PRODUKTIVNOSTI RADA 1957. I 1961.

	(1952 = 100)	
	1957	1961
Proizvodnja u industriji i rudarstvu	189,2	294,0
Broj zaposlenih	157,1	202,7
Vrednost osnovnih sredstava	166,6	202,7
Produktivnost rada	123	143

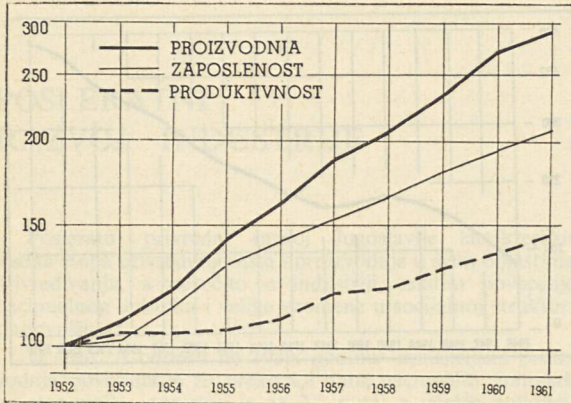
Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

U 1953. u odnosu na 1938. indeks proizvodnje u industriji i rudarstvu iznosio je 183, indeks zaposlenih 202, a indeks vrednosti osnovnih sredstava 248, a već u 1957. rezultati

⁴ Uključena i teritorija Istre, koja je pripadala Italiji.

⁵ Iscrpnije o kretanju i strukturi zaposlenosti vidi: »Jug. pregled«, 1958, januar, str. 26—30 (6—10) i 1961, jul—avgust, str. 309—313 (61—65).

GRAFIKON 3 — PROIZVODNJA, ZAPOSLENOST I PRODUKTIVNOST RADA U INDUSTRIJI 1952—1961.



u proizvodnji i produktivnosti rada znatno su povoljniji kako prema uloznim sredstvima, tako i prema broju zaposlenih. Ove pozitivne tendencije nastavljaju se i kasnije.

Medutim, na planu povecanja produktivnosti rada postoje još znatne rezerve kao rezultat visokog porasta zaposlenosti, a naročito nekvalifikovane radne snage, zatim nepotpunog korišćenja izgrađenih kapaciteta, pojava neredovnog snabdevanja reprodukcijom materijalom i sirovinama, nedovoljnog plasmana na inostranom tržištu, itd. Na nivo produktivnosti pozitivno će uticati i započeti proces razvijanja kooperacije i svih vidova poslovne saradnje i integracije. To će omogućiti veću specijalizaciju, proizvodnju u većim serijama, širu primenu naučno-tehničkih dostignuća i savremenu organizaciju proizvodnje.

Na nivo produktivnosti bitno utiče, pored savremenosti opreme, i kvalifikaciona struktura zaposlenih. Iako se iz godine u godinu popravlja, ona još uvek ne zadovoljava. (Tabela 6.)

TABELA 6 — KVALIFIKACIONA STRUKTURA ZAPOSLENIH 1952, 1957. I 1960.

	(U procentima)		
	1952	1957	1960
Ukupno zaposleno osoblje u industriji			
i rudarstvu	100	100	100
Radnici	86,5	85,9	84,2
Službenici	13,5	14,1	15,8
Struktura po stručnosti			
Radnici	100	100	100
visokokvalifikovani i kvalifikovani	31,8	46,2	47,1
polukvalifikovani i nekvalifikovani	68,2	53,8	52,9
Službenici	100	100	100
stručni	74,6	79,2	87,4
pomoćni	25,4	20,8	12,4

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ za odgovarajuće godine.

INVESTICIJE

Posle oslobođenja pristupilo se, uz velika investiciona ulaganja, planskoj izgradnji prvo bazične, a na njenim osnovama, kasnije, i preradaivačke industrije. Ovakva politika privrednog razvoja omogućila je da se iskoristi bogat siroviniski potencijal i stvori takva industrija koja će visoko finalisati proizvode rudarstva, bazične industrije, poljoprivrede i šumarstva.

U periodu 1947—1960. odvajano je za investicije u osnovna sredstva industrije prosečno godišnje 37,7% od ukupnih bruto investicija, što predstavlja 11,3% od prosečno ostvarenog društvenog proizvoda. Zahvaljujući tome industrija je postala vodeća privredna oblast. (Tabela 7.)

TABELA 7 — ULAGANJA U POJEDINE OBLASTI PRIVRED U PERIODU 1947—1961.

Oblasti	(U procentima)			
	Period 1947—1952	Period 1953—1956	Period 1957—1960	1961
Industrija i rudarstvo	56,4	59,1	43,8	51,4
Poljoprivreda	7,7	7,0	15,8	13,6
Šumarstvo	2,3	1,8	1,5	1,5
Građevinarstvo	3,4	3,2	3,6	3,5
Saobraćaj	26,7	22,9	27,4	21,6
Trgovina, ugostiteljstvo i turizam	3,0	5,0	6,5	6,7
Zanatstvo	0,5	1,0	1,4	1,7

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za privredno planiranje.

Dinamika ulaganja, posmatrana sa aspekta učešća industrije u ukupnim investicijama, bila je, međutim, dosta različita u pojedinim periodima. (Tabela 8.)

TABELA 8 — UČEŠĆE INVESTICIJA U INDUSTRIJU U UKUPNIM INVESTICIJAMA 1947—1960.

Period	(U procentima)	
	Učešće investicija u industriju u ukupnim investicijama	
	bruto	neto
1947—1960	37,7	23,7
1947—1949	34,7	33,8
1950—1952	49,1	52,6
1953—1956	44,1	43,0
1957—1960	33,2	18,6

Podaci: S. Blagojević, »Investicije i razvoj industrijske proizvodnje«, Beograd, 1961.

U proteklom periodu različita je bila i struktura ulaganja u industriju. (Tabela 9.)

TABELA 9 — STRUKTURA BRUTO FIKSNIH ULAGANJA U INDUSTRIJU 1947—1960. PO GRUPACIJAMA*

Period	(U procentima)		
	Energetika*	Bazična industrija*	Preradaivačka industrija*
1947—1960	33,1	44,0	22,9
1947—1949	28,3	47,9	23,9
1950—1952	30,3	53,8	15,9
1953—1956	34,0	47,7	18,3
1957—1960	36,7	30,9	32,4

* U »energetiku« su uvršćene grane: elektroprivreda, uglj i nafta, a u »bazičnu industriju«: crna i obojena metalurgija, nemetali, metalna i elektroindustrija, dok su sve ostale grane uvršćene u »preradaivačku industriju«.

Podaci: S. Blagojević, »Investicije i razvoj industrijske proizvodnje«, Beograd, 1961.

Usled različite dinamike i strukture ulaganja u razvoj industrije u pojedinim periodima, kao i različitog intenziteta ulaganja u pojedine oblasti privrede, pojavljuju se i neusklađenosti u razvoju pojedinih oblasti privrede, a unutar industrije između pojedinih grana i grupacija.

Unutar industrijske proizvodnje zaostaje razvoj bazične industrije, što utiče na povećan uvoz reprodukcijom materijala. Nedostatak kontinuiranog ulaganja oseća se u crnoj i obojenoj metalurgiji, kod nemetala i u hemijskoj industriji.

Neusklađenosti u razvoju pojedinih oblasti privrede i unutar industrije stvaraju razne teškoće, negativno utiču na stabilnost tržišta i na platni bilans zemlje. Radi otklanjanja ovih neusklađenosti preduzimaju se razne mere, koje će se odraziti u narednim godinama.

Intenzivna investiciona ulaganja u posleratnom periodu omogućila su da se u industriji izgradi čitav niz kapaciteta sa savremenom opremom i tehnologijom. Medutim, i pored

toga, postoji znatan broj preduzeća sa zastarelom opremom i tehnologijom i kapacitetima ispod ekonomskog minimuma. Ovaj problem je naročito akutan kod nekih preduzeća građenih pre rata i u prvom periodu industrijalizacije zemlje.

Otpisanost opreme u čitavoj industriji iznosila je u 1960. godini 47%, pri čemu je u metalnoj industriji iznosila čak 57%, a u tekstilnoj 51%. Slično je i u brodogradnji, industriji uglja, drvnoj i industriji kože i obuće. Mada se, usled stalnih ulaganja, stepen otpisanosti osnovnih sredstava ne pogoršava, ipak problem zastarelosti postojećih kapaciteta postaje sve akutniji, što ukazuje na potrebu razrade posebnog programa mera za modernizaciju tzv. »stare industrije«. Sprovedena revalorizaciju doprineće rešavanju ovog problema, ali trajniji rezultati mogu se postići samo većim ulaganjima.⁶

INDUSTRIJSKI IZVOZ

Brz razvoj industrije u posleratnom periodu omogućio je da se Jugoslavija pojavi na svetskom tržištu i kao izvoznik niza industrijskih proizvoda, tako da danas gotovo i nema zemlje u koju se ne izvoze proizvodi jugoslovenske industrije.

Iz godine u godinu izvoz industrijskih proizvoda zauzima sve značajnije mesto u ukupnom izvozu iz zemlje. (Tabela 10.)

TABELA 10 — UČEŠĆE INDUSTRIJSKIH PROIZVODA U UKUPNOM IZVOZU 1954—1961.

(U milijardama din., po kursu 1 \$ = 300 din.)

	1954	1957	1960	1961
Ukupan izvoz	73,6	120,1	170,1	171,0
Izvoz industrijskih proizvoda	42,1	72,4	107,1	127,3
Učešće u ukupnom izvozu u %	57	60	63	74

Podaci: »Platni promet sa inostranstvom u 1960«, Narodna banka FNRJ, Beograd, 1961; za 1961. Statistički godišnjak FNRJ, 1961.

Kretanje izvoza industrijskih proizvoda pokazuje da se jugoslovenska industrija sve više i brže uklapa u međunarodnu podelu rada, što sa svoje strane takođe doprinosi bržem razvoju savremene industrijske proizvodnje. Dok je industrijska proizvodnja u periodu 1954—1961. porasla za 2,3 puta, dotle je izvoz industrijskih proizvoda u istom periodu porastao za preko 3 puta.⁷ (Tabela 11.)

TABELA 11 — INDEKSI INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE I IZVOZA 1954—1961.

(U milijardama din., po kursu 1 \$ = 300 din.)

	1954	1957	1960	1961
Industrijska proizvodnja	100	149	217	232
Izvoz industrijske robe	100	172	254	302

Podaci: »Platni promet sa inostranstvom u 1960«, Narodna banka FNRJ, Beograd, 1961; za 1961. Statistički godišnjak FNRJ 1962.

U oceni izvoza industrijskih proizvoda pozitivna je i činjenica da se on pozitivno kreće i po nameni, tj. apsolutno i relativno raste izvoz industrijske opreme i proizvoda široke potrošnje, a opada izvoz reproduktionog materijala. (Tabela 12.)

⁶ Iscrpnije o investicijama vidi: »Jug. pregled«, 1957, septembar, str. 423—432 (121—132), i 1958, jun, str. 261—262 (69—70).

⁷ Porast izvoza industrijskih proizvoda nastavljen je i u 1962, naročito u drugom polugodu. Od ukupne vrednosti izvoza do kraja oktobra 1962. u iznosu od 163,3 milijarde din., na proizvode industrije otpada oko 129 milijardi, ili skoro 80%.

TABELA 12 — STRUKTURA IZVOZA INDUSTRIJSKIH PROIZVODA PO NAMENI 1954—1961.

(U milijardama din., po kursu 1 \$ = 300 din.)

Godina	Ukupno	Reprodukcionog materijala	% od ukupnog izvoza	Industrijske opreme	% od ukupnog izvoza	Proizvodi široke potrošnje	% od ukupnog izvoza
1954	51,2	40,2	78,8	2,0	3,6	9,0	17,6
1957	83,9	54,6	65,0	4,3	5,3	25,0	29,7
1960	126,9	71,3	56,1	16,5	13,0	39,1	31,1
1961	127,5	69,5	54,6	18,0	14,1	40,0	31,3

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za privredno planiranje.

Pored toga, u izvozu sve više učestvuju proizvodi višeg stepena obrade na račun proizvoda obične prerade i neprerađenih proizvoda. Njihovo učešće u ukupnom industrijskom izvozu poraslo je sa manje od 1/4 u 1954. na skoro 1/2 u 1961.⁸ (Tabela 13.)

TABELA 13 — STRUKTURA IZVOZA INDUSTRIJSKIH PROIZVODA PO STEPENU OBRADE 1954—1961.

(U procentima)

Godina	Neprerađeni proizvodi	Proizvodi obične prerade	Proizvodi visoke prerade
1954	14,2	61,9	23,9
1957	14,0	50,6	35,4
1960	10,0	42,3	47,7
1961	10,0	40,5	49,5

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za privredno planiranje.

UVOZ ZA POTREBE INDUSTRIJE

Brz tempo razvoja industrije i stalno povećanje izvoza njenih proizvoda bili su praćeni i velikim uvozom reproduktionog materijala, delova i opreme, koji je sve do 1962. premašivao izvoz industrije, stvarajući time ozbiljne teškoće u platnom bilansu zemlje. Ova pojava, koja je karakteristična i gotovo normalna za zemlje sa brzim razvojem privrede, a naročito sa vrlo dinamičnim razvojem industrije, uslovljena je, međutim, i drugim okolnostima. Zaostajanje bazične industrije za naglim razvojem preradiivačke industrije u poslednjim godinama, uslovljava veći uvoz reproduktionog materijala, dok je veći uvoz opreme diktiran ili boljim kreditnim uslovima nabavke ili nedovoljnom izgrađenošću domaće mašinogradnje, što je bilo naročito karakteristično za prve godine izgradnje industrijskih kapaciteta. Licencni odnosi i nedovoljna osvojenost licencnih proizvoda takođe utiču na povećan uvoz delova i sklopova.

Iz ovih razloga uvoz reproduktionog materijala rastao je iz godine u godinu, i sve do 1962. bio je veći od industrijskog izvoza. Tako je npr. u 1957. ukupan uvoz reproduktionog materijala prema ukupnom prihodu industrije iznosio 6,1%, a industrijski izvoz 4,7% (ukupan prihod obračunat je u domaćim cenama, a uvoz i izvoz u deviznim din.). U 1961. ukupan uvoz reproduktionog materijala prema ukupnom prihodu iznosio je 4,2%, a izvoz 3,7%. U 1962. taj odnos je bio 3,9% prema 4,2%, tj. industrijski izvoz je bio veći od uvoza, što potvrđuje mogućnost povećanja izvoza i sve bržeg smanjenja uvoza reproduktionog materijala. To će se sve više omogućavati izgradnjom kapaciteta bazične industrije, bržim osvajanjem licenci, zamenom materijala, standardizacijom i kooperacijom sa inostranim partnerima.

M. B.

⁸ U izvozu industrijskih proizvoda u prvih deset meseci 1962. prvo mesto zauzimaju proizvodi mašinogradnje, motorne i metaloprerađivačke industrije. Ovi proizvodi višeg stepena obrade, zajedno sa proizvodima brodogradnje, elektroindustrije, obojene metalurgije, drvne i prehrambene industrije, čine blizu 70% od ukupnog izvoza industrijskih proizvoda ostvarenog do kraja oktobra 1962.

PROIZVODNJA I POTROŠNJA VEŠTAČKIH ĐUBRIVA

Proizvodnja veštačkih đubriva u Jugoslaviji dostigla je u posleratnom periodu, a naročito u poslednjih šest godina, visok nivo. Tome je u prvom redu doprinelo brzo povećavanje domaće potrošnje veštačkih đubriva usled modernizacije poljoprivrede i njene orijentacije na intenzivnu proizvodnju, odnosno na podizanje prinosa putem primene savremenih agrotehničkih mera.¹

KAPACITETI I PROIZVODNJA

KAPACITETI. U posleratnom periodu naročito je razvijena proizvodnja *superfosfata*. Proizvodnjom superfosfata su se pre rata bavile samo fabrike »Zorka« u Subotici, »Danica« u Koprivnici i »Kemična tovarna« u Celju, a njihova ukupna proizvodnja u 1939. iznosila je 27.755 tona. Posle rata ulagana su znatna investiciona sredstva na podizanje industrije za proizvodnju superfosfata, tako da je u 1961. proizvedeno oko 412.000 tona, odnosno skoro 15 puta više nego u 1939. Proizvodnjom superfosfata se sada bave RTB Bor, »Zorka« u Šapcu, »Zorka« u Subotici i »Cinkarna« u Celju.

Od *azotnih đubriva* pre rata se proizvodio jedino kalcijum-cijanamid, i to samo u fabrici »Dalmacija« u Dugom Ratu i Tovarni dušika »Ruše« u Mariboru. Ukupna proizvodnja kalcijum-cijanamida iznosila je u 1939. godini 43.317 tona. Posle rata proizvodnji azotnih đubriva poklonjena je posebna pažnja, a naročito poslednjih godina. Izgrađeni su novi objekti i proširen je asortiman proizvodnje kod ostalih kapaciteta. Proizvodnjom amonijum-sulfata bave se Koksara Lukavac i Koksara Zenica, proizvodnjom kalcijum-cijanamida, pored »Dalmacije« i »Ruše«, bavi se i »Jugohrom« u Jegunovcima, a proizvodnjom krečnog amonijum-nitrata počele su u ovoj godini da se bave Koksara Lukavac i Hemijska industrija u Pančevu. Proizvodnjom amonijum-nitrata bavi se tvornica »Azot« u Goraždu.

Mešana đubriva proizvode pojedine fabrike superfosfata i azotnih đubriva: »Zorka« u Subotici, »Zorka« u Šapcu, »Ruše« u Mariboru, »Župa« u Kruševcu i »Azot« u Goraždu.

Radi zadovoljavanja sve veće potrošnje veštačkih đubriva izgrađen je ili se nalazi u gradnji znatan broj *novih fabrika*. U toku 1962. pušteni su u probnu proizvodnju pogoni krečnog amonijum-nitrata fabrika u Lukavcu (u februaru) i Pančevu (u novembru). U izgradnji se nalazi fabrika superfosfata u Kosovskoj Mitrovici, koja treba da bude puštena u pogon početkom 1964.

Izgradnja ovih kapaciteta bazirana je na potrebama savremene poljoprivredne proizvodnje, a to se naročito ogleda u poboljšanju asortimana đubriva. (Tabela 1.)

¹ Veštačkim đubrivima se povećavaju i nadoknađuju deficitarni hranljivi elementi (asimilati) u zemljištu, potrebni za pravilnu ishranu bilja. Prema tri glavna biogena elementa, neophodna za život i razviće bilja, razlikuju se fosforna, azotna i kalijumova đubriva.

TABELA 1 — PROIZVODNI KAPACITETI PO ASORTIMANU
VEŠTAČKIH ĐUBRIVA 1961.

Vrsta đubriva	Kapaciteti u tonama
Ukupno	2.232.000
Fosforna — ukupno	1.155.000
superfosfat 16—18% P ₂ O ₅	1.055.000
hiperfosfat	50.000
pelafos	50.000
Azotna — ukupno	577.000
krečni amonijum-nitrat 20,5% N	480.000
amonijum-nitrat 33% N	12.000
amonijum-sulfat 20,5% N	12.000
kalcijum-cijanamid 20% N	73.000
Mešana — ukupno	500.000
granulirana đubriva	410.000
đubriva u prahu	90.000

Podaci: Dokumentacija preduzeća za proizvodnju veštačkih đubriva.

Sa izgradnjom ovih kapaciteta, odnosno njihovim prelaskom na redovnu proizvodnju, računa se da će godišnje potrebe poljoprivrede u fosfornim đubrivima biti podmirene već do 1966, dok kapaciteti za proizvodnju azotnih đubriva ni tada neće biti u stanju da zadovolje sve potrebe poljoprivrede, tako da će se izvesne količine i dalje uvoziti. Za kalijumova đubriva predviđa se da će se i dalje uvoziti, jer za njihovu proizvodnju zasad ne postoji odgovarajuća sirovinaska baza u zemlji. U toku su istražni radovi, koji treba da pokažu da li se neki domaći minerali mogu upotrebiti kao sirovina za proizvodnju kalijumovih đubriva (pegmatiti, i dr.).

Podizanje kapaciteta za proizvodnju veštačkih azotnih đubriva uglavnom je zasnovano na korišćenju *domaće sirovinске baze*. U zemlji se proizvode dovoljne količine amonijaka, azotne kiseline i drugih sirovina potrebnih za proizvodnju ovih đubriva. Takođe se raspolaze dovoljnim količinama elektroenergije.

Kapaciteti za proizvodnju veštačkih fosfornih đubriva zasnivanju rad na uvoznom sirovom fosfatu i domaćoj sumpornoj kiselini, koja se dobija od domaćeg pirita i metalurških sumpornih gasova. U toku su istražni radovi na domaćem sirovom fosfatu.

Kapaciteta za proizvodnju kalijumovih đubriva Jugoslavija nema.

PROIZVODNJA. Uporedo sa rekonstrukcijama i dovršavanjem novih objekata rasla je i proizvodnja veštačkih đubriva. (Tabela 2.)

TABELA 2 — PROIZVODNJA VEŠTAČKIH ĐUBRIVA 1939.
1946—1961.

Godina	Azotna đubriva			Superfosfat	Ostala veštačka đubriva
	kalcijum-cijanamid	amonijum-sulfat	amonijum-nitrat		
1939	43.317	—	—	27.755	1.698
1946	12.430	—	—	30.653	3.781
1952	18.919	—	—	48.809	2.089
1957	17.722	7.179	20.290	215.807	131.966
1958	21.710	8.793	23.186	264.926	142.700
1959	12.272	10.798	23.999	277.153	174.550
1960	7.383	12.292	25.372	247.672	155.904
1961	10.742	12.476	24.644	412.512	277.206

Podaci: Statistički godišnjak FNRI, 1959 i 1962.

Do opadanja proizvodnje došlo je jedino kod kalcijum-cijanamida, i to usled mogućnosti njegove zamene drugim vrstama azotnih đubriva, a naročito usled toga što su njegovi proizvođači našli veći ekonomski interes u proizvodnji drugih proizvoda.

Proizvodnja superfosfata osetno je povećana zahvaljujući izvršenim rekonstrukcijama fabrika u Šapcu, Subotici i Celju, a naročito puštanju u pogon nove fabrike u Prahovu. Puštanjem u pogon fabrike superfosfata u Kosovskoj Mitrovici u 1964, koja će proizvoditi oko 250.000 tona, dalje će porasti proizvodnja superfosfata.

Međutim, proizvodnja superfosfata može se već sada povećati boljim iskorišćavanjem kapaciteta i izgradnjom magacinskog prostora za lagerovanje đubriva u potrošačkim centrima. Nedostatak magacinskog prostora i dosad se nepovoljno odražavao na iskorišćavanje već izgrađenih kapaciteta, jer je potrošnja đubriva sezonskog karaktera, dok je proizvodnja kontinuirana u toku cele godine.

Proizvodnja azotnih đubriva zabeležila je takođe nagli skok zahvaljujući tome što su 1962. pušteni u rad pogoni krečnog amonijum-nitrata fabrika u Lukavcu i Pančevu. Ovo povećanje će doći naročito do izražaja u 1963, jer se obe fabrike sada nalaze u probnoj proizvodnji.

Asortiman proizvodnje veštačkih đubriva u Jugoslaviji još uvek je relativno uzak i ograničen uglavnom na klasična veštačka đubriva.² Od azotnih đubriva proizvode se: amonijum-nitrat, amonijum-sulfat i kalcijum-cijanamid, a od 1962. i krečni amonijum-nitrat. Od fosfornih đubriva proizvode se: superfosfat i hiperfosfat, i to u količinama kojima je podmirivan gro domaće potrošnje tih đubriva, tako da su uvožene samo manje količine. Mešana đubriva se proizvode u granuliranom (zrnatom) i praškastom obliku. Zbog stvrdnjavanja praškastih đubriva pri dužem lagerovanju, postoji tendencija da se pređe na što veću proizvodnju granuliranih mešanih đubriva, koja su pogodnija za čuvanje i primenu.

MAGACINSKI PROSTOR. Proizvodnja veštačkih đubriva je kontinuirana, tj. vrši se u toku cele godine, dok je potrošnja sezonskog karaktera, tj. u zavisnosti od jesenje i prolećne setve. Otprema đubriva iz fabrika poljoprivrednim organizacijama vrši se uglavnom dvaput godišnje — za jesenu i prolećnu setvu. Periodi najvećih isporuka su od sredine februara do sredine aprila i od sredine avgusta do sredine oktobra svake godine. U ostalim periodima godine otpremaju se potrošačima znatno manje količine.

Neujednačenost potrošnje veštačkih đubriva, uslovljena njenim sezonskim karakterom, nameće potrebu lagerovanja đubriva u vansezoni.

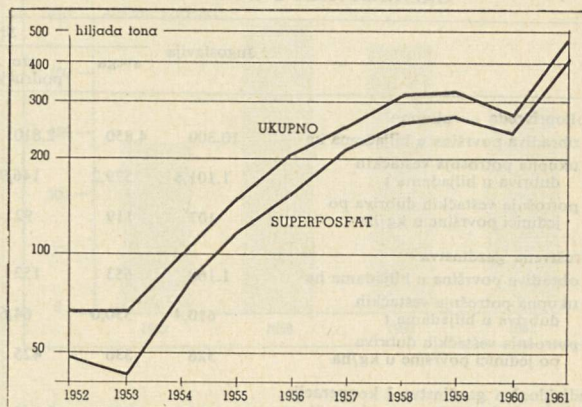
Krajem 1961. ukupan magacinski prostor mogao je da zadovolji potrebu smeštaja 296.000 tona veštačkih đubriva, i to 100.000 tona superfosfata, 160.000 tona azotnih đubriva i 36.000 tona mešanih đubriva.

Većina novih fabrika veštačkih đubriva raspolaže relativno velikim magacinskim prostorima. Najbolje su obezbeđene fabrike krečnog amonijum-nitrata u Pančevu i Lukavcu, čiji magacinski prostor predstavlja trećinu od celokupnog izgrađenog kapaciteta. U fabrikama superfosfata, međutim, situacija je daleko nepovoljnija, naročito kod najvećeg proizvođača ovog đubriva — fabrike u Prahovu, koja ima magacinski prostor ispod 7% od izgrađenog kapaciteta. Nedostatak magacinskog prostora nepovoljno se odražava na proizvodnju i snabdevanje poljoprivrede fosfornim đubrivima, negativno utiče na kontinuitet njihove proizvodnje i nepotrebno opterećuje transport u sezoni najvećeg prevoza.

Radi blagovremenog snabdevanja poljoprivrede potrebnim količinama đubriva i obezbeđenja kontinuirane proizvodnje, potrebno je da se izgradi magacinski prostor za smeštaj još oko 300.000 tona đubriva. Ove smeštajne kapacitete treba graditi prvenstveno u potrošačkim centrima, i to pokraj plovniha i kanala, pošto je železnički transport najopterećeniji baš u vreme jesenje setve, a prevoz đubriva šlepovima je uz to i znatno jeftiniji.

² Postoje prosta đubriva, koja sadrže samo jedan od glavnih hranljivih elemenata — azot, fosfor ili kalijum, i složena, koja sadrže najmanje dva, a češće sva tri glavna hranljiva elementa. Asortiman složenih đubriva je veoma širok: postoji više stotina različitih tipova, jer je vrlo velik broj mogućih kombinacija uspostavljenih na bazi međusobnih odnosa pojedinih hranljivih elemenata.

GRAFIKON 1 — PROIZVODNJA VEŠTAČKIH ĐUBRIVA 1952—1961.



POTROŠNJA

Potrošnja svih vrsta veštačkih đubriva u 1961. godini³ iznosila je preko milion tona, odnosno preko 110 kg po ha. Prosečna potrošnja đubriva je veoma porasla (oko 37 puta u odnosu na potrošnju 1939), ali je još uvek niska. Računa se da će se potrošnja đubriva u 1962. povećati na oko 160 kg po ha i iznositi ukupno 1,6 miliona tona. Međutim, i ovakva potrošnja je još uvek niska u odnosu na potrošnju u razvijenim zapadnim zemljama.

Društvena gazdinstva koristila su u 1961. oko 700—800 kg veštačkih đubriva po hektaru obradive površine, što približno odgovara proseku potrošnje đubriva u zemljama sa naprednom poljoprivredom. Individualna gazdinstva koristila su đubriva u znatno nižem obimu. (Tabela 3.)

Ukupna potrošnja veštačkih đubriva je još uvek nedovoljna, jer je na individualnom sektoru njihova primena niska. Pošto setvene površine u privatnom sektoru preovlađuju, niska primena đubriva na njima nepovoljno utiče na opšti nivo potrošnje đubriva, a time i na obim poljoprivredne proizvodnje.

Proširenje površina na društvenom sektoru, jačanje i razvijanje kooperantskih odnosa sa individualnim poljoprivrednicima i primena propisa o agrominimumu, doprineće povećanju potrošnje veštačkih đubriva i poljoprivredne proizvodnje.

Predviđa se da će potrošnja veštačkih đubriva u toku sledeće četiri godine porasti na oko 3 miliona tona, odnosno na oko 300 kg po ha obradive površine. Time će se potrošnja veštačkih đubriva znatno približiti sadašnjoj potrošnji ovih đubriva u zemljama sa razvijenom poljoprivredom.

UVOZ I IZVOZ

Uvoz veštačkih đubriva uslovljen je nedovoljnom domaćom proizvodnjom, dok je izvoz predstavljao uglavnom sporadičnu pojavu izazvanu momentalnim uslovima na domaćem tržištu.

UVOZ. Struktura uvoza u periodu 1957—1961. je znatno izmenjena u poređenju sa ranijim godinama. (Tabela 4.)

Od azotnih đubriva najviše je uvožen krečni amonijum-nitrat (88%—97%), koji se nije proizvodio u zemlji. Puštanjem u rad novih azotara u Pančevu i Lukavcu učešće krečnog amonijum-nitrata u uvozu azotnih đubriva osetno će se smanjiti.⁴ Ostala azotna đubriva (amonijum-nitrat, amonijum-sulfat, ureja, i dr.) uvožena su u relativno malim količinama.

³ O potrošnji veštačkih đubriva do 1961. vidi: »Jug. pregled«, 1961. jul—avgust, str. 326—328 (78—80).

⁴ Iako su kapaciteti fabrika u Pančevu i Lukavcu veći od dosad uvoženih količina krečnog amonijum-nitrata, izvesne količine će se i dalje uvoziti, jer se predviđa povećanje potrošnje ovog đubriva.

TABELA 3 — KORIŠĆENJE VEŠTAČKIH ĐUBRIVA PO HA OBRADIVE POVRŠINE NA DRUŠTVENIM I INDIVIDUALNIM GAZDINSTVIMA U 1961.

	Jugoslavija	Srbija				Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina	Makedonija	Crna Gora
		svega	uže područje	Vojvodina	Kosmet					
Poljoprivreda — ukupno										
obrađiva površina u hiljadama ha	10.300	4.850	2.810	1.670	376	2.230	622	1.710	715	191
ukupna potrošnja veštačkih đubriva u hiljadama t	1.101,8	579,2	146,9	401,6	30,6	292,5	101,7	65,9	59,0	3,7
potrošnja veštačkih đubriva po jedinici površine u kg/ha	107	119	92	240	81	131	164	39	82	19
Društvena gazdinstva										
obrađiva površina u hiljadama ha	1.160	653	152	470	31	237	49	95	109	12
ukupna potrošnja veštačkih đubriva u hiljadama t	610,4	350,0	64,6	272,3	13,1	151,0	36,9	31,9	38,9	1,7
potrošnja veštačkih đubriva po jedinici površine u kg/ha	526	536	425	579	422	637	753	336	357	142
Individualna gazdinstva i kooperacija										
obrađiva površina u hiljadama ha	9.173	4.201	2.660	1.200	345	1.992	537	1.618	606	179
ukupna potrošnja veštačkih đubriva u hiljadama t	491,4	229,2	82,3	129,3	17,5	141,5	64,8	33,9	20,1	2,0
potrošnja veštačkih đubriva po jedinici površine u kg/ha	54	55	31	108	51	71	121	21	23	11

Podaci: Statistički bilten, br. 240/1962.

TABELA 4 — UVOZ VEŠTAČKIH ĐUBRIVA 1957—1961.

(U hiljadama tona)

	1957	1958	1959	1960	1961
Ukupno	601,4	867,5	919,3	661,1	463,3
azotna đubriva	286,8	406,7	382,6	376,1	340,4
fosforna đubriva	175,8	260,9	346,9	112,7	5,9
kalijumova đubriva	138,8	199,9	189,8	172,3	117,0

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odnosne godine.

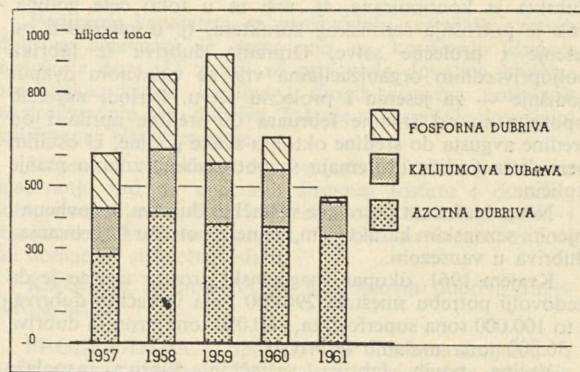
Među fosfornim đubrivima, prvo mesto u uvozu je zauzimao superfosfat, a potom Tomasova zgura. Proširenjem fabrike »Zorka« u Subotici i puštanjem u pogon fabrike u Prahovu prestala je potreba za uvozom ovih vrsta đubriva. Izuzetno, uvoze se samo manje količine superfosfata, i to u sezoni potrošnje, kada dođe do nestašice zaliha ovog đubriva usled nedostatka magacinskog prostora. (U jesenjoj sezoni 1962, na primer, uvezeno je oko 85.000 tona superfosfata, iako su domaći kapaciteti korišćeni u ovoj godini samo sa 58%.) Uvoz Tomasove zgre je praktično eliminisan, jer se umesto nje koristi superfosfat.

Od kalijumovih đubriva najviše se uvoze kalijeve soli. Znatno deo kalijumovih đubriva koristi se kao jedna od osnovnih komponenta u proizvodnji mešanih — praškastih i granuliranih — đubriva.

Vrednost uvoza dostigla je najveći nivo u 1958, kada je iznosila 9.592,2 miliona deviznih din., prema 6.348,6 miliona din. u 1957. Posle 1958. vrednost uvoza opada iz godine u godinu, tako da u 1961. iznosi 4.448,0 miliona deviznih din. Smanjenje vrednosti uvoza je uglavnom posledica povećanja domaćih kapaciteta za proizvodnju superfosfata. Tendencija smanjenja vrednosti uvoza đubriva

doći će do većeg izražaja naročito kada novi kapaciteti za proizvodnju krečnog amonijum-nitrata u Pančevu i Lukavcu budu postigli redovnu proizvodnju.

GRAFIKON 2 — STRUKTURA UVOZA VEŠTAČKIH ĐUBRIVA 1957—1961.



IZVOZ veštačkih đubriva je neznatan. U 1960. je izvezeno prvi put oko 42.000 tona, a u 1961. oko 77.000 tona fosfornih đubriva. U proleće 1962. izvezeno su izvesne količine superfosfata da bi se rasteretio magacinski prostor i obezbedila kontinuirana proizvodnja. Izgradnjom magacinskog prostora stvorili bi se povoljni uslovi za izvoz superfosfata koji se pojavljuje kao višak posle zadovoljenja potreba u zemlji.

Dr D. I.

PROIZVODNJA ŠEĆERNE REPE I ŠEĆERA

Izmene u strukturi ishrane stanovništva u Jugoslaviji uticale su na brzo povećanje potrošnje šećera: samo u periodu 1952—1961. potrošnja ovog proizvoda povećana je za 6,9 kg po stanovniku. Stoga se proizvodnji šećerne repe poklanja posebna pažnja. Pored povećanja površina u reparskim rejonima, ova industrijska kultura počela je da se proizvodi i u područjima gde se ranije nije gajila (Kosmet, Pelagonija, i dr.). Istovremeno, pored rekonstrukcije postojećih prerađivačkih kapaciteta, podignut je ili je u izgradnji izvestan broj novih, modernih šećerana. Sadašnja proizvodnja šećerne repe, međutim, i pored povećanja u poslednjim godinama, nije toliko da bi mogla da zadovolji ove kapacitete, zbog čega se oni nedovoljno koriste. Na nepotpuno korišćenje prerađivačkih kapaciteta znatnim delom utiče i nestabilna proizvodnja po godinama. Samim tim i proizvodnja šećera ne podmiruje domaće potrebe, usled čega se ovaj proizvod još uvek uvozi u znatnim količinama.

PROIZVODNJA ŠEĆERNE REPE

U periodu 1958—1961. godine¹ šećernom repom zasedavano je prosečno godišnje preko 79.500 ha, tj. površine pod ovom kulturom povećane su u odnosu na desetogodišnji period 1952—1961. za oko 0,4%, a u odnosu na prosek 1930—1939. za 123%.

Prosečni prinosi šećerne repe, uz izvesne oscilacije zbog vremenskih prilika, imali su poslednjih godina tendenciju porasta. Najveći ukupni i prosečni prinos postignuti su u 1959. godini: 242.000 vagona, odnosno 297 mc/ha. To istovremeno predstavlja i najveći prinos u celom posleratnom periodu i povećanje za 69% u odnosu na predratni desetogodišnji prosek. (Tabela 1.)

TABELA 1 — POVRŠINE I PRINOSI ŠEĆERNE REPE 1958—1961.

Godina	Površina u ha		Prinos	
	zasejana	požnjevena	ukupan u vagonima	sa l ha/mc
Ø1952—1961	79.200	77.200	158.000	204
1958	73.700	71.300	148.000	207
1959	82.300	81.300	242.000	297
1960	79.000	78.000	229.000	294
1961	83.200	80.500	173.000	215

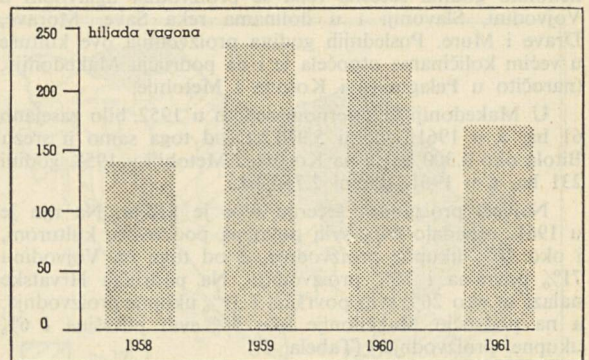
Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962, i Statistički bilteni, br. 151, 180, 217 i 240.

Na povećanje prosečnih prinosa, a time i ukupne proizvodnje, uticao je visok porast proizvodnje na društvenim gazdinstvima i u kooperaciji, gde su prosečni prinosi po hektaru bili veći za 3%—16%.

PROIZVODNJA PREMA VRSTAMA GAZDINSTAVA. U ukupnoj proizvodnji šećerne repe, društvena gazdinstva su učestvovala: u periodu 1958—1961. sa 35% ukupnih površina pod ovom kulturom i 43% ukupne proizvodnje, a u 1961. sa oko 41% ukupnih površina i 47% ukupne proizvodnje.

¹ O proizvodnji šećerne repe do 1958. vidi: »Jug. pregled«, 1958, februar, str. 74—75 (22—23).

GRAFIKON 1 — PRINOSI ŠEĆERNE REPE 1958—1961.



Prosečni prinosi na društvenim gazdinstvima bili su znatno veći od prinosa na individualnim gazdinstvima. U četvorogodišnjem proseku 1958—1961. ova razlika je iznosila oko 27%, a u 1961. godini 28% (računajući i proizvodnju u kooperaciji), odnosno (bez proizvodnje u kooperaciji) 31%. (Tabela 2.)

TABELA 2 — PROIZVODNJA ŠEĆERNE REPE PREMA VRSTI GAZDINSTAVA 1958—1961.

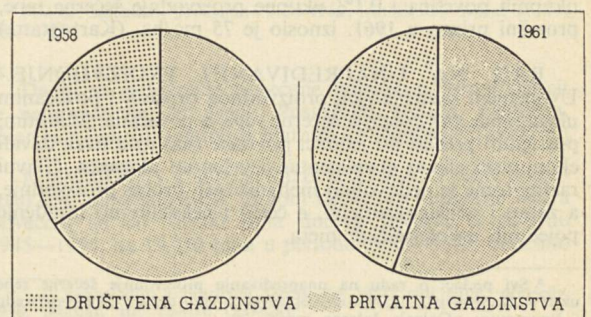
Godina	Društvena gazdinstva			Individualna gazdinstva		
	požnjevena površina u ha	prinos ukupan u vagonima	sa l ha/mc	požnjevena površina u ha	prinos ukupan u vagonima	sa l ha/mc
Ø1952—1961	23.090	53.750	233	54.130	102.860	190
1958	19.090	49.300	258	52.200	98.200	188
1959	30.700	102.000	329	50.600*	140.000*	277
1960	30.300	102.000	337	47.900*	127.400*	265
1961	32.800	81.400	248	47.700*	92.000*	193

* Uključena i proizvodnja u kooperaciji.

Podaci: Statistički bilteni br. 151, 180, 217 i 240.

Veći prosečni prinosi po jedinici površine na društvenim poljoprivrednim gazdinstvima postižu se zahvaljujući blagovremenoj i boljoj pripremi zemljišta, potpunijoj primeni agrotehnike i boljoj zaštiti šećerne repe od biljnih bolesti i štetočina. Međutim, ni na ovim gazdinstvima nisu iskorišćene sve mogućnosti za povećanje i pojeftinjenje proizvodnje. Tehnologija proizvodnje je još zastarela i nisu još mehanizovane čak ni sve one faze rada za čiju mehanizaciju već postoje uslovi. Zbog toga je u većini slučajeva proizvodnja šećerne repe i na ovim gazdinstvima nedovoljno rentabilna.

GRAFIKON 2 — PROIZVODNJA ŠEĆERNE REPE PO VRSTAMA GAZDINSTAVA 1958. I 1961.



TERITORIJALNA RASPROSTRANJENOST. Do pre nekoliko godina šećerna repa se proizvodila uglavnom u Vojvodini, Slavoniji i u dolinama reka Save, Morave, Drave i Mure. Poslednjih godina proizvodnja ove kulture u većim količinama otpočela je i na području Makedonije, (naročito u Pelagoniji) i Kosova i Metohije.

U Makedoniji je šećernom repom u 1952. bilo zasejano 61 ha, a u 1961. godini 5.970 ha (od toga samo u srezu Bitola oko 3.300 ha), a na Kosovu i Metohiji u 1958. godini 231 ha, a u 1961. godini 2.750 ha.

Najveći proizvođač šećerne repe je Srbija. Na nju je u 1961. otpadalo 64% svih površina pod ovom kulturom, i oko 60% ukupne proizvodnje, a od toga na Vojvodinu 71% površina i 76% proizvodnje. Na području Hrvatske nalazi se oko 26% svih površina i 31% ukupne proizvodnje, a na području Makedonije oko 7% svih površina i 6% ukupne proizvodnje. (Tabela 3.)

TABELA 3 — POVRŠINE I PROIZVODNJA ŠEĆERNE REPE PO REPUBLIKAMA 1952—1961.

Narodna republika	Ø 1952—1961			1961		
	požnjevena površina u ha	prinos ukupan sa l u vago- ha/ m/ c nima	1	požnjevena površina u ha	prinos ukupan sa l u vago- ha/ m/ c nima	1
Jugoslavija	77.200	158.000	204	80.500	173.000	215
Srbija	53.700	110.000	204	51.600	102.000	198
uže područje	11.800	19.500	166	12.100	21.500	178
Vojvodina	41.500	89.400	216	36.800	77.400	210
Kosovo i Metohija	878*	1.400*	159	2.660	3.370	127
Hrvatska	19.500	40.500	208	20.600	54.000	262
Slovenija	219	499	228	216	631	292
Bosna i Hercegovina	2.040	3.130	153	2.650	5.470	206
Makedonija	1.780	3.580	201	5.480	11.000	201
Crna Gora	—	—	—	—	—	—

* Petogodišnji prosek 1957—1961.

Podaci: Statistički bilten br. 240.

Po visini prinosa izdvaja se izrazito reparsko područje (cela Vojvodina, Slavonija, doline reka Save i Velike Morave, Pelagonija i severni srezovi Slovenije). Na ovom području, koje obuhvata 82,8% ukupnih površina pod šećernom repom, proizvedeno je u 1961. godini 88,3% ukupne proizvodnje, sa prosečnim prinosom od 229 mc/ha.

Područje sa prosečnim prinosom od 150 do 200 mc/ha, na koje otpada 6% ukupnih površina i 4,7% ukupne proizvodnje šećerne repe, obuhvata deo sliva Velike Morave (srezovi Kruševac i Požarevac) i gotovo ceo preostali deo Makedonije.

Između ova dva područja nalazi se područje sa prosečnim prinosom šećerne repe od 100 do 150 mc/ha, koje obuhvata 10,9% ukupnih površina pod šećernom repom i 6,9% ukupne proizvodnje (Kosovsko-Metohijska Oblast, srezovi Štip, Zaječar, Kragujevac, Valjevo i Sarajevo i znatan deo severoistočne Hrvatske).

Na preostalom području (gotovo cela Bosna i Hercegovina i delovi zapadne i južne Srbije), koje obuhvata 0,3% ukupnih površina i 0,1% ukupne proizvodnje šećerne repe, prosečni prinos u 1961. iznosio je 75 mc/ha. (Kartogram.)

RAD NA UNAPREĐIVANJU PROIZVODNJE.² Uvođenjem savremenijeg proizvodnog procesa i povećanim ulaganjima, proizvodnja šećerne repe je povećana. Međutim, postignuti prinosi po jedinici površine (ha) nisu uvek davali ekonomski efekat ekvivalentan izvršenom ulaganju. Glavni razlog tome je nedovoljno mehanizovan proces proizvodnje, a zatim i neblagovremeno, a često i nekvalitetno izvođenje pojedinih agrotehničkih mera.

² Svi podaci o radu na unapređivanju proizvodnje šećerne repe uzeti su iz materijala Jugoslovenskog savetodavnog centra za poljoprivredu i šumarstvo: »Gajenje šećerne repe«.

I na društvenim poljoprivrednim gazdinstvima, na kojima je veći deo poljoprivrednih poslova mehanizovan (npr. početkom 1962, ona su raspolagala sa oko 35.000 traktora i 6.242 kombajna) proces proizvodnje šećerne repe, sa izuzetkom osnovne obrade i setve, odvija se na zastareli način — ručno. Prema podacima iz nekoliko poljoprivrednih organizacija sa područja Vojvodine, za proizvodnju šećerne repe sa 1 hektara utrošak ljudskog rada kreće se od 600 do 900 radnih časova, a prosečno oko 30% svih troškova proizvodnje otpada na lične dohotke.

U ukupnoj radnoj snazi zaposlenoj u proizvodnji šećerne repe, preko 90% su sezonski i povremeni radnici. Ispitivanja su, međutim, pokazala da prilikom ručne berbe sa sezonskim i povremenom radnom snagom, koja po pravilu radi po učinku na bazi akorda, gubici u vidu neiskopanih korenova iznose do 9,6%, što u odnosu na prosečan prinos od 350 mc/ha iznosi gubitak od oko 34 mc/ha (gubici sa radnom snagom koja je plaćena na čas iznosili su 2%—4%).

Mogućnosti za sniženje proizvodnih troškova. U 1960. i 1961. Jugoslovenski savetodavni centar za poljoprivredu i šumarstvo, u saradnji sa institucijama koje se bave unapređivanjem poljoprivredne proizvodnje (Zajednica instituta za mehanizaciju poljoprivrede, Zavod za mehanizaciju i Institut za ratarstvo u Novom Sadu, bivša Poljoprivredno-šumarska komora Vojvodine, poljoprivredne stanice, i dr.), organizovao je ispitivanja ekonomskog efekta primene mehanizacije u proizvodnji šećerne repe.

Na 12 ispitivanih poljoprivrednih gazdinstava, prema dosadašnjem načinu proizvodnje šećerne repe, od ukupno utrošenih radnih časova na ljudski rad je otpadalo 93,8%, na mašinski 4,8% i zaprežni 1,4%. Od ukupne količine ljudskog rada najviše se utroši za predsetvene pripreme, setvu i negu (54%), zatim za vadenje i transport (40%) i za osnovnu obradu (6%), a od ukupne količine mašinskog rada najviše se utroši za transport (41%) i za osnovnu obradu (40%), dok se za predsetvene pripreme, setvu i negu utroši svega 19%.

Ispitivanja su pokazala da mehanizacijom procesa proizvodnje šećerne repe u k u p n i t r o š k o v i proizvodnje mogu znatno da se smanje. Ukupni troškovi rada za obradu jednog hektara šećerne repe na dosad uobičajeni način iznosili su 110.910 dinara, u čemu je ljudski rad učestvovao sa oko 65%, mašinski rad sa 33% i rad sa zapregama sa oko 2%. Mehanizovanim načinom proizvodnje ukupni troškovi rada su smanjeni na 55.020 dinara po hektaru, ili za preko 50%, pri čemu je na mašinski rad otpadalo preko 61%, a ostatak na ljudski rad. Po pojedinim fazama rada, najveće smanjenje troškova ostvareno je kod vadenja i transporta (za 29.700 din. po ha), a zatim kod predsetvene pripreme, setve i nege (za 26.180 din. po hektaru). (Tabela 4.)

TABELA 4 — TROŠKOVI UOBIČAJENE I MEHANIZOVANE PROIZVODNJE ŠEĆERNE REPE
(U dinarima)

Troškovi po fazama rada	Uobičajeni način obrade				Mehanizovani način obrade			
	ukupno	ljudski	mašin- rad sa	rad ski rad zapre- gom	ukupno	ljudski	mašin- rad ski rad	
Ukupni troškovi	110.910	72.000	37.150	1.760	55.020	21.300	33.720	
I faza (osnovna obrada)	25.850	4.100	21.750	—	25.850	4.100	21.750	
II faza (predset-vena priprema, setva i nega)	45.560	38.900	4.900	1.760	19.380	13.500	5.880	
III faza (berba i transport)	39.500	29.000	10.500	—	9.790	3.700	6.090	

Podaci: »Gajenje šećerne repe«, materijali Jugoslovenskog savetodavnog centra za poljoprivredu i šumarstvo.

S obzirom da društvena gazdinstva osnovnu obradu (I faza) vrše mehanizovano, pod sadašnjim uslovima ne postoje mogućnosti za znatnija sniženja troškova u ovoj fazi.

Ispitivanja su pokazala da od kvaliteta i pripreme semena dobrim delom zavise i troškovi proizvodnje. Upotrebom jednokličnog semena (segmentiranog ili genetskog) postižu se uštede u semenu za setvu, a u narednoj fazi proredivanja i utrošak ručnog rada se smanjuje do 35%. Pored toga, period za proredivanje, koji je često isuviše kratak, a odlučujući je za razvoj biljaka, produžuje se na 10—15 dana.

S obzirom da se za proredivanje šećerne repe utroši relativno najviše radnog vremena, ispitivanja su pokazala da primenom jednokličnog semena, precizne sejalice, proredivača »Overum« i međurednog kultivatora »Petar Standen«, troškovi proizvodnje šećerne repe mogu da se smanje — kod mašinskog rada za 41%, a kod ručnog za 65%.

Prema dosadašnjoj praksi, na većini društvenih gazdinstava berba i utovar šećerne repe vrše se pretežno ručno. Gubici pri ručnom načinu vadenja šećerne repe kreću se od 4% do 9,6%. Pored toga, ispitivanja su pokazala da pri mehanizovanoj berbi (pomoću kombajna za vadenje repe i utovarivača) troškovi iznose od 0,50 do 0,70 din. po kilogramu, u zavisnosti od tipa kombajna, dok troškovi ručnog vadenja iznose 0,86 din. po kilogramu.

Ispitivanja su takođe pokazala da se proizvodnjom na uobičajeni način, od 40 tona po hektaru postiže, računajući i vrednost lišća i glava šećerne repe, oko 69.000 din. čiste dobiti, a mehanizovanim načinom proizvodnje 119.300 din.

Pored Vojvodine, ovakva ispitivanja vršena su i u Makedoniji. Tako je, na primer, poljoprivredno dobro »Pelagonija« (Bitola), na površini od 470 ha, uz primenu mehanizovanog načina proizvodnje i delimičnog navodnjavanja, bez potpunog mašinskog proredivanja, u 1961. postiglo prinos od 41.830 kg po hektaru. U strukturi troškova proizvodnje mašinske usluge iznosile su 42,6%, radna snaga 22,7%, vodni doprinosi 0,5%, reprodukcioni materijal 15,0%, usluge transportnih preduzeća 2,5% i troškovi režije 16,7%. Cena koštanja tehničkog korena šećerne repe iznosila je 5,09 din. po kilogramu, a ukupan čist prihod sa 470 ha iznosio je 39,459.660 din., tj. 83.978 din. sa jednog hektara.

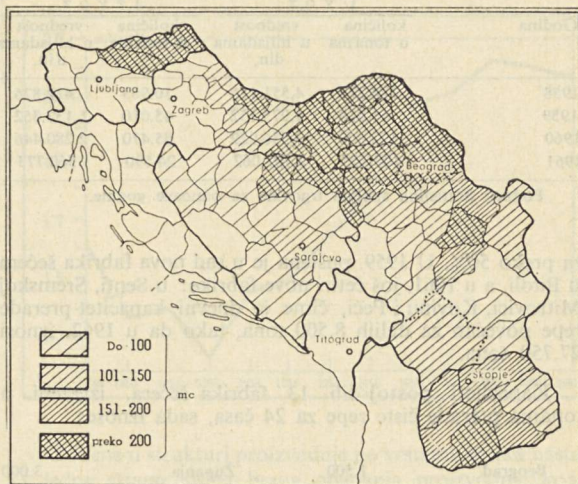
Sortni ogledi. U toku 1961. Jugoslovenski savetodavni centar za poljoprivredu i šumarstvo i Komisija za priznavanje sorti pri tadašnjem Savezu poljoprivredno-šumarskih komora Jugoslavije organizovali su na čitavom proizvodnom području sorte ogleda sa šećernom repom, radi utvrđivanja produktivnih svojstava i kvaliteta stranih i domaćih sorti. Ogledi su, i pored nepovoljnih prirodnih uslova za proizvodnju šećerne repe u 1961, omogućili da se izvuku izvesni zaključci o vrednosti pojedinih sorti, jer su neke poliploidne sorte dale bolje rezultate u prinosima. Međutim, uslov za ekonomičnu proizvodnju je i procent šećera i otpornost prema bolestima, zbog čega je potrebno da se ispitivanja nastave.

Uslovi za proizvodnju repe u 1963. Radi unapređenja proizvodnje i povećanja prinosa šećerne repe u 1963. već je preduzet niz mera koje treba da stimulišu proizvođače za gajenje ove kulture.

Za proizvodnju iz roda 1962/63. određena je minimalna otkupna cena od 7,80 din. po kilogramu za šećernu repu sa 15,5% digestije, a za svaki dalji procent digestije preko 15,5% davaće se premija od 0,50 din. po kilogramu. (Otkupna cena u 1961. iznosila je 6,5 din. po kilogramu.)

Fabrike za preradu šećerne repe takođe preduzimaju izvesne stimulativne mere. Tako, na primer, Kombinat šećera i vrenja »Dimitrije Tucović« iz Beograda vrši ugovaranje proizvodnje šećerne repe sa individualnim poljoprivrednim proizvođačima preko opštih zemljoradničkih zadruga, uz vrlo povoljne uslove za proizvođače. Proizvođačima koji ugovore proizvodnju šećerne repe do 10. novembra 1962, zadruga je dužna da izvrši besplatno oranje na dubini do 30 cm i da besplatno obezbedi kvalitetno seme i zaštitu šećerne repe. Proizvođač može preko zadruge dobiti na kredit (uz naplatu odgovarajuće kamate) mine-

KARTOGRAM — PROSEČNI PRINOSI ŠEĆERNE REPE PO SREZOVIMA U 1961.



ralna đubriva i usluge u mehanizaciji, a posle izvršenog proredivanja šećerne repe zadruga isplaćuje proizvođaču novčani avans. Za preostali deo novčanog iznosa do cene od 7,20 din. po kilogramu repe, Kombinat obezbeđuje proizvođačima da preko zadruge mogu kupiti šećer u kristalu po fabričkim cenama, kao i nabavku suvih presovanih rezanaca (3,11% od količine predate šećerne repe) po ceni od 14 din./kg, ili nabavku sirovih presovanih rezanaca (30% od količine predate repe) po ceni 0,50 din./kg. Za svoje usluge individualnim poljoprivrednim proizvođačima zadruga za ugovorene i prodane količine šećerne repe dobija od Kombinata 1,50 din. po kilogramu.

PROIZVODNJA I POTROŠNJA ŠEĆERA

Uporedo sa povećanjem proizvodnje šećerne repe povećala se i proizvodnja šećera, ali sa znatnim oscilacijama u pojedinim godinama, u zavisnosti od obima proizvodnje šećerne repe. Potrošnja šećera, međutim, bila je u stalnom porastu, tako da se u periodu 1958—1961. povećala za dalja skoro 2 kg po stanovniku.³ (Tabela 5.)

TABELA 5 — PROIZVODNJA I POTROŠNJA ŠEĆERA 1958—1961.

Godina	Proizvodnja		Prosečna potrošnja po stanovniku kilograma
	ukupno tona	prosečno po stanovniku kilograma	
1958	168.576	9,3	13,5
1959	247.224	13,6	13,8
1960	265.714	14,4	14,9
1961	230.352	12,4	...*

* Ne raspolaže se još podacima.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1962. i Statistički bilteni br. 81, 136 i 236.

Da bi se zadovoljile povećane potrebe u šećeru, deficit je nadoknađivan iz uvoza. Poslednjih godina, međutim, šećer se i izvozi u relativno znatnim količinama. (Tabela 6.)

KAPACITETI INDUSTRIJE ŠEĆERA. Putem rekonstrukcija, započetih 1956. ukupni kapaciteti industrije šećera povećani su od 12.800 tona dnevne prerade u periodu 1945—1954. na 19.250 tona u periodu 1955—1959, odnosno

O proizvodnji i potrošnji šećera do 1958. vidi »Jug. pregled«, 1958, februar, str. 75—76 (23—24).

IZVUZ ŠEĆERA 1958—1961.

Godina	U v o z		I z v o z	
	količina u tonama	vrednost u hiljadama din.	količina u tonama	vrednost u hiljadama din.
1958	124.277	4,551.115	10.983	422.876
1959	61.514	1,975.152	45.010	1,137.352
1960	122.660	3,536.929	85.470	2,280.446
1961	107.325	2,707.062	24.590	560.773

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odnosne godine.

za preko 50%. U 1959. puštena je u rad nova fabrika šećera u Bitoli, a u 1961. još četiri nove fabrike: u Senti, Sremskoj Mitrovici, Kovinu i Peći, čime je dnevni kapacitet prerade repe povećan za daljih 8.500 tona, tako da u 1962. iznosi 27.750 tona.

Kapaciteti postojećih 13 fabrika šećera, izraženi u tonama prerade čiste repe za 24 časa, sada iznose:

Beograd	1.500	Županja	3.000
Čuprija	2.000	Bitola	1.500
Zrenjanin	2.000	Srem. Mitrovica	2.000
Crvenka	3.000	Senta	2.000
Vrbas	3.000	Kovin	1.500
Osiijek	2.750	Peć	1.500
Branjin Vrh	2.000		

Korišćenje kapaciteta. U periodu do 1960. osećao se nedostatak kapaciteta za preradu, zbog čega se i pristupilo podizanju novih fabrika. Međutim, u 1962. ukupni godišnji kapaciteti prerade iznose 2,775.000 tona, a računa se da će, zbog znatnog podbačaja proizvodnje šećerne repe, biti korišćeni samo sa 65%. Stoga se stabilizaciji proizvodnje šećerne repe u narednom periodu mora pokloniti daleko veća pažnja. (Tabela 7.)

Poslednjih godina fabrike su znatno poboljšale tehnološki proces prerade repe i postigle visoko iskorišćenje uz smanjenje gubitaka, što je posledica znatno racionalnijeg

TABELA 7 — KORIŠĆENJE KAPACITETA ZA PRERADU REPE 1957—1961 (PRI TRAJANJU KAMPANJE OD 100 DANA)

Godina	Godišnji kapacitet u tonama	Prerađeno repe u tonama	Korišćenje kapaciteta u %	Prosečno trajanje kampanje — dana
1957	1,320.000	1,845.249	139,7	131,0
1958	1,545.000	1,278.782	82,8	96,6
1959	1,725.000	2,083.789	120,8	136,8
1960	1,836.000	1,988.381	108,3	123,3
1961	1,925.000	1,539.800	79,9	84,6

Podaci Sekcije za poljoprivredu Savezne privredne komore.

poslovanja, a naročito uvođenja moderne opreme (jugoslovenske fabrike sada se ubrajaju u red najsavremenije opremljenih u Evropi). Tome je znatno doprinelo i sužavanje proizvodnih rejonaa, zatim brži i kraći transport repe, i dr.

Ilustraciju poboljšanja tehnološkog procesa proizvodnje daju rezultati u kampanjama prerade postignuti pre i posle izvršenih rekonstrukcija. (Tabela 8.)

TABELA 8 — ISKORIŠĆENJE REPE U PROCESU PRERADE 1954. I 1961.

(U procentima)

Godina	Prosečna digestija	Prosečno iskorišćenje repe	Prosečno iskorišćenje po digestiji
1954	14,70	11,68	79,45
1960	15,88	13,30	83,70

Podaci Sekcije za poljoprivredu Savezne privredne komore.

Postignutim većim iskorišćenjem po digestiji za 4,25% u 1960. u odnosu na 1954, ostvareni su pri istoj digestiji i pri istoj preradi šećerne repe znatni viškovi šećera.

Inž. M. P.

PROIZVODNJA I POTROŠNJA MLEKA I MLEČNIH PROIZVODA

PROIZVODNJA MLEKA

Proizvodnja mleka u Jugoslaviji u posleratnom periodu, iako oscilira po godinama, pokazuje postepeni porast. U periodu 1945—1955. ona je bila niža od proizvodnje u 1939, što je posledica veoma velikog oštećenja stočnog fonda u toku rata¹ i tadašnjeg opšteg zaostajanja poljoprivrede, a naročito stočarstva. Od 1956, međutim, zahvaljujući porastu stočnog fonda, a u prvom redu sve intenzivnijim ulaganjima sredstava u razvoj društvenog sektora poljoprivrede, i proizvodnja mleka je znatno povećana u odnosu na stanje pre rata, tako da je, na primer, u 1959. bila za 24,4% veća nego u 1939. Tendencija blagog opadanja proizvodnje izražena u 1960. i 1961. posledica je slabih žetvi u tim godinama, kao i nestimulativnih cena, a na društvenom sektoru i opadanja mlečnosti krava zbog nabavke slabijih grla iz individualnog sektora. (Tabela 1.)

TABELA 1 — PROIZVODNJA MLEKA 1939. I 1950—1961.

(U milionima litara)

Godina	Ukupno	Kravlje	Ovčije	Kozje
1939	1.970	1.620	160	190
Ø1950—1955	1.658	1.439	155	64
1950	1.600	1.380	140	80
1951	1.625	1.400	146	79
1952	1.464	1.244	151	69
1953	1.696	1.457	148	91
1954	1.701	1.501	149	51
1955	1.861	1.650	196	15
Ø1956—1961	2.326	2.108	201	16
1956	2.024	1.801	208	15
1957	2.309	2.094	200	15
1958	2.344	2.126	201	17
1959	2.451	2.231	202	18
1960	2.434	2.214	202	18
1961	2.393	2.181	196	16

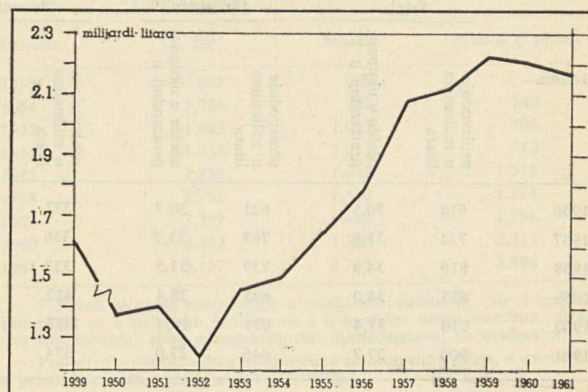
Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1958. i 1962.

U strukturi proizvodnje po vrstama mleka, kravlje mleko je predominantno, sa jasno izraženom tendencijom daljeg povećavanja učešća, dok je proizvodnja ovčijeg i kozjeg mleka neznatna. U 1939. kravlje mleko je u ukupnoj proizvodnji mleka učestvovalo sa 82,7%, u 1950. sa 86,3%, u 1955. sa 88,7%, a u 1961. sa 91,1%.

¹ U toku drugog svetskog rata uništena je skoro polovina nacionalnog stočnog fonda.

Opširnije o razvoju stočarstva vidi: »Jug. pregled«, 1958, decembar, str. 493—500 (129—136); 1960, maj, str. 206—210 (34—38); 1961, april, str. 170—172 (42—44).

GRAFIKON — PROIZVODNJA KRAVLJEG MLEKA 1939. I 1950—1961.



Izmenе u strukturi proizvodnje po vrstama mleka nastaju s jedne strane, usled brzog opadanja proizvodnje kozjeg mleka (naročito posle zabrane njihovog držanja. 1948) i zadržavanja proizvodnje ovčijeg mleka uglavnom na istom nivou sve do 1955, a s druge strane, usled sve znatnijeg porasta proizvodnje kravljeg mleka.

Po vrstama gazdinstava, daleko najveće količine mleka proizvode se na individualnim gazdinstvima. Međutim, dinamika porasta proizvodnje znatno je brža na društvenim gazdinstvima nego na individualnim. U periodu 1954—1961. na individualnim gazdinstvima proizvodnja je porasla za svega 27% (indeks 127), a na društvenim za 296% (indeks 396). Uporedo s tim znatno se povećava i učešće društvenih gazdinstava u ukupnoj proizvodnji mleka, a time i u snabdevanju stanovništva i mlearske industrije. (Tabela 2.)

TABELA 2 — PROIZVODNJA MLEKA PO VRSTAMA GAZDINSTAVA 1954—1961.

(U milionima litara)

Godina	Društvena gazdinstva			Individualna gazdinstva		
	količina	indeks	učešće u ukupnoj proizvodnji u %	količina	indeks	učešće u ukupnoj proizvodnji u %
1954	85	100	5,0	1.616	100	95,0
1955	87	102	4,7	1.774	110	95,3
1956	92	108	4,5	1.932	120	95,5
1957	129	151	5,6	2.180	135	94,4
1958	175	205	7,5	2.169	134	92,5
1959	229	269	9,3	2.222	138	90,7
1960	281	331	11,5	2.153	133	88,5
1961	337	396	14,1	2.056	127	85,9

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1958. i 1962.

Kretanja u stočnom fondu na oba sektora, naročito u broju krava i steonih junica, upućuju na zaključak da će se ove tendencije nastaviti i u narednim godinama.

Po republikama proizvodnja mleka se u poslednjim godinama kretala različito. U 1961. u odnosu na 1956. ukupna proizvodnja se povećala u svim republikama izuzev u Makedoniji, ali po učešću u ukupnoj proizvodnji mleka znatniji porast je ostvarila jedino Srbija, dok je učešće svih ostalih republika, sem donekle Bosne i Hercegovine, u opadanju. (Tabela 3.)

TABELA 3 — PROIZVODNJA MLEKA PO REPUBLIKAMA 1956—1961.

Godina	Srbija		Hrvatska		Slovenija		Bosna i Hercegovina		Makedonija		Crna Gora	
	proizvodnja u milionima litara	učešće u ukupnoj proizvodnji u %	proizvodnja u milionima litara	učešće u ukupnoj proizvodnji u %	proizvodnja u milionima litara	učešće u ukupnoj proizvodnji u %	proizvodnja u milionima litara	učešće u ukupnoj proizvodnji u %	proizvodnja u milionima litara	učešće u ukupnoj proizvodnji u %	proizvodnja u milionima litara	učešće u ukupnoj proizvodnji u %
1956	618	30,5	621	30,7	337	16,7	302	14,9	91	4,5	55	2,7
1957	734	31,8	765	33,2	336	14,5	315	13,6	92	4,0	67	2,9
1958	819	34,9	739	31,5	322	13,7	307	13,2	96	4,1	61	2,6
1959	835	34,0	695	28,4	412	16,8	348	14,2	98	4,0	63	2,6
1960	910	37,4	651	26,7	373	15,3	355	14,6	91	3,7	55	2,3
1961	900	37,7	646	27,0	374	15,6	328	13,7	83	3,5	61	2,5

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1957, 1958, 1960. i 1962

Visoko učešće i življa dinamika porasta proizvodnje u Srbiji rezultat su visoke proizvodnje mleka na teritoriji Vojvodine, a naročito na društvenim gazdinstvima. U 1960, na primer, učešće samo Vojvodine u ukupnoj proizvodnji kravljeg mleka iznosilo je 13,0%, a u 1961. godini 13,7%.

Kretanja u proizvodnji mleka usko su povezana sa kretanjem broja priplodnih krava i ovaca — ukupno i po sektorima vlasništva.

Ukupan broj krava i steonih junica pokazuje znatna variranja po godinama, koja su rezultat neujednačenog kretanja na individualnom sektoru. U odnosu na stanje u 1954, broj ove vrste stoke porastao je u 1962. na društvenom sektoru za preko 266%, a na individualnom za svega 12% (Tabela 4.)

TABELA 4 — BROJ KRAVA I STEONIH JUNICA 1954—1962.

(Stanje na početku godine, u hiljadama grla)

Godina	Ukupno		Društvena gazdinstva		Individualna gazdinstva	
	broj grla*	indeks	broj	indeks	broj grla	indeks
1954	2.345	100	54,5	100	2.290,5	100
1955	2.496	106	58,6	108	2.437,4	106
1956	2.422	103	58,3	107	2.363,7	103
1957	2.562	109	64,5	118	2.497,5	109
1958	2.491	106	71,8	132	2.419,2	106
1959	2.503	107	97,3	179	2.405,7	105
1960	2.536	108	147,7	271	2.388,3	104
1961	2.678	114	198,1	363	2.479,9	108
1962	2.763	118	199,7	366	2.563,3	112

* Uključene i radne krave čiji je broj po godinama varirao od 764.000 u 1957. do 665.000 u 1962.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1958. i 1962.

Broj ovaca je u opadanju i na društvenom i na individualnom sektoru, jer je njihovo gajenje, s obzirom na uslove na tržištu, manje rentabilno u odnosu na ostale vrste stoke. (Tabela 5.)

Činjenica da proizvodnja mleka raste brže od porasta broja priplodnih krava i ovaca (uporediti podatke u tabelama 1, 2, 4 i 5), ukazuje na poboljšanje rasnog sastava i kvaliteta stoke, tj. na povećanje mlečnosti, a naročito krava, s obzirom na njihovo predominantno učešće u ukupnoj proizvodnji mleka.

TABELA 5 — BROJ OVACA ZA PRIPLOD 1954—1962.

(Stanje na početku godine, u hiljadama grla)

Godina	Ukupno		Društvena gazdinstva		Individualna gazdinstva	
	broj grla	indeks	broj grla	indeks	broj grla	indeks
1954	8.115	100	404,5	100	7.710,5	100
1955	8.203	101	375,9	93	7.827,1	102
1956	7.989	98	337,4	83	7.651,6	99
1957	7.665	94	308,4	76	7.356,6	95
1958	7.558	93	405,3	100	7.152,7	93
1959	7.727	95	398,9	99	7.328,1	95
1960	8.010	99	374,2	93	7.635,8	99
1961	7.458	92	356,9	88	7.101,1	92
1962	7.738	95	379,6	94	7.358,4	95

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1958 i 1962.

Do 1959. mlečnost po kravi muzari bila je u stalnom porastu, naročito na društvenom sektoru. U 1960. i 1961. došlo je do pada mlečnosti kako na društvenom, tako i na individualnom sektoru. (Tabela 6.)

TABELA 6 — PROSEČNA PROIZVODNJA MLEKA PO KRAVI MUZARI 1954—1961.

(Litara po kravi muzari*)

Godina	Ukupno	Na društvenim gazdinstvima	Na individualnim gazdinstvima
1954	1.038	1.621	1.018
1955	1.055	1.867	1.032
1956	1.062	1.955	1.038
1957	1.103	2.294	1.043
1958	1.098	2.386	1.050
1959	1.122	2.262	1.064
1960	1.107	2.104	1.042
1961	1.063	2.064	1.006**

* Kao muzara računata je krava mužena 10 meseci, a broj muzara dobiven je deljenjem godišnjeg zbira muženih krava po mesecima sa 10. Procent muzara npr. u 1961. iznosio je 76% od ukupnog broja krava.

** Neobjavljeni podaci.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962; Statistički bilten Saveznog zavoda za statistiku, br. 222.

U poslednjim godinama mlečnost po kravi na društvenim gazdinstvima je preko dva puta veća nego na individualnim, što je rezultat znatno boljeg rasnog sastava krava na društvenim gazdinstvima.²

U celini, međutim, mlečnost krava je niska u odnosu na zemlje sa naprednim stočarstvom.

Mlečnost krava je najviša u Vojvodini i Slavoniji, zatim u Sloveniji, dok je veoma niska u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Makedoniji. Veoma nizak prosek proizvodnje mleka po kravi u Makedoniji (oko 3,5 puta manji od proseka u Vojvodini) posledica je kako slabog rasnog sastava krava, tako i nedovoljne krmne baze. Pored toga, krave se tamo koriste i za rad.

PROIZVODNJA MLEČNIH PROIZVODA

Povećanje proizvodnje mleka uticalo je da se u posleratnom periodu razviju znatni, mada još nedovoljni, *kapaciteti mlekarske industrije*. Ovi kapaciteti su locirani uglavnom u centrima visoke koncentracije proizvodnje mleka, sa konzumnim mlekarima u potrošačkim centrima. Mreža kapaciteta, međutim, još ne pokriva sva proizvodna područja mleka, što destimulativno utiče na samu proizvodnju. Pored toga, loše komunikacione veze, nedostatak odgovarajućih transportnih sredstava i ambalaže, otežavaju dovoz mleka iz udaljenijih stočarskih rejonu, što se takode negativno odražava na proizvodnju, a time i na potrošnju mleka.

Pored 23 savremene mlekarne industrijskog tipa i 3 nove industrijske mlekarne specijalizovane za proizvodnju mleka u prahu, u potrošačkim i proizvođačkim centrima postoji i niz konzumnih odnosno poljoprivrednih mlekara. Konzumne mlekarne snabdevaju mlekom veće potrošačke centre (prerađuju viškove u letnjim mesecima), a poljoprivredne mlekarne su manjeg kapaciteta i locirane su u proizvodnim područjima radi prihvatanja i prerade mleka koje u odnosnom rejonu ne može da se konzumira u svezem stanju.

Najveći broj mlekara svih vrsta podignut je posle rata. Ove mlekarne su po tehničkoj opremljenosti na savremenom nivou.

Pored pasterizovanog, sterilizovanog i obranog mleka, u prometu se nalazi širok *asortiman* proizvoda mlekarske industrije: sir, maslac, mleko u prahu, čokoladno mleko, pavlaka i dr. Najznačajniji proizvodi mlekarske industrije su sir i maslac, dok je u industrijskim mlekarima u sve većem porastu i proizvodnja mleka u prahu. (Tabela 7.)

U odnosu na 1939. proizvodnja sira u 1961. povećana je za 536%, a maslaca za 741%.

Mleko u prahu, koje predstavlja značajan artikal za dopunsko snabdevanje mlekom u zimskom periodu, proizvodi se počev od 1953, kada su u zemlji izgrađene prve industrijske mlekarne ove vrste.

Asortiman sireva u posleratnom periodu je u znatnom porastu. Na domaćem tržištu poznati su meki sirevi od kravljeg mleka (punomasni užički sir, čačanski sir, i dr.), zatim ovčiji sirevi (travnički, vlaški, sjenički i dr.). Takode se proizvode i meki sirevi iz grupe posnijih. Od tvrdih sireva poznati su kačkavalj, trapist, paški sir, njeguški sir, livanjski i dr. Mlekarska industrija u poslednje vreme proizvodi

² Tendencija opadanja mlečnosti krava muzara na društvenim gazdinstvima u 1960. i 1961. uslovljena je nizom faktora. Pre svega, društvena gazdinstva su kupila veći broj krava ne obezbeđivši prethodno sve uslove za njihov smeštaj, negu i ishranu. Pri nabavci krava na domaćem tržištu često nije vršena dobra selekcija, tako da su ponekad kupovana grla nižih proizvodnih svojstava. Među uvezenim kravama najveći broj se nije mogao prilagoditi novim, obično lošijim uslovima, što je dovelo do opadanja njihovih ranijih visokoproduktivnih svojstava, i dr.

TABELA 7 — PROIZVODNJA OSNOVNIH MLEČNIH PROIZVODA U INDUSTRIJSKIM MLEKARAMA* 1939. I 1954—1961.

Godina	Sir	Maslac	Mleko u prahu
1939	807	280	—
1954	1.706	862	749
1955	1.683	1.033	902
1956	1.833	1.252	912
1957	2.839	1.645	1.515
1958	2.785	1.550	1.314
1959	2.787	1.440	1.791
1960	3.462	1.720	2.311
1961	5.137	2.355	2.606

* Pored iskazane proizvodnje u mlekarskoj industriji, sir i maslac proizvode se u priličnim količinama i u seoskim domaćinstvima, ali se ova proizvodnja, zbog mnogobrojnosti domaćinstava, ne evidentira.

Podaci: Statistički bilten »Industrija« za odnosne godine, a za mleko u prahu Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

tvrdi i polutvrde sireve holandskog i švajcarskog tipa, koji se, mada u manjim količinama, plasiraju na evropskom i drugim svetskim tržištima.

POTROŠNJA MLEKA I MLEČNIH PROIZVODA

Po potrošnji mleka i mlečnih proizvoda Jugoslavija još uvek zaostaje za razvijenim evropskim zemljama. (Tabela 8.)

TABELA 8 — GODIŠNJA POTROŠNJA MLEKA I MLEČNIH PROIZVODA PO STANOVNIKU 1954—1961.

Godina	Mleko punomasno sveže u litrima	Mleko u prahu u kg	Sirevi svih vrsta u kg	Maslac u kg
1954	65,0	0,0	4,3	0,8
1955	71,0	0,2	4,3	1,3
1956	76,0	0,6	4,1	1,1
1957	83,0	1,3	5,3	1,2
1958	84,0	2,1	5,2	1,1
1959	84,0	1,6	4,9	1,2
1960	83,6	1,0	5,2	1,3

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962. Podaci na osnovu bilansa prehrambenih proizvoda raspoloživih za ljudsku ishranu.

Učešće mleka i mlečnih proizvoda u strukturi kalorične vrednosti namirnica potrošenih u ljudskoj ishrani³ povećalo se od 5,8% u 1954. na 7,3% u 1960.

Potrošnja, međutim, znatno varira u gradskim u odnosu na seoska domaćinstva. Isto tako, znatna su variranja potrošnje u radničkim i službeničkim porodicama. (Tabele 9 i 10.)

TABELA 9 — GODIŠNJA POTROŠNJA MLEKA I MLEČNIH PROIZVODA PO ČLANU SELJAČKIH DOMAĆINSTAVA 1954—1960.

Godina	Mleko u litrima	Mlečni proizvodi u kg	Učešće u strukturi kalorija u %
1954	60	5	5,8
1955	73	6	5,6
1956	70	5	5,6
1957	84	6	6,5
1958	81	6	5,9
1959	78	6	6,3
1960	82	6	6,6

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1958. i 1962.

³ Vidi: »Ishrana stanovništva«, »Jug. pregled«, 1960, septembar, str. 367—374 (61—68).

TABELA 10 — PROSEČNA POTROŠNJA MLEKA I MLEČNIH PROIZVODA PO ČETVOROČLANOJ RADNIČKOJ I SLUŽBENIČKOJ PORODICI 1954—1961.

Godina	(Potrošnja 1 porodice godišnje)			
	Radnička porodica		Službenička porodica	
	mleko u litrima	mlečni proizvodi u kg	mleko u litrima	mlečni proizvodi u kg
1954	313	16	354	20
1955	307	16	344	19
1956	299	14	335	17
1957	293	16	342	22
1958	295	19	359	26
1959	293	19	354	25
1960	297	21	345	26
1961	306	21	349	25

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1961. i 1962.

Na formiranje ovako niskog proseka potrošnje utiče veoma niska potrošnja u brdskim, krševitim krajevima sa zaostalim stočarstvom.

Niža potrošnja u radničkim porodicama posledica je nižih ličnih prihoda u odnosu na prihode službeničkih porodica.

UVOZ I IZVOZ MLEKA I MLEČNIH PROIZVODA

Usled povećanja potrošnje, uslovljene pored ostalog i sve većim porastom gradskog stanovništva, uvoz mleka i mlečnih proizvoda bio je u posleratnom periodu znatan. (Tabela 11.)

Najveće količine mleka u prahu, sireva (kačkavalja, belih i topljenih sireva) i maslaca (svežeg i topljenog) uvezene su u vidu međunarodne pomoći iz SAD, zatim Holandije, Velike Britanije, Francuske, Zapadne Nemačke i Italije.

Izvoz mleka i mlečnih proizvoda u istom periodu bio je znatno niži od uvoza i veoma neravnomeran po godinama. (Tabela 12.)

TABELA 11 — UVOZ MLEKA I MLEČNIH PROIZVODA 1954—1961.

Godina	(U tonama)			
	Mleko u prahu	Sirevi	Maslac	Kondenzovano mleko
1954	6	4	5	—
1955	3.022	555	7.337	—
1956	10.163	3.670	970	—
1957	22.046	12.978	—	0,346
1958	37.812	10.476	—	0,190
1959	27.414	118	—	0,823
1960	16.873	—	—	0,779
1961	20.944	14	—	0,237

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odnosne godine.

TABELA 12 — IZVOZ MLEKA I MLEČNIH PROIZVODA 1954—1961.

Godina	(U tonama)		
	Sveže mleko	Sirevi	Maslac
1954	178	2.342	69
1955	666	819	41
1956	845	1.454	30
1957	1.359	2.455	4
1958	1.561	1.753	4
1959	482	854	86
1960	570	550	77
1961	3.481	619	28

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odnosne godine.

Sve količine svežeg mleka i najveći deo maslaca izvoženi su u Italiju, i to uglavnom iz pograničnog područja Slovenije. Neznatne količine maslaca izveze su u Siriju, Liban i Poljsku.

Razne vrste sireva, tvrdih i mekih, predstavljaju, međutim, daleko značajnije proizvode u izvozu i uspešno se plasiraju na tržišta velikog broja zemalja Evrope, Amerike, Azije i Afrike (Italija, Grčka, Velika Britanija, SAD, Kanada, Sirija, Liban, Jordan, Egipat i dr.).

Inž. R. J.

PROIZVODNJA I POTROŠNJA JUŽNOG VOĆA¹

Kratka sezona zrenja i potrošnja pojedinih vrsti voća i slabe mogućnosti njihovog čuvanja u svežem stanju, izuzimajući jabuke, kruške i grožđe, utiču na sve veću potrošnju južnog voća, čija upotreba pada u zimsku sezonu. Usled toga je i obim potrošnje južnog voća, svežeg ili prerađenog u sokove i druge prerađevine, poslednjih godina znatno povećan. Prosečna potrošnja južnog voća u svežem stanju povećana je u Jugoslaviji od 0,1 kg po stanovniku u 1952. na oko 2,5 kg u 1961. Do povećanja potrošnje došlo je usled promene u strukturi ishrane stanovništva, povećanja ličnih dohodaka i povećanog uvoza ovog voća.

Međutim, sadašnja potrošnja južnog voća je još uvek niska u poređenju sa potrošnjom u drugim zemljama, ali se očekuje da će ona u narednim godinama znatno porasti, usled povećanih mogućnosti za uvoz ovog voća, naročito iz azijsko-afričkih zemalja, kao i usled sve veće potražnje na tržištu i povećanja kupovne moći potrošača.

Industrijska prerada južnog voća, naročito u sokove, takođe beleži brz uspon.

Potrebne količine južnog voća za potrošnju u svežem stanju i preradu obezbeđuju se uglavnom iz uvoza, a samo neznatnim delom iz proizvodnje u zemlji. (Tabela 1.)

TABELA 1 — PROIZVODNJA, POTROŠNJA I UVOZ JUŽNOG VOĆA 1952—1961.

Godina	Ukupna potrošnja	O d t o g a	
		iz domaće proizvodnje	iz uvoza
Ø1951—1960	19.384	452	18.932
1952	3.287	180	3.107
1958	19.591	180	19.411
1959	28.388	1.100	27.288
1960	42.567	540	42.027
1961	53.101	900	52.201

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962. i Statistika spoljne trgovine za odnosne godine.

U periodu 1952—1961. proizvodnjom u zemlji obezbeđeno je 2,3%, a uvozom 97,7% ukupne domaće potrošnje južnog voća.

PROIZVODNJA

Pošto sve vrste južnog voća mogu uspevati samo u toplijim područjima, bez niskih temperatura, gajenje pojedinih vrsta južnog voća ograničeno je u Jugoslaviji samo na uski pojas donjeg toka reke Neretve (Opuzen), južnog dela Dalmacije (Dubrovnik) i Crnogorskog primorja (Herceg-Novi, Tivat, Bar, Ulcinj), i na neke predele u Makedoniji (Valandovo). Zbog niskih temperatura, ostala područja nisu pogodna za gajenje južnog voća.

Pored ograničenog areala, i ekološki uslovi utiču da se u Jugoslaviji gaje samo neke od vrsta i sorti južnog voća:

¹ Kao južno voće ovde se tretiraju pomorandže, mandarine, klementine, limun, banane, grejpfrut, nar i japanska jabuka.

Pomorandže, uglavnom domaće sorte i tzv. »Washington«, uspevaju na području južnog dela Crnogorskog primorja (Herceg-Novi, Tivat, Bar i Ulcinj), i to samo na terenima zaštićenim od hladnijih vetrova i niskih temperatura. Šire gajenje pomorandži omogućilo bi se uz veštačku zaštitu od niskih temperatura i vetrova.

Mandarine, sorte »Unšiju«, koja podnosi temperaturu do 12°C, gaje se na nešto širem području, počev od južnih delova Hercegovine (Opuzen) i južnih delova Dalmacije (Dubrovnik), pa duž celog Crnogorskog primorja (Herceg-Novi, Tivat, Bar — do Ulcinja). Postoje mogućnosti za proširenje gajenja mandarina, ali sorte u severnijim predelima imaju sitnije i nakisele plodove.

Limun, naročito sorte »mesečar«, gaji se samo na užem području južnog dela Crnogorskog primorja (Bar, Ulcinj).

Nar se gaji samo na užem području kod Valandova u Makedoniji i na južnom delu Crnogorskog primorja.

Japanska jabuka se gaji samo kao pojedinačna stabla na pojedinim mestima južnog Crnogorskog primorja (Bar, Ulcinj). (Tabela 2.)

TABELA 2 — BROJ STABALA I PROIZVODNJA POMORANDŽI, MANDARINA I LIMUNA* 1952—1961.

Godina	Broj stabala u hiljadama		Ukupna proizvodnja	
	ukupan broj stabala	broj rodnihi stabala	tona	kg po stablu
Ø1952—1961	85,5	45,7	452	10
1952	75,2	24,7	180	7
1957	86,9	43,1	320	7
1958	87,1	52,2	180	3
1959	92,6	60,9	1.100	18
1960	92,8	57,6	540	9
1961	109,0	72,3	900	12

* Proizvodnja nara i japanske jabuke nije obuhvaćena statistikom. Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

Prosečno godišnje povećanje ukupnog broja stabala ovih vrsta južnog voća iznosilo je u periodu 1952—1961. oko 3.380 komada. Broj rodnihi stabala uglavnom se povećava posle 1956. Proizvodnja ovih vrsta južnog voća je nestabilna i sa velikim oscilacijama u pojedinim godinama. Osnovni uzrok nestabilnosti su ekološki faktori, tj. temperatura vazduha, koja smanjuje proizvodnju ili omogućava njen normalan obim. (Tabela 3.)

TABELA 3 — LOKACIJA RODNIH STABALA I PROIZVODNJA U 1961.

Područje	Broj rodnihi stabala		Proizvodnja	
	u hiljadama	%	tona	%
Ukupno	72,3	100,0	900	100,0
Južni deo Dalmacije	18,5	25,6	260	28,8
Donji sliv reke Neretve	0,0	0,0	0	0,0
Primorski deo Crne Gore	53,8	74,4	640	71,2

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1962.

Na crnogorskom delu Primorja, gde postoje najpovoljniji uslovi za gajenje ovih vrsta južnog voća, najveći je i broj stabala, koja daju preko 70% ukupne proizvodnje ovog voća u zemlji.

Zasadi mandarina, pomorandži i limuna nalaze se uglavnom na manjim parcelama privatnih proizvođača. Jačanjem društvenih gazdinstava stvaraju se povoljne mogućnosti za gajenje ovog voća, naročito mandarina i pomorandži i na društvenom sektoru. Poslednjih godina podignuti su novi zasadi na poljoprivrednim dobrima i zadrugama u južnom Crnogorskom primorju i u slivu reke Neretve na ukupnoj površini od oko 25 ha. Izvršene su takođe sve pripreme kod poljoprivrednih dobara u

Opuzenu i Herceg-Novom za podizanje novih 115 ha takvih zasada. Posle izvršenja melioracionih radova na području Ulcinja i donjeg toka reke Neretve predviđa se podizanje novih 1.000 ha zasada mandarina i pomorandži. Stupanjem u rod zasada koji se sada pripremaju (oko 1.150 ha na društvenim gazdinstvima i oko 130.000 stabala kod privatnih proizvođača) očekuje se da će prosečna godišnja proizvodnja mandarina i pomorandži porasti na oko 1.000 vagona. Time će se doprineti boljem snabdevanju domaćeg tržišta ovim voćem i povećati njegova potrošnja u zemlji.

UVOZ

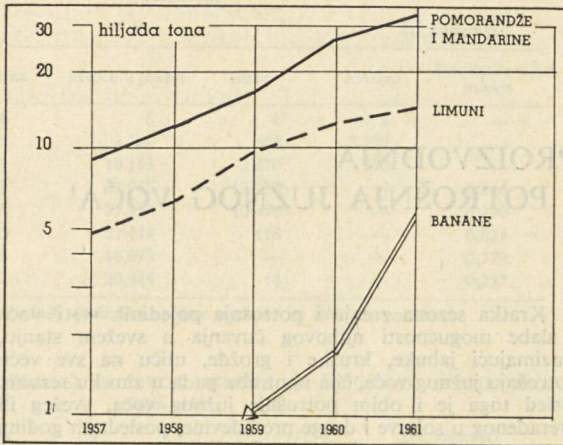
Mala domaća proizvodnja i sve veća potrošnja uticale su na stalno povećanje uvoza južnog voća. (Tabela 4.)

TABELA 4 — UVOZ JUŽNOG VOĆA 1952—1961.
(U tonama)

Godina	Ukupno	Pomo- randže	Manda- rine	Limun	Banane	Ostalo južno voće
Ø1952—1961	18.932	10.796	791	6.285	1.016	44
1952	3.107	1.703	—	1.372	22	10
1957	14.299	8.454	651	4.902	292	—
1958	19.411	12.230	358	6.370	452	1
1959	27.288	14.616	1.905	9.662	1.075	23
1960	42.027	24.569	2.894	12.660	1.839	65
1961	52.201	29.046	1.202	15.565	6.045	343

Podaci: Statistika spoljne trgovine za odnosne godine.

GRAFIKON — UVOZ JUŽNOG VOĆA PO VRSTAMA 1957—1961.



Uvoz južnog voća vrši se uglavnom iz zemalja koje su poznate kao krupni proizvođači tog voća: Grčke, Izraela, Italije, Maroka, UAR, Kipra, Turske, Libana, Etiopije, Tunisa, i dr.

Sa daljim porastom stanovništva i izmenom njegove strukture, očekuje se povećanje potrošnje južnog voća, tako da će, i pored izvesnog povećanja proizvodnje u zemlji, uvoz i dalje ostati jedan od osnovnih izvora za snabdevanje stanovništva ovim voćem.

Inž. A. M.

RAZVOJ TRGOVAČKE MORNARICE 1957—1961.

Više od polovine međunarodne robne razmene Jugoslavije, koja je inače u stalnom porastu, obavlja se morem. Tako, na primer, u 1960. morem je prevezeno 5.197.000 tona, ili 50,5% od ukupne robne razmene (10.261.000 tona), a u 1961. godini 5.617.000 tona, ili 51,7% od ukupne robne razmene (10.886.000 tona). Ovi podaci, između ostalog, pokazuju i značaj sopstvene trgovačke flote za privredni razvoj zemlje. Učešćem trgovačke flote, naročito njene linijske plovidbe, u spoljnotrgovinskoj razmeni Jugoslavije, smanjuju se devizni izdaci za unajmljivanje stranog broskog prostora. U periodu 1957—1961, na primer, ovi izdaci su smanjeni za oko 30 miliona dolara. Pored toga, učešće te flote na svetskom pomorskom tržištu, u prevozu stranog tereta između stranih luka, predstavlja značajan izvoz deviza. Samo u toku poslednjih pet godina (1957—1961) trgovačka flota je donela neto devizni priliv od oko 117 miliona dolara, što iznosi oko 60% od ukupnog neto deviznog priliva svih grana saobraćaja. Trgovačka mornarica uz to u velikom obimu zapošljava i domaću brodogradnju, kao i druge industrijske grane koje proizvode za brodske potrebe. Tako je od ukupno 619.012 novih BRT, koliko je iznosilo povećanje u periodu 1957—1961. godine, 277.861 BRT, odnosno 45%, izgrađeno u domaćim brodogradilištima. Pored toga, trgovačka mornarica zapošljava na brodovima i u preduzećima znatan broj lica. Krajem 1961. u trgovačkoj mornarici bilo je zaposleno 12.870 lica, od kojih 9.922 na brodovima.

Trgovačka mornarica Jugoslavije imala je na kraju 1961. godine 367 brodova, sa ukupno 836.916 BRT i 1.206.432 tone nosivosti, što u odnosu na stanje na kraju 1956. godine,¹ predstavlja povećanje od 77 brodova, 511.543 BRT i 760.837 tona nosivosti.

KAPACITETI I NJIHOVA STRUKTURA

U periodu 1957—1961. broj brodova je povećan za 26,6%, broj BRT za 157,2%, a broj tona nosivosti za 170,7%, što pokazuje da su u tom periodu u saobraćaj uključeni veliki brodovi. (Tabela 1.)

TABELA 1 — KAPACITETI TRGOVAČKE MORNARICE
1956—1961.

Godina	Brodova	BRT	Tona nosivosti
1956	290	325.373	445.595
1957	336	400.661	574.358
1958	334	450.210	644.637
1959	342	599.879	844.180
1960	352	720.866	1.035.771
1961*	367	836.916	1.206.432

* U 1962, do 31. oktobra, u saobraćaj je uključeno 14 novih brodova, sa ukupno 48.375 BRT, a rashodovano 7 brodova, sa ukupno 14.857 BRT, tako da stvarni porast iznosi 7 brodova i 33.518 BRT.

Podaci: Svi brojevi podaci u ovoj informaciji uzeti su iz izveštaja Saveta za pomorsko brodarstvo.

U periodu 1957—1961. u saobraćaj je uključeno ukupno 619.012 novih BRT, od kojih 50% čine novoizgrađeni brodovi, i to uglavnom u domaćim brodogradilištima, a ostatak gotovi, već upotrebljavani brodovi kupljeni u inostranstvu. (Tabela 2.)

¹ O trgovačkoj mornarici do 1956. vidi: »Jug. pregled«, 1957, februar, str. 81—84 (17—20).

TABELA 2 — STRUKTURA NOVIH KAPACITETA TRGOVAČKE
MORNARICE UKLJUČENIH U SAOBRAĆAJ U
PERIODU 1957—1961. PO IZVORIMA

Izvori	Ukupan porast u BRT	%
Ukupno	619.012	100
Novogradnja	297.123	48
u domaćim brodogradilištima	277.861	44,9
u stranim brodogradilištima	19.262	3,1
Kupovina gotovih brodova	321.889	52

Trgovačka mornarica imala je, međutim, u ovom periodu i *odliv* od 107.469 BRT, i to: 99.488 BRT rashodovanjem starih i nastradalih brodova, i 7.981 BRT prodajom brodova u inostranstvu ili ustupanjem drugim preduzećima, pa je *stvarni porast* iznosio 77 brodova, sa ukupno 511.543 BRT.

U strukturi kapaciteta trgovačke mornarice po kategorijama plovidbe u periodu 1957—1961. povećano je učešće prekomorske plovidbe za 8,6%, dok je učešće male obalne plovidbe za isto toliko smanjeno. (Tabela 3.)

TABELA 3 — STRUKTURA KAPACITETA TRGOVAČKE MORNARICE PO KATEGORIJAMA PLOVIDBE U 1956.
I 1961.

Kategorija plovidbe	1956		1961		Indeks (1957 = 100)
	BRT	% od ukupne flote	BRT	% od ukupne flote	
Ukupno	325.373	100	836.916	100	257
Prekomorska plovidba	279.191	86,8	798.748	95,4	286
teretna	260.319	...	732.565	...	281
putnička	2.564	...	7.764	...	303
tankeri	15.872	...	58.419	...	368
Mala obalna plovidba	46.182*	13,2	38.168	4,6	—*
teretna	21.752	...	13.639	...	—
putnička	24.211	...	23.523	...	—
tankeri	219	...	956	...	—

* U malu obalnu plovidbu ubrojani su kod 1956. i brodovi koji nisu bili u sastavu trgovačke mornarice, zbog čega bi poređenja sa 1961 (izražena indeksom) bila neadekvatna.

Struktura trgovačke flote po veličini brodova pokazuje da je učešće velikih brodova u ukupnom broju BRT sve veće što su brodovi veći (brodovi preko 7.000 BRT predstavljaju 51% od ukupnog broja BRT trgovačke flote). (Tabela 4.)

TABELA 4 — STRUKTURA TRGOVAČKE FLOTE PO VELIČINI
BRODOVA U 1961.

	Brodovi		BRT	
	broj	%	broj	%
Ukupno	367	100	836.916	100
do 1.000 BRT	217	59	51.337	6
1.001—3.000 BRT	45	12	85.844	10
3.001—5.000 BRT	21	6	79.503	9
5.001—7.000 BRT	33	9	200.624	24
preko 7.000 BRT	51	14	419.608	51

U strukturi trgovačke flote po vrsti pogona, brodovi na motorni pogon bili su 1961. zastupljeni sa 58,5%, što je za 2,5% više od svetskog proseka. (Tabela 5.)

* Po kategorijama plovidbe, trgovačka mornarica se deli na prekomorsku plovidbu (putnički brodovi, teretni brodovi: za suvi teret i teretni brodovi za tečan teret-tankeri) i malu obalnu plovidbu (putnički i teretni brodovi i tankeri).

TABELA 5 — STRUKTURA TRGOVAČKE FLOTE PO VRSTI
POGONA U 1957. I 1961.

Vrsta pogona	1956	1961
Ukupno	100	100
Brodovi na parni pogon	55,0	41,5
prekomorska plovdba	50,1	39,8
mala obalna plovdba	0,2	0,04
putnički brodovi	4,6	1,66
Motorni brodovi	45,0	58,5
prekomorska plovdba	35,4	54,5
mala obalna plovdba	7,3	1,7
putnički brodovi	2,4	2,1

Struktura trgovačke mornarice po starosti brodova pokazuje da je procent učešća brodova starijih od 1 do 5 godina u ukupnom broju brodova — veći od svetskog pros. ka. (Tabela 6.)

TABELA 6 — STRUKTURA TRGOVAČKE MORNARICE PO
STAROSTI BRODOVA U 1961.

Starost	Broj	BRT	%	Svetski prosek u procentima
Ukupno	367	836.916	100	100
1—5 godina	66	303.233	36	30
5—10 godina	83	66.629	7	19
10—15 godina	62	107.856	13	11
15—20 godina	47	241.496	29	28
20—25 godina	15	21.261	3	4
Preko 25 godina	94	95.443	12	8

Prosečna starost brodova je najmanja u prekomorskoj linijskoj plovidbi, nešto je veća u tankerskoj, još veća u prekomorskoj slobodnoj, a najveća u obalnoj teretnoj i putničkoj plovidbi.

Novim merama koje je krajem 1962. donelo Savezno izvršno veće,³ stimulirale se rashodovanje starih brodova trgovačke flote, kako bi se očuvala njena konkurentna sposobnost na međunarodnom pomorskom tržištu.

POMORSKO-BRODARSKA PREDUZEĆA

Na kraju 1961. u trgovačkoj mornarici delovala su 23 pomorsko-brodarska preduzeća: Jugoslovenska linijska plovdba (Jugolinija) — Rijeka, Splošna plovba — Piran, Atlantska plovdba — Dubrovnik, Jugoslovenska tankerska plovdba (Jugotanker) — Zadar, Jugoslovenska oceanska plovdba (Jugooceanija) — Kotor, Kvarnerska plovdba — Rijeka, Jadranska slobodna plovdba (Jadroslobodna) — Split, Slobodna plovdba — Šibenik, Jadranska linijska plovdba (Jadrolinija) — Rijeka, Opća plovdba — Split, Jugoslovenska slobodna plovdba (Jugoslobodna) — Ploče, »Lovćen« — Kotor, »Brodospas« — Split, »Zadar« — Zadar, Prekomorska plovdba »Ear« — Bar, Lošinjka plovdba — Mali Lošinj, »Brodarstvo« — Herceg-Novi, Mediteranska plovdba — Korčula, Obalna plovdba »Split« — Split, Obalna plovdba »Vela Luka« — Vela Luka, »Kvarner« — Umag, »Dubrovnik« — Dubrovnik, i Obalna plovdba »Betina« — Betina.

Od ova 23 preduzeća 17 je pretežno učestvovalo u prekomorskoj plovidbi, što je nepovoljno uticalo na njihovo jedinstvenije istupanje na međunarodnom pomorskom tržištu. Stoga je u 1962. otpočela integracija pomorsko-brodarskih preduzeća, putem fuzije ili povezivanja na bazi poslovne saradnje. Tako je krajem 1962. broj preduzeća prekomorske plovidbe od ranijih 17 sveden na ukupno 6: Splošna plovba — Piran, Jugolinija — Rijeka, Jugotanker —

Zadar, Jadroslobodna — Split, Atlantska plovdba — Dubrovnik, i Jugooceanija — Kotor. Integracija ostalih preduzeća je u toku.

SAOBRAČAJ

PREKOMORSKA PLOVIDBA. Ova plovdba predstavlja 95,4% trgovačke flote. Po vrstama plovidbe, ona se deli na: teretnu linijsku plovidbu (sa 55 brodova odnosno 217.170 BRT), teretnu slobodnu plovidbu (110 brodova, 515.395 BRT), tankersku plovidbu (9 tankera, 58.419 BRT) i putničku plovidbu (3 broda, 7.500 BRT).

Linijska plovdba. Linijska plovdba održava sledeće linije:

- za severnu Evropu, sa tri servisa: a) za luke severne Evrope (svakih 10 dana), b) za luke na istočnoj obali Engleske (takođe svakih 10 dana), i c) za luke severne Evrope i istočne obale Engleske (svakih 10 do 15 dana);
- za Kipar i Izrael (svakih 15 dana);
- za Bliski istok (svakih 7 dana);
- za Bliski istok i Crveno more (svakih 15 dana);
- za Iran i Irak (svakih 15 dana);
- za Indiju, Pakistan i Burmu (svakih 15 dana);
- za Japan (jedanput mesečno);
- za Severnu Kinu (jedanput mesečno);
- za Sjedinjene Američke Države — atlantska obala (svakih 10 dana);
- za Velika jezera u Severnoj Americi (jedanput mesečno od 15. marta do kraja novembra);
- za Meksički zaliv (jedanput mesečno);
- za zapadnu Afriku (jedanput mesečno);
- za istočnu obalu Južne Amerike (jedanput mesečno); i
- liniju oko sveta (jedanput mesečno).

Sa 61 brodom i sa ukupnim eksploatacionim kapacitetima od 356.614 tona nosivosti, linijska plovdba je u toku 1961. prevezla 1.845.125 tona tereta, što predstavlja 26% od ukupnog tereta koji je prevezla prekomorska plovdba (tabela 7). Od toga je oko 56% tereta izašlo iz jugoslovenskih ili ušlo u jugoslovenske luke (uglavnom jugoslovenskog izvoza i uvoza, dok je neznatan deo tranzit strane robe), a oko 46% je strani teret ukrcao i prevezen između usputnih stranih luka.

Slobodna plovdba. U ovoj plovidbi je u 1961. učestvovalo 17 pomorsko-brodarskih preduzeća, sa 102 broda (bez tankera) i sa ukupnim eksploatacionim kapacitetima od 593.049 tona nosivosti. Slobodna plovdba je svojim tramperima prevezla 4.422.000 tona tereta, ili 62,5% od ukupnog tereta koji je prevezla prekomorska plovdba (tabela 7). Ona uglavnom prevozi strani teret između stranih luka, u čemu učestvuje sa 57,5% svojih prevoza, i time donosi znatna devizna sredstva.

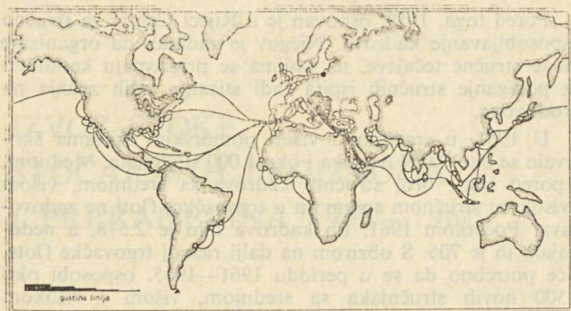
Tankerska plovdba. U tankerskoj plovidbi učestvovalo je u 1961. godini 12 motornih tankera, sa ukupnim eksploatacionim kapacitetima od 60.213 tona nosivosti. Tankeri su prevozili 814.000 tona tereta, ili 11,5% od ukupnog tereta prekomorske plovidbe (tabela 7). Ova plovdba skoro dve trećine svojih prevoza vrši između stranih luka, a sa jednom trećinom učestvuje u međunarodnoj razmeni preko jugoslovenskih luka.

TABELA 7 — UČEŠĆE LINIJSKE, SLOBODNE I TANKERSKE
PLOVIDBE U UKUPNOM PREVOZU TERETA U
PREKOMORSKOJ PLOVIDBI U 1961.

	Ukupno		Linijska plovdba		Slobodna plovdba		Tankerska plovdba	
	tona (hiljada)	%	tona (hiljada)	%	tona (hiljada)	%	tona (hiljada)	%
Ukupno	7.081	100	1.845	26	4.422	62,5	914	11,5
Jugoslovenski uvoz	1.955	100	495	25,4	1.193	61,3	261	13,3
Jugoslovenski izvoz	1.004	100	411	40,9	573	57,1	20	2
Tranzit	239	100	126	52,7	113	47,3	—	—
Prevoz između stranih luka	3.883	100	812	21	2.538	65	533	14

³ Odluka o odobravanju regresa za rashodovanje brodova u 1963. godini koji se povlače iz eksploatacije u cilju klasiranja (»Službeni list FNRJ«, 53/1962).

KARTOGRAM — MEĐUNARODNE TERETNE LINIJE JUGOSLOVENSKE TRGOVAČKE MORNARICE U 1961.



Putnička plovidba. Ova plovidba raspolaže sa 3 velika moderna putnička broda prekomorske plovidbe (»Jadran«, »Jedinstvo« i »Jugoslavija«) od po 2.500 BRT i ukupnim kapacitetom od 3.600 putničkih mesta. Ovim brodovima napravljeno je u toku 1961. godine 49 kružnih turističkih putovanja po Mediteranu. Inače, putnička plovidba ne održava nijednu redovnu liniju u prekomorskoj plovidbi.

Pored putničkih brodova prekomorske plovidbe, prevoz putnika u ovoj plovidbi vrše i teretni brodovi prekomorske plovidbe, koji imaju manji broj putničkih mesta. Brodovima jugoslovenske trgovačke mornarice prevezeno je u međunarodnom putničkom saobraćaju u periodu 1957—1961. ukupno 327.000 putnika, od toga: 1957. godine 82.000, 1958 — 46.000, 1959 — 113.000, 1960 — 119.000, i 1961. godine 167.000 putnika, što pokazuje da je broj putnika u ovom saobraćaju u stalnom porastu.

MALA OBALNA PLOVIDBA. Ova plovidba predstavlja samo 4,6% trgovačke flote, i učestvuje u razvozu tereta za potrebe privrede i stanovništva duž obale i u međunarodnom prevozu u granicama male obalne plovidbe.

Razvoz tereta duž obale je svake godine sve veći. U periodu 1957—1961. iznosio je ukupno 4.731.000 tona, od toga 1957. godine 630.000, 1958 — 857.000, 1959 — 913.000, 1960 — 1.018.000, i 1961. godine 1.013.000 tona.

Sa podizanjem drumova u primorskom pojasu, naročito Jadranske magistrale, i sve većim povezivanjem ostrva sa kopnom pomoću trajekata, povećava se učešće drumskog saobraćaja u razvozu, usled čega opada razvoz morem. Ova pojava imaće uticaja i na razvoj male obalne plovidbe, jer već opada potražnja za njenim brodskim prostorom, naročito na kraćim relacijama.

U putničkoj maloj obalnoj plovidbi učestvovala su u 1961. godini 72 broda. U njima je u 1961. bilo ukupno 28.469 mesta, što je u odnosu na 1957. godinu (28.793 mesta) za 324 mesta manje. (Do smanjenja broja putničkih mesta došlo je zato što je novim propisima Jugoregistra⁴ smanjena nosivost na većini brodova lokalnog saobraćaja. Pored toga, brodovi u ovom saobraćaju su prilično stari, pa se njihov broj, usled rashodovanja, smanjuje.

Međutim, pored smanjenja broja putničkih mesta, broj prevezenih putnika u unutrašnjem saobraćaju se povećao od 5.682.000 u 1957. godini na 6.418.000 u 1961, što pokazuje da su brodovi, naročito u vreme letnje sezone, bili preopterećeni.

PREKOMORSKE AGENCIJE

Za iznalaženje tereta, sklapanje prevoznih ugovora i obavljanje lučkih usluga, prekomorska plovidba koristi usluge pomorskih agencija.

⁴ Jugoslovenski registar brodova (Jugoregistar) je jugoslovenski zavod za klasifikaciju odnosno utvrđivanje kvaliteta — klase brodova prema njihovim tehničkim svojstvima i očuvanosti. Osnovan je 1949, sa sedištem u Splitu.

U zemlji te agencije odnosno njihove filijale postoje u svim lukama u kojima brodovi vrše svoje operacije, kao i u svim većim gradovima sa širom privrednom aktivnošću, kao, na primer, u Beogradu, Novom Sadu, Skopju, Sarajevu, Zagrebu i Ljubljani. Najveće su »Jugoagent« u Beogradu i »Jadroagent« u Rijeci.

U inostranstvu se prekomorska plovidba oslanja na usluge inostranih pomorskih agencija u svim lukama u koje svračaju njeni brodovi. Međutim, u lukama u kojima je prekomorska plovidba razvijenija, trgovačka mornarica ima i sopstvene predstavnike — službenike pojedinih pomorsko-brodarskih preduzeća, koji su u te zemlje poslani da u tim lukama čuvaju interese prekomorske plovidbe zajedno sa tamošnjim inostranim pomorskim agencijama preko kojih radi ova plovidba. To su luke: Venecija, Bari, Brindizi, Pirej, Bejrut, Port Said, Aleksandrija, Bombaj, Kalkuta, Singapur, Tokio, San Francisko, Nju Orleans, Njujork, Buenos Aires, Mont-real, Čikago, London, Kazablanka, Đenova i Napulj.

EKONOMSKI EFEKAT

U spoljnotrgovinskoj razmeni Jugoslavije učešće jugoslovenskih brodova je u stalnom porastu. Dok je u 1957. to učešće iznosilo 42%, a stranih brodova 58%, u 1961. taj se odnos izmenio u korist jugoslovenskih brodova, tj. na 58% njihovog učešća i 42% stranih brodova (tabela 8). Time su u petogodišnjem periodu 1957—1961. devizni izdaci za unajmljivanje stranog broskog prostora smanjeni za oko 30 miliona dolara.

TABELA 8 — PROCENTUALNO UČEŠĆE JUGOSLOVENSkih I STRANIH BRODOVA U UKUPNOJ MEĐUNARODNOJ POMORSKOJ RAZMENI JUGOSLAVIJE 1957—1961.

	1957		1958		1959		1960		1961	
	jugo-slo- venski	strani	jugo-slo- venski	strani	jugo-slo- venski	strani	jugo-slo- venski	strani	jugo-slo- venski	strani
Ukupno	42	58	51	49	53	47	53	47	58	42
Uvoz	41	59	54	46	56	44	51	49	55	45
Izvoz	45	55	45	55	47	53	56	44	64	36

Jugoslovenski brodovi učestvuju i u prevozu stranog tereta na međunarodnom pomorskom tržištu. Oni prevoze bilo strani teret u tranzitu preko jugoslovenskih luka, bilo strani teret između stranih luka.

Ako se učešće jugoslovenskih brodova u prevozu stranog tereta između stranih luka u 1957. obeleži sa 100, indeks je u sledećim godinama iznosio: 1958 — 83,6; 1959 — 106,8; 1960 — 205,7; 1961 — 247,7. Ovi prevozi donose devizni priliv koji je samo u petogodišnjem periodu 1957—1961. iznosio neto oko 117 miliona dolara, što iznosi oko 60% od ukupnog neto deviznog priliva svih grana saobraćaja. Ako se neto devizni priliv u 1956. obeleži sa 100, indeks tog priliva u sledećim godinama iznosio je: 1957 — 147,4; 1958 — 114,3; 1959 — 94,3; 1960 — 140,5; 1961 — 175,4.

U ukupnom neto deviznom prilivu od 30,7 miliona dolara koji je ostvarila trgovačka flota prevozom stranog tereta u 1961. tranzitni teret preko jugoslovenskih luka je učestvovao sa 2,4 miliona dolara, odnosno sa 7,7%, a prevoz stranog tereta među stranim lukama sa 28,4 miliona dolara, odnosno sa 92,3%. Obim ovog prevoza je u petogodišnjem periodu 1957—1961. porastao za 177%, a neto devizni priliv samo za 75,4%. Nesrazmera je nastala zbog velikog pada vozarina i velikog skoka prevoznih troškova u tom periodu.

Svojim učešćem u jugoslovenskoj međunarodnoj robnoj razmeni morem, trgovačka flota je omogućila jeftiniji prevoz domaće robe, čime utiče na konkurentnost jugoslovenske privrede i na taj način joj pruža mogućnost za veće učešće na tom tržištu.

U strukturi izvoznog i uvoznog tereta najveće je učešće masovnih tereta, tj. tereta slobodne plovidbe, dok je učešće

linijskog (generalnog⁵) i tečnog tereta znatno manje. (Tabela 9.)

TABELA 9 — STRUKTURA IZVOZNOG I UVOZNOG TERETA PREMA KATEGORIJI PLOVIDBE U 1961.

	Ukupno	Izvoz	Uvoz
Tereti slobodne plovidbe	59,9	57,1	61,3
Tereti linijske plovidbe	30,7	40,9	25,4
Tečni tereti	9,4	2	13,3

Ponuda brodske tonaže na međunarodnom pomorskom tržištu veća je od njene potražnje, tako da su vozarine za prevoz tereta znatno pale u periodu 1957—1961. Ako indeks vozarina u 1952. obeležimo sa 100, kretanje indeksa u ovom periodu iznosi: 1957 — 112,7; 1958 — 67,1; 1959 — 71,9; 1960 — 74,2; 1961 — 76,2. Zbog velike ponude brodova, konkurentna borba za dobijanje tereta na međunarodnom pomorskom tržištu veoma je oštra. Usled nedostatka tereta, oko 3%—4% svetske tonaže je van upotrebe, tj. povučen je iz plovidbe. Međutim, nijedan jugoslovenski trgovački brod nije doživio ovu sudbinu, što pokazuje da trgovačka flota prevozi terete u prekomorskoj plovidbi pod uslovima koji zadovoljavaju međunarodno pomorsko tržište. Ovo se, pored ostalog, postiže i proširivanjem trgovinskih odnosa Jugoslavije sa drugim zemljama, u prvom redu sa zemljama Azije i Afrike.

ŠKOLOVANJE KADROVA.

U prošlosti se pomorski naraštaj podizao u privatnim školama istaknutih pomorskih kapetana. Najpoznatija takva škola bila je u Perastu, u kojoj su se krajem XVII veka, kada je tu školu vodio čuveni pomorski kapetan Marko Martinović, školovali i ruski pomorci. Takvih privatnih škola bilo je i u drugim primorskim gradovima: Kotoru, Dubrovniku, Zadru, Bakru i još nekim.

Prve javne pomorske škole bile su otvorene tek polovinom XIX veka, kada su uspostavljeni i prvi obavezni ispiti za kapetane brodova. To su bile tzv. nautičke škole, koje su 1922. pretvorene u pomorske akademije, a 1932. u pomorsko-trgovačke akademije. Takve škole postojale su pre rata u Kotoru, Dubrovniku i Bakru.

Posle drugog svetskog rata, pored ranije otvorenih pomorskih škola u Kotoru, Dubrovniku i Bakru, otvorene su i srednje pomorske škole u Splitu, Zadru, Lošnju i Piranu.

Prva viša pomorska škola otvorena je 1949. u Rijeci, a zatim i više pomorske škole u Kotoru, Dubrovniku, Splitu i Piranu. Zadatak ovih škola je da prošire i upotpune stručnu spremu pomorskih kadrova u navigaciji i tehnici, kao i da ih osposobe za upravljanje pomorskom privredom u današnjim teškim konkurentskim uslovima na među-

narodnom pomorskom tržištu, preko kojeg se obavlja oko 4 5 međunarodne robne razmene i koje obuhvata oko 24.000 brodova, sa preko 190 miliona tona nosivosti.

Pored toga, 1959. osnovan je u Rijeci Centar za stručno osposobljavanje kadrova. Njegov je zadatak da organizuje razne stručne tečajeve, na kojima se pripremaju kandidati za polaganje stručnih ispita radi sticanja viših zvanja na brodovima.

U 1961. u srednjim i višim pomorskim školama školovalo se oko 2.000 učenika i oko 1.000 studenata. Međutim, i pored toga, broj stručnih kadrova sa srednjom, višom i visokom stručnom spremom u trgovačkoj floti ne zadovoljava. Početkom 1961. tih kadrova bilo je 2.578, a nedostajalo ih je 706. S obzirom na dalji razvoj trgovačke flote, biće potrebno da se u periodu 1961—1965. osposobi oko 3.500 novih stručnjaka sa srednjom, višom i visokom spremom.

RADNIČKO SAMOUPRAVLJANJE U TRGOVAČKOJ MORNARICI

Radničko samoupravljanje sprovedeno je i u trgovačkoj mornarici. Međutim, s obzirom na posebne uslove rada pomoraca, koji plove morima i daleko su od sedišta svojih preduzeća, tu se naišlo na prilične teškoće. Zato su traženi načini da se radničko samoupravljanje što doslednije sprovede i na brodovima. Ovo je postignuto donošenjem novih pravilnika o raspodeli čistog prihoda, pravilnika o raspodeli ličnih dohodaka i pravilnika o radnim odnosima. Ovim pravilnicima stvorene su nove mogućnosti za prenošenje prava upravljanja na posade brodova, tj. na same pomorce. Tako je na brodske posade preneto pravo raspodele čistog prihoda i raspodele ličnih dohodaka, zatim pravo da brodska posada učestvuje u donošenju plana ekonomske jedinice, tj. svoga broda, pravo da raspolaže jednim delom sredstava za investiciono održavanje broda, i pravo da rešava pitanja radnih odnosa. Ova pitanja brodske posade rešavaju preko svojih brodskih odbora, a kada treba da se izjasne o krupnijim pitanjima upravljanja preduzećem, to se postiže putem referenduma, tako da radničkim savecima i upravnim odborima u preduzećima ostaje da samo detaljnije obrade i reše pitanja o kojima su se brodske posade izjasnile. Na taj način pomorci koji plove morima nisu isključeni iz upravljanja svojim preduzećem.

Zbog njenog značaja za privredu zemlje, razvoju trgovačke mornarice poklanja se velika pažnja. Tako je Društvenim planom privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine predviđena izgradnja takve trgovačke flote koja bi u međunarodnoj plovidbi dostigla veličinu od oko 1.400.000 tona nosivosti, odnosno oko 950.000 BRT, imajući pri tome u vidu da će se mnogi današnji brodovi ove plovidbe u tom periodu i rashodovati.

IZVOR: Izveštaji Saveta za pomorsko brodarstvo.

Ž. A.

⁵ Generalni teret sačinjavaju: vreće, bale, sanduci, mašine i delovi, poluproizvodi (limovi, profili, cevi), građevinski materijal, i sl.

IZVOZ STOKE, STOČARSKIH PROIZVODA I PRERAĐEVINA 1958—1961.

Stočarstvo u jugoslovenskoj poljoprivredi zauzima sve značajnije mesto.¹ Naročita pažnja poklanja se povećanju stočnog fonda, zatim uvođenju produktivnijih rasa goveda, svinja, ovaca i živine. Za unapređenje stočarstva preduzet je niz mera, među kojima: zabrana izvoza i orijentacija na uvoz većih količina balanevinaste stočne hrane, stvaranje povoljnijih odnosa između cena stoke i stočarskih proizvoda, s jedne, i stočne hrane, s druge strane, zatim utvrđivanje povoljnijih zaštitnih cena i premija za kvalitetnu stoku, zabrana klanja teladi, i dr.

Unapređivanjem stočarstva omogućuje se da, pored povećanja potrošnje stočarskih proizvoda po stanovniku, i izvoz stoke, stočarskih proizvoda i prerađevina dobije sve značajnije mesto u jugoslovenskom izvozu poljoprivrednih proizvoda.

U periodu pre drugog svetskog rata izvoz stočarskih proizvoda učestvovao je u ukupnom obimu jugoslovenskog izvoza robe za više od 20%. Zbog gubitaka u stočnom fondu za vreme rata i posebnih uslova za poljoprivrednu proizvodnju u posleratnim godinama, došlo je do naglog smanjenja poljoprivrednog izvoza u celini, koji je tek od 1952. počeo postepeno, ali stalno, da se povećava.

Učešće izvoza stočarskih proizvoda u ukupnom obimu jugoslovenskog izvoza iznosilo je u periodu 1952—1956. prosečno godišnje oko 14%, a u 1957. i 1958. (na bazi tekućih cena) 12,7% odnosno 9,9%, što je posledica razvoja privrede i odgovarajućih strukturalnih promena (povećanje obima, a time i učešća izvoza industrijskih na račun poljoprivrednih proizvoda).

Kretanje izvoza zavisilo je od kretanja poljoprivredne odnosno stočarske proizvodnje i potrošnje ovih proizvoda u zemlji. Do 1953. poljoprivredna i stočarska proizvodnja nisu zadovoljavale potrebe povećanog broja stanovništva i povećane potrošnje po stanovniku, što se nepovoljno odrazilo i na izvoz i na uvoz poljoprivrednih proizvoda.

U odnosu na predratni izvoz, u posleratnom periodu došlo je do bitnijih strukturalnih promena u izvozu stočarskih proizvoda. Među tim promenama najznačajnije su: smanjenje učešća živih životinja, povećanje učešća mesa i prerađevina i isključenje sirovih koža iz jugoslovenskog izvoza. Do znatnijih promena došlo je i u izvozu u okviru pojedinih grupacija, naročito kod krupne stoke, mesa i prerađevina i mlečnih proizvoda i jaja.²

Izvoz proizvoda za hranu učestvovao je u ukupnom jugoslovenskom izvozu poslednjih godina sa skoro trećinom vrednosti (u 1958 — 29,6%, u 1959 — 26,4%, u 1960 — 28,9%, u 1961 — 29,7%). U strukturi izvoza proizvoda za hranu, međutim, najveći udeo ima izvoz stoke, stočarskih proizvoda i prerađevina. Taj udeo se povećao po vrednosti od 44,8% u 1958. na 64,5% u 1961. (Tabela 1.)

Veoma je značajno povećanje izvoza hrane, naročito stoke, stočarskih proizvoda i prerađevina, koje je ostva-

GRAFIKON 1 — STRUKTURA IZVOZA HRANE 1958—1961.

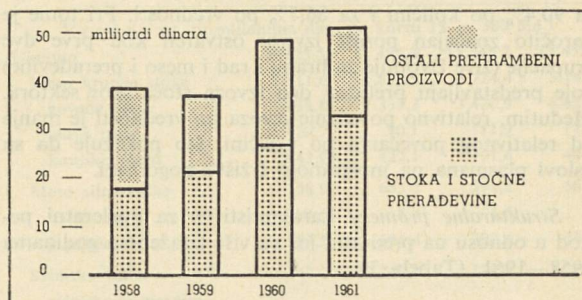


TABELA 1 — UČEŠĆE IZVOZA STOČARSKIH PROIZVODA PRERAĐEVINA U UKUPNOM IZVOZU HRANE 1958—1961.

(U milionima din., u tekućim cenama po kursu 1\$ = 300 din.)

	1958	1959	1960	1961
Proizvodi za hranu	39.111	37.710	49.190	50.642
Stoka, stočarski proizvodi i prerađevine	17.510	20.953	25.867	32.694
Učešće %	44,8	55,6	52,6	64,5

Podaci: Statistika spoljne trgovine FNRJ za odnosne godine.

reno u 1961, jer je u tim godinama poljoprivreda, posmatrana u celini, imala usporenije stope rasta, a pored toga potrošnja namirnica po stanovniku u zemlji, a takođe i potrošnja mesa, masnoća i nekih drugih važnijih stočarskih proizvoda, bila je i u tim godinama u porastu.

Povećanje izvoza stočarskih proizvoda je veoma značajno za privredu zemlje. Proces prerade poljoprivrednih proizvoda u vrednije proizvode stočarstva i njihove prerađevine višestruko pozitivno deluje na brži ekonomski razvoj.

OBIM I VREDNOST IZVOZA

Izvoz stoke, stočarskih proizvoda i prerađevina u periodu 1958—1961. bio je i po količini i po vrednosti, sa izuzetkom grupacije mleko, mlečni proizvodi, jaja i med, u stalnom porastu. (Tabela 2.)

TABELA 2 — IZVOZ STOČARSKIH PROIZVODA I PRERAĐEVINA 1958—1961.

	1958	1959	1960	1961
Količina (u tonama)				
Ukupno	116.518	132.525	156.558	221.918
Žive životinje za hranu i rad	53.472	60.566	62.753	100.751
Meso i prerađevine	42.212	58.352	75.097	96.962
Mleko, mlečni proizvodi, jaja i med	18.543	9.816	12.626	14.974
Koža i otpaci	1.388	2.132	4.539	7.495
Tekstilna vlakna životinjskog porekla	426	803	497	782
Druge materije životinjskog porekla	477	856	1.046	954
Vrednost (u milionima din., po kursu 1\$ = 300 din.)				
Ukupno	17.509,5	20.952,7	25.867,0	32.694,5
Žive životinje za hranu i rad	5.777,3	6.907,2	7.559,0	10.746,5
Meso i prerađevine	8.125,5	11.486,2	15.346,7	18.452,3
Mleko, mlečni proizvodi, jaja i med	2.821,0	1.363,9	1.553,3	1.554,6
Koža i otpaci	112,0	121,5	221,5	385,3
Tekstilna vlakna životinjskog porekla	126,5	248,8	174,2	329,3
Druge materije životinjskog porekla	547,2	825,1	1.012,3	1.226,5

Podaci: Statistika spoljne trgovine FNRJ za odnosne godine.

¹ Opširnije o razvoju stočarstva vidi: »Jug. pregled«, 1958, decembar str. 493—500 (129—136), 1960, maj, str. 206—210 (35—38), 1961, april str. 170—172 (42—44).

² Opširnije o izvozu stoke, stočarskih proizvoda i prerađevina u periodu do 1958. vidi: »Jug. pregled«, 1959, jul—avgust, str. 301—304 (73—76).

Izvoz je u celini u 1961. u odnosu na 1958. bio veći za 90,4% po količini i za 86,7% po vrednosti. Pri tome je naročito značajan porast izvoza ostvaren kod prve dve grupacije (žive životinje za hranu i rad i meso i prerađevine) koje predstavljaju pretežan deo izvoza stočarskog sektora. Međutim, relativno povećanje izvoza po vrednosti je manje od relativnog povećanja po količini, što pokazuje da su uslovi plasmana na inostranom tržištu pogoršani.

Strukturalne promene karakteristične za posleratni period u odnosu na predratni još su više izražene u godinama 1958—1961. (Tabela 3.)

TABELA 3 — STRUKTURA IZVOZA PO VREDNOSTI POJE-
DINIHI GRUPACIJA* 1935—1939. i 1957—1961.

	Prosek 1935—1939	Prosek 1957—1959	1958	1959	1960	1961
Ukupno	100	100	100	100	100	100
Žive životinje za hranu i rad	46,4	38,2	33,0	33,0	29,2	32,9
Meso i prerađevine	28,5	41,9	46,4	54,8	59,3	56,4
Mlečni proizvodi, jaja i med	11,7	14,2	16,2	6,5	6,0	4,8
Koža i otpaci	8,2	0,4	0,6	0,6	0,9	1,2
Tekstilna vlakna						
životinjskog porekla	1,0	1,8	0,7	1,2	0,7	1,0
Druge materije						
životinjskog porekla	4,2	3,5	3,1	3,9	3,9	3,7

* Izračunato na osnovu podataka o vrednosti u tekućim cenama.

Podaci o vrednosti izvoza: Statistika spoljne trgovine FNRJ za odnosno godine.

Povećanje učešća mesa i prerađevina (druga grupacija) i smanjenje učešća žive stoke (prva grupacija) predstavljaju najznačajniju transformaciju u ovom izvozu, a ujedno i sve veću afirmaciju jugoslovenske klanične i konzervne industrije.

Međutim, izvoz žive stoke je i pored toga visok, s obzirom da znatni kapaciteti klanične i konzervne industrije u zemlji još uvek nisu iskorišćeni. Razloga za ovakvo stanje ima dva. Prvo, zemlje koje su tradicionalni kupci jugoslovenske žive stoke, naročito krupne, i same raspolažu visokim klaničnim i prerađivačkim kapacitetima koje nastoje da što više iskoriste.³ Drugo, domaća industrija za prerađivanje mesa još uvek ne proizvodi veće količine mesnih govedih konzervi u asortimanu i kvalitetu koje traži spoljno tržište. Pored toga, posle donetih mera koje su stimulirale razvoj proizvodnje i tova mlade stoke (»baby beef«-a),⁴ bio je zapostavljen tov starije stoke, čije se meso traži na engleskom i nekim drugim tržištima. Tako je, naročito u 1960, izostao izvoz većih količina mesa starijih grla krupne stoke na ova tržišta.

STOKA. Promene u strukturi izvoza još uočljivije pokazuje analiza izvoza po pojedinim grupacijama, naročito onim koje su u ukupnom stočarskom izvozu najzastupljenije, kao što je stoka. (Tabela 4.)

³ U vezi s tim, pojedine zemlje donose povremene zabrane uvoza mesa i prerađevina, zaštićujući time domaću proizvodnju i forsirajući uvoz i sopstvenu prerađuju žive stoke. Tako, na primer, prema godišnjem izveštaju Savezne spolnotrgovinske komore, u 1961. je došlo do zabrane uvoza svinjskog mesa i prerađevina u Italiju i govedeg i jagnječeg mesa u Grčku.

⁴ Povoljne zaštitne cene i premije za mladu stoku.

TABELA 4 — IZVOZ ŽIVE STOKE 1958—1961.

	1958	1959	1960	1961
Količina (u tonama)				
Ukupno	53.472	69.566	62.753	100.751
Krupna stoka	43.008	49.159	48.961	83.868
radna stoka*	13.758	13.491	11.904	27.936
krave	1.204	1.674	1.128	4.118
bikovi	5.170	3.954	2.951	9.347
volovi	7.882	4.765	2.711	2.222
junad	13.832	24.977	29.562	39.771
telad	—	—	—	25
bivoli	—	84	134	—
priplodna stoka	1.162	214	571	449
Sitna stoka	6.966	6.324	9.324	15.806
ovce i ovnovi	3.028	1.718	2.150	4.854
jagnjad	3.938	4.606	7.174	10.952
Svinje	3.155	5.001	4.468	1.062
masne svinje	1.967	2.601	3.582	764
mesnate svinje	1.188	2.389	886	298
svinje za priplod	—	11	—	—
Živina	343	89	—	15
kokoši i pilići	189	7	—	6
čurke	1	—	—	9
guske	153	75	—	—
Vrednost (u milionima din., po kursu 1\$ = 300 din.)				
Ukupno	5.777,3	6.907,2	7.559,0	10.746,5
Krupna stoka	4.698,6	5.664,7	6.093,7	9.098,8
radna stoka*	1.139,0	1.189,9	1.002,0	2.317,6
krave	136,9	203,4	135,2	442,9
bikovi	602,7	459,2	377,5	1.244,2
volovi	961,6	583,5	371,0	215,8
junad	1.733,3	3.193,5	4.102,6	4.798,5
telad	—	—	—	3,5
bivoli	—	6,6	11,9	—
priplodna stoka	125,1	28,6	93,5	76,3
Sitna stoka	646,8	618,5	927,7	1.524,1
ovce i ovnovi	244,6	135,1	171,9	381,6
jagnjad	402,2	483,4	755,8	1.142,5
Svinje	380,2	612,5	537,6	120,9
masne svinje	236,3	316,1	430,4	85,1
mesnate svinje	143,9	293,6	107,2	35,8
svinje za priplod	—	3,4	—	—
Živina	51,7	11,5	—	2,7
kokoši i pilići	28,8	1,0	—	1,0
čurke	0,2	—	—	1,7
guske	22,7	10,5	—	—

* Konji, mazge, magarci, koji se izvoze uglavnom za klanje.

Podaci: Statistika spoljne trgovine FNRJ za odnosno godine.

Ukupan izvoz žive stoke u celini je u stalnom i brzom usponu. U 1961. u odnosu na 1958. on je povećan za 88,4% po količini i za 86,0% po vrednosti.

Krupna stoka, i po količini i po vrednosti, čini pretežan deo izvoza žive stoke (u 1961 — 83,2% ukupnog izvoza po količini i 84,6% po vrednosti). Na povoljno kretanje izvoza krupne stoke uticali su stalan porast goveda (od januara 1958. do januara 1962. broj goveda porastao je za 21,0%) i povoljni uslovi za plasman, uglavnom na zapadnoevropskim tržištima.

Priplodna stoka počela se izvoziti tek od 1957. Međutim, zbog kolebanja proizvodnje, potreba domaćeg tržišta i sve veće konkurencije velikih evropskih proizvođača priplodne stoke, kao što su Holandija, Danska i neke druge zemlje, količine znatno variraju po godinama. Pored toga, činjenica da je u ranijem periodu uvezen znatan broj priplodne stoke i da je uz to Jugoslavija izvoznik žive

stoke, ukazuje na znatno veće mogućnosti izvoza priplodne stoke, što je zanemareno.

Izvoz *sitne stoke* povećan je u 1961. u odnosu na 1958. za 126,9% po količini i za 135,6% po vrednosti. Tome je doprineo u najvećoj meri izvoz jagnjadi, koja se zbog poboljšanja kvaliteta sve više traže na inostranom tržištu.

Izvoz *svinja* bio je, naročito u 1961. u opadanju. Nestabilno domaće tržište i u vezi s tim izvesna dezorijentacija proizvođača u pojedinim ciklusima proizvodnje,⁵ doprineli su opadanju proizvodnje svinja u 1961, tako da su izvan sezone masovnog tova uvožene svinje mesnatog tipa za potrebe konzervne industrije.

Izvoz *živine* odvijao se u uslovima povećane ponude zemalja-izvoznica i sve veće proizvodnje u zemljama-uvoznicama. Pored toga, sezonski karakter domaće proizvodnje, još uvek ograničene na neorganizovanu seljačku proizvodnju, onemogućavao je da se, pored povećanih potreba unutrašnjeg tržišta, odvoje i veće količine kvalitetne živine za izvoz. Očekuje se da će se na povećanje izvoza živine i živinskog mesa povoljno odraziti naponi koji se ulažu za osnivanje živinarskih farmi na društvenim gazdinstvima.

MESO I PRERAĐEVINE. Na kretanje izvoza žive stoke po vrstama i kategorijama utiče kretanje izvoza neprerađenog mesa odgovarajućih vrsta i mesnih prerađevina. (Tabela 5.)

TABELA 5 — IZVOZ MESA I PRERAĐEVINA 1958—1961.

	1958	1959	1960	1961
Količina (u tonama)				
Ukupno	42.212	58.352	75.097	96.962
Meso krupne stoke	14.641	11.971	18.056	33.379
goveđe meso	9.517	7.376	15.676	29.207
teleće meso	449	250	380	445
konjsko meso	4.675	4.345	2.000	3.727
Meso sitne stoke	4.763	4.041	2.174	3.009
ovčje meso	28	14	10	34
jagnjeće meso	4.735	4.027	2.164	2.975
Svinjsko meso	4.043	13.149	18.516	18.698
svinjsko sa masnim delovima	3.106	10.782	11.640	13.090
svinjsko bez masnih delova	822	1.602	1.743	2.969
meso mesnatih svinja	115	765	5.133	2.522
svinjska slanina i salo	—	—	—	117
Zaklana živina	4.154	4.320	4.935	2.869
kokoši i pilići	1.789	1.597	1.463	839
ćurke	926	950	1.180	812
guske	1.240	1.572	2.079	1.149
patke	168	174	184	32
morke	31	27	29	37
Prerađevine mesa	14.611	24.871	31.416	39.007
suvo, soljeno i dimljeno meso	1.126	5.866	8.487	10.837
salame i kobasice	265	180	293	258
konzerve i paštete	12.489	18.144	21.146	23.420
creva	731	681	1	788
mast	—	—	—	82
ostale masnoće od mesa	—	—	1.488	3.622

⁵ U periodu visoke ponude, klanična industrija je plaćala žive svinje često i ispod troškova proizvodnje. U nestašici svinja koja je posle toga nastupila cene masnih svinja, na koje su orijentisani privatni proizvođači, dostizale su nivo cena mesnatih (belih) svinja, što je opet destimuliralo proizvodnju mesnatih svinja, čiji su troškovi proizvodnje znatno viši.

	1953	1959	1960	1961
Vrednost (u milionima din., po kursu 1\$ = 300 din.)				
Ukupno	8.125,5	11.486,2	15.346,7	18.452,3
Meso krupne stoke	2.311,6	1.825,5	3.724,4	5.141,5
goveđe meso	1.738,9	1.333,3	3.420,9	4.622,5
teleće meso	129,7	70,1	111,9	118,2
konjsko meso	443,0	422,1	191,6	400,8
Meso sitne stoke	758,0	683,2	394,2	567,3
ovčje meso	4,5	1,8	1,6	5,8
jagnjeće meso	753,5	681,4	392,6	561,5
Svinjsko meso	748,0	2.210,1	3.180,0	3.326,9
svinjsko sa masnim delovima	508,8	1.692,7	1.839,1	2.105,9
svinjsko bez masnih delova	217,2	387,2	416,4	711,1
meso mesnatih svinja	22,0	130,2	924,5	497,0
svinjska slanina i salo	—	—	—	12,9
Zaklana živina	767,9	817,6	947,0	531,4
kokoši i pilići	319,9	302,8	282,2	164,6
ćurke	193,8	203,6	253,8	159,1
guske	216,8	275,3	375,4	195,4
patke	29,3	29,7	30,4	5,0
morke	8,1	6,2	5,2	7,3
Prerađevine od mesa	3.540,0	5.949,8	7.101,1	8.885,2
suvo, soljeno i dimljeno meso	214,9	1.044,4	1.323,7	1.612,9
salame i kobasice	81,8	56,9	103,4	80,8
konzerve i paštete	3.014,7	4.579,4	5.532,1	6.287,9
creva	228,6	269,1	0,6	493,5
mast	—	—	—	9,7
ostale masnoće od mesa	—	—	141,3	400,4

Podaci: Statistika spoljne trgovine FNRJ za odnosne godine.

Ukupan izvoz mesa svih vrsta, bez prerađevina, porastao je u 1961. u odnosu na 1958. za 109,9% po količini i za 108,6% po vrednosti, a sa prerađevinama za 129,7% po količini i za 127,0% po vrednosti.

Značajno je povećanje izvoza *mesa krupne stoke* i *svinskog mesa*. Međutim, porast izvoza svinjskog mesa ostvaren je više zahvaljujući izvozu mesa masnih svinja domaćih rasa na istočnoevropsko tržište, naročito u ČSSR, a manje od izvoza belih mesnatih svinja u zapadnoevropske zemlje.

Na izvoz *zaklane živine* uticali su isti faktori kao i na izvoz žive živine: konkurencija sve većeg broja zemalja-izvoznica i razvoj nacionalne proizvodnje u nizu zemalja, zbog čega se broj tržišta i količina uvoza sve više smanjuje. Pored toga, jugoslovenski izvoz živine je, sa izuzetkom malog broja krupnih proizvođača na društvenom sektoru, orijentisan na skupljački način iz seljačke proizvodnje.

Prerađevine od mesa učestvovala su u ukupnom izvozu mesa i prerađevina u 1958. sa 43,5%, a u 1961. sa 48,1% vrednosti. Vrednost izvoza ovih proizvoda povećana je u 1961. u odnosu na 1958. za 2,5 puta. Naročito je u brzom porastu izvoz mesnih konzervi, koje, zahvaljujući sve širem asortimanu i dobrom kvalitetu, nalaze odličnu prodaju na zapadnim tržištima, naročito na području Velike Britanije.

MLEKO, MLEČNI PROIZVODI, JAJA I MED. Ova grupacija je od manjeg značaja u strukturi izvoza stočarskog sektora i prerađevina (u 1958 — 16,1%, u 1959 — 6,5%, u 1960 — 6,0%, u 1961 — 4,7% po vrednosti). Zbog veoma različitih kretanja proizvodnje, količine i vrednosti ovog izvoza variraju po godinama. (Tabela 6.)

TABELA 6 — IZVOZ MLEKA, MLEČNIH PROIZVODA, JAJA I MEDA 1958—1961.

	1958	1959	1960	1961
Količina (u tonama)				
Ukupno	18.543	9.816	12.626	14.974
Sveže mleko	1.560	482	570	3.481
buter i maslo	4	85	77	28
kačkavalj	1.318	736	536	473
ostali tvrdi sirevi	16	58	—	1
meki beli sirevi	418	60	13	146
sveža jaja u ljusci	9.913	5.448	6.792	2.511
smrznuta jaja	3.846	2.032	4.298	8.172
jaja za industrijsku preradu	545	335	—	—
med	923	580	340	162
Vrednost (u milionima din. po kursu 1 \$=300 din.)				
Ukupno	2.821,0	1.363,9	1.553,3	1.554,6
sveže mleko	28,8	8,7	11,2	68,5
buter i maslo	1,2	32,9	32,1	9,1
kačkavalj	294,1	174,6	140,6	123,1
ostali tvrdi sirevi	4,9	10,3	—	0,1
meki beli sirevi	58,9	9,1	1,9	22,7
sveža jaja u ljusci	1.633,8	712,6	859,9	412,1
smrznuta jaja	535,9	263,1	459,5	893,8
jaja za industrijsku preradu	140,8	78,5	—	—
med	122,6	74,1	48,1	25,2

Podaci: Statistika spoljne trgovine FNRJ za odnosne godine.

Izvoz *jaja u ljusci*, smrznutih jaja i jaja za industrijsku preradu je znatno ispod stvarnih mogućnosti, iako predstavlja najveći deo u ovoj grupaciji. Izvoz svežih jaja je počev od 1958. u stalnom opadanju, jer se proizvodnjom u izvesnim periodima nisu mogle zadovoljiti ni potrebe domaćeg tržišta, pa su se jaja povremeno i uvozila. Proizvodnja jaja je uz to sezonska, tako da su za izvoz izdvojane određene količine skoro isključivo u sezoni kada su cene na inostranom tržištu bile najniže.

Izvoz *prerađevina od jaja* bio je zadovoljavajući, naročito u 1960. i 1961, kada je osetno smanjen izvoz iz Kine, kao najvećeg konkurenta na evropskom tržištu. Struktura proizvodnje ovih prerađevina znatno je popravljena u odnosu na ranije godine, što se povoljno odražavalo na postignute cene i plasman. Tako, na primer, ranije se više proizvodilo melanz, koji se izvezio na italijansko tržište u smrznutom stanju. Međutim, počev od 1960, pored zamrznutih jaja, proizvedene su i izvesne količine tečnih prerađevina od jaja i jaja u prahu, koje su izvezene na tržište Zapadne Nemačke.

Izvoz *sireva* ograničen je na uzak asortiman kačkavalja i drugih tvrdih i belih sireva, koji, zbog konkurencije i širokog asortimana sireva renomiranih svetskih proizvođača (kao što su Holandija, Švajcarska, Danska i neke druge zemlje), ne mogu da zauzmu značajnije mesto u izvozu.

Izvoz *meda* je u stalnom opadanju zbog niske proizvodnje i visokih cena na domaćem tržištu.

OSTALI STOČARSKI PROIZVODI. Izvoz ostalih stočarskih proizvoda je u celini u porastu, ali je kod pojedinih proizvoda po godinama znatno varirao. (Tabela 7.)

Na ovakva kretanja izvoza ovih proizvoda utiče niz uglavnom subjektivnih faktora (manje ili veće korišćenje ovih sirovina u domaćoj industriji, stepen angažovanosti otkupne mreže na prikupljanju, i dr.). Smatra se, međutim, da su količine dlaka, čekinja i ostalih otpadaka daleko veće od onih koje prikuplja mreža za promet otpacima. Sličan je slučaj i sa perjem, naročito u proizvođačkim

područjima Vojvodine i Slavonije, koje su još i pre rata bile tradicionalni proizvođači kvalitetnog perja, izvoženog na mnoga svetska tržišta.

Izvoz vune, i pored variranja po godinama, beleži u ovom periodu znatan porast (za 26,0%).

TABELA 7 — IZVOZ OSTALIH STOČARSKIH PROIZVODA 1958—1961.

	1958	1959	1960	1961
Količina (u tonama)				
Ukupno	2.288	3.791	6.082	9.231
Sirova krupna koža	—	—	—	15
Sirova sitna koža	97	—	1	17
Svinjska koža	—	—	17	—
Vuna	423	803	497	782
Dlaka	84	119	143	97
Perje	288	544	611	573
Čekinje i otpaci	1.396	2.325	4.813	7.747
Vrednost (u milionima din., po kursu 1 \$=300 din.)				
Ukupno	785,7	1.195,4	1.408,0	1.941,1
Sirova krupna koža	—	—	—	0,7
Sirova sitna koža	33,4	—	0,2	14,4
Svinjska koža	—	—	2,0	—
Vuna	126,5	248,8	174,2	329,3
Dlaka	12,6	13,1	46,4	14,7
Perje	396,8	664,5	743,8	836,9
Čekinje i otpaci	216,4	269,0	441,4	745,1

Podaci: Statistika spoljne trgovine FNRJ za odnosne godine.

REGIONALNI RASPORED IZVOZA

S obzirom na znatno povećanje obima ukupnog izvoza u 1961. u odnosu na 1958 (za 86,5% po vrednosti) došlo je do manjih pomeranja u strukturi izvoza po područjima i zemljama. Međutim, jugoslovenski izvoz stočarskih proizvoda ostao je u 1961. orijentisan i dalje najvećim delom na evropsko područje, što je i prirodno zbog geografskog položaja Jugoslavije i zbog različite strukture privrede Jugoslavije i evropskih zemalja. (Tabela 8.)

TABELA 8 — IZVOZ STOKE I PRERAĐEVINA PO PODRUČJIMA I ZEMLJAMA U 1958. I 1961.

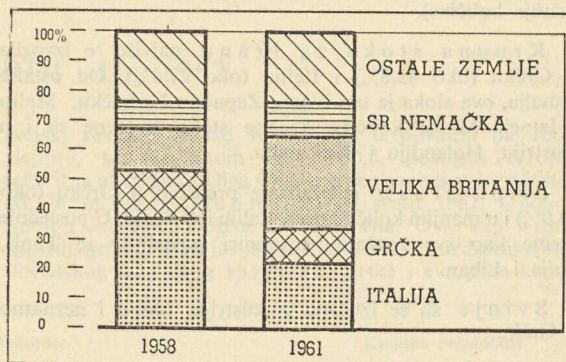
(U milionima din., po kursu 1 \$ = 300 din.)

	1958		1961	
	vrednost	učešće u %	vrednost	učešće u %
Ukupno	17.595	100,0	32.695	100,0
Zapadnoevropske zemlje	15.204	86,4	27.715	84,7
Austrija	458	2,6	537	1,6
Belgija—Luksemburg	295	1,7	494	1,5
Danska	11	0,1	29	0,1
Francuska	324	1,8	837	2,5
Grčka	2.812	16,0	4.425	13,6
Holandija	227	1,3	241	0,8
Italija	6.492	36,9	6.868	20,6
Malta	240	1,4	335	1,0
Španija	46	0,2	3	0,0
Švajcarska	176	1,0	216	0,6
Švedska	—	—	214	0,6
Velika Britanija	2.516	14,3	10.023	30,3
Zapadna Nemačka	1.607	9,1	3.494	10,5
Istočnoevropske zemlje	1.735	9,9	3.176	9,7
Bugarska	—	—	586	1,7
ČSSR	462	2,6	1.409	4,4
Istočna Nemačka	740	4,2	667	2,1
Mađarska	28	0,2	450	1,3
Poljska	42	0,3	64	0,2
SSSR	463	2,6	—	—

	1958		1961	
	vrednost	učešće u %	vrednost	učešće u %
Ostale zemlje	656	3,7	1.804	5,4
Izrael	105	0,6	746	2,2
Jordan	13	0,1	4	0,0
Kanada	—	—	2	0,0
Kipar	9	0,0	142	0,4
Liban	11	0,1	20	0,1
Libija	—	—	136	0,4
Maroko	7	0,0	—	—
Nigerija	2	0,0	—	—
SAD	215	1,2	470	1,4
UAR	270	1,5	224	0,7
Venecuela	24	0,2	—	—
Drage zemlje	—	—	60	0,2

Podaci: Statistika spoljne trgovine FNRI za odnosne godine.

GRAFIKON 2 — REGIONALNA STRUKTURA IZVOZA STOKE I STOČNIH PRERAĐEVINA 1958. I 1961.



U zapadnoevropske zemlje izvezeno je u 1961. godini 94,4% ukupnog izvoza prema 96,3% u 1958. Posmatrano po zemljama u okviru zapadnoevropskog tržišta u rasporedu izvoza su između 1958. i 1961. izvršene znatne promene. Italija, koja je u 1958. apsorbirala najveći deo (36,9%) celokupnog izvoza stočarskog sektora, pala je u 1961. na drugo mesto, iza Velike Britanije, koja je sa uvozom od preko 10,0 milijardi din. (30,3%) došla na prvo mesto. Time je ova zemlja postala i najznačajniji kupac jugoslovenskih stočarskih proizvoda i prerađevina posle rata. U strukturi izvoza stočarskog sektora i prerađevina u Veliku Britaniju konzerve mesa učestvovala su sa 48,0%, što najbolje pokazuje njihovu afirmaciju na ovom značajnom tržištu.

U 1961. u odnosu na 1958. izvršeno je znatno povećanje izvoza u Grčku (povećanje za 57,3%), Zapadnu Nemačku (117,4%), zatim u Francusku, Belgiju i Luksemburg i neke druge zemlje.

Izvoz u zapadnoevropske zemlje u 1961. pokazuje da je Jugoslavija, i pored raznih ekonomskih i administrativnih ograničenja, uspeła da zadrži ova tržišta, pa čak i da ih proširi (Švedska).

Izvoz u istočnoevropske zemlje u 1961. povećan je za 83,0% u odnosu na 1958. Međutim, s obzirom na veći obim ukupnog izvoza, ove zemlje učestvuju sa ranijim procentom u regionalnom rasporedu izvoza po zemljama. Najveći izvoz izvršen je u ČSSR, zatim u Istočnu Nemačku i Bugarsku, u koju se u 1958. nisu izvozili stoka, stočarski proizvodi i prerađevine.

Lista izvoza u ostale zemlje je u odnosu na 1958. nešto izmenjena, jer su u pitanju daleka tržišta, na koja su plasirani različiti proizvodi u manjim količinama. Značajne zemlje-uvornice ovih proizvoda ostale su, međutim, i dalje SAD (povećanje izvoza za 118,6%), Izrael (povećanje za oko 7 puta) i neke druge zemlje.

ROBNA STRUKTURA. U periodu 1958—1961. promenjena je i robna struktura stočarskog izvoza po pojedinim područjima. (Tabela 9.)

Žive životinje izvožene su u zemlje Zapadne Evrope, osim neznatnih količina izvezenih u ostale zemlje (SAD, Izrael, Italija, Tunis, Sirija, Liban).

Najveći kupac kategorije radne stoke, uglavnom konja za klanje, bila je Italija na koju otpada oko 71,7%

TABELA 9 — ROBNA STRUKTURA STOČARSKOG IZVOZA PO PODRUČJIMA 1958—1961.*

	Ukupno		Zapadna Evropa		Istočna Evropa		Ostale zemlje	
	1958	1961	1958	1961	1958	1961	1958	1961
Ukupno	17.254	31.914	15.048	27.124	1.549	3.452	657	1.338
Žive životinje	5.734	10.754	5.405	9.872	188	—	141	882
radna stoka	1.139	2.317	1.139	2.313	—	—	—	4
krupna stoka za hranu	3.563	6.791	3.462	5.986	1	—	105	805
sitna stoka za hranu	647	1.525	611	1.452	—	—	36	73
sviže	380	121	193	121	187	—	—	—
Meso i prerađevine	8.032	18.039	6.522	14.557	1.287	3.069	223	413
meso krupne stoke	1.869	4.740	1.293	3.530	561	1.123	15	87
meso sitne stoke	758	573	757	531	1	30	—	12
svinjsko meso i mast	147	3.325	308	1.555	433	1.691	6	79
zaklana živina	768	531	742	469	22	61	4	1
ostalo meso (uglavnom konjsko)	443	406	443	406	—	—	—	—
sušeno, soljeno i dimljeno meso	215	1.700	214	1.690	—	1	1	9
konzerve mesa	3.003	6.286	2.654	6.062	152	—	197	224
creva	229	478	111	314	118	164	—	—
Mlečni proizvodi, jaja i med	2.845	1.555	2.676	1.509	22	3	147	43
mlečni proizvodi	388	223	241	180	—	—	147	43
aja	2.334	1.307	2.332	1.304	2	3	—	—
med	123	25	103	25	20	—	—	—
Tekstilna vlakna životinjskog porekla	188	329	136	320	33	9	19	—
Druge materije životinjskog porekla	455	1.237	309	866	19	371	127	—

* Nije uključen izvoz koji je kod nekih zemalja bio minimalan.

celokupnog izvoza ove kategorije stoke. Zatim dolazi Francuska, Zapadna Nemačka, Holandija i druge zemlje (manje količine).

Krupna stoka za hranu najviše se izvozila u Grčku (oko 42,8%) i Italiju (oko 27,4%). Od ostalih zemalja, ova stoka je izvožena u Zapadnu Nemačku, Maltu i Izrael. Manje količine krupne stoke izvezena su i u Austriju, Holandiju i Švajcarsku.

Sitna stoka izvožena je pretežno u Grčku (oko 94,9%) i u manjim količinama u Italiju i Austriju. U poslednje vreme kao sve značajniji uvoznici pojavljuju se Tunis, Sirija i Liban.

Svinje su se izvozile u Austriju, Italiju i neznatno u Grčku.

Od celokupnog izvoza mesa i prerađevina u 1961. na zemlje Zapadne Evrope otpadalo je 80,5%, na zemlje Istočne Evrope 17,2%, a na ostale zemlje 2,3%. Najveći uvoznik mesa krupne stoke bila je Velika Britanija (oko 56,9%), zatim Italija (oko 11,3%), i Belgija (oko 2,6%), dok je izvoz u ostale zapadne zemlje bio znatno manji. Od istočnih zemalja najveći uvoznik je bila Bugarska, zatim slede ČSSR i Istočna Nemačka, ali je izvoz u ove zemlje bio daleko niži od izvoza u važnije zapadne zemlje. Glavni uvoznik mesa sitne stoke ostala je i dalje Grčka (oko 26,5%). Svinjsko meso izvoženo je najviše u ČSSR (oko 34,1%), zatim u Veliku Britaniju (oko 26,4%), Mađarsku (oko 11,8%), Italiju (oko 11,7%) i druge zemlje. Najveći kupac živine bila je Zapadna Nemačka (oko 45,5%). Broj tržišta (zemalja) na koja se izvozi sušeno, soljeno i dimljeno meso u stalnom je porastu. Isti je slučaj sa konzervama mesa, koje su se u 1961. izvozile u 28 zemalja. Najveći kupac sušenog, soljenog i dimljenog mesa bila je Velika Britanija (oko 79,8%), koja je takođe bila i najveći kupac mesnih konzervi. Učešće Velike Britanije u jugoslovenskom izvozu mesnih konzervi povećalo se od 76% u 1958. na oko 77% u 1961. Od ostalih zemalja značajan je izvoz izvršen u Zapadnu Nemačku (oko 7,2%) i Italiju (oko 4,9%).

Gotovo celokupan izvoz mlečnih proizvoda, jaja i meda izvršen je u zemlje Zapadne Evrope.

Najveći izvoz jaja izvršen je u Italiju (oko 84,9%) i Zapadnu Nemačku (oko 14,0%), dok je celokupna količina meda prodana Austriji.

CENE

Cene stočarskih proizvoda, posmatrane kroz raspoložive statističke podatke, bile su kolebljive. Analiza cena izvoza izvršenog u 1958. i 1961 (ako se zanemare metodski nedostaci) pokazuje da je celokupan izvoz stočarskog sektora u 1961. ostvaren po cenama nižim za oko 2% po toni nego u 1958. Po osnovnim grupacijama, cene u 1961. u odnosu na 1958. bile su niže: živih životinja za hranu za 1,3%, mesa i prerađevina za 1,2%, mlečnih proizvoda za 46,5% (uticaj asortimana), kože i otpadaka za 56,9%. U porastu su bile jedino cene tekstilnih vlakana životinjskog porekla

⁶ Posmatranje kretanja ostvarenih cena kroz statističke podatke nije uvek metodološki adekvatno zbog različitog asortimana izvoza po grupacijama, a često i kod iste vrste proizvoda u različitim periodima. Kvalitet izvezenih količina može takođe da varira iz perioda u period, a isto tako i uslovi isporuke (npr. pakovanje), koji često mogu da utiču na cenu.

— za 41,8%, i artikala u grupaciji drugih materija životinjskog porekla — za 12,1%.

Ostvarene cene po proizvodima u okviru pojedinih grupacija bile su takođe različite. Kod živih životinja u porastu su bile cene volova, krava, ovaca, ovnova i živine, dok su u padu bile cene svih ostalih vrsta.

Cene mesa svih vrsta bile su u padu, izuzev ovčjeg, jagnječeg i živinskog, dok su cene važnijih mesnih prerađevina bile u porastu (konzervi mesa za 11,2%, salame i kobasica za 1,4%). U padu su bile i cene proizvoda u grupaciji mlečnih proizvoda, izuzev sireva, dok su u grupaciji ostalih proizvoda bile u porastu cene vune, dlake perja.

PERSPEKTIVE

Osnovna proizvodna orijentacija u razvoju stočarstva, kao i prirodni uslovi i dalje proširivanje krmne baze, pružaju velike mogućnosti u proizvodnji mesa svih vrsta, a time i mesnih prerađevina i drugih stočarskih proizvoda.

Na društvenom sektoru sve više se vrši preorijentacija na veće aglomeracije stoke, uz uvođenje savremenih tehnoloških procesa. Umesto ekstenzivnog načina gajenja stoke, koji je rasprostranjen kod privatnih proizvođača, u društvenom sektoru se pojavljuje sve veći broj krupnih tovnih centara.

Naročita pažnja se poklanja svinjarstvu, jer je Jugoslavija jedan od najvećih proizvođača svinja u svetu. U posleratnom periodu, međutim, naročito poslednjih godina, zbog izmenjenih zahteva tržišta, otpočela je preorijentacija od gajenja domaćih rasa masnih svinja na gajenje plemenite rase mesnatog tipa. U tom cilju, pored niza ekonomskih mera, uvezen je veliki broj svinja mesnatog tipa iz Holandije, Danske, Velike Britanije i drugih zemalja.

U živinarstvu se takođe uspešno vrši preorijentacija na proizvodnju živine na industrijski način. Izgrađeno je više savremenih živinarskih farmi i farmi za tovljenje pilića, kao i izvestan broj selekcijskih centara.

Nedovoljna proizvodnja koncentrovane stočne hrane znatno je usporavala razvoj stočarstva i potrebnu preorijentaciju, naročito u svinjogojstvu i živinarstvu. Stoga su u cilju rešenja ovog problema razrađeni programi i odobrena veća sredstva za izradnju odgovarajuće, moderne industrije. Izgradnjom dovoljnih kapaciteta za proizvodnju stočne hrane očekuje se brže povećanje stočnog fonda i znatno šira izmena pasminskog sastava, prema zahtevima industrije za preradu mesa.

Pored toga, u poslednje vreme se u okviru poljoprivredno-industrijskih kombinata (čiji se broj inače povećava) i u okviru konzervne mesne industrije izgrađuju krupna tovišta stoke i živine, čime se dalje proširuje sirovinaska baza i poboljšava kvalitet sirovina. Mesna industrija se preko poslovnih udruženja i dugoročnim ugovorima sve više povezuje sa krupnijim poljoprivrednim proizvođačima, u cilju boljeg i ravnomernijeg snabdevanja kvalitetnom stokom. Bolje korišćenje industrijskih kapaciteta, zahvaljujući pravilnijem snabdevanju sirovinama, kao i uspesi koje ostvaruje konzervna industrija na tržištu, pokazuju da će razvoj u tom pravcu dovesti do daljih uspeha u snabdevanju domaćeg tržišta i u povećanju izvoza.

R. J.

JUGOSLOVENSKI SPORTSKI REKORDI U 1962.

U 1962. jugoslovenski sportisti su postigli 71 nacionalni rekord u atletici, plivanju, kuglanju, dizanju tegova i streljaštvu. U vreme kada su postavljeni, mnogi od ovih rezultata predstavljali su najviši domet u svetskoj i evropskoj konkurenciji. Tako, na primer, Branislav Lončar je, u disciplini »puška slobodnog izbora velikog kalibra — ležeći stav«, sa rezultatom od 395 krugova, izjednačio

svetski rekord; Nenad Kuridža je u plivanju na 100 m »leptir«, sa rezultatom od 1:00,5, postigao evropski rekord; a atletičarka Olga Gere je u skoku uvis, sa rezultatom od 176 m, postigla drugi rezultat na svetu 1962. i peti rezultat u skoku uvis za žene svih vremena. Ovi, kao i ostali rekordi, predstavljaju još jedan korak bliže ka uzdizanju jugoslovenskog vrhunskog sporta do svetske i evropske klase.¹

Disciplina	Rezultat	Mesto gde je rekord postignut	Rekorder	Klupska pripadnost	
ATLETIKA					
Muškarci					
Trčanja					
200 m	21,4	Zagreb	Kovač Đani	Dinamo	Zagreb
300 m	33,8	Zagreb	Kovač Đani	Dinamo	Zagreb
2.000 m	5:13,8	Velenje	Vazič Simo	Kladivar	Celje
10.000 m	29:07,6	Beograd	Červan Franc	Maribor	Maribor
30.000 m	42:20,0	Zagreb	Škrinjar Franjo	Dinamo	Zagreb
400 m prep.	51,4	Celje	Kovač Đani	Dinamo	Zagreb
3.000 m stip.	8:39,0	Celje	Špan Slavko	Ljubljana	Ljubljana
Skokovi					
Motka	4,47	Ljubljana	Rojko Franc	Ljubljana	Ljubljana
	4,52	Velenje	Lešek Roman	Kladivar	Celje
	4,55	Beograd	Lešek Roman	Kladivar	Celje
Troskok					
	15,68	Beograd	Jocić Radoslav	Partizan	Beograd
	15,71	Ankara	Jocić Radoslav	Partizan	Beograd
Bacanja					
Kugla	17,83	Celje	Jocović Milija	Crvena zvezda	Beograd
	17,88	Maribor	Jocović Milija	Crvena zvezda	Beograd
	18,03	Velenje	Jocović Milija	Crvena zvezda	Beograd
Disk	54,74	Sarajevo	Radošević Dako	Sarajevo	Sarajevo
Koplje	76,60	Beograd	Miletić inž. Božo	Partizan	Beograd
Žene					
Trčanja					
800 m	2:11,6	Novi Sad	Rajkov-Ninkov Milica	Crvena zvezda	Beograd
4×100 m	46,7	Beograd	Reprezentacija Jugoslavije (Stamejčić Draga, Leskovac Zdenka, Luncer-Šikovec Olga, Simić Nada)		
	46,4	Beograd	Reprezentacija Jugoslavije (Stamejčić Draga, Leskovac Zdenka, Luncer-Šikovec Olga, Simić Nada)		
Skokovi					
Vis	1,73	Novi Sad	Gere Olga	Vojvodina	Novi Sad
	1,76	Beograd	Gere Olga	Vojvodina	Novi Sad
Dalj	5,79	Ljubljana	Stamejčić Draga	Olimpija-Svoboda	Ljubljana
	5,96	Velenje	Stamejčić Draga	Olimpija-Svoboda	Ljubljana
Bacanja					
Koplje	49,71	Ankara	Kačić Marijeta	Branik	Maribor
Petoboj					
	4.431	Lorach	Stamejčić Draga	Olimpija-Svoboda	Ljubljana
	4.492	Beograd	Stamejčić Draga	Olimpija-Svoboda	Ljubljana
	4.544	Beograd	Stamejčić Draga	Olimpija-Svoboda	Ljubljana
KUGLANJE					
Muškarci					
100 hitaca mešovito	515	Zagreb	Smoljanović Dujam	Grmošćica	Zagreb
200 hitaca mešovito	972	Zagreb	Modić Igor	Ljubljana	Ljubljana
	983	Zagreb	Karadole Ante	Grmošćica	Zagreb
	1.000	Zagreb	Popović Drago	Susedgrad	Zagreb
Ekipno 6×200 hitaca	5.537	Zagreb		Ljubljana	Ljubljana
	5.580	Zagreb		Grmošćica	Zagreb
Žene					
Ekipno 6×100 hitaca	2.469	Zagreb	Reprezentacija Jugoslavije		
PLIVANJE					
Muškarci					
Slobodan stil					
200 m	2:08,4	Split	Kuridža Nenad	Mornar	Split
1.500 m	18:05,6	Lajpcig	Rogušić Veljko	Jadran	Split
	18:05,4	Split	Rogušić Veljko	Jadran	Split

¹O rekordima postavljenim ranijih godina vidi: »Jug. pregled«, 1958, novembar, str. 463—464 (17—18), »Jug. pregled«, 1959 decembar, str. 493—494 (11—12), i »Jug. pregled«, 1961, januar, str. 37—38 (1—2) i decembar, str. 523—524 (43—44).

Disciplina	Rezultat	Mesto gde je rekord postignut	Rekorder	Klupska pripadnost	
Leđno					
100 m	1:05,8	Split	Dorčić Mihovil	Primorje	Rijeka
200 m	2:23,3	Split	Dorčić Mihovil	Primorje	Rijeka
Leptir					
100 m	1:01,8	Split	Kuridža Nenad	Mornar	Split
e.r.	1:00,5	Split	Kuridža Nenad	Mornar	Split
200 m	2:19,4	Split	Kuridža Nenad	Mornar	Split
Mešovito					
400 m	5:20,2	Split	Kuridža Nenad	Mornar	Split
	5:18,8	Dubrovnik	Rogušić Veljko	Jadran	Split
	5:18,2	Split	Rogušić Veljko	Jadran	Split
Štafeta mešovito	4:23,6	Split	Reprezentacija Jugoslavije (Dorčić Mihovil, Perišić Đorđe, Kuridža Nenad, Rogušić Veljko)		
Žene					
Slobodan stil					
400 m	5:05,0	Split	Cajer Hilda	Jug	Dubrovnik
Mešovito					
400 m	6:16,5	Split	Jelovac Maja	POŠK	Split
	6:15,0	Split	Sinčić Olga	Jadran	Split
Štafete mešovito 4×100 m	5:12,2	Split	Reprezentacija Jugoslavije (Bjedov Đurđa, Kurir Lidija, Jelovac Maja, Sinčić Olga)		
STRELJAŠTVO					
Muškarci					
Malokalibarska puška slobodnog izbora					
Ekipno	4.519	Zagreb	Reprezentacija Jugoslavije (Stojanović Miroslav 1.135, Lončar Branislav 1.135, Grozdanović Vladimir 1.131, Paunović Slobodan 1.118)		
	4.491	Sofija	Reprezentacija Jugoslavije (Lončar Branislav 1.142, Grozdanović Vladimir 1.137, Paunović Slobodan 1.111, Mašek Zlatko 1.100)		
Pojedinačno					
Trostav	1.142	Sofija	Lončar Branislav	Srbija	
Ležeći	397	Zagreb	Paunović Slobodan	Srbija	
Klečeći	388	Zagreb	Lončar Branislav	Srbija	
Malokalibarska puška slobodnog izbora — olimpijski mač					
Ekipno	2.334	Sofija	Reprezentacija Jugoslavije (Lončar Branislav 591, Grozdanović Vladimir 568, Paunović Slobodan 584, Mašek Zlatko 573)		
Vojnička puška inostranog porekla					
Ekipno	2.072	Lajpcig	Reprezentacija Jugoslavije (Vrbine Jože 526, Katanić Miodrag 524, Živanović Miodrag 516, Mikolić Alojz 506)		
Puška slobodnog izbora velikog kalibra					
Trostav	1.115	Beograd	Lončar Branislav	Srbija	
	1.123	Lajpcig	Lončar Branislav	Srbija	
	1.133	Zagreb	Lončar Branislav	Srbija	
Ležeći	395	Lajpcig	Lončar Branislav	Srbija	
Malokalibarski pištolj slobodnog izbora					
	546	Zagreb	Drinčić Slaviša	Srbija	
	547	Zagreb	Ničić Ilija	Srbija	
	547	Zagreb	Drinčić Slaviša	Srbija	
	551	Zagreb	Ničić Ilija	Srbija	
Vojnička puška inostranog porekla					
Trostav	538	Beograd	Grozdanović Vladimir	Srbija	
Žene					
Malokalibarska puška slobodnog izbora					
Ekipno	3.317	Sofija	Reprezentacija Jugoslavije (Herold Magda 843, Dozet-Drakulić Nada 836, Rebolj Tatjana 824, Dimić Milena 823)		
Malokalibarska puška slobodnog izbora — olimpijski mač					
	591	Sofija	Dimić Milena	Srbija	
	593	Zagreb	Dozet-Drakulić Nada	Hrvatska	

IZVOR: Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu.

O. A.

ODNOSI JUGOSLAVIJE I GATT-a 1960—1962.

RAD GATT-a U PERIODU 1960—1962. U radu Opšteg sporazuma o trgovini i carinama (GATT) u posljednje tri godine (1960, 1961. i 1962)¹ odražavala se sva složenost i kontradiktornost međunarodnih trgovinskih odnosa. Istovremeno sa nastojanjima GATT-a da se međunarodna trgovinska razmena što je moguće više liberalizuje, iskrsavali su novi problemi, koji su ovu organizaciju stavljali u položaj da traži nova rešenja, čak i van okvira svojih propisa i normi.

Jedan od osnovnih među tim novim problemima je *talas integracionih kretanja*, koji je započeo stvaranjem Zajedničkog evropskog tržišta (ZET), posle čega je usledilo organizovanje Evropske slobodne trgovinske zone (EFTA), Slobodne trgovinske zone Latinske Amerike, zatim Trgovinske zone Centralne Amerike i Afričkog zajedničkog tržišta.

U GATT-u se još od 1957. vode diskusije o tome da li su spolnotrговinske mere koje zavodi ZET u okviru stvaranja carinske unije, kao celina u skladu ili u suprotnosti sa odredbama GATT-a, ali još nije nađen određen i jasan odgovor na to pitanje, jer najveće među zemljama-članicama GATT-a nisu mogle da nađu zajednički stav.

U okviru GATT-a se sve više raspravlja i o *trgovinskim odnosima između industrijski razvijenih zemalja*, s jedne, i *nerazvijenih zemalja i zemalja u razvoju*, s druge strane, koji su još uvek u oma opterećeni starom praksom i starim metodima. Nasledeni sistem trgovinskih odnosa, sa ustaljenim tokovima kretanja industrijske robe i kapitala iz industrijskih u nerazvijene zemlje i posledicama koje usled takvih odnosa trpe nerazvijene zemlje, ne samo da ne odgovaraju potrebama nerazvijenih zemalja, već i koče njihov privredni razvoj. Pored poznatog problema dubokog nesklada u odnosima cena industrijskih proizvoda i sirovina, sve više u prvi plan izbijaju i nove teškoće, koje kao posledica restriktivnih i diskriminacionih mera razvijenih zemalja, ometaju brže povećanje izvoza iz zemalja u razvoju u industrijski razvijene zemlje.

U tim diskusijama, kao i u izveštajima Trećeg komiteta GATT-a, koji se bavi isključivo pitanjima izvoza iz zemalja u razvoju, istaknuto je da se kao najkrupniji problemi, koje treba najpre rešiti, postavljaju: ukidanje carinskih opterećenja u industrijskim zemljama na uvoz sirovina iz zemalja u razvoju; ukidanje kvantitativnih ograničenja u industrijskim zemljama (koja su u suprotnosti sa odredbama GATT-a) na uvoz proizvoda iz zemalja u razvoju; ukidanje carina u industrijskim zemljama na uvoz tropskih proizvoda; smanjenje carina u industrijskim zemljama na uvoz polupreradenih i prerađenih proizvoda iz zemalja u razvoju, u svim slučajevima kada su ti proizvodi izrađeni od sirovina koje proizvode i izvoze zemlje u razvoju; smanjenje carina u industrijskim zemljama na uvoz industrijskih proizvoda iz zemalja u razvoju, a u prvom redu onih proizvoda koji već imaju značajniju ulogu u izvozu

zemalja u razvoju (to su uglavnom proizvodi prvih faza industrijalizacije); i ukidanje fiskalnih poreza i unutrašnjih taksa na proizvode iz zemalja u razvoju (u prvom redu čaj, kafu i kakao).

Na XIX zasjedanju GATT-a (oktobar — novembar 1961) 19 zemalja u razvoju, među kojima i Jugoslavija, podnelo je zajednički »Program akcije«, u kojem su postavljeni zahtevi za rešavanje akutnih problema u trgovinskim odnosima između industrijski razvijenih zemalja i zemalja u razvoju. Ova akcija zemalja u razvoju dovela je do usvajanja »Deklaracije o unapređenju trgovine nerazvijenih zemalja«, koja u vidu preporuka ukazuje na najznačajnije probleme koje u cilju unapređenja izvoza iz nerazvijenih zemalja treba rešiti.

Na XX zasjedanju GATT-a (oktobar — novembar 1962) konstatovano je, međutim, da nije učinjen napredak u uklanjanju prepreka za izvoz iz nerazvijenih zemalja. Zbog toga je 19 nerazvijenih zemalja i zemalja u razvoju, među kojima i Jugoslavija, ponovo podnelo nov predlog »Programa akcije«, ali o njemu na XX zasjedanju nisu doneti nikakvi konkretni zaključci, već je upućen na razmatranje narednoj konferenciji ministara spoljne trgovine zemalja-članica GATT-a, koja treba da se održi početkom 1963. godine.²

UČEŠĆE JUGOSLAVIJE. U skladu sa položajem pridruženog člana, Jugoslavija je učestvovala na plenarnim zasjedanjima GATT-a, iznosila stavove o najvažnijim problemima o kojima je GATT raspravljao i nastojala da se prihvataju rešenja koja najbolje odgovaraju potrebama svestranog razvoja međunarodnih trgovinskih odnosa na bazi ravnopravnosti i nediskriminacije.

Jugoslovenski predstavnici su se zalagali za otklanjanje negativnih posledica regionalnih integracija i agrarnog protekcionizma, podupirali težnje nerazvijenih zemalja da se postigne stabilizacija cena sirovina na odgovarajućem nivou, podržavali zahteve za liberalizaciju spoljne trgovine, a naročito uvoza iz nerazvijenih zemalja, i ukazivali na značaj i hitnu potrebu ukidanja diskriminacionih mera u međunarodnoj trgovini.

Ova jugoslovenska nastojanja i ovi stavovi jasno su formulisani na XIX zasjedanju GATT-a (novembar 1961). Tom prilikom, na konferenciji ministara spoljne trgovine zemalja-članica GATT-a, predsednik Komiteta za spolnu trgovinu FNRJ Sergej Krajger istakao je u svom izlaganju, pored ostalog, i sledeće:

»... Ministri se sastaju u vreme kada postaju sve prijetnije posledice rada dveju grupacija na integraciji razvijenih industrijskih zemalja u Zapadnoj Evropi, sa posebnim dodatnim izgledima da se ove grupe na kraju pretvore u jedinstven ekonomski blok razvijenih, industrijskih zemalja, koji može da dobije diskriminacioni karakter u odnosu na treće zemlje. To može da dovede do daljeg slabljenja svetskog tržišta i jačanja barijera koje već postoje u međunarodnoj trgovini, a da se i ne spominju nepovoljne posledice koje takav razvoj može da ima na međunarodne odnose. Zato neke zemlje-članice GATT-a, uključujući Jugoslaviju, s pravom očekuju od GATT-a da pomogne u iznalaženju rešenja koja bi, s jedne strane, uklonila prepreke razvoju međunarodne trgovine, stvorila zdrava rešenja za njen razvoj, ukinula diskriminacione mere koje se uopšte koriste u međunarodnoj trgovini, a posebno među zemljama-članicama GATT-a, a s druge strane, oslabila tendencije koje bi mogle da dovedu do daljeg pogoršanja međunarodne situacije... Neka mi bude dozvoljeno da tim povodom podsetim ovaj skup da je od početka GATT bio organizovan sa ciljem da se stara da

¹ O GATT-u i razvoju odnosa između Jugoslavije i GATT-a do kraja 1959. vidi: »Jug. pregled«, 1959, decembar, str. 497—499 (55—57). Od 1960. do 1962. održano je pet zasjedanja GATT-a: 1960. godine XVI (maj i jun) i XVII (novembar i decembar), 1961. godine — XVIII (maj i jun) i XIX (novembar i decembar), i 1962. godine — XX zasjedanje (oktobar i novembar).

² Odnos zemalja u razvoju prema GATT-u razmatran je na XIV skoj konferenciji. U Deklaraciji Konferencije rečeno je da »Konferencija preporučuje da odmah i energično bude primljen program akcije usvojen od strane GATT-a u cilju poboljšanja izgleda izvoza zemalja u razvoju« i da »Konferencija poziva vlade-česnice da efikasno sarađuju u okviru GATT-a radi zaštite svojih zajedničkih interesa«. Vidi: »Jugoslavija na Ekonomskoj konferenciji zemalja u razvoju«, »Jug. pregled«, 1962, jul—avgust, str. 331—335 (29—33).

se nacionalne privrede slobodnije povezuju i da se prepreke na svetskom tržištu postepeno uklanjaju... Mora se priznati, međutim, da rezultati ostvareni u prošlosti nisu zadovoljavajući, mada se nešto učinilo u tom pravcu... Duboko smo ubeđeni da se ne može smatrati zadovoljavajućim da se proširenje međunarodne trgovine uglavnom ograniči na mali broj visoko razvijenih industrijskih zemalja sa njihovim relativno uskim tržištima...»

Na XX zasedanju GATT-a (novembar 1962) jugoslovenska delegacija se zalagala za aktivniji stav GATT-a u odnosu na probleme fluktuacije cena sirovina. »Izgleda da je ceo svet u principu saglasan — rekao je jugoslovenski predstavnik Ljubiša Milaković — da je potrebno povći izvozne prihode zemalja u razvoju, stabilizovati cene baznih proizvoda i stvoriti međunarodni mehanizam u cilju kompenzacija šteta koje nastaju usled fluktuacije cena baznih proizvoda... Moja vlada je uvek podržavala rešenje ova tri problema, bez obzira gde su oni bili postavljeni... Hteo bih da dodam da GATT ima značajnu ulogu u rešavanju ovih problema. Insistirajući na liberalnoj politici industrijskih zemalja u pogledu uvoza iz zemalja u razvoju, GATT daje značajan doprinos povećanju deviznih prihoda ovih zemalja, te, prema tome, i opštoj ekspanziji spoljne trgovine.«

Na istom zasedanju istaknuto mesto dobili su i problemi agrarnog protekcionizma. Jugoslovenski delegat (Gavro Popović) ukazao je na značaj koji za Jugoslaviju ima izvoz poljoprivrednih proizvoda i izrazio zabrinutost usled »eventualnih posledica nove poljoprivredne politike šest zemalja Zajedničkog evropskog tržišta«. On je istovremeno istakao da postoje mogućnosti da se putem pregovora nađe način da ZET omogući trećim zemljama prihvatljive uslove za pristup inostranih poljoprivrednih proizvoda na tržišta zemalja ZET.

PRIJEM JUGOSLAVIJE U PRIVREMENO ČLANSTVO GATT-a. U poslednjim godinama jugoslovenski spoljnotrgovinski sistem i devizni režim pretrpeli su značajne izmene. Sredinom 1959. pristupilo se sistematskom sprovođenju potrebnih mera na sektoru spoljne trgovine da bi se u jednom realnom roku ostvario što je moguće slobodniji i liberalniji sistem spoljne trgovine, koji bi omogućio da proizvodna i spoljnotrgovinska preduzeća, u okviru zakona i ostalih propisa, slobodno traže najpovoljnije partnere u inostranstvu, kako za uvoz, tako i za izvoz, kooperaciju i sl.

Ove mere bile su predmet prvih konsultacija između strana ugovornica u GATT-u i Jugoslavije, novembra 1960, u toku XVII zasedanja GATT-a. U ovim konsultacijama objašnjeno je stranama ugovornicama da se u Jugoslaviji priprema kompleksna reforma na deviznom i spoljnotrgovinskom sektoru. Tako je istaknuto da su ove pripreme pokazale težnju za postepenim slabljenjem administrativne kontrole spoljne trgovine, uz sprovođenje novog Carinskog zakona kroz privremenu delimičnu carinsku tarifu za mašine i opremu, koja je stupila na snagu 1. jula 1960, i kroz najavljeno skoro zavođenje carina na celokupan uvoz.

Objašnjeno je takođe da se ukida sistem koeficijenata i višestrukih kursova i da će se uvesti jedinstven kurs za spoljnotrgovinske transakcije. Iznete su i namere za izmenu režima uvoza robe i za prelazak sa sistema alokacije deviza na liberalizovanje uvoza putem zavođenja kategorija slobodnog uvoza, kontingentiranog uvoza, i dr.

U dokumentu radne grupe GATT-a u okviru koje su održane prve konsultacije sa Jugoslavijom, konstatovano je da je u Jugoslaviji »učinjen znatan napredak... u pravcu formiranja trgovinskog sistema po kojem bi Jugoslavija bila u stanju da se kreće ka težnjoj asocijaciji sa GATT-om«.

Druge redovne godišnje konsultacije sa GATT-om održane su u toku XIX zasedanja ove organizacije, u novembru i decembru 1961. Tom prilikom razmatran je obiman materijal u kojem su opisane mere preduzete u Jugoslaviji povodom izvršene devizne reforme.

Najvažniju među tim merama predstavlja zavođenje Privremene opšte carinske tarife, koja se odnosi na celokupan uvoz i koja je stupila na snagu 15. marta 1961. Ova tarifa, koja je privremena zbog toga što će se u toku njene primene izvršiti potrebne korekcije ili izmene, zasnovana je na Briselskoj nomenklaturi i na *ad valorem* carinskom opterećenju, a za osnovu vrednosti uzima faktornu vrednost robe uz dodatak svih troškova do jugoslovenske granice. Privremena opšta carinska tarifa ima opštu kolonu i kolonu najpovoljnije nacije. Predviđa se i mogućnost carinske kvote.

Novi režim uvoza ima kategorije slobodnog uvoza, liberalizovanog uvoza, uvoza na osnovu generalne dozvole, kontingentiranog uvoza, restriktivnog uvoza, kao i poseban režim za uvoz opreme.

Režim izvoza polazi od principa da je izvoz slobodan, ali se ne isključuje, u slučaju potrebe, kontingentiranje izvoza ili zavođenje izvoznih dozvola. Premiranje izvoza zavedeno je kao privremena mera.

Od 1. januara 1961. zaveden je jedinstveni kurs od 750 dinara za jedan SAD dolar za sve transakcije sa inostranstvom, izuzev turizma i transfera doznaka za inostrana diplomatska predstavništva u Jugoslaviji.³

Od posebnog značaja za zemlje-članice GATT-a bila su i objašnjenja statusa jugoslovenskih privrednih organizacija, a naročito statusa spoljnotrgovinskih preduzeća.

U izveštaju o održanim konsultacijama pozdravljen je napredak učinjen u Jugoslaviji u periodu između prvih i drugih konsultacija. Konstatovano je da za treću godišnju konsultaciju treba predvideti više vremena »tako da bi se važno pitanje budućeg položaja Jugoslavije u odnosu na GATT moglo adekvatno razmotriti«.

Na zasedanju Saveta GATT-a od 29. maja 1962. predstavnik Jugoslavije (Stanislav Kopčok) je izjavio: »Imajući u vidu da je Opšti sporazum instrument međunarodne saradnje na polju međunarodne trgovine, i da smo, kao što smo često govorili, željni da doprinesemo rešavanju problema koje postavlja razvoj međunarodne trgovine, Jugoslavija izjavljuje da je zadovoljna svojom saradnjom sa zemljama-članicama GATT-a, i predlaže da tu saradnju nastavi i razvije. Privredni razvoj Jugoslavije, kao i mere koje je ona preduzela u spoljnotrgovinskom i deviznom režimu, pružaju, po dubokom uverenju moje vlade, objektivne mogućnosti za jačanje ove saradnje. Prema tome, u stanju sam da izjavim, u ime moje vlade, da ona namerava da traži i, zajedno sa stranama ugovornicama, nađe rešenje — koje će predstavljati značajan napredak u odnosu na Deklaraciju od 25. maja 1959 — u formi privremenog pristupanja, koje bi bilo osnova za definitivno rešenje njenih odnosa sa GATT-om.«

Ovom izjavom predstavnika Jugoslavije zvanično je rečeno da Jugoslavija očekuje da će, posle održanih trećih konsultacija, biti primljena za privremeni član GATT-a.

Treće godišnje konsultacije održane su za vreme XX zasedanja GATT-a, oktobra i novembra 1962. Na njima su razmatrani razvoj jugoslovenskog spoljnotrgovinskog sistema od 1960. do 1962. godine i mere preduzete između drugih i trećih konsultacija u cilju upotpunjavanja i dovršenja sistema zavedenog u vezi sa izvršenom reformom deviznog režima. Takođe su objašnjeni funkcionisanje spoljnotrgovinskih preduzeća, novi Zakon o prometu robe i usluga sa inostranstvom i Zakon o regulisanju poslovnih odnosa na tržištu.

Posle izvršenih konsultacija, radna grupa predložila je stranama ugovornicama GATT-a da se saglase da Jugoslavija stupi u privremeno članstvo GATT-a. »Određbe Opšteg sporazuma — kaže se u izveštaju radne grupe — mogu se u jugoslovenskom sistemu primenjivati sa isto toliko efikasnosti kao i u zemljama koje su sada u GATT-u«.

³ Vidi: »Izmene u spoljnotrgovinskom i deviznom režimu«, »Jug. pregled«, 1961, april, str. 163—167 (35—39).

XX zasedanje GATT-a usvojilo je izveštaj radne grupe o odnosima sa Jugoslavijom i 13. novembra 1962. izglasalo je Deklaraciju o privremenom članstvu Jugoslavije u GATT-u.

Za punopravno članstvo u GATT-u potrebno je da jedna zemlja obavi carinske pregovore i da carinske koncesije ostalim članicama GATT-a, dok u zamenu stiče pravo da se koristi svim carinskim ustupcima ranije dogovorenim u okviru GATT-a. Jugoslavija, prema tome, nije u tom momentu bila u mogućnosti da postane punopravni član GATT-a, jer njena carinska tarifa još ima karakter privremenosti. Tek posle usvajanja definitivne opšte carinske tarife Jugoslavija će biti u stanju da obavi carinske pregovore sa GATT-om i postane njegov punopravni član.

Vođeci računa o ovom momentu, Deklaracija od 13. novembra 1962. reguliše odnose između Jugoslavije i zemalja članica GATT-a. Prema ovoj Deklaraciji, Jugoslavija će primenjivati obavezno jedan određen i izričito naveden broj odredaba Opšteg sporazuma (I i III deo), dok će ostale odredbe (II deo) primenjivati samo u meri u kojoj su one saglasne sa njenim zakonodavstvom.

Usvajanjem Deklaracije Jugoslavija je preuzela obavezu da završi izradu svoje carinske tarife i da na osnovu te buduće carinske tarife povede u okviru GATT-a carinske pregovore i zaključi carinski protokol. Isto tako, Jugoslavija se time obavezala da u svojoj spoljnotrgovinskoj politici vodi računa o GATT-ovim propisima i obavezama koje iz njih proizilaze u pogledu liberalizovanja uvoza, ukidanja subvencija izvoza, primenjivanja klauzule najvećeg povlašćenja, i dr.

Potpisivanjem Deklaracije Jugoslavija stiče pravo da koristi sve carinske koncesije dosada date u okviru GATT-a (one se odnose na nekoliko hiljada carinskih stavki), sa izuzetkom izvesnih prava na carinske kompenzacije u

slučaju da neka od strana ugovornica povuče neku od ranije dogovorenih koncesija. U praksi to znači da će zemlje članice GATT-a koje potpišu Deklaraciju⁴ primenjivati na uvoz robe iz Jugoslavije GATT-ovu carinsku tarifu. Po pravilu, ovo je najniža carinska stopa, s tim što GATT dopušta izuzetno još nižu carinsku stopu u malograničnom prometu i u prometu među zemljama koje su formirale carinsku uniju ili slobodnu trgovinsku zonu. Pitanje carinskih stopa značajno je naročito zbog toga što će članice GATT-a koristiti i buduća sniženja carina do kojih će doći između zapadnih industrijskih zemalja u toku narednih godina. Potpisivanjem Deklaracije zemlje članice GATT-a obavezuju se takođe na primenu klauzule najpovoljnije nacije i u drugim aspektima ekonomskih i trgovinskih odnosa sa Jugoslavijom.

Prema tome, spomenuta Deklaracija u suštini obezbeđuje Jugoslaviji najveći i najvredniji deo prava u GATT-u, dok u pogledu nekih značajnijih obaveza zasad ostavlja mogućnost primene nacionalnog zakonodavstva. Prelazni karakter privremenog članstva time postaje izričit. Predviđa se da u narednom periodu od nekoliko godina, posle donošenja definitivne opšte carinske tarife, Jugoslavija postane punopravni član GATT-a, stekne sva prava i preuzme sve obaveze koje nameće Opšti sporazum o trgovini i carinama.

IZVOR: Dokumentacija Državnog sekretarijata za inostrane poslove.

G. P.

⁴ Mehanizam GATT-a predviđa da Deklaraciju, posle usvajanja na dnevnom, treba da potpiše svaka zemlja članica. Trideset dana posle potpisivanja, odredbe Deklaracije stupaju na snagu u odnosima između Jugoslavije i zemlje koja je Deklaraciju potpisala.

POSETA IRAKU

Za vreme posete u Irak od 27. do 30. decembra, potpredsednik Kuvajta je uoči razgovora sa predsednikom iranske Kuvajta i ministrom inostranih poslova Irana, dr. Amiru al-Hajem, izjavio da je poseta u Iraku u skladu sa njegovim politikom i odnosima prema Iraku. On je rekao da postoje razlike između iranske i iranske politike, ali da su one razlike koje se mogu prevazići i da se razlike mogu prevazići i da se razlike mogu prevazići.

U intervjuu Tanjuma sa potpredsednikom Kuvajta, dr. Amiru al-Hajem, rekao je da je poseta u Iraku u skladu sa njegovim politikom i odnosima prema Iraku. On je rekao da postoje razlike između iranske i iranske politike, ali da su one razlike koje se mogu prevazići i da se razlike mogu prevazići i da se razlike mogu prevazići.

U odgovorima na pitanja iranske novinske agencije, Tanjuma, dr. Amiru al-Hajem rekao je da je poseta u Iraku u skladu sa njegovim politikom i odnosima prema Iraku. On je rekao da postoje razlike između iranske i iranske politike, ali da su one razlike koje se mogu prevazići i da se razlike mogu prevazići i da se razlike mogu prevazići.

POSETA INDIJI

Za vreme posete u Indiju od 18. do 27. decembra, potpredsednik Kuvajta je uoči razgovora sa predsednikom Indije i ministrom inostranih poslova Indije, dr. Lal Bahadur Shastri, izjavio da je poseta u Indiju u skladu sa njegovim politikom i odnosima prema Indiji. On je rekao da postoje razlike između indijske i indijske politike, ali da su one razlike koje se mogu prevazići i da se razlike mogu prevazići i da se razlike mogu prevazići.

POSETA POTPREDSEDNIKA SIV-a EDVARDA KARDELJA INDONEZIJI, INDIJI I IRAKU

Potpredsednik Saveznog izvršnog veća Edvard Kardelj posetio je u toku decembra Indoneziju, Indiju i Irak, na poziv vlada tih zemalja. U pratnji potpredsednika Kardelja nalazili su se član Saveznog izvršnog veća Kiro Gligorov, državni podsekretar za inostrane poslove Marko Nikezić i državni podsekretar u Saveznom izvršnom veću Anton Vratuša.

POSETA INDONEZIJI

Poseta Indoneziji učinjena je od 9. do 18. decembra. Za vreme svog boravka u Indoneziji potpredsednik Kardelj je posetio Džakartu, Bogor, Bandung, ostrvo Bali i Severnu Sumatru, i sa indonežanskim rukovodiocima razmenio gledišta o raznim problemima od interesa za dve zemlje. Potpredsednik Kardelj se u nekoliko prilika sastao sa predsednikom Sukarnom.

Na kraju posete izdato je zajedničko saopštenje u kojem se: konstatuje bliskost gledišta po najvažnijim pitanjima savremenih međunarodnih odnosa, privrženost obe strane principima miroljubive koegzistencije i želja da se nastavi takva saradnja na području međunarodnih odnosa, u skladu sa principima usvojenim u Bandungu 1955, u Beogradu 1961. i u Kairu 1962; osuđuje imperijalizam i kolonijalizam u svima njihovim pojavama; izražava simpatiju za pravednu borbu naroda teritorija severnog dela Kalimantanana za nezavisnost; podvlači potreba da se nađe sporazumno rešenje nemačkog pitanja, jer bi takvo rešenje kao i »učvršćenje mira u toj oblasti znatno doprineli popuštanju međunarodne zategnutosti«; pozdravlja činjenica da su vlade Kube, SSSR i SAD našle načina da prebrode najopasniju fazu krize u karipskoj oblasti; ukazuje na neophodnost da se ulažu stalni napor kako bi se našli »novi načini i sredstva za postizanje sporazuma o opštem i potpunom razoružanju sa strogom i kontrolisanom međunarodnom zabranom proizvodnje, upotrebe i eksperimentisanja nuklearnim oružjem«; izražava nada »da će Indija i Kina stvoriti potrebne uslove koji će im omogućiti da svoja sadašnja razmišljanja reše na miroljubiv način za konferencijskim stolom i postignu pravedno i časno rešenje za obe strane«.

U zajedničkom saopštenju se podvlači i rešenost obe strane da i dalje učestvuju u naporima svih miroljubivih snaga za poboljšanje međunarodne ekonomske saradnje, zasnovane na jednakosti. »Imajući taj cilj na umu, vlade neće štedeti napore da bi osigurale uspeh svetske trgovinske konferencije, kojoj pridaju najveću važnost«.

Jugoslovenska strana je sa velikim interesovanjem saslušala indonežansko gledište o »novim snagama koje su se pojavile« i izrazila uverenje da će te snage morati da igraju sve veću ulogu u stvaranju miroljubive međunarodne zajednice nezavisnih naroda.

Obe strane razmotrile su i razvoj bilateralne saradnje na svim poljima. Potpisan je protokol kojim su se dve zemlje složile da izrade liste uvoza i izvoza za 1963. Jugoslovenska vlada je otvorila Indoneziji kredit za uvoz sirovina, pomoćnog materijala i rezervnih delova, i složila se da se poveća ranije odobreni kredit u slučaju da ne bude dovoljan za projekte koje treba da odobri indonežanska vlada. Takođe je postignuta saglasnost da dve zemlje preuzmu projekte zajedničke proizvodnje, da se u junu 1963. sastane indonežansko-jugoslovenski komitet, i da se preduzmu mere za dalje unapređenje naučne, tehničke i kulturne saradnje.

POSETA INDIJI

Za vreme boravka u Indiji, od 18. do 27. decembra, potpredsednik Kardelj je sa predsednikom i potpredsednikom Indije i sa premijerom Nehruom vodio razgovore o međunarodnoj situaciji i pitanjima od uzajamnog interesa za Jugoslaviju i Indiju, kao i o širokom krugu pitanja iz bi'at'ralnih odnosa. On je takođe posetio hidroenergetski sistem Bakra-Nangal, fabriku veštačkih đubriva u Nangalu, pančajat Mereauli u Meralpulu, mogulske spomenike Fatepur Sikri i Tadž Mahal u Agri, Bombaj i njegov Institut za atomsku energiju, Adžantu i Eloru.

Na svečanoj večeri priređenoj u čast potpredsednika Kardelja potpredsednik Republike Indije dr Husein i potpredsednik Kardelj izmenjali su zdravice. Potpredsednik Husein je istakao privrženost jugoslovenske vlade principima miroljubive koegzistencije, koja isključuje agresiju i podrazumeva poštovanje integriteta i suvereniteta svake zemlje. »Kineska invazija na Indiju — rekao je dr Husein — bila je preduzeta posle duge pripreme i kršenja principa miroljubive koegzistencije i u stvari je napad na samu neangažovanost u koju verujemo i mi i vi«. Pošto je istakao da dve zemlje saraduju na mnogim poljima u interesu stvaranja sveta u kome će biti osiguran mir i iz koga će se odstraniti nejednakost, nemaština i beda, on je izjavio da obe zemlje shvataju hitnost potrebe da se nadu adekvatna rešenja za probleme razvoja nerazvijenih zemalja i da su se posvetile istraživanju najpogodnijih puteva za rešavanje ovih problema.

U svojoj zdravici potpredsednik Kardelj je istakao da je saradnja između dve zemlje i drugih neangažovanih zemalja bila veoma korisna i da je najnoviji tok svetskih događaja to naročito jasno potvrdio. Iako najveću odgovornost za stanje u današnjem svetu svakako snose države koje raspolazu odlučujućom snagom, ipak i druge zemlje snose svoj deo odgovornosti. »Tu je značaj — rekao je potpredsednik Kardelj — politike miroljubive koegzistencije koju vode neangažovane zemlje i kojom one doprinose da se što je više moguće sužava područje na kome postojeće svetske suprotnosti mogu da se akutno zaoštravaju i da se pretvaraju u pretnju nuklearnim ratom. Saradnja naših vlada na toj liniji treba i dalje da doprinosi miru i deluje u prilog tome da savremeno čovečanstvo nađe progresivni izlaz iz postojećih suprotnosti, a ne da izloži sadašnje i buduće generacije katastrofi nuklearnog svetskog rata«.

Govoreći o međunarodnoj ekonomskoj saradnji, potpredsednik Kardelj je istakao nužnost da se ona razvija na osnovu ravnopravnosti, uzajamnih interesa i bez diskriminacije, a ujedno i sa ciljem da se postepeno prevaziđe duboki jaz koji deli takozvane razvijene od takozvanih nedovoljno razvijenih delova sveta. »Jugoslovenska vlada se nada — rekao je potpredsednik Kardelj — da će svetska ekonomska konferencija, na čijoj pripremi naše vlade zajedno sa drugim neangažovanim zemljama otpočeka uspešno saradnju, predstavljati značajan doprinos da se ublaže neke od takvih suprotnosti koje danas pritiskuju svet. Učiniti takav korak napred je ista takva istorijska nužnost kao što je i konačna likvidacija kolonijalizma u svim njegovim vidovima«.

Potpredsednik Kardelj je takođe izneo svoju zabrinutost zbog situacije stvorene oružanim sukobom na indijsko-kineskoj granici. »Mi smo uvek osuđivali — podvukao je on — pokušaje da se sporna pitanja takve vrste rešavaju putem oružja, smatrajući da takvi sukobi predstavljaju ne samo opasnost za mir i bezbednost u svetu, već unose i mržnju među narode, a ne rešavaju probleme«. Pošto je istakao da je pogotovu zabrinjavajuće što se u takvoj situaciji našla zemlja kao što je Indija, koja je od prvih dana svoje nezavisnosti bila jedno od najvažnijih uporišta svetskog mira, potpredsednik Kardelj je ukazao da »svako zna da bi dalje razvijanje tog sukoba radalo sve teže posledice u oblasti međunarodnih odnosa, a i u oblasti savremenog progressa čovečanstva uopšte«. Potpredsednik Kardelj je izrazio nadu da će se naći put za stvaranje časnih uslova koji će omogućiti pregovore i sporazumno rešenje spora.

U vezi sa indijsko-kineskim sporom potpredsednik Kardelj je i pred odlazak iz Nju Delhija za Agru istakao da je jugoslovenska vlada »od početka smatrala da put ka miroljubivom i časnom rešenju tog spora treba tražiti u uslovima ravnopravnosti, kao i integriteta indijske teritorije, to jest u odricanju od nametanja rešenja putem sile«, a uoči napuštanja Indije, on je u Bombaju izrazio nadu da će indijski narod biti uskoro oslobođen rata koji mu je nametnut, da bi mogao sve svoje snage da posveti izgradnji svoje zemlje.

POSETA IRAKU

Za vreme boravka u Iraku, od 27. do 30. decembra, potpredsednik Kardelj je vodio razgovore sa predsednikom vlade Kasemom i ministrom inostranih poslova Džavodom o pitanjima opštih kretanja u svetu, a posebno na Srednjem istoku, kao i odnosima između dve zemlje. On je takođe posetio iskopine istorijskog grada Vavilona, branu kod Sadat el Hindija na Eufratu, i druge znamenitosti i ustanove Iraka.

U intervjuu Tanjugu pred posetu potpredsednika Kardelja, ministar inostranih poslova Iraka Džavad, istakao je da je Jugoslavija bila među prvim zemljama koje su priznale iračku revoluciju, »što pokazuje da je Jugoslavija uvek bila na strani revolucionarnih pokreta koji se bore za oslobođenje«. Ministar Džavad je, dalje, rekao da su pogledi Jugoslavije i Iraka, o mnogim pitanjima manje-više slični, jer obe zemlje veruju »da napredak nerazvijenih zemalja predstavlja osnovnu stvar za unapređenje mira«.

U odgovorima na pitanja iračke novinske agencije, prilikom odlaska iz Bagdada, potpredsednik Kardelj je izjavio da su se ideje i načela na kojima su se zasnivale odluke Beogradske konferencije već snažno afirmisale u međunarodnim odnosima. »Za niz tek oslobođenih zemalja politika neangažovanja se pokazala kao snažna zaštita njihove nedavno stečene neza-

visnosti», rekao je potpredsednik Kardelj. Politika zasnovana na principima Beogradske konferencije doprineće »sužavanju područja međunarodnih sporova koji bi mogli postati izvor svetskog nuklearnog rata«. Ona deluje »kao jedan od najvažnijih faktora stabilizacije mira i unapređenja miroljubive saradnje među narodima, bez obzira na razlike u njihovom društvenom uređenju«.

Govoreći o problemu privrednog razvoja vanblokovskih zemalja, potpredsednik Kardelj je izjavio da sve miroljubive snage treba da ulože napore da predstojeća svetska konferencija o trgovini i razvoju stvarno bude »korak dalje u uspostavljanju takvih međunarodnih ekonomskih odnosa koji će omogućiti što brži samostalni ekonomski i kulturni razvitak zemalja u razvoju, i u otklanjanju diskriminacije, ekonomskog učenjivanja i barijera koje stoje na putu jednoj zdravoj svetskoj ekonomskoj saradnji na osnovu obostranog interesa i ravnopravnosti svih zemalja«.

U toku razgovora potpredsednika Kardelja sa predsednikom vlade Iraka Kasemom konstatovan je veoma povoljan razvitak jugoslovensko-iračkih odnosa posle revolucije u Iraku. »Želim da dodam — izjavio je potpredsednik Kardelj iračkoj novinskoj agenciji — da su moji sadašnji razgovori sa premijerom Kasemom i njegovim saradnicima potvrdili naše ubeđenje da je dalji razvoj te saradnje moguć i da takva prijateljska iračko-jugo-

slovenska saradnja nije samo u neposrednom uzajamnom interesu dveju zemalja, već i u interesu mira i progressa u svetu. U tom duhu mi želimo da naša saradnja sa Irakom bude što plodnija. Naši sadašnji razgovori o bilateralnoj saradnji imali su upravo takav cilj i bili su svakako i korisni i uspešni«.

Na svečanoj večeri koju je priredio ministar inostranih poslova Iraka Džavad, premijer Kasem je, nazdravljajući potpredsedniku Kardelju, podvukao privrženost svoje zemlje politici koegzistencije i izjavio da želi da uveri kako prijatelje iz Jugoslavije, tako i irački narod, da će se iračka vlada držati puta saradnje sa svim slobodnim zemljama, na osnovama principa neangažovanja, prijateljstva i neagresije.

Odgovarajući na zdravicu, potpredsednik Kardelj je istakao da Jugoslavija razvija prijateljske odnose sa svima arapskim zemljama i izrazio uverenje da će ove zemlje znati da reše probleme koji im se nameću zbog ostatka kolonijalizma i posledica imperijalizma, u duhu solidarnosti, zajedničkih interesa i ućvršćenja mira u tom delu sveta.

IZVOR: »Borba« i »Politika« od 9. do 31. decembra 1962.

B. P.

POSETA MINISTRA INOSTRANIH POSLOVA NARODNE REPUBLIKE POLJSKE ADAMA RAPACKOG

Ministar inostranih poslova Narodne Republike Poljske Adam Rapacki boravio je u zvaničnoj poseti Jugoslaviji od 19. do 24. novembra 1962. Poseta je učinjena na osnovu sporazuma između vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Poljske o razmeni poseta ministara inostranih poslova.

U toku boravka u Jugoslaviji ministar Rapacki vodio je razgovore sa državnim sekretarom za inostrane poslove Kočom Popovićem, bio primljen kod predsednika Republike Josipa Broza Tita i potpredsednika Saveznog izvršnog veća Edvarda Kardelja, i sa članovima pratnje posetio, pored Beograda, Sarajevo i Pulu.

U razgovorima između ministra Rapackog i državnog sekretara Popovića učestvovali su: sa jugoslovenske strane — Marko Nikezić, državni podsekretar za inostrane poslove, France Hočevar, ambasador FNRJ u Poljskoj, Radoš Jovanović, ambasador u DSIP-u, Veljko Milatović, načelnik Prvog odeljenja u DSIP-u, Drago Kunc, načelnik Odeljenja za štampu i informacije u DSIP-u, i Raif Dizdarević, prvi sekretar u DSIP-u, a sa poljske strane — Aleksandar Malecki, ambasador NR Poljske u FNRJ, ambasador Marija Vjerna, generalni direktor Ministarstva inostranih poslova NR Poljske, ambasador Henrich Birecki, član Kolegijuma Ministarstva inostranih poslova NR Poljske, Zigmund Pietrušinski, načelnik odeljenja u Ministarstvu inostranih poslova NR Poljske, i Jerži Ros, načelnik odeljenja u Ministarstvu inostranih poslova NR Poljske.

Na kraju posete izdato je saopštenje u kojem se konstatuje pozitivan i obostrano koristan razvoj prijateljske saradnje između dve zemlje, koja je poslednjih godina dostigla širok obim i raznovrsne oblike u ekonomskoj, kulturnoj i naučno-tehničkoj oblasti. Uspešnom razvoju međusobnih odnosa i boljem međusobnom upoznavanju i razumevanju posebno su doprinele uzajamne posete predstavnika dveju vlada, kao i saradnja stručnih i društvenih organizacija. »S tim u vezi, — kaže se u saopštenju — konstatovano je da postoje povoljni uslovi, obostrani interes i spremnost za dalji svestrani razvoj odnosa između Poljske i Jugoslavije u svim oblastima, što će biti predmet aktivnosti nadležnih organizacija i institucija obeju strana, kao i u tom cilju osnovanih organa za međusobnu saradnju«.

U razgovorima je izvršena i razmena gledišta o međunarodnoj situaciji i o perspektivama njenog razvoja. Državni sekretar Koča Popović i ministar Adam Rapacki »su konstatovali da zajednički napori obe zemlje u cilju realizacije principa miroljubive koegzistencije, zajednički životni interesi poljskog i jugoslovenskog naroda, sličnost ili identičnost pogleda potvrđena u razgovorima o osnovnim međunarodnim problemima, predstavljaju osnovu za blisku saradnju obe zemlje. Obe strane smatraju da su razgovori bili veoma korisni i plodni, da su produbili uzajamno razumevanje i da su potvrdili da postoje mogućnosti daljeg jačanja saradnje obe zemlje na međunarodnom planu. Odlučeno je da se u tom duhu nastave kontakti i razmena gledišta o problemima koji proizlaze iz daljeg razvoja međunarodne situacije«.

U toku boravka u Jugoslaviji, ministar Rapacki je uputio poziv Koči Popoviću da poseti Poljsku. Poziv je sa zadovoljstvom prihvaćen, a termin posete biće naknadno utvrđen.

IZVOR: »Borba« od 26. novembra 1962.

MEĐUNARODNI UGOVORI ZAKLJUČENI U DRUGOJ POLOVINI 1962.¹

BILATERALNI UGOVORI

TRGOVINSKI, PLATNI I FINANSIJSKI SPORAZUMI

BENELUKS

Drugi dodatni protokol Trgovinskog sporazuma, potpisan 24. avgusta 1962. u Beogradu, (11. decembra 1962²).

BUGARSKA

Zapisnik sa zasedanja Mešovite komisije za robnu razmenu za 1962. sastavljene na osnovu čl. 7. Sporazuma o robnoj razmeni od 16. marta 1955, potpisan 13. jula 1962. u Sofiji, (30. oktobra 1962).

Sporazum o zajmu u vezi s izgradnjom puta Niš — Dimitrovgrad — državna granica, potpisan 25. jula 1962. u Sofiji, (21. decembra 1962).

Sporazum o industrijskoj saradnji, potpisan 12. oktobra 1962. u Beogradu.

Protokol o ekonomskim pregovorima, potpisan 12. oktobra 1962. u Beogradu.

Sporazum o ekonomskoj saradnji i dugoročnoj trgovinskoj razmeni, potpisan 12. oktobra 1962. u Beogradu.

Aranžman o saradnji u oblasti plaćanja i bankarskih poslova, potpisan 12. oktobra 1962. u Beogradu.

ČEHOSLOVAČKA

Protokol sa zasedanja Mešovite komisije sastavljene na osnovu čl. 6. Sporazuma o razmeni robe od 19. februara 1955, potpisan 18. jula 1962. u Beogradu, (30. oktobra 1962).

FINSKA

Sporazum o produženju važnosti Petog dodatnog protokola o robnoj razmeni od 8. juna 1957. uz Trgovinski sporazum od 1. oktobra 1948, zaključen razmenom nota od 3. jula i 7. avgusta 1962. u Beogradu.

FRANCUSKA

Sporazum o produženju važnosti Trgovinskog sporazuma od 28. decembra 1960. za period od 1. oktobra do 31. decembra 1962, potpisan 28. septembra 1962. u Parizu.

Zapisnik sa X zasedanja Jugoslovensko-francuskog komiteta za privrednu saradnju i tehničku pomoć, potpisan 28. novembra 1962. u Beogradu.

GRČKA

Zapisnik sa III sastanka Mešovitog grčko-jugoslovenskog odbora za privrednu saradnju i tehničku pomoć, potpisan 6. novembra 1962. u Beogradu.

GVINEJA

Sporazum o povećanju kredita Republici Gvineji od 5,000.000 na 7,000.000 dolara, potpisan 21. oktobra 1962. u Konakriju.

Protokol o sastanku Mešovite jugoslovensko-gvinejske komisije o ekonomskim odnosima dve zemlje, potpisan 6. jula 1962. u Konakriju.

INDIJA

Sporazum o trgovini i plaćanju, potpisan 13. oktobra 1962. u Beogradu.

¹ Vidi: »Međunarodni ugovori zaključeni u prvoj polovini 1962«, »Jug. pregled«, 1962, jun, str. 277—280 (25—28). Iz tehničkih razloga u tom registru nisu mogli biti obuhvaćeni svi ugovori zaključeni u prvoj polovini 1962, pa se daju ovde.

² Datum u zagradi označava kada je Savezno izvršno veće ratifikovalo odnosno odobrilo pomenuti sporazum. Svi ugovori bez tog datuma nalaze se još u toku ratifikacije.

INDONEZIJA

Sporazum o dopuni Sporazuma o ekonomskoj saradnji, potpisan 20. maja 1962. u Džakarti.

Aranžman o snabdevanju Indonezije pamučnim tekstilom, delimično sirovim pamukom iz programa SAD PL 480, potpisan 3. jula 1962. u Džakarti.

Usaglašeni zapisnik o razgovorima zajedničke Potkomisije za ekonomsku saradnju, potpisan 9. juna 1961. u Džakarti.

ITALIJA

Sporazum o odobravanju finansijskog kredita Jugoslaviji sa prilogom i Dopunskim protokolom, potpisani 11. avgusta 1962. u Rimu, (21. decembra 1962).

JORDAN

Protokol o zasedanju jugoslovensko-jordanske Mešovite komisije predviđene čl. 6. Trgovinskog sporazuma od 30. januara 1954, potpisan 18. oktobra 1962. u Beogradu.

KAMBODŽA

Sporazum o produženju Trgovinskog i Platnog sporazuma od 19. oktobra 1959, zaključen razmenom pisama od 15. juna 1962. u Phnom — Penhu.

KAMERUN

Sporazum o ekonomskoj i tehničkoj saradnji, potpisan 18. oktobra 1962. u Beogradu.

Sporazum o trgovini, potpisan 18. oktobra 1962. u Beogradu.

KINA

Protokol o razmeni robe u 1962, potpisan 28. juna 1962. u Beogradu (11. decembra 1962).

MAĐARSKA

Zapisnik o pregovorima Mešovite komisije, obrazovane na osnovu čl. 5. Sporazuma o robnoj razmeni od 21. juna 1956. vođenim od 26. juna do 12. jula 1962, potpisan 12. jula 1962. u Beogradu, (30. oktobra 1962).

NEMAČKA DEMOKRATSKA REPUBLIKA

Protokol o uzajamnoj robnoj razmeni i razmeni usluga u 1963, potpisan 20. novembra 1962. u Berlinu.

NORVEŠKA

Zajednički zapisnik o razgovorima jugoslovensko-norveške Mešovite ekonomske komisije, potpisan 27. septembra 1962. u Beogradu.

NOVI ZELAND

Sporazum o produženju važnosti Sporazuma o primeni klauzule najvećeg povlašćenja na carinske stavove od 9. septembra 1960, potpisan 21. septembra 1962. u Velingtonu.

POLJSKA

Protokol o robnoj razmeni za 1963, potpisan 16. novembra 1962. u Varšavi.

RUMUNIJA

Zapisnik Mešovite jugoslovensko-rumunske komisije za robnu razmenu, potpisan 26. oktobra 1962. u Bukureštu.

Protokol o robnoj razmeni za 1963, potpisan 12. decembra 1962. u Bukureštu.

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Protokol uz Sporazum o uzajamnim isporukama robe za period 1961—1965. godine, potpisan 6. jula 1962. u Moskvi, (6. novembra 1962).

Protokol o ekonomskim pregovorima koji su vođeni između delegacija vlade FNRJ i vlade SSSR o robnoj razmeni, privrednoj i naučno-tehničkoj saradnji za period 1961—1965. godine, potpisan 6. jula 1962. u Moskvi, (30. oktobra 1962).

Protokol o robnoj razmeni u 1963, potpisan 4. oktobra 1962. u Beogradu, (21. decembra 1962).

Protokol Mešovite komisije, sazvane u skladu sa čl. 8. Trgovinskog sporazuma, potpisan 4. oktobra 1962. u Beogradu.

SAVEZNA REPUBLIKA NEMAČKA

Sporazum o produženju važnosti IV dodatnog sporazuma uz Sporazum o robnoj razmeni od 11. juna 1962. i Protokola o jugoslovensko-nemačkim privrednim pregovorima sa razmenom pisama od 19. jula 1957. za period od 1. jula 1960. do 30. juna 1961. i za period od 1. jula 1961. do 30. juna 1962, zaključen razmenom pisama od 27. maja i 17. juna 1960. i 15. i 28. juna 1961. u Beogradu, (11. decembra 1962).

SENEGAL

Trgovinski sporazum potpisan 6. aprila 1962. u Beogradu, (11. decembra 1962).

Sporazum o ekonomskoj, tehničkoj i industrijskoj saradnji, potpisan 6. aprila 1962. u Beogradu, (28. juna 1962).

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Sporazum između vlade FNRJ i Međunarodne banke za obnovu i razvoj o finansiraju izgradnje hidroelektrane Bajina Bašta, dalekovoda i trafostanica, potpisan 11. jula 1962. u Vašingtonu, (24. avgusta 1962).

Sporazum između vlade FNRJ i Agencije za međunarodni razvoj SAD o plaćanju transportnih troškova za poljoprivredne viškove, zaključen razmenom pisama 7. juna 1962. u Beogradu, (9. oktobra 1962.)

Aranžman između Državnog sekretarijata za spoljnu trgovinu FNRJ i CARE Misije o isporuci Jugoslaviji 12 272.000 funti mleka u prahu, 22.429.000 funti brašna i 5.141.000 funti jestivog ulja za 1962/1963. godinu, zaključen razmenom pisama od 1. i 9. jula 1962. u Beogradu.

Sporazum o izmeni Sporazuma o projektu za izgradnju postrojenja za proizvodnju i distribuciju električne energije između ICA, organa vlade SAD, i Odeljenja za ekonomsku pomoć Državnog sekretarijata za spoljnu trgovinu vlade FNRJ, potpisan 17. jula 1962. u Beogradu, (21. decembra 1962).

Sporazum o izmeni Sporazuma između ICA, organa vlade SAD, i Odeljenja za ekonomsku pomoć Državnog sekretarijata za spoljnu trgovinu, organa vlade FNRJ, o projektu za izgradnju žitnih silosa, potpisan 17. jula 1962. u Beogradu, (21. decembra 1962).

Ugovor između vlade FNRJ i Agencije za međunarodni razvoj IDA o dinarskom zajmu na iznos od 40.162.500.000 dinara, potpisan 13. avgusta 1962. u Vašingtonu, (16. novembra 1962).

Sporazum o isporuci pamuka i loja Jugoslaviji za 1962/1963 godinu, zaključen razmenom pisama 28. novembra 1962. u Beogradu.

Sporazum o isporuci pšenice i jestivog ulja sa prilogima, potpisan 28. novembra 1962. u Beogradu.

TUNIS

Protokol sa pregovora Mešovite jugoslovensko-tuniske komisije, koji su održani od 17. do 20. jula 1962. u Beogradu, potpisan 20. jula 1962. u Beogradu.

UJEDINJENA ARAPSKA REPUBLIKA

Platni sporazum, potpisan 13. juna 1962. u Kairu, (6. novembra 1962).

Protokol o II zasedanju Komisije za ekonomsku saradnju i Protokol o organizaciji Biroa za industrijsku i poljoprivrednu saradnju, potpisani 24. oktobra 1962. u Beogradu.

VELIKA BRITANIJA

Usaglašeni zapisnik o trgovini, potpisan 11. jula 1962. u Londonu (21. decembra 1962).

Sporazum o izmeni Kreditnog sporazuma od 1961. godine, potpisan 18. jula 1962. u Londonu, (21. novembra 1962).

SARADNJA NA POLJU SAOBRAĆAJA, VODOPRIVREDE I HIDROTEHNIKE

ALBANIJA

Protokol II vanrednog zasedanja Jugoslovensko-albanske komisije za vodoprivredu, potpisan 17. jula 1962. u Tirani, (11. decembra 1962).

AUSTRIJA

Resume-Protokol sa VII zasedanja Stalne jugoslovensko-austrijske komisije za Muru, potpisan 29. septembra 1962. u Velenju.

ČEHOSLOVAČKA

Sporazum o međunarodnom drumskom prevozu, potpisan 22. oktobra 1962. u Beogradu.

HOLANDIJA

Dodatak Sporazumu o vazдушnom saobraćaju od 13. marta 1957 potpisan 16. avgusta 1962. u Beogradu, (11. decembra 1962).

ITALIJA

Zapisnik o razgovorima između predstavnika Italijanske uprave telefona i Zajednice jugoslovenskih PTT po predmetu izgradnje koaksijalnog kabla Trst — Ljubljana, potpisan 15. juna 1962. u Ljubljani.

Protokol o III zasedanju Mešovite komisije po jugoslovensko-italijanskom Sporazumu o drumskom prevozu robe i putnika, potpisan 15. novembra 1962. u Napulju.

MAĐARSKA

Zapisnik o pregovorima između Generalne direkcije PTT Mađarske i Zajednice PTT Jugoslavije o postavljanju simet. ič. i kablova na relaciji Subotica — Szeged, potpisan 28. oktobra 1962. u Novom Sadu.

RUMUNIJA

Zapisnik sa X redovnog zasedanja Jugoslovensko-rumunske hidro-tehničke komisije, potpisan 11. septembra 1962. u Bukureštu.

SUDAN

Sporazumni zapisnik o razgovorima vođenim između člana SIV-a i sekretara za saobraćaj i veze Marina Cetinića i člana Vrhovnog vojnog saveta i ministra saobraćaja Republike Sudana general-majora Ahmeda Magdoub el Bahary-a, potpisan 18. juna 1962. u Beogradu.

NAUČNO-TEHNIČKA SARADNJA

BOLIVIJA

Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji, potpisan 20. maja 1962. u La Paz.

BUGARSKA

Zapisnik sa VII zasedanja Mešovite jugoslovensko-bugarske komisije za naučno-tehničku saradnju, potpisan 16. juna 1962. u Beogradu.

ČEHOSLOVAČKA

Protokol IV zasedanja Mešovite jugoslovensko-čehoslovačke komisije za naučno-tehničku saradnju, potpisan 13. juna 1962. u Beogradu, (30. oktobra 1962).

ČILE

Osnovni sporazum o tehničkoj saradnji, potpisan 16. maja 1962. u Santiagu.

GRČKA

Zapisnik sa IV zasedanja Tehničke mešovite jugoslovensko-grčke komisije, potpisan 22. oktobra 1962. u Skopju.

POLJSKA

Protokol VIII zasedanja Mešovite jugoslovensko-poljske komisije za naučno-tehničku saradnju, potpisan 10. jula 1962. u Varšavi, (30. oktobra 1962).

RUMUNIJA

Zapisnik sa IV zasedanja Mešovite jugoslovensko-rumunske komisije za naučno-tehničku saradnju, potpisan 15. novembra 1962. u Beogradu.

KULTURNA SARADNJA

BUGARSKA

Program kulturne saradnje za 1963. i 1964. godinu, potpisan 15. decembra 1962. u Sofiji.

ITALIJA

Zapisnik sa II zasedanja Mešovite komisije za primenu jugoslovensko-italijanskog Sporazuma o kulturnoj saradnji, potpisan 18. oktobra 1962. u Beogradu.

KAMERUN

Kulturna konvencija, potpisana 18. oktobra 1962. u Beogradu.

MONGOLIJA

Protokol o rezultatima pregovora o Planu kulturne saradnje i Plan kulturne saradnje za 1962, potpisani 23. jula 1962. u Moskvi, (21. decembra 1962).

NEMAČKA DEMOKRATSKA REPUBLIKA

Program kulturne saradnje do 31. decembra 1963, potpisan 13. oktobra 1962. u Berlinu.

VELIKA BRITANIJA

Sporazum o uvozu knjiga, filmova i ostalog materijala vaspitnog ili kulturnog karaktera, potpisan 28. novembra 1962. u Beogradu.

GRANIČNI SPORAZUMI

AUSTRIJA

Protokol sa VIII zasedanja Mešovite jugoslovensko-austrijske komisije za obnovu graničnih oznaka i uređenje granice, formirane na osnovu čl. 5. Konvencije o obnovi, čuvanju i održavanju graničnih stubova i ostalih graničnih oznaka od 19. marta 1958, potpisan 7. juna 1962. u Gracu, (21. decembra 1962.).

Zapisnik o III redovnom zasedanju Stalne mešovite komisije predviđene na osnovu čl. 9. Dodatnog sporazuma od 18. marta 1960. uz Sporazum o uređenju pograničnog prometa od 19. marta 1953, potpisan 11. oktobra 1962. u Klagenfurtu.

Protokol o pregovorima između Savezne uprave za puteve FNRI i Saveznog ministarstva za trgovinu i obnovu Republike Austrije, u smislu čl. 19. tač. 2. Sporazuma o regulisanju prekograničnog prevoza putnika i robe, potpisan 26. oktobra 1962. u Beogradu.

BUGARSKA

Zapisnik sa XII redovnog zasedanja Centralne mešovite granične komisije za ispitivanje i rešavanje incidenata nastalih na jugoslovensko-bugarskoj granici, potpisan 24. septembra 1962. u Sofiji, (21. decembra 1962.).

ITALIJA

Zapisnik sa X zasedanja Stalne jugoslovenko-italijanske mešovite komisije za sprovođenje Udinskog sporazuma, potpisan 31. oktobra u Udinama 1962.

Sporazum za regulisanje prometa lica, kao i kopnenog i pomorskog prevoza i saobraćaja između pograničnih područja, potpisan 31. oktobra 1962. u Udinama.

MAĐARSKA

Zapisnik sa sastanka Mešovite jugoslovensko-mađarske komisije za obnovu graničnih oznaka, održanog od 5. do 7. jula 1962, potpisan 7. jula 1962. u Nadkanjiži, (21. decembra 1962.).

Zabeleška sa sastanka Mešovite jugoslovensko-mađarske komisije za obnovu graničnih oznaka, potpisana 5. oktobra 1962. u Čakovcu.

RUMUNIJA

Zapisnik sa IX redovnog zasedanja Mešovite komisije za ispitivanje i rešavanje incidenata na jugoslovensko-rumunskoj granici, održanog od 20. do 24. novembra 1962, potpisan 24. novembra 1962. u Beogradu.

SPORAZUMI IZ OSTALIH OBLASTI

BOLIVIJA

Konzularna konvencija, potpisana 21. maja 1962. u La Pazu.

BUGARSKA

Zapisnik sa sastanka Mešovite jugoslovensko-bugarske komisije za zaštitu bilja, potpisan 5. oktobra 1962. u Skopju.

Sporazum o saradnji u oblasti turizma, potpisan 12. oktobra 1962. u Beogradu.

FRANCUSKA

Sporazum o nuklearnoj saradnji između Francuskog komesarijata za atomsku energiju i Savezne komisije za nuklearnu energiju za projekat VISA II, potpisan 2. maja 1962. u Parizu, (30. oktobra 1962.).

GRČKA

Zapisnik sa III zasedanja Mešovite jugoslovensko-grčke komisije za razvoj turizma, potpisan 15. oktobra 1962. u Beogradu, (21. decembra 1962.).

ITALIJA

Sporazum između Savezne komisije za nuklearnu energiju i Italijanskog nacionalnog komiteta za nuklearnu energiju o saradnji na nuklearnom polju, zaključen razmenom pisama od 21. decembra 1961. i 5. januara 1962. u Rimu.

Protokol o obnovi Sporazuma o ribolovu italijanskih ribara u jugoslovenskim vodama od 20. novembra 1958, potpisan 23. jula 1962. u Beogradu.

NORVEŠKA

Sporazum o saradnji između Norveškog instituta za atomsku energiju i Savezne komisije za nuklearnu energiju, potpisan 18. decembra 1962. u Kjeller-u.

POLJSKA

Protokol sa zasedanja Mešovite jugoslovensko-poljske komisije za saradnju u oblasti zaštite narodnog zdravlja, potpisan 19. septembra 1962. u Varšavi.

RUMUNIJA

Konzularna konvencija, potpisana 8. novembra 1962. u Bukureštu.

MULTILATERALNI UGOVORI

Haški Sporazum od 6. juna 1947. o osnivanju Međunarodnog ureda za patente, revidiran u Hagu i zaključen 16. februara 1961. u Hagu.

Carinska konvencija za privremeni uvoz profesionalnog materijala, doneta 8. juna 1961. i 31. marta 1962. u Brislu.

Finalni akt Diplomatske konferencije o međunarodnoj zaštiti umetnika, producenata fonograma i radio stanica, i Međunarodna Konvencija za zaštitu umetnika, producenata fonograma i radio-stanica, doneta 26. oktobra 1961. u Rimu.

Operativni plan projekta Specijalnog fonda Ujedinjenih nacija u Jugoslaviji za projekat melioracionih radova u donjem toku Neretve, potpisan 8. novembra 1961. i 19. maja 1962. u Beogradu.

Sporazum o specijalnoj opremi za transport pokvarljive robe, donet 15. januara 1962. u Ženevi.

Evropski sporazum o radu posada vozila koja vrše međunarodni drmski prevoz, donet 19. januara 1952. u Ženevi.

Završni akt Međunarodne konferencije o sprečavanju zagađivanja mora uljem, donet 13. aprila 1962. u Londonu.

Protokol IV redovnog zasedanja Mešovite komisije za primenu Sporazuma o ribarstvu u vodama Dunava, zaključen između vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Narodne Republike Bugarske, Narodne Republike Mađarske, Narodne Republike Rumunije i Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, zaključen 23. aprila 1962. u Sofiji, (21. decembra 1962.).

Sporazum o stvaranju Međunarodnog centra visokih poljoprivrednih studija u oblasti Sredozemlja, zaključen 21. maja 1962. u Parizu.

Završni akt Konferencije Organizacije ujedinjenih nacija 1961. za prijavljivanje udela u Privremenom programu tehničke pomoći i Specijalnom fondu, zaključen 7. juna 1962. u Njujorku.

Ugovor između FAO i vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije o davanju tehničke pomoći vladama nekih zemalja Azije i Afrike u formi centara za obuku u cilju razvoja i planiranja šumarstva, zaključen 16. juna 1962. u Beogradu, (6. novembra 1962.).

Instrument o izmeni Ustava Međunarodne organizacije rada, koji je Konferencija usvojila na svom 46-tom zasedanju u Ženevi 22. juna 1962, zaključen 28. juna 1962. u Ženevi.

Ugovor između FAO i vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije za davanje tehničke pomoći zemljama Azije i Afrike i nekih oblasti Evrope u vidu centra za obuku o metodologiji pregleda potrošne hrane, zaključen 30. juna 1962. u Beogradu, (11. decembra 1962.).

Projekat pravila o ugovornom pravu (zaključenje, stupanje na snagu i registrovanje ugovora), koji je radila Komisija Organizacije ujedinjenih nacija za međunarodno pravo na XIV zasedanju od 24. aprila do 29. juna 1962.

Deklaracija o privremenom pristupanju Federativne Narodne Republike Jugoslavije Opštem sporazumu o carinama i trgovini (GATT), zaključena 13. novembra 1962. u Ženevi.

Amandman na I alineju člana VI A4 Statuta Međunarodne agencije za atomsku energiju, usvojenog 4. oktobra 1961. u Beču na V zasedanju Generalne konferencije Međunarodne agencije za atomsku energiju, donet 4. oktobra 1961, (21. decembra 1962.).



OPŠTA POLITIKA

Društveno-ekonomska kretanja na selu ..	421—432	(1—12)
---	---------	--------

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Ustavni razvitak Jugoslavije	145—149	(31—35)
Prednacrta ustava Federativne Socijalističke Republike Jugoslavije (iz referata Edvarda Kardelja)	337—350	(73—86)
Opšta politika Saveznog izvršnog veća u 1961. godini	97—114	(7—24)
Promene u organizaciji Saveznog izvršnog veća i savezne uprave	237—239	(51—53)
Amnestija učinilaca krivičnih dela	150—152	(36—38)
Krivično-pravna zaštita bezbednosti drumskog saobraćaja	49—54	(1—6)
Režim prelaska jugoslovenske državne granice	195—202	(43—50)
Upravni postupak	153—156	39—42)
Služba pravne pomoći u narodnim odborima	281—283	59—61)
Porota u pravosudnom sistemu	381—383	(87—89)
Kadrovi u redovnim i privrednim sudovima	284—286	(62—64)
Sednice Savezne narodne skupštine	115 (25); 240—241 (54—55); 287—288 (65—66);	433—434 (91—92)
Sednice republičkih narodnih skupština	116—119 (26—29); 289—294 (67—72);	435—441 (53—99)
Sednice Saveznog izvršnog veća	120 (30); 242—244 (56—58); 294 (72); 384 (90);	441—442 (99—100)

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Četvrti plenum Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije	295—299	(7—11)
Zaključci Četvrtog plenuma Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije	300—304	(12—16)
Stavovi jugoslovenskih sindikata prema aktuelnim problemima međunarodnog sindikalnog pokreta	55—58	(1—4)
Međunarodna saradnja Narodne omladine Jugoslavije u 1961.	58—60	(4—6)
Auto-put 1962.	443—444	(17—18)

PRIVREDA

Promene u strukturi privrede 1952—1960.	445—451	(187—193)
Posleratni razvoj industrije	452—455	(194—197)
Savezni društveni plan za 1962.	1—4	(1—4)
Budžetski sistem i budžetska potrošnja	5—12	(5—12)
Bankarski i kreditni sistem	13—19	(13—19)
Materijalna sredstva opština u 1960.	351—354	(161—164)
Ukupan prihod privrednih organizacija i njegova raspodela u 1961.	310—315	(140—145)
Čist prihod i njegova raspodela u periodu januar—septembar 1961.	20—23	(20—23)
Privreda u 1961.	61—67	(35—41)
Osnovni fondovi u industriji	305—309	(135—139)
Snaga pogonskih mašina u industriji ..	166—168	(80—82)
Brodogradnja 1957—1961.	203—205	(91—93)
Proizvodnja i potrošnja uglja 1957—1961.	245—251	(111—117)
Hemijska industrija 1958—1961.	206—210	(94—98)
Proizvodnja i potrošnja veštačkih đubriva	456—458	(198—200)
Proizvodnja i potrošnja sode	399—400	(183—184)
Drvena industrija 1958—1961.	68—74	(42—48)
Industrija celuloze i papira	211—214	(99—102)
Tekstilna industrija 1957—1961.	215—218	(103—108)
Industrija kože i obuće	252—255	(118—121)
Industrija gume	397—398	(181—182)
Prehrambena industrija 1956—1961.	168—175	(82—89)
Tržišna proizvodnja poljoprivrede	23—25	(23—25)
Povrtarstvo	125—132	(63—70)
Krmno bilje	259—264	(125—130)
Zaštita bilja	323—326	(153—156)
Proizvodnja šećerne repe i šećera	459—462	(201—204)
Proizvodnja i potrošnja mleka i mlečnih proizvoda	463—466	(205—208)
Proizvodnja i potrošnja južnog voća	467—468	(209—210)
Proizvodnja i potrošnja vina	392—396	(176—180)
Proizvodnja i potrošnja suncokreta	355—358	(165—168)
Stanje i problemi unutrašnje trgovine	157—165	(71—79)
Rezolucija o unutrašnjoj trgovini	321—322	(151—152)
Robni promet na malo 1957—1961.	26—29	(26—29)
Spoljnotrgovinske cene i odnosi razmene u periodu 1956—1961.	121—124	(59—62)
Izvoz stoke, stočarskih proizvoda i prerađevina 1958—1961.	473—478	(215—220)
Izvoz drveta	30—34	(30—34)
Ekonomske odnose sa Italijom	265—268	(131—134)

Turizam 1959—1962.	385—388	(169—172)
Auto-moto turizam	219—222	(107—110)
Razvoj trgovačke mornarice 1957—1961.	469—472	(211—214)
Razvoj jugoslovenskih pomorskih luka ..	75—78	(49—52)
Plovna mreža unutrašnje plovide i njeno iskorišćavanje	255—258	(121—124)
Civilno vazduhoplovstvo	389—391	(173—175)
Tarife u saobraćaju	79—84	(53—58)
Razvoj proizvodnje građevinskog materijala	316—320	(146—150)
Izgradnja tunela	175—176	(89—90)
Promet industrijskih otpadaka	400—402	(184—186)
Igre na sreću	327—330	(157—160)

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Organizacija i finansiranje socijalnog osiguranja	269—274	(13—18)
Struktura lekara	133—136	(9—12)
Stomatolozi i farmaceuti	406	(28)
Zdravstveno osiguranje poljoprivrednih proizvođača	85—89	(3—7)
Zdravstveno osiguranje zanatlija	359—360	(19—20)
Ostvarivanje programa UNICEF-a u Jugoslaviji	361—364	(21—24)
Izgradnja stanova za borbe narodnooslobodilačkog rata i ratne vojne invalide	35—36	(1—2)
Delatnost sanitarne inspekcije	403—405	(25—27)
Centri za socijalni rad	89—90	(7—8)

PROSVETA, NAUKA I KULTURA

Prosveta i kultura u 1961.	137—140	(9—12)
Sprovođenje reforme visokog školstva ..	223—234	(17—28)
Generacije dece i omladine na redovnom školovanju u 1960/61. godini	365—366	(29—30)
Regionalne karakteristike osnovnih škola u školskoj 1960/61. godini	407—410	(37—40)
Razvoj školstva i nastavni kadar za osnovne i srednje škole	37—44	(1—8)
Stipendiranje i kreditiranje studenata ..	367—372	(31—36)
Kulturne veze sa inostranstvom u 1961.	177	(13)
Vojni muzej JNA u Beogradu	178—180	(14—16)

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Državna prvenstva u 1961.	45—48	(1—4)
Jugoslovenski sportski rekordi u 1962.	479—480	(9—10)
VII prvenstvo Evrope u atletici	412	(8)
Sportsko-pedagoški centri	181—182	(5—6)
Školska društva za fizičku kulturu	411—412	(7—8)

SPOLJNA POLITIKA

Bilateralni odnosi u 1961.	141—142	(7—8)
Jugoslavija i Irak	275	(23)
Jugoslavija i NR Kina	373—378	(34—40)
Učešće Jugoslavije na XVI redovnom zasjedanju Generalne skupštine UN	183—191	(11—19)
Delatnost Jugoslavije u OUN i drugim međunarodnim organizacijama	143—144	(9—10)
Jugoslavija na XXXIV zasjedanju Ekonomsko-socijalnog saveta UN	378—380	(40—42)
Odnosi Jugoslavije i GATT-a 1960—1962.	481—483	(51—53)
Jugoslavija na Ekonomskoj konferenciji zemalja u razvoju	331—335	(29—33)
Jugoslavija i Međunarodna organizacija rada (MOR)	413—419	(43—49)
Poseta predsednika Tita Ujedinjenoj Arapskoj Republici i Sudanu	91	(1)
Poseta ministra inostranih poslova SSSR Andreja Gromika Jugoslaviji	192	(20)
Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića nekim zemljama Latinske Amerike i SAD	235—236	(21—22)
Poseta potpredsednika SIV-a Aleksandra Rankovića Italiji	276	(24)
Poseta delegacije Savezne narodne skupštine Sovjetskom Savezu i Mongolskoj Narodnoj Republici	335—336	(33—34)
Poseta jugoslovenske ekonomske delegacije Sovjetskom Savezu	336	(34)
Poseta predsednika Prezidiuma Vrhovnog sovjeta SSSR L. I. Brežnjeva	420	(50)
Poseta E. Kardelja Indoneziji, Indiji i Iraku	484—485	(54—55)
Poseta ministra inostranih poslova NR Poljske A. Rapackog	485	(55)
Međunarodni ugovori zaključeni u prvoj polovini 1962.	277—280	(25—28)
Međunarodni ugovori zaključeni u drugoj polovini 1962.	486—488	(56—58)
Diplomatsko-konzularna predstavništva ..	92—96	(2—6)

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.
Godišnja pretplata 6.000 dinara / Redakcija: Terazije 41/I / tel. 33-610.
Administracija: Terazije 41/I, Beograd, tel. 33-611.
Tekući račun kod Narodne banke br. $\frac{101-14}{2-645}$
Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd.